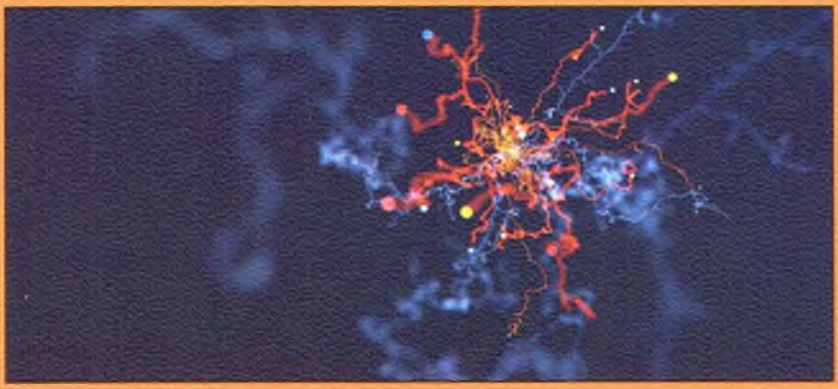
Travmatize Toplum

Fred Harrison

HİLE YAPMAYI NASIL YASAKLAR VE UYGARLIĞIMIZI KURTARIRIZ

İngilizceden Çeviren: Duygu Yeniçınar

AYRINTI

TRAVMATİZE TOPLUM • Fred Harrison

FRED HARRISON

Fred Harrison Oxford'da (Britanya) ekonomi okudu. İlk olarak Ruskin College ve ardından Felsefe, Siyaset ve Ekonomi okuduğu University College'a gitti. Lisansüstü derecesini Londra Üniversitesi'nden aldı. Fleet Street'deki kariyerini kısa tuttu ve komünizmin çöküşünü izleyen yıllarda Rusya'ya giderek orada on yıl kaldı. Rant kovalayıcılar tarafından desteklenen ekonomiden, insanların kaçınmalarını sağlamaya çalışması meyve vermedi. Boris Yeltsin, Batılı hükümetler tarafından görevlendirilmiş danışmanların fikirlerini yuttu ve Rusya oligarşinin kucağına düştü.

Ayrıntı: 1195
İnceleme Dizisi: 301

Travmatize Toplum
Hile Yapmayı Nasıl Yasaklar ve Uygarlığımızı Kurtarırız
Fred Harrison

Kitabın Özgün Adı
The Traumatised Society
How to Outlaw Cheating and Save our Civilisation

İngilizceden Çeviren
Duygu Yeniçmar

Yayıma Hazırlayan
Selin Aktuyun

Son Okuma
Ahmet Batmaz

© Fred Harrison, 2012

Bu kitabın Türkçe yayım hakları Kalem Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Kapak Fotoğrafı
gremlin / E + / Getty Images Turkey

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarım
Arslan Kahraman

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *Haziran 2018*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-293-5
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Fred Harrison

Travmatize Toplum

Hile Yapmayı Nasıl Yasaklar ve Uygarlığımızı Kurtarırız

İNCELEME DİZİSİ
SON ÇIKAN KİTAPLAR

AYDINLAR SOSYALİZMİ
Jan Waclaw Makhayski

İLETİŞİM BİLİMLERİNİN
UNUTULMUŞ KÖKENLERİ
Der. Jacques Perriault

MODA-LOJİ
Yuniya Kawamura

MARKSİZM'İN ANLAMI
Paul D'Amato

CİNSELLİĞİN ÖNEMİ
Arzuya Yeniden Kavuşmak
Dr. Ghislaine Paris

ÇALIŞMA DÜŞÜNCESİ
John W. Budd

YORUM VE AŞIRI YORUM
Umberto Eco

HAYATIN GİZLİ HAZLARI
Theodore Zeldin

HAYATIN KIRILGANLIĞI
William E. Connolly

DEVLET VE HUKUK
Friedrich Engels, Karl Marx

İYİMSER OLMAYAN UMUT
Terry Eagleton

TEKNİK, SERMAYE, MEDYA
Peter Trawny

PROTESTO
Toplumsal Hareketlere Kültürel Bir Giriş
James M. Jasper

SOSYALİZMDE EĞİTİM
KÜBA
Celil Denktaş

HERMENÖTİĞİN KÖKENİ
Kendilik Hakkında - Dartmouth
Konferansları, 1980
Michel Foucault

YAŞAM SANATI
Zygmunt Bauman

LENIN
Farklı Bir Yol
Lars T. Lih

HERMENÖTİK VE SOSYAL BİLİMLER
Anlama'ya Dair Yaklaşımlar
Zygmunt Bauman

LENİN 2017
Hatırlamak, Tekrarlamak ve Kafa Yormak
Vladimir İlyich Lenin , Slavoj Žižek

EKİM
Rus Devriminin Hikâyesi
China Miéville

DÜNYAYA VE KENDİMİZE DAİR
Zygmunt Bauman & Stanislaw Obirek

FAŞİZM VE KAPİTALİZM
Faşizmin Sosyal Kökenleri ve
İşlevleri Üstüne Teoriler
Angelo Tasca, Arthur Rosenberg,
Otto Bauer, August Thalheime

TANRI'YA VE İNSANA DAİR
Stanislaw Obirek, Zygmunt Baumane

İSTİSNA HÂLİ
Giorgio Agamben

BENLİK PRATİKLERİ
Zygmunt Bauman & Rein Raud

EŞYA VE İNSAN
Alt Başlık: Bir Pratik İlişkinin Felfesefesi,
Pedagojisi ve Sosyolojisi
Arnd-Michael Nohl

KUŞATILMIŞ TOPLUM
Zygmunt Bauman

KAPIMIZDAKİ YABANCILAR
Zygmunt Bauman

Travmatize Toplum

İçindekiler

Önsöz: Varoluşsal Kriz 9

Kısım Bir
Genel Bir Hile Teorisi

Birinci Bölüm: Tanrı'nın Toprak Anlaşması 23
İkinci Bölüm: Sosyal Dinamiklerin İlk Kuralı 41
Üçüncü Bölüm: Sosyal Süreç Olarak Aldatma 60
Dördüncü Bölüm: İnsankırım 81

Kısım 2
Ayrımcı Ekonomiler

Beşinci Bölüm: Travma Durumu 107
Altıncı Bölüm: Toplumun Kederi 133
Yedinci Bölüm: Distopyaya Giden Yol 158
Sekizinci Bölüm: Orta Krallıktaki Büyük Fırtına 178

Kısım 3
Batılı Aklı Yeniden Ayarlamak

Dokuzuncu Bölüm: Batı'nın Gerilemesi 203
Onuncu Bölüm: Yaşamın Algoritması 231
Onbirinci Bölüm: Toplumun Otomatik Sabitleyicisi 248
Onikinci Bölüm: Eden ve Nod Arasında 269
Kapanış: III. Dünya Savaşı'nın Yapılması 292
Kaynakça 319
Dizin 331

Teşekkür

Bu kitabı yazmak pek de keyifli bir deneyim değildi. Yaklaşık 40 yıl önce başladığım bir taslaktı (Doktora tezi araştırmam sırasında). *The Power in the Land* kitabımı yazmak için doktorayı bir kenara koydum ve hatta bir daha da geri dönmedim. Bu süreç içinde daimi partnerim, eşim Rita'ydı. Bana dünyanın çözülmemiş sırlarını derinlemesine araştırabilmem için gerekli alanı verdi. Sonunda, başlangıç noktama dönme vaktim gelmişti: Modern toplumların kaderinin nasıl köhne bir sosyal sınıf mantığıyla mühürlendiği soruşturması. Yeni modern devletin profesyonellerine yol açmak için, işlerine son verileceğini sezmiş olan baron ve şövalyeler, işten çıkarma parasından hoşnut olmadılar. Onlar ömür boyu aylık istiyorlardı. *Travmatize Toplum*, bu öykünün kahramanları olan insanların namına bir kapının açılışıdır. Rita bir kez daha redaktörlüğü üstlendi. Kızım Nina, psikoloji derecesiyle bana travma konusundaki fikirlerimde ve bilgilendirmelerimde yardım etti. Kendilerine minnetlerimi sunarım.

Önsöz:
Varoluşsal Kriz

Paranın izini sürünüz. İzleri utanç vericidir: Dolandırıcıların bu izleri örtmek için yüzyılları olmuştur. Fakat bu izlerin bizi insanlık tarihinde işlenmiş en büyük suça götürdüğünü keşfedeceğiz.

Bu suç uygarlıkları yok eden suçtur. Uygarlığımızı tehdit eden olaylara müdahale etmek için vaktimiz var mı? Ben olduğuna inanıyorum, fakat genel bir uyanış, demokratik bir devrim olmadan olmaz. Bu, yeteri sayıda insanın, topluluklarının geleceğini kontrol altına alma girişiminde bulunmadığı takdirde pek olası değildir. Suçun bir sonucu da liderliğin kapsamlı başarısızlığı olmuştur. Batı'nın; yönetmeye, felsefe yapmaya ve ahlak dersi

vermeye yeltenmiş olanlar tarafından ihanete uğramış ve hâlâ da uğramakta olduğunu söyleyecek kadar ileri gidebilirim. Çağımızın büyük krizlerini tarihe gömebilecek bilgiye erişimleri bulunmaktadır, fakat bunu kullanmakta başarısız olmaktadırlar.

Paranın izini sürmek ilk olarak, adli araçlarımızın yeniden incelenmesini gerektirecektir; bunlar geçmişin hileleriyle köreltilmiş araçlardır. Vazifeleri, kurbanlar olarak bize ne yapıldığını bilmememizi sağlamaktır. Başardılar da. Sonuçlardan biri, demokrasi olarak kabul edilen şeyin hakiki demokratik süreci yansıtmıyor oluşudur. Dünyamız hile kültürüyle çarpıtılmıştır. Kurbanlardan birinin hikâyesi bugün hepimizin katlandığı yoksunluğun doğasını gözler önüne sermektedir.

Raphael Lemkin (1900-1959) bizleri aldatarak zenginleşen insanların ayrıcalıklarını yasaklayıcı hareketi neredeyse gerçekleştirecek bir hukukçuydu. *Soykırım* kelimesini icat etti, insanlığa karşı bir suç olduğu noktasına gelene kadar uygulamada da başarılı oldu. Fakat temel hedefi konusunda başarısız oldu. Bu başarısızlığın bedelini şu an hepimiz ödemekteyiz.

Lemkin, Polonya Yahudisiydi ve kamu savcısı olarak görev alıyordu. Nazilerin, ülkesini nasıl sistematik bir biçimde parçaladıklarına tanık olmuştu. Bir ulusun dağılışını adli olarak değerlendirme yetisine sahipti; çünkü Ermeni halkının Türkiye tarafından ve Asurluların da Irak'da yok oluşunu incelemişti. Soykırımı şu terimlerle tanımladı:

> *Genel anlamda, soykırım bir ulusun mutlaka ani imhası anlamına gelmek zorunda değildir, bir ulusun tüm üyelerinin topluca katledilmesi dışında. Bundan öte, ulusal grupların yaşamlarının esas temellerinin yok edimine yönelik farklı eylemlerin, grupların kendilerini yok etmeyi amaçlayan, koordine edilmiş planıdır. Böyle bir planın hedefleri, siyasi ve sosyal kurumların, kültürün, dilin, milli duyguların, dinin ve ulusal grupların ekonomik varlığının parçalanması ve kişisel güvenliğin, özgürlüğün, sağlığın, şerefin ve hatta bu gruplara dahil bireylerin hayatlarının imhasıdır.*[1]

1. Lemkin (1944:79).

Burayı vurguladım. Lemkin bu sözleri soykırımın en önemli kısmını sunmak için seçti. BM Soykırım Sözleşmesi'nin taslağının hazırlanma aşamasında *kültürel soykırım*ın da dahil edilmesi için çaba gösterdi. "Kültürel Soykırım'ın Sözleşme'nin en önemli kısmı" olduğunu ileri sürdü.[2] Kültürel soykırım silinerek insanlığa karşı büyük bir suç işlendi. Otobiyografisinde, şöyle ifade etti:

> *İki taslak için de onu (kültürel soykırım) savundum. Bir grubun* dil, gelenekler, anıtlar, arşivler, kütüphaneler ve kiliseler gibi *kültürel örüntülerinin yok edilmesini ifade etmektedir.* Özetle: Bir ulusun ruhunun tapınakları. *Fakat Komite'den bu konuda yeteri kadar destek alamadım... Böylece içim burkulsa da ısrar etmemeye karar verdim.*[3]

II. Dünya Savaşı'nın gaddarlıklarına rağmen, insan haklarına bağlılıklarını ilan eden uluslar kültürel soykırımı insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak tanımayı reddetmiştir. Neden?

Kültür bir nüfusun kolektif bilicini, hafızasını ve bireyin insan gibi yaşaması için gerekli olan bütün entelektüel ve kurumsal destekleri temsil eder. Kültürü silmek insan olmayı silmek demektir. Lemkin bunu çok net bir şekilde görebildi ve kültürün yok edilmesinin bir suç olarak kabul görmesi için uğraştı. Şu sözleri dile getirdi:

> *Dünya, bileşen ulusal gruplarının sayısı kadar kültürü ve entelektüel enerjiyi temsil ediyor. Özellikle de ulusun, yapıcı işbirliği ve özgün katkıları temsil ettiği ya da gösterdiği fikri, orijinal geleneklere, orijinal kültüre ve iyi gelişmiş bir ulusal psikolojiye dayanır. Böylece, bir ulusun yok edilmesi, dünyaya getireceği katkıların kaybıyla sonuçlanır.*[4]

Bu ifadenin bir bölümün vurguladım. Kitabın *İnsankırım* bölümünü okurken, okuru Lemkin'in ifadelerini göz önüne getirmeye çağırıyorum. Lemkin Birleşmiş Milletler'i soykı-

2. Moses (2008:12).
3. Docker'da (2004) ifade edilmiştir.
4. Lemkin (1944:91).

rım tanımının kabulu için ikna edebilmiş olsaydı, 20. yüzyılın fırtınalı geçen ikinci yarısı bambaşka bir yöne evrilebilirdi. *Taahhütten kaçınmak adına gerekli olacak politika değişiklikleri için Lemkin'in soykırım tanımı şu anda Batı'nın varlığını tehdit eden krizlerden farklı bir yöne gitmelerini sağlayabilirdi.* Fakat Lemkin'in soykırım tanımının kabulünü reddetmenin altında şeytani bir mantık yatıyordu.

Kültür evrimsel zaman ölçekleri üzerinden üretilir. Zihinsel ve maddi kaynakların yatırımı kaynaklıdır. Toplu olarak konumlandırılan kaynaklar, kültürün canlılığını sürdürmek için gereklidir. Kültür bizim ürettiğimiz bir şeydir. Bu üretimin temeli de bir nüfusun ekonomik fazlalık üretebilme kapasitesidir. Bu kaynaklar için kullanılan teknik terim ise *ekonomik rant*tır. Bu konsept bizim iki farklı "alan" tarafından sağlanan hizmetlerin değerini ölçme şeklimizi gösterir: Doğal evrenin paylaşılanları ve sosyal evrenimizin paylaşılanları. *Travmatize Toplum*'da rantların özelleştirilmesinin, bir ulusun özgün kültürünün yok olmasına sebep oluşunu açıkladım. *Toplumu kontrol altına almak isteyen rant arayıcıları, yaptıkları şeyin insanlığa karşı bir suç olarak kabul edilmesine izin veremezlerdi.*

Lemkin soykırım tanımının neden insan hakları gündemini şekillendiren Batı toplumları için kabul edilemez olduğunun altında yatan sebebi anlayabilecek durumda değildi. Biz bugün anlayacak konumdayız. Olan biten, anlatmak için korkutucu ve acı verici. Kanıt, özetle, Batı zihniyetinin hilekârların ayrıcalıklarının korunması amacıyla manipüle edildiğini göstermektedir. Bu akıl almaz süreçteki kilometre taşları, iki merak noktasını barındırır:

- *Toprak* sözcüğü –gezegenin bütün kaynaklarını temsil eder– her bireyin eşit haklarını tanımlamak için yapılmış olan anlaşmadan çıkarılmıştı: BM'nin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi.
- *Rant* sözcüğü –klasik ekonominin gelir olarak tanımladığı, kamunun paylaşımlı hizmetinin finanse etmek için

idealdir– neoklasik ekonomi okulu tarafından analitik bir kavram olarak kullanılarak içi boşaltıldı.

Bu eylem ve ihmallerin sebepleri anlatımımda açıklanacaktır. Kanıt korkunç bir sonuca götürmektedir. Soykırım yapmak için Hitler, Stalin ya da Pol Pot gibi kötü adamlar gerekmez. Lemkin'in sözleriyle, *Batı demokrasileri, vatandaşlarını kültürel soykırıma tabi tutuyorlardı ve bugün de bu suçu işlemeye devam ediyorlar.*

Önümüzdeki görev Batı zihniyetini yeniden yapılandırmaktan başka bir şey değildir (Kısım 3). O hâlde temel olan, dünyayı görme biçimimizin değişiminin zorunluluğudur, başa dönmemiz gerektiğidir.

Başlangıç noktam sosyal evrimin birleşik bir teorisidir. Genel bir yolsuzluk teorisiyle başlıyoruz (Kısım 1). Anormal kitle davranışıyla ilgili en büyük vakaların ana sebebini tanımlayarak, toplumumuzun temelindeki kusurları değiştirme kararlılığının arkasındaki insanları harekete geçiren bir reformu finansal sistemlere uygulayabiliriz.

Görevimiz dünyayı görmenin en iyi yolu olan bakış açısı konusunda yaşanan karmaşayla birlikte zorlaşmıştır. Derin sorunları açıklamak için, doğaya mı yoksa yetiştirilmeye mi vurgu yapılacağı gibi, yöntemler üzerine yapılan tartışmalar da dikkat dağıtıcıdır. Tinsel ilkelere mi yoksa seküler ilkelere mi vurgu yapmalıyız? Tektanrılı dinler öğretilerini tinselleştirmiştir bilim ise, yöntemleri insan ilişkilerine uygulandığında bir veritabanından, gerçekliğin hayati alanının bastırılması tarafından tehlikeye atılır. Yüzyıl önce mevcut olmuş ve anlaşılmış bilgiler şimdilerde gizli bilgiye dönüşmüş durumdadır.

Ancak Batı dünyasının finansal arterlerinin 2008 yılında ele geçirilmesiyla ilgili trajediler, iyimser olmamız için bir sebep sunuyor. Temel bir kusurun sistemin derinlerde bir yerinde gizlendiği konusunda artan bir fikir birliği vardır. Aziz inançların sorgulanmasına bir kez karşı koymak, yine de açık düşünme

önünde bir engel teşkil eder. Sayısız arızaları açıklamak için gerekli olan analitik çerçeve mevcut değildir.

Fakat diğer kuşakların olmadığı kadar ayrıcalıklıyız. Kendimizi uygarlığımızı kurtarabilecek yeni bir antlaşmanın müzakere edileceği bilgisiyle donatabiliriz. Bölüm 1'de açıkladığım gibi, iki kısımlı bir antlaşma gerekir. Bir tanesi toprağa sahip olan her kimse (ya da şeyse) onunladır. Diğeri ise atalarımız tarafından yaratılmış ortak öğelerin, kültürün sahibi her kimse. İki ayrı öğeyi tek bir pratik formülde birleştirme yolu atalarımızın dahice bir hareketiydi: Klasik ekonominin *ekonomik rant* olarak adlandırdığı gelir akışı.

Bu kitap hepimizin mirasımız üzerinden nasıl dolandırıldığımızla ilgili bir soruşturmadır: Ortak olana eşit erişim ve pay sahibi olma hakkı.

HİLE, şimdilerde toplumun temel işleme mekanizmasıdır. Bu kelimeyi, bir analitik konsept olarak kullanıyorum, kelimenin çatışmacı doğasının direnişi kışkırtacağının da fazlasıyla farkındayım. Ne yazık ki, eğer insanlığı iyileştirmenin zorlu sürecini başlatmak istiyorsak çatışma kaçınılmazdır.

Hile, gerçekliğin iki âlemini birleştiren bir kelimedir. Kişiler tarafından gerçekleştirilen eylemlere atıfta bulunur, aynı zamanda ahlaki tutumu ifade eder. Toplumları yozlaştıran hileyi nasıl sorguladığımız Batı'nın geleceğini belirleyecektir. Bireysel hileler değil, hukuk tarafından da onaylanmış, kurumsallaşmış hileler beni ilgilendiriyor. Özel meselelere takılıp, dikkatimizin temel sebepten uzaklaşmasına yol açmak kolay. Örneğin, Batı'nın banka sistemindeki yolsuzluk ifşalarına karşı nasıl bir tepki göstermeliyiz? 2008 yılındaki finansal krizlerden beri kendini itibarsız gibi gösteriyor. Önce, yüksek faizli ipotekler krizi tetikledi. Sonrasında, Ponzi oyunu ifşası gerçekleşti (özellikle Angloamerikan ülkelerde). Tüketicilere aşırı fiyatlı ürünlerle milyarlara mal olan piyasa oyunu sahtekârlığıyla da birlikte ifşalar ardı sıra geldi. Barclays gibi büyük bankaların, faiz oranlarını manipüle ettiği ortaya çıktı. İflas tehdidiyle karşı karşıya bırakan, karmaşık türevlerin küçük çaplı işyerlerine satışı

yapıldı. Bankacılar bir numaralı düşman hâline geldiler. Ancak bunlar toplumun yapısındaki çok derin çatlak belirtilerinden başka bir şey miydi? Sapkın davranışı ödüllendiren kültür tezahürleri yasaklanmalı mıdır?

Hile o kadar derindir ki Batı kültürünün tanımlayıcı karakteristiği hâline gelmiştir. Batı'nın yaşayabilirliğini bu sebeple tehdit eder. Belirli bir hile türü açısından uygarlığın geleceğini açıklamak 21. yüzyılın küresel krizlerine ilişkin basmakalıp açıklamaları tersine çevirir (favori günah keçisi "insan doğası"dır).[5]

Bu krizlere tek nedenli bir açıklama sunarım. *Bir ulusun ekonomik fazlalığının hırsızlığı en büyük sorunlarımızın temel nedenidir.* Bu fazlalık işgücü (ücretler) ve sermaye giderleri (kâr ya da faiz) karşılandıktan sonraki net gelirdir. Net gelir bir ulusun vergilendirilebilir gelir olarak ürettiği ranttır. Rant yegânedir; çünkü türümüzün sosyal evriminin temelidir. Onun sosyal (bazıları için, bu kutsaldır) karakterinin anlaşılması takdirinde, rant 40.000 yıl önce mağara duvarlarına soyut resimler çizen ilk insanların şehir uygarlığı inşacılarına nasıl evrildiğinin hikâyesini gözler önüne serer. Rant olmasaydı (her evrim aşamasında somut formunu değiştirmiştir), kültür taşıyıcıları olmayacaktık.

Rant güç diyalektiğinin merkezinde yer alır. Kompleks toplumların yapımına ve sürdürülmesine pompalanan enerjiyi ölçer. Gelir akışının akış yönü, bize kültürün geliştiğini ya da çürüdüğünü, uygarlığın büyüdüğünü ya da ölmekte olduğunu gösterir. Rant kaderini yazarak, tarihinin kapsamlı taramasında bir toplumun nerede konumlanabileceğini anlamaya başlarız. Ve yine de, rant ulusal istatistikçiler ve ekonomistler tarafından kibirli bir muameleye tabi tutulan bir değerdir. Bu tesadüfi değildir. Rant akışının boyutunu ve yönünü gizlemek, rant arayıcılarının çıkarlarına hizmet eder.

5. University of Cambridge'de bir araştırmacı olan John Coates'a göre, 1930'lardan beridir en büyük düşüşlere götüren ekonomik patlama, finans piyasalarındaki testosteron dolu hormonlarının kölesi insanlar sebebiyleydi (Coates [2012]).

Riskler, akla gelebilecek en ağır şekildedir. Rantlar suistimal edildiğinde, nüfusun psikososyal sağlığı bozulmaya başlar ve kültürün yeniden üretimi önyargılılaşır. Doğal yaşam alanı ve kültür yozlaştığında uygarlık geri dönülemez bir düşüş noktasına gelir. Fakat bir gelir akışı olarak rantın ve bununla ilişkilendirilen hilenin önemini kavramak için, dilimizi temizlemeliyiz.

HİLE, zihinleri manipüle etme sanatını geliştirmiş olan geçtiğimiz 500 yılın rant kovalayıcıları tarafından kurumsallaştırıldı. Yaptıkları şeyin izini kaybetmemizi *istiyorlardı* ve fazlasıyla da başarılı olmuşlardı bu görevde. Örneğin, bir sosyal bilim olarak ekonomi disiplininin krizde olmasının sebebi budur. Artık problem çözmek için bir araç değildir. Tersine, problemlerimizi örtbas etmektedir. Hususi olarak, hilenin kapitalist ekonomide işleyen rutin bir süreç olduğunu anlamamızı engeller. Hile yapımını önlemek için hiç adım atılmamıştır, çünkü gerçek yüzü gösterilmemiştir: Tüm hayatları yoksullaştıran yozlaşmış bir kültür.

Ekonomistler hileyi, oyun sahasında kabul edilemez davranışı sterilize eden ve yasallaştıran kelimelerle örtbas ederler. Bu konseptleri inşa ederek, değişikliği teşvik eden güçlerin gücünü görmeye başlıyoruz.

Modern toplumları travmatize eden hilenin sembolü olma gibi bir talihsizliğe sahibim (Kısım 2'de üç vaka belgelendiriliyor). Ben isteksiz bir sahtekârım, ama avuç içi gümüşle dolu biriyim. Ben bir konut arazisi sahibiyim. Parmağımı bile kıpırdatmam, büyük bir hızla evimin değeri artar.

Geçen yıl örnek teşkil eden hile, aristokrasinin bir parçasıydı. Bugün, "çalışkan orta sınıf ev sahipleri" onların zümresine katıldı. Kimseyi dolandırmak *istemiyoruz.* Hileden tiksiniyoruz ve dürüstlük kurallarını çiğneyenleri kınıyoruz. Fakat kurallara baronlar ve şövalyeler tarafından hile karıştırılmıştır. Miras, düzgün insanları sanki doğuştan hilekârlarmış gibi davranmaya zorlayan bir sosyal süreçtir. O korkunç gerçekle hesaplaşmak, çoğumuzun yüzleşmesi gereken en büyük ahlaki zorluktur.

Bu ahlaki sorgulamadan kaçınamayız. Eğer varoluşsal zorlukla karşılaşmak istersek, küreselleşmiş toplumu dolduran hile için analiz ve çözüm yolunda kısmi bir yaklaşımın faydasız olduğu noktaya gelinmiştir. Böyle krizlerle insanlar olarak en son 25.000 yıl önce karşılaşmıştık. Neandertaller bizden daha büyüktü. Tıpkı bizim gibi, alet kullandılar. Onlarda bizdekinden daha da fazla vardı. Şans onlardan yanaydı.

Biz onları yok ettik.

Bu yapılanın teknik terimi *yerini alma*dır. Onların bölgelerini işgal ettik, topraklarından kovduk ve soylarının tükenişini izledik.

Bu kez insanlığa tehdit, tarafımızdan gerçekleşmiştir. Ve yine, yarış doğanın kaynaklarının kontrolü üzerinedir.

Bir sosyal süreç olarak hilenin eski uygarlıkların yok olmasının birinci nedeni olduğunu kendimize hatırlatmamız gerekir. Yaşanan trajedilerden ders çıkarmakta neden başarısız olduğumuz sorulması gereken sorulardan bir tanesidir. Doğayı ve toplumu suiistimal etmenin *Homo sapiens*'i bir çıkmaza götürdüğü yönündeki kanıtlar artmaktadır. Siyasi ve entelektüel liderler kasten, ilkel insanların doğadan getirdiği sağkalım kurallarını görmezden gelmektedirler. Atalarımız doğanın kanunlarını taklit ederek evrilmişlerdir. Bu da yeni bir evren, yani sosyal evreni yaratmalarını sağlamıştır.

İnsan olmak, diğer hayvanlardan alet kullanma, sosyal davranışlarda ya da sofistike ses ve mimikler aracılığıyla iletişim kurmada daha başarılı olduğumuz anlamına gelmez. Benzersiz başarımız, doğanın kanunlarıyla yeteneklerimizi uyumlu bir şekilde harmanlayarak kurallar bütünü yaratmaktır. Doğanın kanunlarına uyuyormuş gibi davranırlar, fakat yaratılışları üzerine bir evren bağlamında bunu yapıyorlardı, diğer türlerin erişimine kapalı olan bir evren. Bu *Homo sapiens*'i benzersiz yaptı.

Doğa ve insan toplumu, iki ayrık fakat bağlantılı evrenlerdir. İlk insanlar biyolojik gereklilikler sebebiyle onları birlikte yaşatmak zorundaydılar. Bugün, bilgisayarlarımız aracılığıyla

sanal gerçekliğin sürreal dünyasına erişebilsek de; sosyal evrenin maddi dünyada saplı kaldığı gerçeğinden de kaçış yoktur.

Multidisipliner çalışmaları temel alan bir başlangıç GEREKLİDİR. Ben bu yaklaşımın formülünü sosyojenik olarak adlandırıyorum. Sosyal bilimlerin biyoloji ile birleşiminden oluşuyor. Peki, bu Edward Wilson'ın sosyobiyolojisinden hangi yönlerden ayrılıyor? Harvard'dan Wilson, arıların ve karıncaların davranışları üzerine çalışan bir öğrenciydi. Bu canlıların içyüzünü anlayarak, iddia ettiğine göre, insan davranışını anlama konusunda bilgi sahibi olabilirdik. Sentez çalışması, *Yeryüzünün Sosyal Fethi*, insanlığın doğasını anlamak için bilime güvenmemiz gerektiği yönünde ısrar eder. Fakat fetih nosyonunun altını çizen metodolojisi, aynı zamanda uygarlığın yüzleştiği tehditlerin doğasıyla ilgili tehlikeli, uygunsuz sonuçlara da götürür.

Sosyal davranış *Homo sapiens*'in evrimindeki en önemli şeydir. Fakat şu an yüzleştiğimiz tehdit sosyal davranışın bir sonucu değildir. Türümüzün geleceğini sorgulamamızı gerektiren bütün büyük problemlerin hepsi antisosyal davranışın ürünüdür. Eğer atalarımız uygarlığı olası kılan sosyal değerlerin sürdürülmesini başarsaydı, Wilson ile birlikte türümüzün yaşayıp yaşamayacağını şimdi merak etmiyor olacaktık. Toplum bilimini (sosyoloji) sürüldüğü verimsiz arazilerden kurtarmalı ve insan olmanın bilgisinin daha sağlam anlaşılabilmesi için bilgisini biyolojiyle sentezlemeliyiz.

Bana göre, uygarlığımızın taşma noktası çöküşe geçti. Fakat bu konuda Tanrı Eylemleri'ni suçlayamayız. Yaşanan krizler "piyasadaki arızalar"ın da sonucu değildir. İnsan doğasındaki kusurlar da bu durumdan sorumlu tutulamaz. Bunlar rant arayıcılarının çıkarlarına hizmet eden günah keçileridir. Artan gaddarlıklarla tekrarlayan, sosyal ve doğal felaketlerin sonuçlarıyla baş edebilmek için yapılması gereken bir çalışma vardır. En kötüyü önleme yetisine sahip olabiliriz. Fakat insanlığın anlamının algısını iyileştirmeden ilerleme kaydetmeyeceğiz. Geçici çözüm girişimleri (finansal krizlerle baş etmek için eski

borçları kaldırıp, yerine yeni borçlar koymak gibi) Batı'yı kurtarmayacaktır.

Zorluklar üstesinden gelinemez görünmektedir ama bunun sebebi güç kollarının etkisiz ve adil olmadan işlemesidir. Bu disfonksiyonel davranış kendini toplumsal travmayla dışavuran, patolojik olarak rahatsız bir kültür tarafından programlanır. Neyse ki, bilimsel disiplinler arasında zihinleri sorgulamak ve mesleklere önem vermek bilgiyi bir merkezde toplamaya başlamıştır. 1980ler'den itibaren gelişmeye başlamış, nörobiyoloji ve psikoterapi konusunda büyük ilerlemelere olanak sağlamış olan MR (manyetik rezonans görüntüleme) beyin tarama tekniği buna bir örnektir. Bu da kuşaklararası travma anlayışımızı derinleştirmektedir. Travma şimdilerde, geliştirilmesi ve büyün nüfusa uygulanması gereken bir konsepttir.

Eğer düzgün düşünüp cesaretli davranmak için her birimizin içindeki ahlaki kaynakları bulabilirsek uygarlığımızı kurtarabiliriz. Baskılanmış bilgiyi kurtarabilmek için başlangıca dönmeliyiz. Fakat hangi başlangıç? Biyoloji ve evrim teorisi mi? Etnograf ve antropologların buluşları ve mitler mi? Tarih ve arkeologlar tarafından ortaya çıkarılmış yazıtlar ve parşömenler mi? Travmatize toplumlarımızı kurtarmak için temizleyici güçle terapi sürecini canlandırmak adına, eklektik bir yaklaşım tüm disiplinleri harmanlayacaktır. Bu zorunlu olarak, bilinçli bir demokrasi içinde herkesin katılımını içerir. Eğer kendimizi onların ölümcül kucaklamalarına teslim edersek sosyal problemlerimizi çözebileceğini teklif edecek olan Güçlü insanlara karşı, imtiyazlı gücün cezbediciliğini önlemeliyiz.

Kısım 1
Genel Bir Hile Teorisi

Sadece insanın sosyal hayatının ebedi yapısal yasaları için somut mimari form değil, doğal hukuk vardır.
Heinrich A. Rommen, *Natural Law* (1998:230).

Hile burada aşağılayıcı değil analitik bir terim olarak kullanılmıştır. Sivil düzen için bir tehdit olarak tanımlanmamış olan bir sosyal süreci belirtir. Üzerine tartışılmama sebebi de budur. Bu hile, Batı uygarlıklarının temellerine gömülüdür ve temelleri zayıflatmaktadır.

Devlet idaresi hileye tepki göstermeye meyilli değildir, çünkü mülkiyet hakları öğretisini korumak ve kutsallaştırmak için feodal aristokrasiyle donatılmıştır. Doğanın karşılıksız hediyeleri ve insanlığı tanımlayan kültür, özelleştirilmiştir. Miras, "ortak olan"ın kötüye kullanımından kaynaklanan bir krizler bütünüdür.

Topluluğun geliri -ortak olanların kullanımı ve devamı için ödenen kiralar- çalındığında, rant arayıcıları doğal yaşam alanlarını yakıp yok eden yamyamlaştırıcı bir süreci kuluçkaya yatırdılar. Aynı zamanda kültürü de hilelerini desteklemesi için dönüştürdüler, insankırımla sonuçlanan patolojiler yarattılar.

Birinci Bölüm

Tanrı'nın Toprak Anlaşması

Tarihteki ilk suç eylemiydi. *Genesis* olayın kendisini anlatıyor, fakat Kabil'in kardeşi Habil'i nasıl öldürdüğünden söz edilmiyor. Toprağını sınırlamakta kullandığı kayalardan birini alıp Habil'in kafasını mı eziyor? Yoksa cüppesinin bir köşesine gizlediği hançerle ölümcül bir darbe mi vuruyor?

Tanrı'nın rolü ise problematik bir hâl almış durumda. O, Habil ve Kabil kardeşlerin kendisine sunduklarını değerlendiriyor ve yargılıyordu. Habil'in adağını kabul etti, fakat Kabil'inkini etmemişti. Neden? Tanrı'da hoşnutsuzluk yaratmış olan şey ne olabilirdi? Kabil incinmişti. Tanrı onu kınamıştı. Bildiğimiz kadarıyla sonrasında olan, Habil ve Kabil kardeşlerin o arazide karşı karşıya geldiği ve Kabil'in aklında cinayet planları olduğudur.

Habil'in kanı toprağa karışmıştır.

Bu sıradan bir aile trajedisi değildir. *Yaradılış* bu olayı bir uyarı niteliğinde sunmaktadır. Hikâye, Tanrı'nın dünyevi işlere müdahalesinin sebebine odaklıdır. Kabil ve Habil kardeşler o toprağın mülkiyetine sahip değillerdir. Sahibi Tanrı'dır. Eski Ahit'in bahsettiği şey budur. Tanrı.

Tanrı ve Topraksızlar.

Cinayete yol açan sosyal baskılar eylemin sebebinden çıkarılabilir. Kardeşler hakkında, hayatlarını nasıl idame ettikleri dışında hiçbir bilgiye sahip değiliz. Ve bu bilgi metnin bağlamı açısından önem arz ediyor. Eski Ahit, mülkiyetin ve toprak yönetiminin tasvirini yapan ilk resmî sözleşmedir.

Tanrı'nın toprak takdiminin de bir bedeli vardı: Ahlaki kurallara uygunluk.

Eski Ahit bir sözleşmedir. Toprağın teolojisidir.[1]

Ve böylece, Habil'in çoban, "ama Kabil'in toprağı süren çiftçi" (Genesis 4:2) olduğunu öğreniriz. Neden *ama*? Hayatlarını farklı şekillerde idame ettirmelerinden ne gibi bir çıkarım yapabiliriz? Ev ekonomileri iki farklı evrendi. Bu İki evren arasındaki etkileşimi dramatize etmişlerdi: Doğal evren ve sosyal evren. Habil eski dünyadandı. Kabil ise geleceği sembolize ediyordu. O iki dünya arasındaki farklılıklar en belirgin şekilde, toprak mülkiyeti ve ürünlerin dağılımı üzerinden tanımlanmıştı.

İncil âlimleri hikâyelere tarihsel değer atfedilmesi ya da hikâyelerin anlam çıkarılabilecek efsaneler olarak görülmesi üzerine tartışmalar yapmaya devam etmektedir. Her halükârda ahit, toprağın psikolojisinin ve sosyolojisinin ilham verici bir hikâyesidir. İnsan türünün yaşamını günün birinde tehdit edebilecek bir meselenin derinine iner. Uygarlık zaptedilemez bir hâlde dünyadaki yaşamı yok edebilecek güçte, önüne çıkan her şeyi yiyip bitiren bir canavara dönüşebilir mi?

Uygarlığı dehasıyla mümkün kılan insanoğlu, ortaya çıkan yerleşim modellerindeki sorunları gidermeyi başaramamıştı.

1. Brueggemann (2002).

Söz konusu olan sorunlar, Kabil ve Habil hikâyesiyle gözler önüne serilmişti. Cinayetin yaşandığı arazide olup bitenler, Yakındoğu'nun şehirlerini yıkan sosyal güçlerin bir metaforuydu.

Habil avcılıkla ve doğadan topladığı besinlerle ve yakacaklarla varlığını sürdürmekteydi. Yağmur yağdığı ve çimenler yeşerdiği takdirde, sürüsü otlayabilmiş ve o da konforlu bir şekilde yaşayabilmişti. 200.000 yılın en iyi kısmını kapsayan, kültürel bir sürecin sonundaydı.

Kabil ilerlemişti.

Doğanın sırları çözülmeden kalmıştı. Bu sırlar kültürün dönüşümüne olanak sağlayabilirdi. Türümüzün yıllıklarında, o dönüşüm insanoğlunun aya ayak basması gibi önemli olaylarda iyice ön plana çıkacaktı. *Kabil, ticareti ve yatırımı yapılabilecek fazladan besin üretti. Bu da yönetim sanatında ve kentsel altyapılarda atılacak büyük adımları olası kıldı.*

Uygarlık.

İncil marazi aile dedikodularıyla ilgilenmiyordu. O hâlde neden toprağın teolojisi üzerine tartışan bir metin Kabil'in işlediği suçu konu ediniyordu? Bu sorunun cevabı, şahsi görüşüme göre, antik toplulukların sukûnetini tehdit eden bir sosyal dönüşümün sonuçlarına kafa yormaya davet ediliyor olmamızdır.

Hayvancılığa dayalı toplumdan tarıma dayalı topluma geçiş bireysel ilişkilerin daha da ötesindeki meselelerde kopukluklara yol açtı. Sistem temelli bir krizi tetikledi. İnsanların bir arada yaşama koşullarını değiştirdi, türümüzün tarihinde yaşam tarzları açısından eşi benzeri görülmemiş bir bozulma yarattı. Asıl problem insanların toprak mülkiyeti konusunda yaşadıkları çatışmaları nasıl giderdiklerini unutmalarıydı.

Tanrı bunu onlara hatırlatmak için çaba gösterdi. Fakat dinleyecekler miydi?

Habil'in göçebeye yakın olan yaşam tarzı milyonlarca yıldır izi sürülen evrimsel bir süreç tarafından tasdik edilmiş pratiklere dayanmaktaydı. Yerel davranış DNA'ya kodlanmış, hayvanların ve bitkilerin evriminde aracı olmuştu. Yerel içgüdü, besin aramaya, üreme davranışına ve nüfus dengesine rehberlik

eden düzenleyici ilkeydi.[2] Türümüzün evrimini şekillendiren mekanizma buydu. Fakat eğer insanlar doğaya aykırı bir şekilde evrimleşselerdi, kültürel bir muadil yaratarak o içgüdüyü uyarlamak zorunda olurlardı. Eğer varoluşun yeni katmanlarına ulaşma, sayıca çoğalma, kültürlerini çeşitlendirme şansları olsaydı, esnek fakat dayanıklı ve yöreselliğin ilkelerine sadık bir davranış koduna ihtiyaç duyarlardı.

Doğaya uyumlu şekilde evrilmek ve hemcinslerle birlikte uyumlu bir şekilde yaşam sürdürmek için, mekânsal kaynakları DNA'ya işlenmiş yeteneklerle uyumlu hâle getiren bir yasaya ihtiyaç duyulmuştu. Hukukçular, bu kodun kurallarını toprağın mülkiyeti konsepti altında sınıflamışlardı. Kurallar esnek fakat güçlü olmalıydı. İnsanlar kendilerini doğanın sabit kurallarından uzaklaştırıyorlardı. Eğer kendi dinamik dünyalarını yaratacaklarsa, toplulukları için uyumu sağlayacak bir toprak mülkiyeti sistemini detaylıca hazırlamalı ve onu geçerli kılmalıydılar. Besin toplamanın, besin çoğaltmaya ve üretmeye dönüşümü, en büyük zorluğu yaratacaktı. Kabil ve Habil arasındaki yüzleşme bu dönüşümdeki tehlikeleri temsil etmekteydi.

Hayatına çoban olarak devam eden, geçimini doğadan sağlayan Habil, sürüsüyle birlikte o toprakları kullanmaya ihtiyaç duymuştu. Diğer yandan Kabil, emek karşılığı üretkenliğini arttırabilmek için doğanın gücünü kullanmayı öğrenmişti. Bu da, Kabil'in ailesinin daha yüksek gelir elde etmesi fırsatı demekti. Fakat en yüksek verimi elde etmek için ekinlerini yem arayan sürülerden koruyacak çitler inşa etmesi gerekmişti. Bu toprak parçası kullanımı üzerine yaşanan uzlaşmazlık, genetik geçmiş ve kültürel gelecek arasındaki en derin kopukluğa işaret etmişti.

Tarım öncesi çağda, toprak sahipliği ve kullanımı ortaklığa dayalıydı. Toprağa erişim hakları, titizlikle düzenlenmiş gelenekler ve pratiklerce belirlenmişti. İnsanlar akrabalık bağları yoluyla tanımlanan eşit haklardan yararlanmıştı. Topluluğun

2. Hassell ve May (1985:21-22).

kurallar bütünü olmadan kur yapma, evlilik ve ailenin devamı anlamsız olacaktı.

Tarım, yeni bir arazi kullanım şekli gerektirdi: Sınırların çizilmesi. Özel mülkiyet. İnsanlar eğer şimdi ektiklerini gelecekte biçmek için işgücüne ve sermayeye yatırım yapacaklarsa, özel mülkiyet zorunlu görünüyordu. İlkel pratikler, geçerliliğini yitirecekti.

Evrimsel geçmişimizin büyük kısmı hakkındaki belirsizlik devam ediyor. Arkeologlar, ilk insanların Afrika'da ortaya çıkıp taş aletleri kullanmaya ne zaman başladıkları sorusunu yanıtlama konusunda uzlaşabilmiş değiller. Günümüzün Birleşik Arap Emirlikleri'nde keşfedilmiş olan ilkel aletlerin ömrü, yaklaşık 125.000 yıl geriye uzanmaktadır. Yine de, geçmişimizin belirli yönleri konusunda daha emin konuşabiliriz. Bunlardan biri de toprak kullanımının değişen rolü ve insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallardı. Gelenekler ve pratikler, doğanın hassas dengeli kullanımını sağlama almak için geliştirilmişti. Sözel teknikler, bilginin kuşaklar boyu aktarılmasını sağlamıştı. Kabil ve Habil trajedisindeki ahlak dersi, sadece Eski Ahit değil; onun dışındaki kutsal metinlerde de görülmektedir ve yazı öncesi toplumların mitlerinde de bu ahlaki durum karşımıza çıkar.

Kabil, kardeşi Habil'e "Haydi, tarlaya gidelim" dedi. Tarlada birlikteyken kardeşine saldırıp onu öldürdü (Yaratılış 4:8).

Bu drama, toprak meselesi üzerine yaşanan, toplulukları bölen benzer senaryolarda kendini yinelemiştir. Sığır çobanlarının dikenli tel çitlere direnmeye çalışmasının, silahlı çatışmalarla sonuçlandığı Hollywood Westernleri'nde bu en bilindik senaryodur (Kutucuk 1:1). Başka bir deyişle, Topraksızlar'ın Tanrısı tarafından gerçekleştirilen sınanma varlığını sürdürmeye devam etmektedir: Kardeş kanı akıtmadan İyi Yaşam'ın anlamının arayışı.

Sistematik problem, 10.000 yıl önce kuluçkaya yatmıştı. Neolitik çağ insanları tohum seçerek, sulama kanalları kurarak

ve toprağı işleyerek tarlaları dönüştürmeye başladılar. Fakat tarlalardan besin üretme kapasitesi neden Tanrı tarafından hoş karşılanmayacaktı? Kabil'in Tanrı'ya yaptığı adaklar bu konuda ipucu içeriyor. Sunulan ikramda kuraldışı olan neydi ki? Sorun, Kabil'in emeğinin ürünü müydü, yoksa Tanrı'nın bu işten bir zararı mı vardı? Tanrı artıürünün *kullanılış* biçimini mi onaylamamıştı? Kabil, ekstra ürünleri başkalarıyla paylaşmadan kendi için mi depoluyordu? Neden ailesinin ihtiyacı olan miktardan fazlasını diğerleriyle paylaşmalıydı?

Eski Ahit, toprak konusunun odağı olan ahlak yönetimi ve ekonomi üzerine bir diyalektiği temsil eder. Tanrı tarafından bağışlanan toprakların kullanılabileceği; fakat birtakım şartlar ve kurallar gerektiği konusunda insanların akıllarında şüpheye yer kalmamıştı.

- Arazisini çitle çevirenler, artık toprak sınırlaması yapamayacaktı. Kabil, ezilenlere karşı, onların zamanında uğradığı zararı telafi etmek için bir yükümlülük altında mıydı? Bu telafi nasıl bir şekilde gerçekleşebilirdi?
- Artıürünler günlük tüketim dışında farklı amaçlarla mı kullanılmalıydı? Eğer öyle olacaksa yatırımı nasıl yapılmalıydı ve bu durum topluluğu nasıl etkileyecekti?

Ortaya çıkan şehir yerleşimlerinde bir şeylerin yanlış gittiği, eli ayağı tutan insanların bile yoksulluk çekmesinden, halkları birbirine düşüren kanlı toprak kavgalarından ve doğanın sömürülmesinden anlaşılıyordu. İnsanlar, halklarını yüz binlerce yıl bir arada tutmuş olan bilgeliği, aklı kaybetmişlerdi. Uygarlık çıkmaza girme tehdidiyle karşı karşıyaydı.

Toprağın Metafiziği

İlk insanların dehası, sosyal evreni ve doğal evreni birleştirdiklerinde gözler önüne serilmişti.

Neolitik insanlar doğa dışına son adımlarını attıklarında, eşsiz bir varoluş biçimi canlandırabilmek için soyut imgelere ihtiyaç

duymuşlardı. Biyolojik temelli sezgilere dayalı bir evrenden, güneş sisteminde eşi benzeri olmayan bir evrene doğru geçiş gerçekleştiriyorlardı. *Davranışlarını düzenleyecek pratik kurallar olmadan, birbirlerinin kuyusunu kazmaktan onları hiçbir şey alıkoyamazdı.*

Kutucuk 1:1
Günümüzün Kabil ve Habil Çekişmeleri

Vahşi Batı'daki sığır çiftliği sahibi ile mısır yetiştiricisi arasındaki TOPRAK kavgaları, 21. yüzyılda tüm kıtalardaki toplulukların başına gelen bölücü çekişmeleri sembolize eder.

- Latin Amerika'da, Nukak Maku (ilk kez 1988 yılında temasa geçildi), anayurtları olan Amazon topraklarından, sığınacak yer arayan gerillalar tarafından sürüldü. Kabile, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır; çünkü göçebe olarak, gidebilecekleri alanlar küçülmüş ve koşullar yetersizleşmiştir.
- Afrika'da, Kalahari Bushmen kabilesi üyeleri, kendilerini çöldeki yaşantılarını devam ettirebilme hakları üzerine anayasal bir mücadele içinde bulmuştur; çünkü Botswana hükümeti, kabilenin bulunduğu bölgenin elmas zenginliğinden faydalanmak istemektedir.
- Kanada ve Avustralya'da, Aborjin halkları Avrupalı sömürge güçlerinin adaya gelişi sonrası arazilerinden ayrılmak durumunda kalmışlardır. Hükümet daha sonra, geçmişteki ihlalleri için özür dilemiştir.

ABD ve Avrupa'da bugün yaşanan ekonomik krizler, toprak piyasasının kökenleri göz önüne alınarak anlaşılabilir.

Buldukları çözüm harikuladeydi.

Doğanın tapusu Tanrılara verildi. Doğanın enerji akışını, doğaüstü güçler düzenledi. Tanrılar ağaçlarda yaşadılar, rüzgârla

hareket ettiler, yağmuru getirdiler, mağaralarda ikamet ettiler, ateş üflediler. Mülkiyet hakları böyle belirlendi. Ölümlüler doğanın ancak bir kâhyası olmaya razı olacaklardı.

Güney Afrika'dan iki akademisyen, David Lewis-Williams ve David Pearce, maddi ve manevi dünya arasındaki bağlantıları çizdi. Ekonomik eylem ve sosyal organizasyon,

> *genel bir kozmolojide, toprak haklarım olduğu kadar dinî deneyimi, inancı ve pratikleri de anlamlı kılan bir yapıda ifade edildi. Din kozmolojiye yerleştirilmiş, arazi hakları ve anıtların inşası ve kullanımını yönetenlerin otoritesini geçerli kılmıştır.*[3]

İnsanlar, doğanın kaynaklarına ayrıcalıklı bir ulaşım hakkı elde etmek için birbirleriyle savaşmayacaktı, çünkü kaynaklar Tanrılara aitti. Gen havuzunda yer alan biyolojik, psikolojik ve kültürel refaha daha fazla katkıda bulunmak için her bireye eşit şans verilmişti.

Peki o cennetten düşme kaynakların idaresi nasıl olacaktı? Tanrısallığın maddi göstergelerine ihtiyaç vardı. İnsan ve doğa arasında bir kabile şefi, rahip ya da prens köprü olabilirdi. Ortak çıkarları hoşnut eden davranışı güçlendirmek için doğaüstü güçlerin otoritesi adına hareket edebilirlerdi.

> *Toprak sahipliğinin değişen konseptleri, böylece kozmolojik değişikliklerle geldiler ve insanların "varoluşsal haritaları"nda anıtları... siyasi oluşumlar karmaşıklık içinde büyüdü ve toprak haklarını kavramsal ve kelimesi kelimesine, konumu bilinen ve o hakları meşrulaştıran atalarına atadılar.*[4]

Sistine'in tavanını boyamaktan, orkestralar için kutsal besteler yapmaktan ya da insanoğlunun aya ulaşmasını sağlayacak teknolojik gelişmeler icat etmeden önce atalarımız ayaklarının bastığı toprak hakkındaki sorunları çözmeliydi. Sistematik hile,

3. Lewis-Williams ve Pearce (2009:197).
4. Lewis-Williams ve Pearce (2009:194).

doğanın kaynaklarını tekelleştirmek için yarışmalar, kendilerinin ve komşularının ortak yararı için çalışmak isteyen insanların yaratıcı enerjilerinin tükenmesi gibi şeyler, Tanrı icadı ve müdahaleleri sayesinde olmayacaktı. Bu kutsal yerleşim, şehir uygarlıklarını idare eden krallar tarafından parçalanmıştı.

Topraksızların dobra konuşan Tanrı'sı kılığına girmek.

Tanrı'nın Aklını Yorumlamak

Tanrı aklına ölümlünün gözünden bakacak olursak, ilk olarak Kabil'in adağını kabul etmemekle işe başladı. Ek gelirin kullanım biçimi konusunda bir problem olduğu sinyalini verdi.

Yeni dünyanın Kabilleri'nin topraktan ekip biçerek elde ettikleri ürünün kullanımında ters giden bir şeyler *vardı.* Tanrı'nın işi sorunun doğasını ortaya çıkarmaktı.

Tanrı'nın aklının yorumlamşı, ilk büyük Hıristiyan piskoposlarca gerçekleştirildi. Onların görüşleri, klasik dünya uygarlıklarının birinci elden gözlemleriyle tamamlandı. Empirik kanıtlar, topraklarını kaybeden ve borç batağına saplanan antik dünya insanlarının durumlarıyla ilgili bilgileri doğruladı (Kutucuk 1:2).

Hıristiyan piskoposlar, Roma İmparatorluğu'nun gerilemesi ve çöküş hâlinin dramasında başrollerde yer almışlardı. İskenderiyeli Clement (y. 150-y. 215), Milanlı Ambrose (337?-397) ve Aziz Büyük Basil (329?-379) gibileri.

Aralarından biri, John Chrysostom (347-407), uyarılarının gerçeğe dönüştüğüne tanık olacak kadar uzun yaşadı. Roma, 410 yılında talan edilmişti. Roma vatandaşları arasında ortaya çıkan fakirliği gözlemlediler; bu nedensel olarak toprak sahiplerinin topraktan aldıkları kiraları tekelleştirme biçimleriyle bağlantılıydı. Sözleşmenin öğretileri yardımıyla ve Nasıralı İsa'nın vaazlarıyla, Roma'yı gerilediği konusunda tekrar tekrar uyardılar. Topraksızlık ve fakirlik, arazinin zimmete geçirilmesiyle tetiklendi. Kültür ve ahlaki yaşam tükeniyordu.

Kutucuk 1:2
Borç Esareti ve Yeni Bir Sayfa

İlk uygarlıklarda BAZI insanlar fakirliğe yenik düştü (mahsuller yetersiz kaldığından ve geri ödeyemeyecekleri borçlar aldıklarından). Topluluğun dengesine yönelik tehdidi irdelemek için, Yeni Bir Sayfa bildirileri olarak bilinen bir pratik uygulamaya konmuştu. Periyodik olarak, topraklar ailelere geri verilecekti. Bu ıslah edici önlem Jubilee olarak bilinmekteydi. Her 49 yılda bir ya da yeni bir prensin taht hakkı elde etmesiyle ilan edilmişti. Bireysel tipte olan (ticari olanlar değil) borçlar da silinecekti.
Bu antik uygulama, Leviticus, Bölüm 25'te yer alır. Tanrı Musa'ya "Tarlanız temelli olarak satılamaz; çünkü bana aittir. Siz ise yabancısınız, konuğumsunuz" (25:23). Sosyal dengeyi güvence altına almak için, "Ellinci yılı kutsal sayacak, bütün ülke halkı için özgürlük ilan edeceksiniz. O yıl sizin için özgürlük yılı olacak. Herkes kendi toprağına, ailesine dönecek" (25:10).

Patristik öğreticilerce tartışılan mülk üzerine gözlemler, şimdilerde kürsü vaazında yer almamaktadır. Charles Avila, Filipinler'de bir ilahiyat fakültesinde çalışırken bu gözlemleri iyileştirdi. Köylü hakları için kendini kavgaya soktu. Bu durum onu erken dönem Hıristiyan öğretilerini çalışmaya itti. Roma İmparatorluğu'nun geç dönemlerindeki durumunu özetledi:

> *Böylece mal sahiplerini daha fazla servete iten dürtü lüks, zevk ve savurganlığın çeşitli şekillerinde bir artıştı. Özgür işçiler arasında gelişen zanaat ve ticaret köleler ve merhemler, tablolar ve heykeller, müsrif ve gösterişli yapı projeleri ve büyük toprak sahiplerinin zevk, lüks ve gereksiz gösteriş üzerine rekabete tutuşabileceği geri kalan her şey.*[5]

Bu yaşam tarzı sürdürülebilir değildi. Kaynaklar onlar için emek harcamadan tüketilebildiğinde, sınırsız tutkulara etki eden

5. Avila (1983:24).

biyolojik sınırlar (emek gücü) ortadan kalkar. Açgözlülük hâkim olur. Ve böylece, toprak sahipleri daha fazla kira toplamak amaçlı köylülerin daha fazla arazisine el koydu. Köylüler kasabalara itildi. İşsizin hoşnutsuzluğu "göstermelik eğlenceler"le yatıştırıldı. Nüfusun zihinlerindeki ve ahlaklarındaki bozulma bir medenileşme patlaması için uygun ortamı hazırladı. Ordunun ihtiyacını karşılayabilecek özgür bir köylülük olmadan diktatörler, imparatorluğun barbar bölgelerinden işe alınan paralı askerlere güvenmek zorunda kaldı. O barbar kavimler günün birinde kılıçlarını tahtı ele geçirmek için kullanacaklardı.

Toplumlarının gerilemesini engellemek arazi sahiplerinin kendi çıkarınaydı, fakat bu mülkiyet ve vergi sisteminde reformu gerekli kılıyordu. Piskoposların uyarılarına kulak asma niyetinde değillerdi.

> *Köle ekonomisindeki gerilemenin daha güçlü bir özgür köylü ekonomisi rönesansı getirdiği beklenecek, bir milletin kendi çıkarları tarafından dikte edilecekti. Ama öyle değildi. Latifundiya'nın sahiplerinin, açıkçası arazinin sahipliğini bırakma gibi bir niyetleri yoktu. Bunu yapmak güçlerinden ve ayrıcalıklarından gönüllü bir şekilde ayrılmak olurdu.*[6]

Roma'nın liderliği bir travma durumuna girdi (bkz. Bölüm 5). Şehrin kültürü rant özelleştirmesi ile bir kere lekendi mi – sosyal gelir– tüm sınıflar hayatta kalma ve genişlemeye dayanan bir canlı topluluğu üzerine doğal yasaları gözden kaçırdılar. Aristokratlar kendini rantlarla beslediler ve güçlerini ulusal çıkarların iyiliği için kullan(a)madılar. Mağdurlar ortaya çıkmasına yardım ettikleri rantları paylaşmak için sahip oldukları doğal hakkın iadesini isteme kapasitelerini kaybettiler. Son kaçınılmazdı.

Tanrı ile yapılan antlaşma Roma gibi uygarlıkları kurtarabildi mi?

6. Avila (1983:25).

Antlaşma

Musa'nın dağdan indirdiği tabletler arazi antlaşması koşullarıyla yazılmıştı. İbrahim'in çocuğunun ahlaki kurallara uyması gerekiyordu. Fakat Eski Ahit, ahlakla ilgili olmanın daha ötesindeydi. Dengeli toplumun nasıl inşa edileceği üzerine bir elyazmasıydı. Ortak refaha toplumsal evrim tohumuyla çalışan yollarla muamele etmekte başarısız olunduğunda neler olacağı üzerine kapsamlı bir sosyolojik ve psikolojik bakış sağladı. O elyazmasının sinoptik bir değerlendirmesi bir Amerikan İlahiyat Fakültesi'nde Eski Ahit profesörü olan Walter Brueggemann tarafından gerçekleştirildi.

Topraksızın sesi olarak Tanrı emri yerine getirme görevini üstlendi. Öfkesini bencil amaçlarına göre yöneten krallara yöneltti. Krallar *İncil*'de İsrail'e başkanlık eden ve böylece İsrail'in topraklarının sorumluluğuna sahip olanlar olarak anılacaktı.[7] Toprağı yanlış yöneten krallar bir felaket yaratacaktı. Ekonomik fazlalılığı toplayarak, baskı vasıtalarını da toplamış oldular (atlı askerler), kendilerine ve evlerine gümüş ve altın saçtılar ve insanları köleleştirdiler. Bu çeşit bir yönetim topraksızlığa sürükler.

Ahlaki kurallara uymak için ihtiyatlı davranmak bir zorunluluktur. Aksi takdirde topraksızlık yaşanır. Süleyman'ın gücünü kötüye kullanması otorite konumlarını suiistimal edenlerin ahlak ve kültürü tahsis etme biçimlerini gösterir. Süleyman insanlara tahvil hizmetini dayattı ve vergi bölgeleri üzerine kurulmuş bir bürokratik devlet yarattı. Anıtsal binalar onun büyüklüğünü gözler önüne sermek için inşa edildi.

> *Tüm bunlar tapınak inşası tarafından sınırlandı, egemenliğinin nihai başarısı. Tapınak rejimin bütününe teolojik meşruiyet ve görünür dindarlık kazandırmaya hizmet eder. Kanıtlar, onun İsrail'in ibadetine statik bir Tanrı, güç eksikliği, canlılık ve eski geleneklerin Tanrı'sının özgürlüğü kültü için manipüle ettiğinin daha ötesindedir. Bu Tanrı, exodus deliverer'ın [Musevilerin Mısır'dan göçleri ve onların kurtarı-*

7. Brueggemann (2002:73).

cısının] aksine, rejimin uygarlaştırılmış muhafızıdır. Sessiz, itaatkâr, bölünmemiş ve kesintisiz güvenlik içinde yaşar.[8]

Kralların yargılanma kuralları belirlenmişti; Tesniye'de olduğu gibi (17:16-20). Krallar kendi uygun gördükleri biçimde yönetme hakkına sahip değillerdi; çünkü Tanrı'nın toprak üzerindeki yetkisi devredilemezdi. "Sürgüne giden kral yolu" tartışmasında, Brueggemann Tanrı'nın koz kartını kullandığını vurgular. "Hiçbir kraliyet inceliği bunu değiştiremez. Bu hâlâ antlaşma sözüdür, toprağı yöneten kraliyetin silahı değildir."[9]

Brueggemann sahiplik etiğini şu terimlerle özetler: "Toprak, eğer bir hediye olarak bakılırsa, kişisel güvenlik için değildir ama kardeşler içindir. Toprak bencil için değildir ona göz dikmeyecek olan alçakgönüllü içindir."[10] Fakat alçakgönüllüler dikkatli olmazsa topraksız kalırlar.

Topraksızlık vahşi doğa imgeleriyle resmedilmiştir: Biçimsiz bir hükümsüzlük. Yerinden etme "o zamanlarda ve günümüz zamanında ilkel kaosun boş korkusu olarak deneyimlenmektedir". Topraksızlık, "tamamen yaşam desteğinden ve gelecek vaadinin somut ipuçlarından yoksun bir çevrenin emrinde olmaktır."[11] Topraksız olmak "mızmız, protest, kavgacı ve hoşnutsuzluk yeri" olan travma durumunda kilitli kalmaktır.[12]

Toprak, topraksızlara geri verilebilir.

Tanrı'nın yaptığı budur. O toprak ve insanlara ilintili yeniden yapılandırma için konuşur. Nasıl muamele edilmişse öyle geri döner. Ne çok istenmişse armağan edilir.[13]

Tanrı toprak armağan ettiğinde sipariş yerine ulaşır. Besin ve şehir yerleşimlerinin inşası için ihtiyaç olan madenler fazlasıyla

8. Brueggemann (2002:80-81).
9. Brueggemann (2002:94).
10. Brueggemann (2002:73).
11. Brueggemann (2002:28).
12. Brueggemann (2002:29).
13. Brueggemann (2002:18).

mevcuttur. Psikolojik sağlık iyileştiriliyordur. Brueggemann "Değişim sadece coğrafi konum açısından değil sosyolojik ve kültürel olanakların dönüştüğü alternatif bir bilinç açısından da anlaşılmalıdır" demiştir.[14]

Antlaşmanın Bozulması

Modern toplumlar antlaşmanın şartlarına uymamaktadır. Kabil ve Habil trajedisi hep vardır. Ve böylece bir kez daha, hikâyeleri toprak sahipliği üzerine yaşanan çekişmelerin incelenmesinde bir hareket noktası oldu.

- İsrail Devleti Bedeviler'in binyıllardır işgali altında olan bölgeden atılarak Necef bölgesinin kullanımının iyileştirilebileceğini düşünmektedir.
- Toprakları üzerinde anlaşmazlık yaşayan İslami köktendinciler, pazaryerlerindeki masum insanları havaya uçurmak için bedenlerine patlayıcıları yerleştirirken, Allah'ı çağırmışlardır.
- Hıristiyanların ellerini kana bulamada kendi payları vardır. Bunu Avrupa toplumlarının modern dünyayı Tanrı ve servet hırsı arasında gerçeküstü bir konuma sürüklediği üzerine bu ciltte gerçekleştirilen tartışmalarda göreceğiz.

Para kitlesel yoksulluğa sebebiyet vermekten oluşmaktadır. Para çevrenin suiistimalinden yapılmıştır. Para ekonomideki istikrarsızlık yayılımıyla beslenir. Bundan elde edilen mali çıkarlar değişimi önlemek amaçlı seferber olmuştur.[15]Diğerleri için bedeli ne olursa olsun, kendi ayrıcalıklarının dokunulmaz kalmasını, çok katmanlı sınırlarla korunmasını beklerler. Adaletin önündeki bu barikatlar bizi dünyanın en büyük sorunlarının ana nedenleri hakkında düşünmekten bile alıkoyar mı?

14. Brueggemann (2002:47, n.7).

15. Londra şehri 2011 yılındaki tüzüğünde, şehrin finansal kurumlarının çıkarlarına karşı iyi huylu olmasını garantilemek için tahmini olarak lobiciliğe 92£ milyon harcamıştır (Mathieson ve Newman [2012]).

Terra fermaya geri dönmemizi sağlayacak bir güzergâh haritasına ihtiyacımız var. Bu amaçla, şu hipotezi test etmek için kanıtı sınayacağız:

> *Geçtiğimiz 500 yıl, yaratılışında hepimizin destek sağladığı değere el koyarak bundan kâr elde edenler, topluluklarını etkileyen krizlerin sebeplerini anlamalarını önlemek için, halkların aklında karışıklık yarattılar.*

Rant arayıcılar gerçeği tersine çevirmek için dili çarpıtmışlar mıydı? Kapitalizm kelimesi, örneğin, genel söylem içinde karışıklığın merkezinde yer alır. Ona atfedilen anlam ciddi bir boyutta Batı'nın ekonomisini yanlış tanımlar. Rant arayıcılarının halkın dikkatini dağıtmak için iyi sebepleri vardı. Peki ya Karl Marx?

Marx en etkili muhalif öğretinin babasıydı. Onun görüşüne göre, modern patolojiler kaçınılmazdı, tarihte tescil edilmişti. Bu tez, yine de, umut verdi. Feodalizm kapitalizm tarafından tahtından edilecekti, kapitalizm de bizi Vaat Edilen Toprak'a götüren sosyalizm tarafından yıkılacaktı. Bu gibi ideolojiler gençlerin zihinlerini üniversitelerde meşgul ederken, kötü adamlar dışarıda rahatça dolaşıyordu.

Marx'ın kapitalizmi şeytanlaştırması, temel nedenlerin üstünü örterek, günümüzde yüzleştiğimiz krizlerin derinleşmesine önayak oldu. Fakat Marx dikkati yanlış yöne çeken tek kişi değildi. Sosyolog Max Weber (1864-1920) Protestan Ahlakı ve Kapitalizm Ruhu'nda (1904) kapitalizmi bürokrasi mantığı ve teknoloji ürünü olarak karakterize etti. Acemice, Weber'in rasyonalite vurgusuyla çelişki yaratan tekrarlanan patlamalar ve ağır sönüşlerle aynı zamanda kapitalizmin Protestan ahlakının öngörüsü üzerine inşa edildiği argümanını doğrulamada başarısız oldu.

Karışıklıktan kim yararlandı? Çarpıtılmış dilin etkisi ekonomik politikada ve 19. yüzyıl sonlarında, 1930'lar buhranında ve bir kere daha, 2010'lar buhranında baş gösteren finansal krizlere çözüm tanımlamadaki kalıcı başarısızlıkla sergilendi. Eğer 21.

yüzyılın zorluklarıyla yüzleşmek için zihinlerimizi yeniden biçimlendireceksek, toplumsal organizasyonun Avrupai modelinin erdemli özellikleri olarak yüceltilen davranış formlarını sorgulamamız gerekir.[16]

Entelektüel liderlerimiz dünya sorunlarına karşı basit, tek bir çözümün ("sihirli bir değneğimiz yok") olmadığı konusunda ısrarcıdırlar. Krizlerin kaynağı çok ve çeşitlidir, birden fazla düzeltme önlemi gerektirir. Ne yazık ki, test edilmiş hiçbir çare soruna deva olamamıştır. Mülkiyet ve toprak kullanımı rekabet teorisine göre dünyanın patolojik durumunun merkezinde olduğundan, bu sav uygarlığımızın patolojilerini açıklamayı hedefleyen öğretilerden yoksundur.

Hepimiz Lüküs Hayat'la aldatıldık. Eğer bizimki demokratik yasa yapıcılığına karşı kanıta dayalı bir yaklaşımsa, bilimsel bir bakış açısından bakılınca, hem antlaşmanın bilgeliği hem de onu uygulamadaki başarısızlığın sonuçlarını doğrulamak için hiçbir ampirik kanıt eksikliği yoktur. Karmaşık uygarlıklar ortaya çıkmış ve sonra yok olmuş ve antlaşmanın şartlarının kötüye kullanımı, utanç içinde ölmüş 20'den fazla uygarlığın ortak paydası hâline gelmiştir. Nasıl yaşadıklarının resmini çizebilmek için yerleşim yerlerindeki yıkıntıları kazmalıyız.

Evrimsel süreç deneme yanılma yollarından biridir. Bazı deneyler ister istemez çıkmaza girer. Böylece antik uygarlıkların hatalara karşı kırılgan olduğunu anlayabiliriz. Fakat aralarında kurdukları temasla ve bilginin yayılımıyla, klasik uygarlıkların hatalardan korunabilmesini bekleyebilirdik. Eğer 21. yüzyıl uygarlıklarının, bu derece küresel etkileşimle neden geçmiştekilerle benzer bir kadere teslim olmaya doğru gittiklerini anlamak istiyorsak, geçmişi gözden geçirmekten ve nerede hata yaptıklarını anlamaktan başka seçeneğimiz yoktur.

16. Yeni düşünce yolları keşfetme çağrısı yeterli tepkileri toplamada başarısız oldu. Dünya Ekonomik Forumu kurucusu Klaus Schwab (Londra *The Times*'ında 2 Şubat 2012'de belirtti) şunu ilan etti: "Acilen yeni düşünce yolları keşfedilmesi gereken bir çağdayız." Dünyanın Davos'ta bir araya gelen ekonomik ve siyasi liderleri, zihinleri meşgul eden konulara yaratıcı çözümler sunmadılar: Euro bölgesi finansal krizleri.

Tanrı'yı sorgulama fikri[17] inançlı insanlar için pek uygun görünmez. Hümanistler, her vakada, bizimkinin bilim temelli bir toplum olduğuna dayanarak inanç temelli bir başlangıç noktasına razı olmazlar. Onlar için din, sivil toplumların yönetimine nazaran köhne kalmaktadır.

Kutucuk 1:3
Laik Din Olarak Hukuk

Tony Bingham, İngiltere'nin Lord unvanlı eski bir başyargıcı ve Birleşik Krallık'ın üst düzey kanun yetkilisi, hukuk kurallarını "evrensel laik bir dine olası en yakın" olarak tasvir etti.

Hukuk kuralı öğretisi Batı tarafından ilk sömürge kolonilerine şiddetle teşvik edildi. Hukuk kuralı bu tip tartışmalarda Batı uygarlıkları için hukuk kurallarının problematik bir hâlde kalmaya devam ettiği bilgisi eksiklik arz ediyordu. Bu durumun nedeni toprak üzerine yapılmış kurallar bütününün tamamen toprak sahibinin öz çıkarlarına hizmet etmesi için düzenlenmiş olması mıydı?

Bu kanun insanların "temel insan hakları" diye talep ettikleri şeye bağlı mıydı? Ne yazık ki, Bingham'a göre, "temel haklar ve özgürlükler üzerine, medeni toplumlarda bile evrensel bir uzlaşma yoktur." Ve böylece "hukuk kuralı" öğretisi bile sorgulamamız gereği ortaya çıkar.

Alçakgönüllülük dikkate değerdir. Bilimsel dönem öncesi insanlarının, günümüzün bilim temelli toplumunun ulaşabileceğinin ötesinde bir şeylere ulaştığını, kendimize hatırlatmamız lazım. Arazilerin mülkiyet problemini çözerek sürdürülebilir toplumlar yarattılar. Bu da bilginin evrilerek, bizim yaşamamıza olanak tanıyabileceği kadar uzun gelişimine izin verdi. Seküler yaklaşım henüz o başarıya ulaşmamış vaziyettedir. Ve "hukuk

17. McIntosh (2012).

kuralı"na olan seküler hayranlığı hâlâ sorunlu gözükmektedir (Kutucuk 1:3).

Uygarlığımızın hayatta kalmasını sağlayacak bilgiyi gün yüzüne çıkarmak için, bilgileri zaman eleğinden geçirecek bilgeliğimiz var mı?

İkinci Bölüm

Sosyal Dinamiklerin İlk Kuralı

YAŞAM yaklaşık 4 milyar yıl önce enerji titreşimleri olarak sıvı havuzların çamurumsu kısımlarında oluşmaya başladı. Bu titreşimler bitki ve hayvan yaşam formlarını oluşturan şekiller ve boyutlar, renkler ve sesler zincirlerine evrildi. Dünyadaki enerjinin kuantumunu meyvelendiren işbirliği ile mümkün hâle geldiler. O enerji doğanın para birimiydi, yaşamla arasındaki alışveriş fiyatlandırma mekanizmasını oluşturmaktaydı. Bunun parçacıklarının toplamından daha büyük bir hacimde enerji dönüşür. Afrika savanalarındaki aslanlar, Asya'nın yağmur ormanlarındaki kaplanlar, okyanuslardaki balinalar, kutuplardaki ayılar... hepsi yaşam enerjisinin kuantumu genişleten bir süreçten geçmişlerdir.

İşbirliği isteğe bağlı değildi. Türlerin farklılaşmasına ve seçilimlerine rehberlik eden esastı. İlk insanlar yaşamı olanaklı kılmış olan doğal yasalardan muaf değildi. Neolitik dönem insanlarının zamanında, işbirliği karmaşık gelenek ve pratik şekillerine bürünmüştü. Bu pratiklere, uzak mesafe ticaretleri yapılabilecek ürünlerin üretimindeki özelleştirmelerle ilgili kurallar da dahildi.

Dil, biyologlar tarafından beynin biçimlenişi ve oluşumu için elzem olduğu keşfedilmiş olan[1] işbirliği ruhu olmadan gelişemezdi. İşbirliğini her şekliyle kolaylaştırmak için –üreme ortağı seçiminden iyi iş yapan şamanları anlamaya, diğer kabilelerle anlaşmalar yapmaya kadar– ilk insanlar davranış kurallarına ihtiyaç duymuşlardır. Birey ve grup haklarının ve sorumluluklarının sınırlarını çizmek durumundaydılar. Bu kurallar bu benzersiz türlere yeni olanaklar sunabilecek bir tablet olarak biyolojik tarihten ortaya çıktı.

İşbirliği ruhunun gerektirdiklerinden biri, artan adil oyun duygusunu geliştirmekti. O olmadan, ilk insanlar biyolojik (üreme), toplumsal (akrabalık ilişkileri) ve ekolojik (kaynakların korunması) seviyelerde tutarlı bir şekilde fonksiyon gösteremezlerdi.

Adil oyun temeliyle çalışan bir metrikse ihtiyaç duyulmuştu. Kabul edilebilir davranışın ne olacağı konusunda yorum yapmak ve yargıda bulunmak, her bir birey için pek olası değildi. Jenerasyonlar boyu geçerli olabilecek bir uzlaşma gerekliydi. O metriklerin gerekliliklerinden biri de doğanın fiyatlandırma mekanizmasının iyileştirilmesiydi.

Doğa varolan yaşam formlarının enerji ünitelerinin değiş tokuşuyla tanımlandı. İlk insanlar evrildikçe, o fiyatlandırma mekanizmasını sosyal evrenlerinin dahilinde yürüyebilecek bir sürece adapte ettiler. Ürünlerin değişimi gerçekleştiğinde "fiyat" olarak sunulabilecek bir değer üzerinde uzlaştılar. Fiyat, hammaddeyi doğada çeşidine rastlanmayan yararlı formlar hâline getirme görevini üstlenen enerjiyi karşılamalıydı.

1. Dunbar (1977).

Fiyatlar tüm ilgili taraflara adilmiş gibi algılatılmalıydı. Bu da yazı öncesi toplumları etkinliklerinin giderlerini ve kazançlarını garanti altına almak için mülkiyet haklarının (bireysel ve kolektif) sofistike bir karışımını geliştirmeye mecbur etti. Maliyetler onları yaratanlara düştü. Kazançlar çalışanlara geldi.

Aldatmaca bir seçenek değildi.

Aktivitelerin olumsuz sonuçlarının acısı başkalarından çıkarılmamalıydı. Antisosyal davranışın artışına sebep olan davranış "küçük, aile odaklı topluluklarda oldukça belirgindi. Bu dışsallıklar, sırayla, yaratılmış maliyet ve kazançları içselleştirmenin bir yolu olarak mülkiyet haklarının gelişimine sebep oldu".[2] Dışsallıklar gibi terimler ekonomideki aldatma sanatının bir parçası olduğu için yakından incelenmelidir (Bölüm 3). Şimdilik, varlığımızı borçlu olduğumuz antik halkların bilgeliğini incelemeye devam edeceğiz.

Kurtuluşun Metafiziği

Doğanın katılıklarından kurtuluş yeni referans noktalarını zorunlu kıldı. Biyolojik olarak yaşamı sürdürebilmek adına gerekli olan kaynakların uygun akışın garantilenmesi için kurallara gereksinim vardı. Her şeyden önemli olansa, ortaya çıkmakta olan bilinçli zihindeki boşluğu doldurmaya rehberlik edecek bir metafiziğin gelişimiydi.

Keşifin yolculuğu deneysel oldu: Eşi benzeri bulunmayan evrimsel bir adım. İki eylemi gerektirdi:

1. Bilinçli bir şekilde doğanın mevsimlerinin *yeniden öğrenimi*, bunları akıl yoluyla *anlama*.
2. Öz farkındalığı arttırma: Her bir bireyin potansiyeli, yeni yaşam yolları keşfetmek için topluluk hâlinde işbirliği içinde çalışılması.

İçeriğin bu iki maddesi birbirine uyumlu hâle getirilmeliydi. Kolektif bilinçaltı akılda semboller devreye girdi, psikiyatrist

2. Cicarelli (2012:91), alıntılayan Demsetz (1967:350:353).

Carl Jung'un sunduğu gibi: Yeni sosyal evrene uyum sağlama sürecini yumuşatacak yapılar ve anlamlar.

Kendilerini diğer türlerden ayırt etmek için atalarımız, doğanın kurallarına bağlılıklarını yeni ve eşsiz bir sosyal organizasyon oluşturma imkânı sunan kurallar bütünüyle kombine etmelilerdi. Dâhice bir davranışla, doğal içgüdüleri tarafından yönlendirilen davranışı taklit ettiler. Doğuştan gelen yaratıcılıklarının gücünü kullanarak pratikler icat ettiler. Bu onlara yeni bir keşif yolculuğuna başlamaları konusunda zaman kazandırdı.

Doğadan çıkış tehlikeliydi. İlk insanlar daha tatminkâr bir yaşama ulaşmak için doğanın kurallarına meydan okuma konusunda cesaret gösterdiler. Kendilerini doğa kurallarının katılıklarından kurtarmaya çalışmaları Toprak Ana'nın öfkesini toplama riski demekti. Yaşam tehlikedeydi. Bir hatayla *Homo sapiens* başarısız olmuş deneyimlerin sergilendiği bir fosil müzesinde yerini alabilirdi. Atalarımız devam etmekte kararlıydı. Onların yolculuğu biyolojik kalıtım üzerine kültürel icatların katmanlaşmasıydı. Bu, insanları dünyadaki en dinamik canlı türü hâline getirdi.

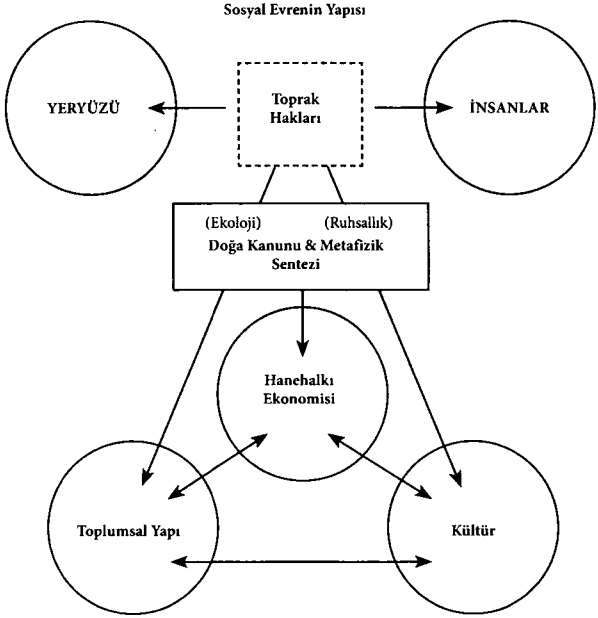
Doğanın içgüdüleri onların ilk kılavuzu hizmetini gördü. Davranış ortaya çıkmakta olan sosyal evrenin şartları için sezgiler düzenlendi. Bu süreç iletişimde sembollerin kullanımıyla birlikte kolaylaştırıldı. Yazı öncesi dönemde semboller, habitat tarafından sunulmuş potansiyel ile ilgili ihtiyaçları ifade etti. Ayrılış Bildirgesi bilincin ışınımıydı. Şimdi, insanlar seçim yapmaya mecburdu. Bu geçişin ifadesi, Fransa ve Avustralya'nın mağara duvarlarında sembolik bir şekilde öteki yaşam biçimlerinin soyut sembolleriyle ifade edilmiştir. Aya füze gönderecek olan bilimi olanaklı kılmış olan, yazı dönemi öncesindeydi.

Kendilerine doğa dışında bir yer edinmeye çalışma kibirliliğine sahip olan ilkel insanlar, doğayı yatıştırmaları gerektiğini de biliyordu. Doğanın enerjisini kullanmaya bir şekilde ihtiyaçları olacağını biliyorlardı. Gen havuzunun evrimsel dinamikleri iki evreni harmanlamak için ortaya çıkan kültürün hassaslıklarıyla aynı hizadaydı. Sonuç öz bilinçlerinde gerçekleştirdikleri keşifleri

başlatmaya olanak sağlayan sentezdi. Sosyal evreni Dünya'ya bağlayan göbekbağı yasası rant yasasıydı.

Sosyal Dinamiklerin Birinci Kuralı'nın stilize sunumu Şekil 2:1'de yer almaktadır. Toprağın elde tutulma ve kullanım düzenlemeleri, doğal kanunlarla manevi hisse evrilmiş olan metafiziğin sentezidir. Dünyaya bakışın ve dünyayı düzenleyişin iki yolunun entegrasyonu bireyin hanehalkı ekonomisi, klan ve kabilenin sosyal yapısı ve her geçen gün büyüyen toplulukların anlamı olan kültürdeki somut formlarda ifade edildi. Bunlar sosyal evrenin oluşumunda gerekli olan dinamikleri sağlamak için birbiriyle etkileşim içine girdi.

Şekil 2:1
Sosyal Evrenin Yapısı

İnsanlar birinci göbek bağı kuralını iyi bir şekilde yürütebildikleri sürece güvendeydiler. Üremeye devam etmek için doğayla

uygun bir şekilde çalışmaya istekli olanlara yiyecek, kıyafet ve barınak olacaktı. Bilnçle birlikte gelmiş olan zorluklarla nasıl başa çıkabileceklerini öğrendiler. Zaman ve uzam içinde hareket ettikçe onlara rehberlik edecek olan sosyal ve ahlaki kuralları geliştirmek için birinci kişi ampirik yöntemleri kullandılar. Sonuçlar uzun solukluydu ve gen havuzuna katkıda bulunan herkese uygulandı.

Genetikten Kültürel Koda

Oxford Üniversitesi evrimsel antropoloji profesörü Robin Dunbar, ilk insanlardan modern dönem kasabalarına kadar insan kümeleri için en ideal sayının 148 kişi olduğunu öne sürdü (Sayı 150'ye yuvarlandı, bu da Dunbar'ın Sayısı olarak bilinmekte). Beyin boyutunun sosyal grubun büyüklüğüyle bağlantılı olduğunu buldu.

Primat dönemde, en büyük riski bir yırtıcı tarafından kapılmak oluşturuyordu. Bireyleri birbirine bağlayan örtük sosyal yapı ortak düşmanı yenmek için düzenlenmişti.

> *Fakat bu çeşit kolektif çözümler hayvanların oldukça sofistike bir şekilde arsız bencilliğin avantajlarını (başkasının masrâfı pahasına da olsa alabildiğin kadar al) grup olarak yapılan işbirliğinden türeyen avantajlarla dengelemek zorunda oldukları anlamına gelmektedir (doğal olarak diğerlerinin ihtiyaç ve ilgilerine karşı biraz daha hassaslık göstermek mânâsındadır).*[3]

Primatlardan ilk insanlara ve modern insanların vakitlerinin büyük kısmını harcadığı kasabalara, 148 sayısı, herkesin çıkarına hizmet eden davranışı temin etmek için yeterliydi. Dunbar bu sayının, Neolitik dönem kasabalarından modern Hutterit kasabalarına ve 20. yüzyılda orduların oluşturulduğu askerî topluluklara kadar geçerli olduğunu ileri sürdü.

3. Dunbar (2011:12).

Grubun içsel dengesi ayrılamaz bir şekilde üçüncü bir değişkene bağlıydı: Doğal yaşam alanı. Gruplar evrimsel zaman çizelgeleri üzerinden gelişme olanağını karşılayacak bir toprak işgal ettiler. Grupların davetsiz misafirlere karşı korudukları araziler, doğanın kaynaklarının kullanıcıları tarafından etkili bir biçimde kullanım fonksiyonuna olanak yaratacak ölçüde oranlara bölündü. Böylece, türümüzün evrimdeki öncelikli ilişki üçlü simetri biçimini varsaydı: Beyin boyutunun evrimi, nüfus sayısı ve bölgecilik.

Doğada her tür, genetik koddaki gizli potansiyeli ortaya çıkarmaya yarayan yollarla etkileşim kurar. Adaptasyon ekolojik nişlerde mevcut bulunan enerji kaynaklarıyla orantılıdır. İlk insanlar demografik yoğunluk ilkesine uymuşlardır. Şimdi biliyoruz ki, mekânsal bağlam kaldırıldığında üreme davranışları karmaşıklaşır. Bu doğadan kendileriyle birlikte ne getirdikleri durumundan çok açık anlaşılıyordu (Kutucuk 2:1).

İnsanlar tarafından yapılmış ikinci grup kurallar sosyal evreni sağladı. "Öldürmeyeceksin" gibi kurallar, artan nüfus arasındaki uyumu güvence altına aldı. Bunlar zaman ve mekânın ihtiyaçlarıyla buluştu, fakat neolitik dönemlerden günümüz sanal gerçekliği dönemine davranışları düzenleyen evrensel kurallara uyum sağladılar. Bu kurallar doğanın yasalarıyla uyumluydu. O kurallara "doğal" adını verme sebebimiz de buydu. İhlaller topluluk içindeki akranlar tarafından cezalandırılmayı getirdi. En hain suçlar sürgüne yol açtı. Bu da bireyin doğaya geri dönmesi, yalnız kalması, insanlar tarafından kullanılan kolektif bilinç sembolik alanından dışlanması demekti.

Kutucuk 2:1
Karınca Yuvalarının Dinamiği

Doğa, ev sahibi yaşam alanı ile nüfusu arasında istikrarı sağlar. Karınca kolonileri örneğin, ideal sayı kadar genişlerler. Eğer alanda çok az sayıdalarsa, "davranışları düzensizdir." Yaşam alanı için eşik değere yükselerek, "tüm grup uyumlu hâle gelir. Bu karıncalar arası etkileşimle yürüyen bir tabandan yukarıya organize etme sürecidir."[1] Yuvanın toprak bölgesi düzenlenmiştir. "Kolonide yoğunluk ve mekânsal düzen anlayışı vardır"[2] diye ifade eder Birleşik Krallık Open (Açık) Üniversitesi'nden Brian Goodwin.

Birçok insan düzen kapasitesini kaybetmiş görünmektedir. 2011 yılında Britanya'da Cameron hükümeti, mali yardımlar sağlık hizmeti ve toplumsal düzene karşıt davranışlarla devlete 9 milyar sterlin gidere mal olan 120.000 sorunlu aile tespit etmiştir. Sorunlu Aileler Birimi'nin başına Louise Casey atandı. Çok fazla çocuk doğurma sorumluluğunu kadınlara yükledi. O anneler topluma verdikleri zararlardan utanmalı ve çocuk doğurmaktan vazgeçmeliydiler.[3] Kadınların doğduğu ve yetiştirildiği, sonraki davranışı sonuç olarak kaotik olan, mekânsal bağlamı yeniden düzenleyenlerin sorumluluğu dikkate alınmadı.

1. Coveney ve Highfield (1995:272).
2. Goodwin (1994).
3. Winnett ve Kirkup (2012).

Bu iki kanun setini birleştirmek, doğal ve sosyal evrenleri organik bir biçimde kaynaştıran koddu. Görevi, kaynakların etkili aktarımını sağlamaktı. Doğada, araziler bağımlı oldukları kaynağı koruyan nüfuslarca işgal edilmiş yetiştirme alanlarıydı. Mülkiyet gelenekleri ve pratikleri bölgeciliğe aşılandı ve değiştirildi. Bu sentez Sosyal Dinamikler'in birinci yasası oldu. O olmadan, insanlar içgüdü temelli davranış için sosyal mümessiller ortaya çıkarmak için gerekli sosyal koşulları devam

ettiremezlerdi. Haklar ve Mevcut kaynak donatımları ve sosyal gelişmenin seviyesine karşılık gelmiş olan haklar ve yükümlülükler formüle edildi. Bu biyologların *homeostazis* diye adlandırdıkları şeyi öne sürdü. Bu, bir organizmanın ya da bir hücrenin içsel durumunda denge yaratmak ve bunu sürdürmek için olan eğilimini ifade eder. Bu ilkenin nasıl kültürel formlara uyarlanacağını öğrenerek, *Homo sapiens* doğanın elverişli alanlarının dışına yayılabilecekti. Bu sürecin kilit noktası nüfusun en uygun biçimde davranmasına olanak sağlayan mülkiyet kurallarıydı. Bu uygunluk özgürlük şartları altında elde edilmişti. İnsanların biyolojik miras, kültürel kaynaklar ve doğanın bağışları etkileşimiyle tanımlanan potansiyellerini nasıl gerçekleştireceklerini seçmeleri gerekiyordu.

Geçiş Şoku

Neolitik insanlar ağır bir ruhani bedel ödediler. İlk kolektif travmayı deneyimlediler. Psikolojik anlamda doğayla iletişimlerini kesmeleri, muhtemelen acısız bir manzara olmayacaktı. Davranış biçimlerini değiştiriyorlardı, böylelikle doğanın yasalarının hükümlerine tamamen uymamışlardı. Bu ahlaki düşüncenin ilk ifadelerini besleyen baskıları dayattı.

Zaman ve uzam boyunca yapılan bu yolculukta onlara yardım etmesi için, karmaşık bir sosyal organizasyonun desteğine ihtiyaç duydular. Bu değişim doğa tarafında sağlanan enerjinin meyve vermesini sağlayacak bir kabiliyet geliştirmeden başarılamazdı. Bu değişime bir giriş niteliği olarak, kolektif bilinçlerinde arketip imgeler geliştirdiler. Bunlar Afrika dışına çıkış ve yiyecek toplama sürecinin avcılık aşamasından avlanma ve bahçeciliği birleştiren sisteme kadar rehber görevi görmüşlerdir. Yerleşik bir yaşam biçimi, belirli arazi parçalarıyla faydacı ilişkileri gerektiriyordu. Fakat geçiş, daha geniş bir coğrafyada yaşam tarzı değişiminin muhafazasını gerektiriyordu.

Topraktan artıürün elde etme kapasitesi yeni tercihlerin yapılmasını gerektirmişti. Bu sistemsel bir kriz yarattı. Artıürüne ne

olacaktı? İnsanların doğadan alıp getirdikleri doğalcı etik için bu soru en büyük zorluğu sunuyordu. Ev halkının biyolojik ihtiyaçlarını karşılayacak sayının ötesinde olan artıürün, israf edilebilir ya da sosyal organizasyon için yeni bir yatırım çeşidi olabilirdi. Yapılmış olan seçim, ilk uygarlıkların inşası için yol çizdi.

Toprak üzerine yaşanabilecek çatışma risklerini önleme biçimleri dâhiceydi. Bölüm1'de gördüğümüz gibi, kaynaklar ve bu kaynakların ölümlüler tarafından tüketimi için aracılık eden bir ölümsüz güç araya girmişti. Devletin organları (ilk organlar tapınak rahiplerince idare ediliyordu) insanların çıkarına hizmet etti. Tanrıların ritüellerinin hazırlanması ve kentsel altyapı rutinlerinde uzmanlaşmış olan topluluk liderleri tarlalarda çalışmış olan insanlar tarafından desteklenmişti. Herkes "ortak çıkar"a hizmet eden biçimde düzenlenmiş doğanın kaynaklarının dağıtımından kazanç elde etti.

> *Dışsal kontrollerden bağımsız tek gerçek egemen devlet, evrenin kendisinin oluşturduğu Tanrıların birliğiyle yönetilen devlettir. Bu devlet, dahası, Mezopotamya bölgesine hâkim olan devlettir; toprağa, büyük mülklere, ülkede Tanrılar sahiptir.*[4]

Mısır'da, yöneticinin ölümsüz olduğu yerde, devletin fonksiyonu –Tanrılar aracılığıyla– kara parçasına ve Nil Nehri'ne sahip olmaktı. Devlet halkı savunacak, koruyacak, barındıracak ve büyütecekti. Karşılığında, insanlar, "onları yeşil ovalarda yaşatan, onlar için taze çayırların güvenliğini sağlayan, onlara saldıran obur devleri kovalayan, dağılan sığır sürülerini toplayan ve zayıflıklarında onlara yardım eden"[5] Tanrılara tapacaklardı. Mısır kralı Tanrılardan biriydi ve Tanrılar arasında arazi temsilcisiydi.

Tanrılarla yapılan bu antlaşmanın önemi sosyolojik etki içinde bulunmaktadır. Arazi, bireyler arasında özel anlaşmazlık konusu olamazdı. Tanrılar ayrımcılık yapmadı. Toprak herkesin erişimine açıktı.

4. Jacobsen (1949:200).
5. Wilson (1949:88).

İlahi dünya kozmolojisini geliştirerek, antik halklar sosyal evreni yaratıp geliştirmeye olanak sağlayacak bir şekilde yeni bir alan yarattılar. Dünya ilahi iktidar alanı olduğu sürece, ölümlüler imtiyaz sahibi olmak için birbirleriyle savaşmayacaktı.

Tanrılarının otoritesinin reddinin sonuçlarının vahim olabileceği kanıtlanmıştı. Otorite konumlarını istismar eden bazı kişilerin, haklarını Tanrılarınkine eş saymasıyla birlikte bu yaşanmıştı. Yaratıcı'nın ilahi haklarına kendilerini ikame edenler, diğer insanların haklarından daha azına sahip olarak yeniden tanımlanırlar.

Antik zamandaki her şehir uygarlığı, aynı ikilemle yüzleşmişti: Doğayı kişisel emeller için ve başkalarının refahı pahasına sömürme günahını etkisizleştirme ihtiyacı. Nüfus yenik düştüğünde ve azınlıklara halkın ürettiği artıdeğer üzerine kontrol hakkını ele geçirmesine izin verildiğinde, şehir uygarlığı tarihinin geri kalanı uzun süreli bir travma vakası olmuştu. İnsanlar kutsal antlaşmanın çöküşünden kaynaklanan patolojilerle baş etmek zorunda bırakılmıştı. Uygarlaşma böylece büyük yanılgılara yol açtı.

Kurumsallaşmış yoksulluk.

Bölgesel savaşlar.

Çevresel bozulma.

Dünyamızın İkililiği

Antikçağın uygarlaşması insan evriminde büyük bir kilometre taşı olmuştu. Diğer türler toplumculdu, bazıları alet kullanabiliyordu, toprağı sınırlayabiliyorlardı tıpkı türümüzün ortaya çıktığı primatlar gibi. Yine de hiçbiri, doğal evrenle paralel giden bir sosyal evren yaratamadı. Ama asıl kritik icat, ailelerin devamlılığının gereğinden daha fazlasının elde edildiği ek ürünün ek değerlerinin daha geniş bir sosyal çıkar için birleştirilmesiydi. Böylece doğal evrende benzersiz olan yasalar üzerine yapılandırılmış yerleşim birimleri yarattılar.

Artıürün, işbirliği ruhu olmadan üretilemezdi. Öz bilinci derinleşen insanlığın yolcuğuna ithaf edilmiştir; sanatta, mimaride ve bilimde kendisini ifade eden bir yolculuk. Bu tarih doğada ve doğayla çalışmış olan insanın dehasını gözler önüne serdi.

Ama defalarca ilk uygarlıkları yöneten insanlar vahim bir hataya düştüler. Sosyal Dinamikler'in Birinci Kuralı'nın kötüye kullanımı ve ihlalini desteklediler. Sosyal üretimin özel şahısların ceplerini doldurmasına izin verdiler. Bu davranış sistemin devamı adına gereken gelirin arttılması için zorbalıkla ilişkilendirildi (kölelik veya vergilendirme). Mali durumlarının sosyal doğası geriledikçe, kentsel yapının patlamasına sebep olan olaylar zinciri ortaya çıktı. Sosyal gelirin özelleştirilmesiydi toplumu ikiye bölen: Topluluklarının servetine artıdeğer ekleyenler ve değer kaybedenler. Bu ayrılık, patolojik olarak rahatsız toplulukların temeli hâline geldi.

Sağlıklı Bir Topluma Doğru

Günümüzde, *normal* toplum kavramı postmodern filozoflar tarafından kabul görmemektedir. Her şey görecelidir. Sağlıklı bir topluluğun kriterlerini belirlemenin objektif bir yolu yoktur.

Fakat bizim toplumumuz nasıl normal bir toplum olabilirdi, eğer genel krizler sistemselse, sistemleştirilmiş bir aldatma kültürüne dayanıyorsa? Eğer bu sapmış davranış toplumun yapısını destekleyen hatalı biçimlendirilmiş direklerden biriyse, toplum için doğal olan bu kurallar değiştirilmeliydi. Patolojik olarak hasar almış sosyal organizmalara dönüşebilirlerdi.

Uygarlığın başlangıcından önce, özgürlük şartları altında binlerce yılda evrilmiş olan kültürler, eğer zaman ve evrimsel süreçteki dönüm noktaları açısından yargılansalardı otantik olarak kabul edilebilirdi. Bu "doğal" toplumlar dış güçler tarafından empoze edilmemiş kurallar ve kurumlara dayanıyordu. Ritüellerini, ekonomik pratiklerini ve kişiler arası ilişkilerini özgürce düzenleyebilmişlerdi. Bu neyin imkânlı ve *kabul edilebilir olduğu* parametreleriyle ihtiyaçlarını giderdiler; tıpkı

biyolojik ve sosyal sistemlerinin birleşiminin kodları tarafından tanımlandığı gibi.

Son zamanlara gelirsek (5.000 ve 10.000 yıl önceki periyod), en eski uygarlıkların ilkel evrelerinin fazlasıyla otantik olduğunu görürüz. Söyleyebildiğimiz kadarıyla, yeni yaşam biçimlerine yatırım yapmak için insanlar tarımsal artıürünleri birleştirmeye gönüllüdürler. Bu da şehir uygarlığı hâline gelen kültürel gelişimi olanaklı kılmıştır.

Sonra, bir şeyler yanlış gitti. Yeni, otantik olmayan bir kültür oluştu ve insanlara dayatılmaya başlandı. Bunu kölelik gibi pratiklerin edinilmesinden ve topraksızlıktan kaynaklanan yoksulluk ve borçluluktan çıkarabiliriz. Şehir uygarlıklarının karakteri açıktan kapalı sisteme, yenilik merkezlerinden insan ruhunu kısıtlayan yüksek surlara (şehirlerinin etrafını saran yüksek duvarlar) doğru değişti.

Özgür toplulukları, sonunda çökmüş olan bu gerilemiş oluşumlara ne dönüştürdü? Asıl büyük değişim, elitler halkın refahına hizmet etmeye devam etmeyi bıraktıklarında gerçekleşmişti. Onun yerine toplumun kaynaklarını kendi yararlarına kullanmaya başladılar. Ortaya çıkan şey ise, sağlıklı toplumları sömürü mekanizmalarına dönüştüren iki aşamalı süreç oldu.

İlki, kendine hizmet eden bireylerce malların iç sömürgeleştirilmesidir. Bunun son zamanlardan verilebilecek iyi bir örneği de İskoç klanlarının bozulması olur. Geleneksel olarak, klan başları eşin dostun refahına hizmet eden kâhyalardı. Toprağın mülkiyeti ortaktı ve ihtiyaç temelinde erişimi sağlanıyordu. Sonra (İngiliz aristokrasinin bir parça etkisindeyken), kabile şefleri toprağa "sahip olduklarını" ileri sürdü. İstenen şey sadece fiziksel olarak bir alan değildi, aynı zamanda klan üyelerini kiracılara dönüştürerek ya da koyunlarım otlatmaları sağlanarak elde edilecek olan kira akışıydı. Toprak üzerine yeni hak iddia etmeleriyle şeften dönme, mülk sahipleri, politik ve askerî güçlerine takviye olarak zamanla kaynakları da elde ettiler. Bu, karşılığında yeni sosyobiyolojik gerçeklikler yaratmak için kültürü şekillendirmesine fırsat verdi.

İkinci evre, bu olgunlaşmış toprak mülkiyetinin karşı toplumsal sistemi olarak yer aldı. Mal sahipleri, kira akışlarını arttırma ihtiyacı hissetti. Bu da sömürgeleştirmeye itti. Diğerlerinin topraklarına el konuldu; süreç içinde, hâkimiyet hiyerarşisini yansıtan melez kültürleri şekillendiriyordu. Topraksızlar, ayrımcı bir ekonomide mal sahiplerine bağlıydı.

Bu tip ilişkilere uyan kültür sentetikti. Hem sömürülenler hem de *sömürenler* patolojik olan yapılara ve sosyal süreçlere düşüncelerini ve davranışlarını uyarlamaları için zorlandılar. Kültür tekrar tanımlanmalıydı. Tarih yeniden şekilleniyordu. İnsanların akıllarına müdahaleler (öncelikle hafızanın bastırılmasını içerir), insanları toprak haklarından mahrum bırakan sözleşme inkârlarıyla birleştirilmiş yeni milli kimliklerin yaratımına götürmüştü. Bu melez kültürler ve kimlikler kısmen, folklor ve üretilmiş mitlerle oluşturuldu.

Sosyojenik: Bir Bilgi Sentezi

Evrimsel açıdan insanlık yolunu kaybetmiştir. Büyümeye giden yol yeni bir yaklaşımdır. Uygarlığımıza karşı ölümcül tehdit unsuru (hatta bazı bilim insanlarına göre, türümüze de karşı) doğa, toplum ve birey üçlüsünün ilişkisinde yatmaktadır.

Cevap arayışına son yaklaşımlar, etkililiklerini kanıtlayamamışlardır. Bir sebebi de sosyal bilimler ve doğa bilimleri arasındaki ayrımdır. Girişimler biyolojik modelleri bilimsel olarak insan sorunlarını çözmeye yönelik kullanma yönünde olduğunda, uygulayıcıların sözde bilime başvurduğunu görüyoruz. Multidisipliner bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Amaç kötü niyetli güçlerin emellerini gerçekleştirmek için topluma girdiği çatlakları ortaya çıkarmaktır.

Kendileri ve toplumları adına en yararlısını bulmaya çalışanlar için, toplumların nasıl bölündüğünün bilgisini iyileştirmek en önemli şeydir. Bunu başarmak için, dünyanın nasıl işlediğini anlamaya yönelik yeni bir bakış sunmalıyız.

Sosyojenik, biyolojik olduğu kadar kültürel güçlerin de etkisinde olan insanın toplumsallığıyla ilgilenir. İlk adım, *normal* davranışı *patolojik* davranıştan ayıran eylemleri yeniden değerlendirmektir. Daha da önemlisi insanlığın biyolojik ve ruhsal refahını sarsan davranışı tanımlamalıyız. "Başa dönerek" ve yeni baştan düşünerek Neolitik insanların evlilik pratiklerinden önemli dersler çıkarabiliriz.

Toplumsal sistemlerini geliştirmek ve güçlendirmek için yazı öncesi topluluklar, giderek karmaşıklaşan bağlılık örüntüleri geliştirmişlerdir. Bunu kültürel pratikleri biyolojik zorunluluklarla senkronize ederek gerçekleştirmişlerdi. Egzogami, birinin kendi akraba grubu dışında eş arama pratiğidir. Antropologlar bu pratiği neredeyse tüm yazı öncesi toplumlarda gözlemlemiştir.[6]

Egzogami iki amaca hizmet etti. Biyolojik açıdan genetik çeşitliliği sağladı. Ayrı gruplar arasındaki evlilikler gen havuzunun canlılığını güvence altına aldı ve böylece evrim sürecinin temel prensiplerinden birine bağlı kaldı: *İşbirliği yoluyla değer katmak*. Biyolojik dürtüyle eşzamanlı olmak temas alanlarını derinleştirmenin toplumsal kazancı olmuştu. Tanıdığın insanlara güvenmeyi öğrendin. Ticaretin gelişmesi de sonuçlardan biriydi: Ürünlerin değiş tokuşu ve piyasa mekanizmasının evrimi. İnsanlar bulundukları çevrenin şartlarına göre ürettikleri malların üretiminde özelleşerek birbirlerinin maddi refahlarını arttırdılar. Ekonomistler günümüzde bunu karşılaştırmalı üstünlük ilkesi olarak tanımlıyorlar. Her grup yapılacak en iyiyi yapar ve onu izleyen değiş tokuş parçalarının toplamından daha büyük bir tatminle sonuçlanır. Hem biyolojik hem de toplumsal alanlarda eşzamanlı olarak kendini ahlaki bir yaşamda pekiştiren ortak fayda doğar. Bu doğada eşsiz olan bir şeyi besler: İnsanlık.

6. Posner (1980:41-42).

Kutucuk 2:2
İnsanlığın Görevi

İNSANLIK, burada kullanıldığı şekilde sözlük tanımının ötesine gider. İnsanlığımız sabit değildir. İnsanlık her iki ortakta gizli olan potansiyeli taşır, birlikte alındıklarında *Homo sapiens*'in özünü oluştururlar.

Biyolojik potansiyel DNA'ya kaydedilmiştir. Toplumsal potansiyel ise kültüre. Bu ikisi bir araya geldiklerinde, potansiyel sınırlanamaz. Önce, insanlar doğal evrendeki zenginliklerini genişletmek için diğer yaşam formlarıyla ortak olurlar. Bu işbirliği yaşam alanlarını paylaştıkları diğeri yaşam formlarını içeren evrimsel süreçtir.

Ayrıca işbirliği aracılığıyla, toplumsal evren devamlı genişler, böylece insan olmanın ne demek olduğunu da yayar. İnsanlar nelere ulaşılabileceğinin (felsefe, sanat, el işleri, spor gibi) bilinçli farkındalığıyla gelen hazları deneyimledikçe, kültür de bir o kadar zenginleştirilmiştir. Bu büyüme yaratıcılığın arttırılmasıyla gerçekleşmiştir. Fakat tüm bunların bir bedeli vardır: Onlara ulaşmak için çalışmak zorundayızdır.

Modern insanın elini kolunu bağlayan aktivitedeki ve mekânsal olarak dağılmış ilişkilerdeki kademe atlamalar, manik yaşam biçimi doğurmamıştır. Neolitik insanlar, herkes için en büyük memnuniyeti sağlamak için iş ve boş zamanı birleştirmişlerdir. Seçimleri biyolojik, sosyal, estetik zorunluluklarca ortaya çıkan düşünceler temelinde uygulanmıştır. Bu yaşam dengesi insanlığı tanımlamıştır (Kutucuk 2:2).

Seçim yapılması gerekiyordu. Evrimsel patika akıl ve ahlakla tanımlanır. Aborjinler "bilinçli bir şekilde iyi yaşam ideallerini seçtiler (düşük üretim, daha fazla boş zaman, *kişi başına* eşit yaşam kalitesi), diğer seçenekler açıkça erişilebilir olduğunda

bile".[7] Gıda üretimi için günlük üç ve beş saat arası çalışma yeterliydi. Nüfus yoğunluğu çevresel faktörlerle sağlıklı bir denge kuracak şekilde düzenlenmişti. Evlilik pratikleri ve doğurganlık oranları doğanın kanunlarına körü körüne bağlı bir şekilde belirlenmiyordu. İyi Yaşam'ın keyfini çıkarmak için neye ihtiyaç duyulacağı konusunda ortaya çıkan anlayışa göre şekilleniyordu.

Avcılık ve toplayıcılık yaşamanın pasif bir yolu değildi. Estetik duyarlılıklar ve akli zekânın biraradalığım gerektiriyordu. Amerindianlar, ateşin kontrollü kullanımıyla doğanın üreticiliğini arttırdıklarını biliyorlardı. Çalıları yakmak otoburların ve diğer hayvanların sayısını arttırmış, böylece topraklarda oturabilecek insan sayısını da arttırmıştı. "Yönetilen yangınlar, yok ettiklerinden fazlasını yarabilirler."[8] Böylece "doğayla denge içinde yaşamak" *insanlarda doğaya değer katan* dinamik bir değişimdi.

Dengeyi sağlamak adına nüfusun biyolojik, toplumsal ve ruhsal ihtiyaçlarını gidermek için herkesin görevini yerine getirebilmesini sağlayan kullanım haklarının ve uygulamalarının yapısını tasarladılar ve uyguladılar. Araçlar özel mülkiyete aitti. Buna rağmen, toprak, tekti.

Sahiplik yükümlülükler gerektiriyordu. Toprak kullanılmalıydı, aksi takdirde başkaları tarafından kullanılacaktı.

> *Yetiştirme durduğunda ya da bir sezon bile askıya alındığında sahip olma hakkı sona erdi.*[9]

Kullanım hakları evrim tohumuyla sofistike ve senkronize edildi. Malların uzak mesafeler arasında ticaretinin yapılması hem değiş tokuşla hem de "para" kullanımıyla yönetildi (Amerindians mangırını da değer ölçüsü ve diğer sosyopsikolojik ihtiyaçlarını tatmin etmek için kullandılar). Artıürün mevcut olduğu yerde, topluluğun ortak çıkarı için kullanıldı.

7. Sahlin (1974:34).
8. Cicarelli (2012:94).
9. Cicarelli (2012:91).

Peki, 21. yüzyıl problemlerine yönelik sosyojenik yaklaşımın bize nasıl yardımı dokunacaktı? Günümüzün en üzücü krizlerinden biri sosyal bilimlerin başarısızlığıdır. Sosyal bilimler uygulayıcının tercihlerini temsil eden "ekoller"e ayrılırlar. Önyargılarını bilimsel kılıflara sokarak gizlerler. Bu durum "uzmanlar"ın tavsiyelerinin bilgeliklerini sınamayı zorlaştırır. Sosyojenik yaklaşım yeniden inşa edilebilecek iyi huylu sonuçlar doğuran toplumların ölçü ve ilkelerini tanımlar. Zorluklardan biri, örneğin (Bölüm 5'te ele alınmıştır), öğretinin iki geniş kategorisinin ayrımının yapılmasıdır:

1. *Üretken anlatılar.* Bunlar insanların enerjilerini hayat kalitelerini geliştirebilecekleri şeylere harcamalarına yardımcı olur. Öğretiler amaçlara ulaşma yolunda düzen kurmaya ve enerjiyi kanalize etmeye destek olur.
2. *Baş etme stratejileri.* Bunlar toplumsal olarak önemli şoklara yöneliktir. Öjenik bir travma düşüncesidir. Bir sosyal hareket (ABD'de başlamış) tarafından yüzyıl önceki sosyal patolojilerle başa çıkmak için benimsenmiş bir ideolojidir.

Geçtiğimiz birkaç yüzyıl boyunca ideolojiler sık ve hızlı değişmiştir. Değerleri –problem çözme başarıları açısından ölçülmüş olarak– sundukları analizin yoğunluğuyla ters orantılıydı. İnsanlara modern hayatın stresiyle baş edebilmeleri için yardımları dokundu elbet. Bu hem iyi hem de kötüydü. Acı veren koşulları iyileştirdiler, fakat aynı zamanda sağlıklı yaşam yollarının yeniden yapılanmasına *götürebilecek* temel meselelerden uzaklaştılar.

Bu başa çıkma stratejilerinin geçici önlemler olarak görülmesi gerektiği, Britanya nüfusunun psikolojik hastalık durumuyla vurgulanmıştır. Uyutucu öğretiler (sosyalizm gibi) toplumsal travmaların sonuçlarını ortadan kaldırmaz. Refah Devleti'nin sunduğu hayat boyu güvenliğe üç jenerasyon maruz kalmıştır. Hâl böyleyken, London School of Economics'in Ekonomik Performans Merkezi yöneticisi Richard Layard'a göre, kayıtlar-

daki tüm hastalıkların %40'ı ruh hastalığıdır. Altı milyon insan depresyon ve anksiyete bozukluklarından mustariptir, hastalık yoluyla işten kaçanlar tümünün %40'ını oluşturmaktadır. Bu psikolojik problemler görev süresinden daha az çalışan insanlar aracılığıyla doğan birçok ekonomik kaybın nedenidir.[10]

Başa çıkma öğretileriyle dikkati daha fazla kaybedecek miyiz yoksa temel nedenlerin arayışına mı geçmeliyiz? Tamamen hileleri fark etmedeki ilkel becerimizi uyandırabilme kapasitemize bağlı.

10. Layard (2012).

Üçüncü Bölüm

Sosyal Süreç Olarak Aldatma

Majesteleri'nin sivil hizmet memuru devlet hazinesini kötü niyetli kullananlara karşı nasıl bir politika izlemesi gerektiğini biliyordu.

Terry Moran'ın aklındaki aldatmacalar, Britanya'nın Refah Devleti'ne sahte iddialarla her yıl 1 trilyon sterline mal oluyordu. İngiliz hükümet yetkililerinin düzenlediği bir konferansta "Eğer bir yolunu bulsaydım, fotoğraflarını yaşadıkları sokaktaki her sokak lambasına asardım" demişti.[1]

Bütçe vergi mükelleflerinden refah desteğine ihtiyaç duyduğunu iddia eden gelir piramidinin en altında yer alan insanların

1. Hope (2012).

suiistimaline karşı açık ve savunmasız*dı*. Bu hileler ekmeklerine yağ sürmekti. Toplumu sayısız milyarlardan mahrum bırakan insanlara karşı toplu linç stratejileri izlenmedi. Kaç milyarın tehlikede olduğunu basitçe söyleyemeyiz, çünkü zimmete geçirilen para mevzuatla örtülüdür ve ideolojik kamuflaj yıllar önce toprak sahibi aristokratlarca tasarlanmıştır.

Dünyadaki hiçbir ülke sosyal süreç olarak inşa edilmiş olan aldatmacadan muaf kalmamıştır. Kademeler, hem doğa hem de toplum tarafından sağlanan ortak hizmetlerin kullanımı için ödenen kiralarla ölçülmüştü.

Rantlar arazi piyasasında ölçülür. Ortak kaynakların kullanımı için fiyat teklifi sunma özgürlüğü, insanlara bu hizmetlerden türetmeyi umdukları iyi etkileri tanımlamalarına olanak sağlar. Ödemeye gönüllü oldukları miktarları değerlendirirken, yaşamak ve çalışmak zorunda oldukları yerler üzerindeki negatif etkilerin değerlerini çıkarırlar. Bu iki gücün net etkisi, insanların ödemek durumunda oldukları kiralardır. Teknik olarak ifade edilirse, piyasa dışsallıkların bir nakit fiyat olarak toplandığı mekanizmadır.

Böylece rant, para terimleri açısından insanların yaşama, çalışma ve birbirlerini etkileme şekillerinin iyi ve kötü sonuçlarıdır. İyi değerler hepimizin katkıda buluduğu ve paylaşmayı dilediği eylemleri ölçer. Modern devlette, bu değerin nasıl yaratıldığının örneği yeni bir demiryolu sisteminin sağlanmasıdır. Az kişinin kullanmak istediği pervasız bir proje olmadığı sürece, kendisi için *daha fazla* ödeme yapacaktır. Bunu demiryollarının hizmet verdiği istasyonların bulundukları bölgelerdeki kira artışlarını ölçerek keşfettik. Rantlar transit sistemi finanse etmekten uzaklaşırsa, demiryolunu finanse edenler aldatılmış olacaktır.

Çıkarları için sahte tazminat taleplerini kullanarak devlet hazinesini suiistimal eden düşük gelirli bireylerin aksine, milletin gelirlerini ceplerine indirenler büyük bir dolandırıcılığa girişmişlerdi. Amaçları *ekonomik rant*ın özelleştirilmesiydi (Kutucuk 3:2).

Bu aldatmacalar kanunen kabul edildiği için ahlakdışı olarak görülmüyordu. Özel tüketilen değere dönüşmesinin sonuçlarının tartışılmamış olmasıyla, insanlar kendileri ve toplulukları üzerindeki psikososyal etkileri kaybettiler.

Kutucuk 3:1
Metro Aldatmacaları

Londra'nın 1980'li yıllarda yeni bir metro servisine ihtiyacı olmuştu. Docklands'da bir finans merkezi için gökdelen inşa eden Kanadalı girişimciler, gideri üstlenmeye gönüllüydüler fakat Thatcher hükümeti bunu reddetti.[1] Sonuç olarak vergi mükellefleri Jubilee hattına 3,4 trilyon sterlin yatırım yapmak mecburiyetinde kaldılar. İyi bir anlaşmaydı bu; net kazanç (işgücü ve sermaye giderleri karşılandıktan sonra) 14 trilyon sterlin oldu!

On bir adet yeni istasyon açılmıştı. Gazeteciler, bankacılar ve borsacılar artık Tate Modern'e birkaç dakikalık uzaklıktaki Shakespearyen tiyatro The Globe'un yakınında oturabilir ve Docklands'e kısa ve konforlu bir şekilde ulaşabilirdi. Konutlara olan talep demiryolu hattı boyunca popülerdi. Hükümet, kamu parasının yatırımı ile yaratılan katma değeri direkt toplamamış olabilir fakat o değer –toprak kiraları formunda– demiryolu istasyonlarının etrafında toprağı olan insanların ceplerine girdi.

1. Harrison (2006:64:82).

Topluluk yapımı değerin dönüşümüne, türümüzün oluşum aşamalarında izin verilmemişti. Yazı öncesi toplulukların bireylerinin nasıl davrandığının gerçek zamanlı denetimi otomatikti. Bu toplumun yapısından kaynaklandı. Yakın temaslar her insanın kendi iyiliğini etkileyen eylemleri bilmesini sağladı. Antropologlar ve evrimsel psikologlar, "herkesin herkesi gerçekten tanıdığını, böylece toplumsal ikna ve kanaatin ilan edilmiş kurallara uyumu sağlama alması açısından yeterli olduğunu"

gözlemdiler ve doğruladılar. Evrimsel psikologlar aldatmacaları tespit etmek için becerinin önemini de deneysel olarak gösterdiler (Kutucuk 3:3).

Konu komşuya karşı aldatmacalar engellenmeliydi. Evrimsel başarı herkesin ihtiyatına bağlıydı. Adil oynamanın güçlendirilmesiyle, fizyolojik ve kültürel kalkınma için fırsatlar katlanarak artmıştı.

Kutucuk 3:2
Ekonomik Rantın Tanımı

İnsanlar bir ordu tarafından korunan bir alanda yaşamak ister. Güvenli bir ülke geleceğe yatırıma teşvik eder. Bu verimlilik yüzeyinden elde edilen net kazançlar, yalnızca kamu hizmetlerinin sağlanmasından ötürü ek bir katman olarak ortaya çıkmaktadır.

Doğanın katkısı, her yaşam alanı içinde bulunan kaynakları sağlıyor olmasıdır. Derin liman alanlarından yeraltı minerallerine, cep telefonları için kullanılan elektromanyetik spektrumlara kadar çeşitlilik gösterir. Bunların üretim masrafı yoktur, o hâlde gelir tamamen sermaya fazlasıdır.

Toplumun katkıları herkesin yararına çalışmanın yollarını belirleyen ahlak bilinci tarafından şekillendirilen ortak çabalar biçimini alır. Bu sürece hepimiz katılırız.

Tüm bu kaynaklardan akan değer, insanların bu servislerin kullanımları için ödedikleri ücretler olarak toprak piyasasına dahil olur. Kira, gelirin işgücüne ücret sermayeye de kâr olarak ödenen kısmının üzerindeki aşırılıktır.

Sosyal evren onların kazanmaları için vardı. Hayalgücü serbest bırakıldı, ilk insanların kendileri için oluşturdukları ahlaki ve teknik meseleleri derinleştirdikleri gibi, hayal gücü genişleyen akılların sınırlarının dışına doğru yöneliyordu. Ve her başarılı deneyimle birlikte, beden süsleme sanatı, maneviyat hissi, el

işçiliği başarıları gibi alanlarda yeni olanaklar açıldı. İlk insanlar yıldızlara bakarken, yeryüzünde yeni bir sosyal evren yaratmak için sayısız imkân hayal ettiler. Nelere ulaşabileceklerine dair sınırların sınırı yoktu. Fakat tüm bunların bir şartı var: *Hile yok!*

Hilecileri Tespit Etmek

Amerindianlar, aborjin halklarının tipik bir örneğiydi.

> *Amerindianların amaçlı denetimleri komünal sorumluluğu, bireysel özgürlüğe saygıyı ve kişisel teşebbüs üzerine dostluk ekimini vurguladı.*[2]

Boş zaman ön plana çıkarıldı. Doğa cömertti, insanlar da ekonomik sorumluluklarını, fiziksel sağlıklarını korumaya ve hayattan keyif almaya yönelik olarak boş zaman aktivitelerini azami seviyede gerçekleştirebilmeye olanak verecek şekilde yapılandırdılar.

> *Herkes çalışmayı umuyordu ve komünal gruplarda genellikle de öyle oldu, 100 kişi de olsa daha fazla da olsa, erkekler organize bir şekilde avcılıkla ilgilendiler, bir grup kadın kişisel bahçeleriyle ya da aşiret arazileriyle ilgilendi, her iki cinsiyet de cinsiyete bağlı işbölümüne göre görevler edindiler. Engellilere, çok küçük yaşta olanlara ve yaşlılara istisnalar yapılsa da iş gayretine evrensel katkı beklendi.*[3]

Amerindianlar doğal kanuna uydular. Emeklerinin ürününü paylaştırırken "Altın Kural'a sadık kaldılar, görmek istedikleri muameleyi başkalarına göstermeleri bu etiğin kişisel saçmalıklar ve sapkınlıklar için değil, tüm insanların paylaştığı temel istekler ve ihtiyaçlar için geçerliliğini anlamaktı".[4]

2. Cicarelli (2012:105).
3. Cicarelli (2012:89).
4. Binmore (2005:129-130).

Kutucuk 3:3
Özgecilik ve Aldatma

Akıl bireyin sözlü veya sözlü olmayan (yüz ifadeleri ve mimikler gibi) her çeşit sinyalin anlamını deşifre etmesini sağlayan bir bilgi işleme mekanizmasıdır. Amerikalı psikolog Leda Cosmides ve antropolog John Tooby, aldatmayı evrimsel biyoloji bağlamında inceledi. Aklın gerektiğinde kapanabilecek bir düğmesi olduğunu gösteriyorlar. Bilgi ilgili formda sağlanmadığı sürece aldatmalar tespit edilemeyecektir. Bu iyicil olmayan davranışların pratiklerinin görünür ve meydan okunabilir olduğu avcı-toplayıcı topluluklarda daha az sorun teşkil eder.

Fakat hile yapmanın ağır sonuçları olabileceği konusunda uyarırlar. Araştırmanın gösterdiğine göre, eğer kontrol edilmezse, grup dinamiğinin temeli olan özgeciliğin evriminde zorluklar yaratabilir. Grup istikrarı olmadan, insanlar işbirliği yapmaya yönelmezlerdi. Bu da sosyal evrenin evrimine karşı önyargı oluştururdu.[1]

1. Cosmides ve Tooby (1992).

Küçük gruplarda, insanlar işbirliği ilkesini kullanarak yeni ekolojik alanlara göç etme kabiliyetini yarattılar ve geliştirdiler. Evrimin avcılık ve toplayıcılık evresinde biyolojik güvenlik zaruriydi. Eğer biri sorumluluklarından kaçmak için yollar arayacak olsaydı, bu grubun varlığını tehlikeye atardı. Nüfusun büyüklüğü, hileye başvuranları ortaya çıkaran yakınlığı sağladı.

Elbette çoğu insan kamp ateşi etrafında oturup diğerlerinin avlanmasını, risklere katlanmasını ve akşam ziyafeti için et getirmesini beklemek isterdi. Böyle bir davranışa hoşgörü gösterilemezdi. Hileleri denetlemek ikili bir amaca hizmet etti. Biyolojik olarak, grup diğerleri üzerinden geçinmek isteyenlerce riske atılmayacaktı. Sosyal olarak ise, grubu bir arada tutan öğesi olarak -güven ve gerekli durumlarda karşılıklılık

eylemleri– görev gören fikirler ve duygular, topluluk hayatında kendi üstlerine düşen sorumluluğu yapmayı reddeden kişilerce tehlikeye atılmıyordu.

Hileyi yasaklamanın sosyogenetik gerekliliğine hayatın her alanında ihtiyaç duyulmaktadır. Sporda adalet eninde sonunda seyirciler zoruyla uygulanır. Eğer bir oyuncunun hile yaptığı gözlemlenirse, tribünden itiraz sesleri yükselir, kolektif bir onaylamama kaydedilir.

Geri besleme cihazları yüz yıllardır istikrarı sağlamıştır. Toplumsal organizasyonun ilk hâlleri lüzumsuz hâle geldiğinde bu durumun, yaşamanın daha verimli yollarının keşfedilmiş olmasının sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum insanların özgürlüklerini güvence altına almak için yeni düzenlemeler gerektirdi. Önkoşul, doğanın temel yasalarını taklit eden gelenek ve pratiklerin benimsenmesiydi. Hileleri tespit etmek kendi kendini düzelten bir mekanizmaydı.

Diğer yandan uygarlıklar, binlerce yıldır yaşadıkları için şanslıydılar. Bir yaşam destek sistemi olarak, altyapıya büyük çapta yatırım yapılması gereken kentleşme feci şekilde kusurluydu. Hileye ilişkin genel teorim, uygarlaşmada saklı olan trajediyi anlatır. Sistemin çökmesine neden olan ölçüde krize giren tüm işlevsiz davranış biçimlerini açıklar. Toplumsal açıdan önemli derecede bir hile uygarlığın yapısal temellerini aşındırır. Endişe ettiğimiz hile türü, normal şartlar altında istikrar sağlayacak olan geri bildirim mekanizmalarını (ahlak kuralları gibi) engelleme yetkisini kullanır.

Mezopotamya'da gelişen şehir yerleşimleri derin bozukluklardan genel olarak sorumluydu. Yazının keşfi, yeni hesaplama yöntemleri devrim niteliğindeydi. İnsanların bu tip icatlara alışması adına gerekli olan vaktin sağlanması için, sistem güçlü geri bildirim mekanizmalarına ihtiyaç duydu. Mekanizmaları geçersiz kılmak için fazlasıyla güçlü bir şeyin varlığı gerekliydi. Düzenleyici cihazları engelleyebilecek davranışlar, müthiş bir yıkım gücüne sahip olabilmeliydi. Bu güç de toplumun enerjisini ele geçiren ve onu özel kullanıma dönüştüren hileydi. Toplumsal

sistem bir kere ele geçirildi mi, hile gündelik hayatın ayrılmaz parçası hâlini alır.

- Aldatmaca kurumsallaştırıldığında, toplum iyi huyluluğunu yitirir. Nüfusu desteklemesi gereken bu yapı topluma zararlı (antisosyal) hâle gelir.
- Toplum bir kere antisosyal oldu mu, yeni jenerasyonlar kendi yararlarına aykırı hareket ettiklerinin farkına bile varmadan aldatma sürecinine dahil olurlar.
- Hile sistemin derinine işleyen kendi kendine bir yaşam yürütmeyi varsayar. Eğer toplum zaman içerisinde kurtarılmazsa, kendi kendini yer bitirir.

Böyle bir toplum uygarlaşmanın bağlı olduğu enerjiyi dağıtan negatif pratiklerce boğulur. Bu sürecin başlangıcını belirlemek ölüm kalım meselesidir.

Neolitik köy yerleşimleri kasaba ve sonra da şehirlere dönüştüğünde, iyi davranış normlarına uyumu sağlamanın geleneksel yolları, sivil toplumun kişisel olmayan yasalarıyla yer değiştirmiştir. Bu yasalar ilk başta adaletin doğal yasaları tarafından bilgilendirildi. Yasalar, şehir yaşamının karmaşıklığını sağlayan yazılımlardı. Hile yapmak için, öncelikle yasa yapma sürecinin ele geçirilmesi gerekecekti. Yasalar, hileyi yasallaştıracak şekilde değiştirilmeliydi. Bu bozuk yasalar, sonrasında kurbanlara dayatılmalıydı. Hile sürecinden çıkar sağlayanlar, sistemi kontrol altında tutma yollarını da ele geçirmeliydi.

Bu operasyon başarıyla gerçekleştirildiğinde, ortaya çıkan şey gücün doğasındaki değişim olur. Eskiden, o güç kaynakları ortak yarar adına seferber etmeyi mümkün kılmıştı. Kaynakların bireylerin, mezraların veya köylerin üstlenebilme yeteneğinin üzerindeki megaprojelere yatırımı sağlanabilirdi. Dicle ve Fırat nehirlerinden uzaktaki kurak bölgelerin hidrolik altyapısı –verimsiz alanları bereketli topraklara dönüştürmek için su taşıyan kanallar– iyicil gücün konuşlandırılmasını gerektiriyordu. Sonuç tüm nüfusun iyiliğindeki artıştı.

Fakat bir kere hile egemen olduğunda, güç zararlı hâle geldi. Yaşamın ekolojik ve toplumsal alanlarını eşzamanlı bir biçimde yozlaştırdı. İnsanlar doğaya ve kendi başlarına ne geldiğini anlama kapasitelerini kaybettiler. İnsan aklını manipüle edenlerin, hayal edilebilecek en zalim şeye girişmeleriyle birlikte olan şey budur: 19. yüzyılda Amerika'daki topraksız göçmenlere yüksek faizli ipotek kredisi satmak ve nihayetinde doğayla uyumlu bir yaşam inşa edebilecekleri imkânına sahip olabilecekleri umudunu vermek.

Mitler ve Akıl Manipülasyonu

Mitlerin oluşumu ve kolektif bilinçte yerini alması için uzun süre gerekir. İkili bir göreve sahiptirler: Çok miktarda bilgiyi harmanlamak (bilgi deposu fonksiyonu) ve davranışa rehberlik etmek (davranış kuralları fonksiyonu). Uygun şekilde yapılandırılmış mitler güvenlik ve refah için hayati önem taşır.

Peki, toplumun mitleri özel amaçlara hizmet etmesi için yapılandırılırsa ne olur? Felaketle sonuçlanır. Hileciler tarafından oluşturulmuş bir mit de, doğadan talep edenlere serbestçe temin edilebilecek bol miktarda arazinin varlığı üzerine kuruludur. "Özgür arazi kavramı"nın, Büyük Ovalar'ın kurak ortamından elde edilen rantlar üzerinden manipüle edilmesi de bir örnektir.

Önceden, yerleşimciler güvensiz yağış sebebiyle Kansas'ın batısı ve Nebraska bölgelerinden kaçınmışlardı. Yargıları kusursuzdu. Fakat doğu dönümleri kapatıldığından, batıda topraklarında spekülasyon yapmaya yönelik fırsatları değerlendirmeye yönelik baskı doğdu. Fakat 19. yüzyıl ortalarında ismi verilen Büyük Amerika Çölü'nün üstesinden nasıl gelinecekti? Hevesli yerleşimcilerin kolektif bilincini yeniden kalibre edecek yeni bir mite ihtiyaç vardı. Böylece yerleşmenin kendisinin yağmurları yağdıracağı çimleri yeşerteceği teorisi doğdu.

1867 yılında Nebraska'da jeolog Ferdinand V. Hayden çalışma yaptı. Her 160 dönümlük alana ağaç dikmenin nemi arttırıp toprağı gübreleyerek, iklime etki edilebileceği tezini formüle

etti. Bu, Rocky dağlarının eteklerine kadar uzanan kuru iklim bölgesindeki yağışı arttıracaktı. Hayden gayesini açığa vurdu –bu bölgeyi geliştirmek isteyen insanları memnun etmek istiyordu– ve bilimi bunun için kullanmaya hazırdı.

Hayden'ın gayesine yönelen kişi Samuel Aughey'di. Yeni kurulmuş olan Nebraska Üniversitesi'nde Doğa Bilimleri Profesörü ve Devlet Jeoloğu oldu. Karşılığında, spekülatif bir kasaba müteahhiti ve amatör bilim insanı olan Charles Dana Wilber'la çalıştı. Henry Nash yağmur yapıcıları mitini araştırdı ve şu sonuca vardı: "Doğu ovaların büyük patlamasının doruk noktası yakınında, bu iki adam Missouri'nin ötesindeki bahçe mitini geliştirmek için güçlerini birleştirdiler." Bu mit tesadüfen "Kansas ve Nebraska'daki her toprak sahibinin ekonomik çıkarına hizmet etti... Aughey ve Wilber, halklarına büyük bir hayal gücünden, kökleşmiş alışkanlıklardan, basmakalıp cevaplardan, kendi emeğiyle kazanılmamış kıymet artışından gelecek olan potansiyel kârın titiz hesaplamasından bahsediyorlardı".[5]

Bilim metotları doğayı ve toplumu aldatmak isteyen kişilerce manipüle edilmişti. Mitin potansiyeli Wilber'ın nükteli sözüyle ifade edildi: "Yağmur Sabanı İzler." Bu,

> *En eski ve en kutsal tarımsal sembolleri sihirli vuruşuyla hayat bahşeden suları toprağa çağıran bir enstrüman yapan ilham kaynağı bir slogan. Tartışmayı teknik kılıfa uyduran her ne kadar Aughey olsa da, yaratıcılığını kullanan Wilber oldu.*[6]

Topraksızların akıllarını manipüle ederek, değersiz toprakları saf insanlara satarak Wilber bir servet kazandı. Toprağın kendisi, uygun olmayan kullanımlara yöneltilmeye çalışılarak suiistimal edildi. Zamanla, yerleşimcilerin o bölgede kalmaya devam etmelerini sağlamak için, hem topluma hem de doğaya pahalıya patlayan bir şekilde toprağın yeniden şekillendirilmesi ve sulanması gerekmişti.

5. Smith (1970:181-2).
6. Smith (1970:182).

Kira arayıcılarının acımasızlığı, Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği* eserinde titizce incelendi. Smith'in tezi, gelir dağılımı ile açıkladığı üretken faaliyeti ele aldı. Toplumsal olana yaptırım uygulanan hile davranışını tanımladı.

Ulusların Zenginliği

Adam Smith Fransız Fizyokratlar'dan, bir ulusun servetinin üretim yolunu anlamak istediğinde, gelir akışını bileşen parçalarına ayırması gerektiğini öğrendi. Klasik üç kategori: Rant, ücret ve kârdı. Bu gelir akışları mülk sahipleri, çalışanlar ve yapay sermaye sahipleri tarafından toplanır. Fakat bazı alacaklıların durumunda istisnai bir şey vardır: Mülk sahipleri ulusun gelir akışına ekleyecek bir şey yapmamışlardır.

Smith, hileleri acımasız bir dürüstlükle tanımlamıştır. Mülk sahipleri, 1. Kitap 11. Bölümde yazdığı kadarıyla,

> *Üç düzenden, ne işgücü ne de bakım olarak gideri olan, fakat onlara gelir getirenden yararlanırlar, sanki kendi isteğiyle, her türlü plan ya da projeden bağımsızmış gibi kendi başınadır.*[7]

Kendi isteğiyle? Her türlü plandan bağımsız? O dönemlerde, ahlak filozofu politik ekonomi üzerine, 1770'lerde, şaheserini yazmaya başladı, mülk sahibi sınıfı 200 yıllık planlamadan ve ulusun gelirinin bir kısmının tahsis edilmesinin meşrulaştırılması için yasa yapımından yararlanıyordu. *Onlar devletin siyasi gücünü egemenlik altına alarak başkaları üzerinden geçinmelerinin yanlarına kâr kaldığı hilebazlardı.* Aldatma görevi zamanla ustalıkla gerçekleştirildi ve kalıcı olarak kabul edilişini garantilemek için zorlamayla içselleştirildi (Bölüm 6'da İngiltere vakası açıklandı).

Smith ekonomik ve toplumsal sonuçlardan bazılarını açıkladı. Mülk sahiplerinin "toplumun kamu yararı"na yönelik nasıl davranılması gerektiği konusunda "fazlasıyla noksan" olduklarını gözlemledi. Miskinlikleri,

7. Smith (1776:276-7).

Ki rahatlığın doğal etkisidir ve bulundukları durumun güvenliliği, sadece umursamaz değil, herhangi bir toplumsal düzenlemenin sonuçlarını önceden görebilmek ve anlamak için zaruri olan akla başvurma konusunda, yetersiz bir hâle getirmiştir.[8]

Mülk sahiplerini bu şekilde nitelendirmek Adam Smith'in cesaretini gösterir, özellikle de bu sınıfın egemen olduğu bir toplumda.

Umursamaz hilebazlar miskin olsun ya da olmasın bir şey fark etmedi, akılları kamu politikalarının etkilerini anlamaları için yeterli derecede terbiye edilmemişti. Bu yetersizlikler onların aleyhine olmayacaktı. Temel çıkarlarının kalıcı bir şekilde korunduğu bir kültür ekmişlerdi. Bu sebeple o sınıftaki bir bireyin miskin meşgalelerden başka şeylere aklını yorma ihtiyacı pek yoktu. Hem, üretimdeki gelişmelerle birlikte yükselen gelirin büyüyen payının rant olarak ödenebilmesini garanti altına almak için vergilendirme tasarlamışlardı. Smith'in ifade ettiği gibi: "İşgücünün doğrudan gerçek imalat fiyatını düşürmeye meyilli olan üretken güçlerdeki tüm o gelişmeler, dolaylı olarak arazinin gerçek rantını yükselmeye meyillidir."[9]

Bu evrim karşıtı davranış karşısında katma değer üreticilerinin yapabilecekleri çok az şey vardı.

Toprak özel mülkiyet hâline gelir gelmez, mülk sahibi emekçinin yetiştirdiği ve onun da toplayabileceği hemen hemen tüm ürünlerin payını talep eder ya da direkt toplar. Kira, arazide istihdam edilen emekçinin payından ilk kesintiyi yapar.[10]

Smith, pazarı temize çıkardı. Çatışmanın kaynağı hükümet tarafından oluşturulmuş olan mülkiyet haklarından çıktı. Tahsisçiler rant alabilirlerdi; çünkü kendilerini toprağın sahibi olarak görmüşlerdi. Diğerlerinin erişimine izin vermeyerek,

8. Smith (1776:276).
9. Smith (1776:275).
10. Smith (1776:73).

Neolitik topluluklarda hoş görülmeyecek bir süreç dayatmışlardı. Aldatmacalarda yaratıcılığın sonu yoktu.

Smith, mülk sahiplerinin rant oluşumuna katkıda bulunmadıklarını savundu. Varek meselesini örnek gösterdi. Mülk sahibi,

> *bazen insanın gelişimi için tamamen yetersiz olan şey için rant ister. Varek bir tür deniz yosunudur. Yandığında, cam, sabun yapımına ve buna benzer amaçlara hizmet eden bazik tuz açığa çıkarır. Büyük Britanya'nın bazı kısımlarında özellikle de İskoçya'da, günde iki kez deniz suyuyla buluşan kayalık hizalarında yetişir, bu sebeple bu tür asla insan üretimiyle desteklenememiştir. Halbuki, mülkleri bu türden bir deniz yosunu türüyle sınırlandırılmış mülk sahibi, mısır tarlaları için istediği kadar burası için de kira ister.*[11]

Financial Times muhabirleri, Winston Churchill 1909 yılında House of Commons'da konuşurken, "toprak tekelcileri"ni "topluluğa bir hizmet gerçekleştirmezler, genel refaha hiçbir katkıda bulunmazlar, kendi zenginliklerinden hiçbir şey vermezler" şeklinde tanımladığını hatırlattı.[12]13

Karl Marx da aynı fikirde olurdu. *Gotha Programı'nın Eleştirisi* eserinde, işçileri sömürme yetkisi araziye erişim hakkının müzakere edilmesi şartına bağlıydı. Şöyle yazmıştı: "... toprakta mülkiyetin tekeli, sermayenin tekelinin bile temelidir..." Bir başka deyişle: Toprağın özelleştirilmiş sahipliği ile ilişkili tekel gücü silindiğinde, sermayenin gücü de bununla birlikte zayıflar.

Gücün doğasını anlamak için Marx'm ileri gözlemini akılda tutun: "İngiltere, kapitalist fabrikasının buluduğu toprağın bile genelde sahibi değildir." Sermaye sahibi, Smith'in daha açık hâle getirdiği gibi, çalışan insanlar tarafından üretilen değere ekleme yapar. Fakat fabrika sahipleri toprak sahibine ödeme yapmaya mükelleftir.[13]14 Girişimciler de, ücretli emekçilerle birlikte sömürülmüştür.

---

11. [12] Smith (1776: Bk. I, Böl. XI.).
12. [13] Giles vb (2011).
13. [14] Harrison (1979:211).

Smith'in ortaya çıkan endüstriyel çağın ekonomisi üzerine yazdığı kült yapıtı sırasında, hile tüm Avrupa boyunca rutinleştirilmişti. Hilekârlar, doğanın kendilerine ait olduğunu iddia ederek toplumlarını gaspetmişti, Ürünlerin ve hizmetlerin üretimi ve takası üzerine teşvikleri tanımlamak için terimler yozlaştırılmıştı. Bugün, işgücündeki üretkenliği arttıran sanat ve teknolojideki bütün gelişmeler, hilekârların çıkarları adına üretimin bir kısmını cebe indirmek için bir fırsattı. Yeni kuşakların eğitiminin örneği sistemdeki gelir dağılımı patolojisini tasvir eder.

2008 yılındaki finansal krizler konusunda kaygılanmış olan eleştirmenler, üretkenliği arttırmak için eğitim kaynaklarına daha fazla yatırım yapmaları konusunda hükümetleri uyardılar. Bunun hilekârlarm avantajına hizmet ettiğini açıkça göstermek konusunda başarısız oldular. Eğitimle birlikte yaşanan gelişmelerin artan sonuçlarının bölünmesi Şekil 3:1'inde gösterilmiştir.

Değerin bir kısmı "dışsallaştırılmış"tır, bu, pazarda ticareti yapılan ürünleri ve hizmetleri üreten insanlara değerin ödenmemesi demektir. Bu katma değer iki şekilde kullanılabilirdi.

1. Eğitim giderlerinin karşılanması için biriktirilebilirdi (nereden geldiyse). Eğer bu yapılsaydı, hükümet eğitim öğretim giderleri için insanların kazançlarını vergilendirmek zorunda kalmayacaktı.
2. Toprağa sahip olduğunu iddia edenlerce cebe indirilebilirdi. Bu takdirde, hükümet eğitim masraflarını karşılamak için insanları vergiye tabi tutmak durumunda kalacaktı.

"Dışsallaştırılmış" kelimesi hile süreci hakkında bize söylenmeyen şey kadar önemlidir. Kendilerini, aldatma sürecine dahil olarak görmeyen herkes affedilebilir, ev sahipleri gibi. Bir ders kitabı terimi şöyle tanımlamaktadır:

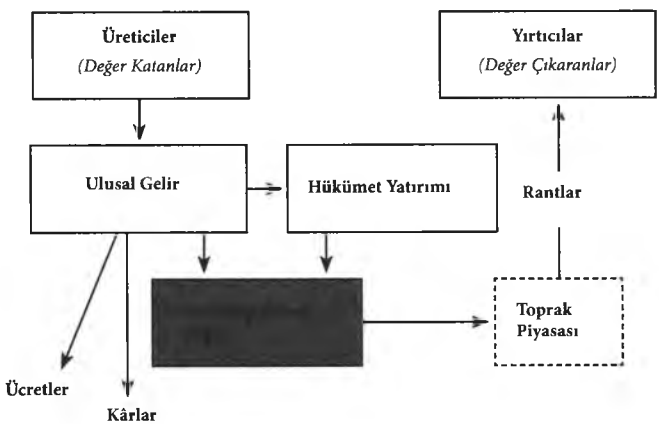
Dışsallıklar, içsel olmamaları sebebiyle firma tarafından hesaba katılmayan sosyal bedellerdir. Merkezî otoriteler özel masraflar üzerinden

sosyal giderlerin aşırılıklarına eşit olarak vergi toplayabilirler ve böylece firmayı bu giderleri hesaba katmaya zorlayabilir. Devlet bunu yaptığında, dışsallığın içselliğe dönüştürdüğü söylenir.[14]

Şimdi jargonu deşifre edeceğiz.

İnsanlar çalıştıkça ve yatırım yaptıkça, sadece ev halkını desteklemek için yeterli değer ve girişimlerini finanse etmek için sermaye üretmezler. Aynı zamanda toplumdaki herkesin çıkarına yönelik bir ek değer de üretirler.

Şekil 3:1 Eğitime Yatırım

Ayrıca, bu işbirliğinin bir ürünü*ydü*! Fakat ekstra değeri üreten insanlar bunu kendi hakiki gelirleriymiş gibi tahsil etmezler. Değer "dışsallaştırılmış"tır ve aslında toprak sahiplerinin ceplerine girer.

Bu dışsallıklara ahlaki çöküntüler ya da fiyatlandırma mekanizmasının acımasız manipülasyonunun sonucu olarak bakılmaz. Bunun yerine, Adam Smith'in "görünmez el"inde[15]16

14. Lipsey (1979:436). Vurgusu orijinaldir.
15. Samuelson ve Nordhaus (1985:46).

değindiği gibi, bunlar noksanlıklar, pazardaki arızanın sonuçları olarak görülür. Bu davranışı insan sonucu olmaktan çıkarır ve hilekârların suçlanmasının önünü kapatır.

Gerçekte, dışsallıklar "sosyal" bedeller değillerdir. Başkalarının üstüne atılmış, şahsi masraflardır.

- İyi ya da pozitif dışsallıklar, üretkenlikleriyle kazandıkları paydan daha fazlasını üreten insanlar tarafından üretilen değerlerdir. Bu ekstra değer toprak piyasasında ölçülür.
- Kötü ya da negatif dışsallıklar, başkalarının üzerine atılan maliyetlerdir (bozulma iyi bir örnektir). O maliyetleri yaratan insanlar ya da kurumlar, bunlardan kaçınılmasına izin veren yasalarla hareket eder.

Bu bize o davranışı meşrulaştıran bir hukuk kuralı hakkında belirli bir şey mi anlatır?

Eğer bir süpermarkete girip, hissedarlara ait olan değeri "dışsallaştırılmış" ürünlerle dolu bir alışveriş arabasıyla, ödemeyi yapmadan çıkıp gitseniz mal sahiplerini dolandırıyor olursunuz. Hapis cezası alabilirsiniz. Fakat böyle bir davranış *dışsallaştırma* gibi kullanışsız terimlerle kamufle edildiğinde, eylemin anlamı şahsilikten çıkar. Kelime ifade etmekte başarısızdır (i) Yükünü *senin* sırtlamanı beklediğim bir *kayıp* yarattım; ya da (ii) Ulusun servetinin toplam tutarına, alma talebinde bulunamayacağın bir değer ekliyorsun. *Onun yerine*, o değer *benim* cebime iniyor. Hangi açıdan bakarsan bak, hile süreci böyledir.

Aldatmaca için yaratılmış bir başka jargon terim *rant aramadır*. Bu kavram Nobel ödüllü ekonomist Joseph Stigliz'in *Eşitsizliğin Bedeli* eserinde açıkça yer alır.[16]17 Eğer rant arayışı sonucu gelir eşitsizliği yaratılmaya devam edilirse, Batı ekonomisinin yaşayamayacağını tartışır. Stigliz, rant arayışını finansal olarak etkili şirketlerin diğerlerine ait olan gelire el koymak için pazar manipülesi veya çıkarlarına yönelik yasalaştırmalar olarak tanımlar.

16. Stiglitz (2012).

Rant kelimesinin kullanımındaki kafa karıştırıcı şey, kavramın doğal kaynakların kullanımı ve meşguliyeti ya da ortak kültürel unsurların kullanımı için ödenen para mânâsında kullanılmamasıdır. Bu nasıl gerçekleşti? Bir yüzyıl kadar önce, neoklasik ekonomistler, kelimenin anlamını farklılaştırdılar. "Tekellerin değerli kaynakları, ürün üretimi için değil, kazanmak, güçlenmek ve tekel konumlarını korumak için kullandığı eylemler setidir (ve uzun süreli kâr sağlamak için)"[17]18 anlamında yeniden tanımlandı. Bu dilde bir şeylerin yanlış olduğunu fark etmekteyiz, asıl suç mekânından uzaklaştırılmamız bunun sebebi olabilir.

Pazarı Çarpıtmak

Vergi rejimi, toprağı ticareti yapılabilir bir varlık olarak kabul etmeye meyilli olduğunda, yatırımların büyük miktarda toprak içeren faaliyetlere yönelmesini bekleriz (çalışanların gelirleri üzerindeki mali yükle kıyaslandığında sermaye kazançları uygun oranlarda vergilendirilmekte). Bu insanların eksik istihdam edilmesine neden olacaktır. Dalgalanma etkileri ek masraflar dayatan savunma teşkilatlarının oluşumunu da içerecektir. Kabul edilemeyen sonuçlara, organize suç örgütleri de dahildir.[18]19 Eğer hile küresel bir fenomense, yoksulluğun onu ortadan kaldırmaya yönelik tüm çabalara meydan okuyan bir ölçekte, uluslararası bir problem olmasını bekleyebiliriz.[19]20

Hile sürecinin doğaya karşı olan tavrı etkilemesini nasıl düşünebiliriz? Üstün haklar ayrılma tutumunu besleyerek saygıyı kemirmeye meyilli hâle getirecektir. Toprağa, saygın bir ayrıcalıktan öte bir meta olarak bakılacaktır.

Bir sosyal süreç olarak hilenin birikerek artan etkisi, kendisini birçok farklı şekilde gösterecektir. Bu gibi problemleri keşfedebiliriz:

17. Kohler (1992:720).
18. Harrison (2010a).
19. Harrison (2008).

- Kamusal ve özel alan arasındaki sınırın *belirsizleşmesi*;
- Sosyal gelişimlere giden yolların *daralması*. Ve,
- Nüfusun büyük bölümünün memnuniyetinde *azalma*.

Bu tür karışıklıklar ortaya çıkaran hilenin karakterini belirlemek için, birçok meseleyi açıklığa kavuşturmalıyız. Bunlardan biri, hile yoluyla sağlanan sermaye kazançları, risk alımı ya da başa talih kuşunun konması arasında ayrım yapmaktır. Doğrudan toprak sahipliğinden ya da dolaylı olarak hükümeti manipüle ederek elde edilen beklenmedik kazançlar ne şans ne de risk kategorilerine uymamaktadır.

1. Ekonomistler tarafından toprak, doğanın tüm kaynaklarına sahip olması olarak tanımlanmıştır. Orta ile uzun vadede, mülk sahipliğinden gelen gelirle bağlantılı olarak çok az risk ya da şans vardır. Yüksek enflasyon zamanlarında ya da belirsizlik durumunda, para için "sığınacak liman" sağlayan tek varlıktır.
2. Rantlar (Bunlar otomobil ya da daire kiralamadaki "rantlar" değildir) diğerlerinin masrafıdır. Bu da insanların muhtemelen kaybedeceklerini bile bile aldıkları piyango biletleriyle ilgili değildir.
3. Yüksek kârlar riskli işlere yatırım yaparak elde edildiğinde; kazanç, bazı insanların istediği ve (ne sebeple olursa olsun) uzun dönem rekabet oranının üstündeki fiyatı ödemeye meyilli olduğu hizmetten elde edilir. Ticari işlem, bütün tarafların gönüllü olarak içine girdiği bir şeydir.

İşgücü piyasasında, işveren ve çalışan arasındaki ticari etkileşim devlet ve kurumlarının dayattığı yasaların etkisi altındadır. Ödenen ücret özel pazarlıklarla belirlenir ya da yasayla onaylanmış en düşük orandadır. Düzenlemeleri iş sözleşmesi belirtir ve yasal sistem tarafından zorunlu tutulur.

Sermaye piyasasında ben, kaynakların sağlayıcısı olarak, benim sermayemin kullanıcılarının sağlığından ve güvenliğinden

beni sorumlu tutan yasalara bağlıyımdır. Bu gibi hususlar yasalar ve sözleşmelerle düzenlenmiş ve kamu idareleri tarafından zorunlu tutulmuştur.

Hem işgücü hem de sermaye piyasasında, hükümet eylemleri şeffaftır. *Toprak piyasasında, hükümet taraflardan birinin çıkarları adına ayrımcılık yapar: Toprak sahibi. Bu ayrımcılık gizlidir: Çalışan insanlar tarafından yaratılan değerin bir kısmı, değere hiçbir katkısı olmayan doğrultuda yönelmiştir. Dahası, bu transfer gizlenmiştir, ilgili tüm tarafların katıldığı bir sözleşmeye dökülmemiştir. Hükümetin, insanların gelirlerinin toprak sahiplerine transferi kaybeden taraf tarafından düzenlenmemiştir, medyada yok denecek kadar az yer bulmuştur ve ekonomi öğrencilerine öğretilmemiştir.*

Ticari faaliyetin bir kısmını bir sessizlik örtüsü sarmıştır. Toprak piyasasına oynattırılan rol, bilim insanları ya da ahlak filozofları tarafından irdelenmemiştir. Siyasi liderler için olduğu gibi, vergi mükelleflerinin, diğerlerinin paraları pahasına nasıl zenginleştiği üzerine *omerta*ya (mafyanın suskunluk yasası) uymuşlardır.

Rüşvet Fonu

Para, karmaşık bir mevzuat sistemi ve kimin parayı cebe indirdiğini kamufle eden fonlama aracılığıyla dolaylı olarak hilekâra yönlendirilir. Tarım sektöründe örneğin, genel vergi yükümlüsü toprak sahiplerine çiftlik sübvansiyonları üzerinden kira öder. Avrupa'da, AB bütçesinin yaklaşık %40'ı, ekilebilir arazi sahiplerine aktarılır. Bu tip aktarımlar, "gıda güvenliği" ihtiyacına dayanarak meşrulaştırılır; Ortak Tarım Politikası kapsamında olsa bile, Avrupa tonlarca artı gıda üretmiştir.

- Düşük gelirli aileler, barınak giderlerini karşılamak için sübvansiyon alırlar. Asıl fayda sağlayan toprak sahibidir.
- Hükümetler meslek yaratmak için Yatırım Bölgeleri tesis ederler. İşverenler, varlık vergisi ödeme yükümlülüğünden

kurtulurlar. Bölgedeki arazinin sahibi, mali imtiyazı[20] ele geçirmek için kiraları arttırır.

Bu hile sadece vergi mükellefi üzerine yüklenen nakit masraflarla ölçülmelidir. Adam Smith'in "şeylerin doğal seyri"[21]22 dediği şeyi çarpıtır. Siyasal yapının hukuki bir incelemesi toplumun her alanındaki hilenin parmak izlerinin izini sürecektir.

- *Kültür,* Rantlar özelleştirildiğinde, yolsuzluk yaygın hâle gelir. Seçkinler kültürü kendi çıkarlarına göre yeniden şekillendirir. Buna karşın etki, yaşam ihtiyacıyla ortaya çıkan patolojik tepkidir. Agresif işçi sendikaları bir örnek teşkil eder.
- *Psikoloji,* Hasar nüfusun geri bildirim mekanizmalarını bozar. Servet üretiminde işbirliği gerçekleştirmek yerine, insanlar üretkenliğe zarar verecek olumsuz tutumlar benimser.
- *Hukuk,* Hukuki süreç uyuşmazlık çözüm yaklaşımı yerine muhalif yaklaşımları kabul eder. Aynı şey ahlak kurallarını çiğneyerek, diğerleri gibi hileyi taklit etmek isteyen, özenen insanlar arası ilişkilerde de gerçekleşir.
- *Topluluk,* Toprak üzerinden sermaya kazancının peşinde koşmak, nüfusun mekânsal dağılımını bozar. Toprağı, yerleşim yerlerinin konuta ve istihdama ihtiyacı olsa bile, gelecekte daha yüksek kazançlar sağlama beklentisiyle kullanımdan alıkoyma, nüfusun düzensiz yayılmasına yol açar. Bu seyahat maliyetlerine eklenir, kirlilik ve merkez dışındaki yerleşim yerlerine hizmet sağlamak için kullanılması gereken kamu fonlarının boşa harcanmasına yol açar.

Ahlaktan da ödün verilmiştir. 20. yüzyılda ekonomideki bozulmaların insani maliyeti nedeniyle, hükümetler "pozitif ayrımcılık"a yönelmiş ve hasarı azaltmaya çalışmışlardır. Şirket-

20. Harrison (1983:264-6).
21. Smith (1776: Bk. I, Böl. X).

ler, sübvansiyon talep ederek kamuoyunu ve siyasi süreci kendi çıkarları doğrultusundan nasıl yönlendireceğini öğrenmiştir. Bu talepleri için gerçek emellerini göstermediler. Kamusal söylemini zayıflatan hikâyeler uydurdular. Maliyetler toplum ve doğaya yüklenmişti.

Tüm bunlar Batı'nın toplum sözleşmesi versiyonunda yer alan mülkiyet hakları öğretisinin mantıksal sonucuydu. Birkaç itibarlı istisna dışında, o felsefenin çeşitli taslaklarının yazarları, her insanın hayati doğaya erişim –eşit şartlar altında– için doğal hakkını güvence altına alan maddeler ekleme konusunda başarısız oldular.

John Locke, sözleşme teorisyenlerinin en etkililerinden biridir. *Sivil Yönetimin Gerçek Kökeninin Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Tez*'i aynı zamanda *Hükümet Üzerine İkinci Tez* (1690) olarak da bilinir. Bu eser herkesin "yaşam, özgürlük ve mülk [toprak]" üzerine doğal hakları olduğunun doğrulayarak başlar. Yine de... Locke hâlihazırda tekelleştirmiş olanların çıkarı adına, toprağın özelleştirilmesini rasyonelleştirmeye çalışır. Amerika'da başkasının toprağına tecavüzü meşrulaştıran kurum (Carolina'da), ilk yerleşimcilerin çıkarlarını korumayan bir anayasa yazmıştı. Toprağı çevreleyenler adına, İngiltere'de ve Yeni Dünya'da, doğanın cömertliğine baskı yapmayı seçti. Çalışmak ve yaşam için toprak temin edecek yer kalmadığında, herkesin çıkarını nasıl uzlaştıracağı problemini başından savdı. Böylece Kabil ve Habil'in uyarlamaları olan anekdotlar konumlandırdı. Bölüm 5'te, şunu iddia etti:

> *Nitekim başlangıçta, Kabil elinden geldiği kadar çok yer almış ve kendi alanı yapmış olabilir ama yine de Habil'in kuzularının otlayabileceği bir alan bırakıyordu. Birkaç akre her ikisinin de servetine hizmet edebilir.*

Ve böylece, o yer üzerine olan şartlar cinayete yol açar.

Batı halklarını hileye yönelten bu tip akıl yürütmelerdi. Kümülatif etkisi ise insankırımdı.

Dördüncü Bölüm
İnsankırım

SOYKIRIM, Yunanca'daki *genos* kelimesinden türemiştir: Irk. Bu, "bir etnik, ırksal, dinsel veya ulusal bir grubun, kısmen ya da tamamen, bilinçli ve sistematik yok edimidir"[1] şeklinde tanımlanır. Ruanda'da 1994 yılında yaşanan vahşet, sömürge mirasının bir kabilenin bir başka kabile tarafından imha edilmesi girişimiyle doruğa ulaştığı bir durumdu.[2] Cesetler ortadadır ve suçlu Lahey'deki Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne getirilebilir.

Çevrekırım doğal yaşam alanlarının tahribatıdır. Britanyalı hukukçu Polly Higgins BM'nin, doğa istismarını dava açılabilir

1. Funk (2010).
2. Harrison (2010a:75-80).

bir suça dönüştürebileceğini ileri sürer.[3] Suçlama spesifik bir olayla ilişkili olabilir. Şu anda şirketler, tankerlerden dökülerek vahşi doğayı mahveden petroller için dava açılabilir olmalıdır, fakat yağmur ormanlarının tahribini tayin eden şirket patronları suçlamadan kaçarlar.

İnsankırımı en büyük suçtur. Hem çevrekırımı hem de soykırımı içerir. Hayal gücünü neredeyse yenen bir suça tanıklık eder. İnsanlığın özünü inkâr eden bir eylemdir. Mahkemede yargılanabilen, bitimli bir sonucu olan tek bir eylem değildir. Sistemli bir şekilde özgürlüğü ve sağlıklı toplum şartlarını yok eden, devamlı bir içini boşaltma sürecidir. *İnsankırım her bireyin içinde saklı olan dehanın sınırlanmasıyla, gelecekleri çürütülmüş bir nüfusun can çekişen mirasını bıraktı.*

İnsanlar doğal yaşam alanlarından edildiğinde ve mülkiyet hakları patolojik bir biçime girdiğinde suç başlamıştır. Bu onları ortak haklardan mahrum eder. Kamboçya, bu suçun yapılışının çağdaş örneğidir.

Kamboçya'da, şeytani Pol Pot rejimiyle kararan topraklarda, 1975-79 yılları arasında ortalama 1,7 milyon (nüfusun %20'si) insan hayatını kaybetti. Fakat kötü adamlar Lahey'de mahkemeye verildiğinde kültürel yoksunluk durmadı. Bugün, Phnom Penh'i ziyaret edenler, insanların kültürlerini yenileyemediğini ve yeniden ihtiyaçlarını karşılayabilecek topluluklar inşa edemediğini gözlemleyebilir.

Canlı kâbus, Trier Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Bölümü profesörü Dirk Löhr tarafından belgelenmişti.[4]

Toprakların çoğunu elinde tutan ve kira sözleşmelerine olanak sağlayan Kamboçya devleti, ulusal hazine için tüm ekonomik rantı toplamak konusunda başarısız olmaktadır. Bu da kentsel sanayi sektöründen sermayeyi çekip kırsal alan kira sözleşmelerine yönelten mali teşvikler yaratır. Toprağın yaklaşık %10'u besin üretimi için kullanılmaktadır. Borsacılar gelecekte daha

3. Higgins (2012).
4. Löhr (2012, 2011,2010).

fazla sermaye kazancı elde edeceklerine bel bağlarlar. Toprak sahibi köylü de toprak borsasına dahil olur:Topraklarım satıp şehirlere göç etmek amacıyla kışkırtılmışlardır.

Löhr, Kamboçya'nın arazi fiyat balonunun kısmen, ülkeye ABD'nin 2006'da patlayan emlak balonuyla yaratılmış "sıcak para" girişi ile kamçılandığını bildirir. Girişimcilere kentlerde sermaye teşebbüsleri yapmaları için kredi desteği sağlamak yerine, yüksek sermaye kazançlarına karşılık olarak arazi spekülatörlerine bankalar vadesiz borçları genişletmişlerdir. İnsan hakları organizasyonları "toprak ele geçirmenin ve zorla tahliyelerinin Kamboçya'da son 10 yıl içinde görünür derecede arttığı"m fark ettiler.[5]

Kutucuk 4:1
Rusya: Bir Doz Şok Terapisi

1991 yılı başlangıcında, Batılı danışmanlar Rus devlet başkanı Boris Yeltsin'e Rusya'nın doğal kaynaklarını ve kentsel toprağını özelleştirerek "şok terapisi" uygulaması konusunda ısrar ederek biraz vakit kaybettiler. hâlihazırda kırılgan olan bir devlete taarruza, Sovyet devletin dokusu sökülürken, ortalama ömürde şiddetli bir gerileme eşlik etti.

Erkekler için, 1987'deki ortalama yaşam süresi 64,9 yıldı. 1994 yılında, 47,5 yıla geriledi. Kadınlarınki, 70 yıldan 65,3 yıla düşerek ortalama 5 yıllık bir yaşam kaybı yarattı.

Bununla birlikte, eşzamanlı olarak doğurganlıkta da düşüş yaşanmaktaydı. Nüfus, şok terapisinin ilk yılında zirve yaptı (148,6 milyon). Sonraki 10 yılda 5 milyon insan kaybedildi. Yaşam standartları yerle bir oldu ve *perestroika*nın daha iyi yaşam vaadine dair umutlar tükendi.[1]

1. Harrison (2008:25-6).

5. Löhr (2012:6).

Hükümetin mali aksamasından yararlananlar toprak sahiplerinin mevkisinden ayırt edilebilmektedir. Temel toprak sahipleri işadamlarıdır (%31), bunu Ekselansları lakaplı üst rütbeli yetkililer izler (%23), bir başka %23 *okhna*dır (siyasi partilere 100.000 dolardan daha fazla mali destek sağlayanlara verilen unvan), üst rütbeli askerî görevliler (generaller, %15) ve Millet Meclisi'nin üyeleri (%8).

Khmer Rouge'un acımasızlığından sonra halkı sağlıklı hâline kavuşturmak şöyle dursun, Toprak Kullanımı ve Vergi Kanunları sistemli bir biçimde nüfusu travmaya sürüklemiştir.

Kullanım süresi kurallarının tarafsız olması ve insanlara, kendi ihtiyaçlarını en iyi karşılayan kültürel oluşumları seçme özgürlüğü bırakması gerekir. Fakat mülkiyetin gücü tekelleştirildiğinde, iki feci sonuç ortaya çıkar. Doğrudan etkisi kurumlarda gerçekleşir. Bu kurumlar, toprak sahiplerinin ayrıcalıklarını güçlendirmek için uzlaşarak yeniden şekillenmiştir. Sonra, patolojik güçler ortaya çıktığında, sosyal evrimsel davranıştan ödün verme biçimleriyle sınırlandırılmıştır. İnsanlar sürdürülemez tavırlar sergilemeye başlamışlardır. Cinsellik ve doğurganlık eylemi zarar görmüş olan bir davranış alanıdır. Demografik dengeyi doğal yaşam alanıyla sürdüren dinamikler tehlikeye atılmıştır. Nüfuslar belirli şartlara bağlı olarak fazlasıyla azalabilir ya da artabilirdi. Bu, Rusya'nın doğal kaynaklarının totaliter kontrolünden, muazzam derecede rant üreten kaynakların imtiyazlı sahipliğini oligarşiye veren kapitalist modele geçtiğinde yaşanmıştı (Kutucuk 4:1).

İnsanların kültürün ortak alanlarından ve anavatanlarından dışlanması süreci insan olmanın anlamını katletmeye teşkil etmektedir. Bu katlediş, biyolojik (araziyi yerleşimcilerden temizlemek için yok edilmeleri) ve psikolojik (insan ruhunun aşınması, akıl ve insani özün fakirleşmesi) bileşimdir. Sonuç ise insan olma özelliğinden uzak bir nüfustur.

İnsankırımın Ölçeği

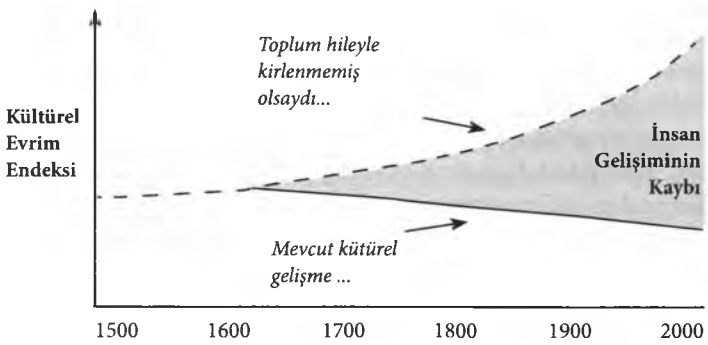
İnsankırımın doğasını ve ölçeğini kavramak için, büyümenin yeni bir konseptine ihtiyacımız vardır.

Ekonomistler tarafından ölçülen büyüme hükümet istatistikçileri tarafından tanımlanan mal ve hizmetlerin değeriyle sınırlıdır, maddi servete vurgu yapılmaktadır. İnsanlık diye ifade ettiğimiz şeyin büyümesi, sayısal değeri verilemeyecek bir şeyle kuşatılmıştır. Ahlaki kapasitenin genişlemesi, estetik duyarlılığın derinleşmesi ve toplumsal dayanışmanın gelişmesini içerir.

İnsanlar, ulaşabileceği şeylerin sınırlarını zorlayarak gelişigüzel bir şekilde evrildiler. Tüm başarılarının dökümünü bir katalog hâlinde verme olanağımız olmayabilir fakat ancak bunun ne için olduğunu biliyoruz: İnsani özün eylemde gerçekleşmesi. Bu doğadan kazanılması zor bir durumdu. Süreci durduran engeller insanlığa karşı bir suçtur.

İnsankırımın grafikleştirilmiş sunumu Şekil 4:1'de yapılmıştır. Yakın zamandaki İngiliz tarihine uyan bir zaman diliminde, şu an dünyanın her ülkesinde günümüzde gerçekleşenlerin paradigmasını göstermektedir.

Şekil 4:1 Kültürel Gelişim Trendleri

Ortak alanların, sistemli bir şekilde özelleştirmesi 17. yüzyılda başladı. Bu da ortaya çıkmakta olan ideal evrim yolunu önledi. İngilizler, daha sonra Sanayi Devrimi tarafından takip edilecek olan Tarım Devrimi'ne doğru ilerliyorlardı. Üretimdeki bu büyük atlamalar, ev halkının geçimini sağlaması için gereken miktarın üzerinde ve ötesinde, artan miktarda kaynak üretecekti. Bu ek gelirin, rönesans döneminde, yine kendi üretildiği kırsal bölgelerde yatırımının yapılması uygundu. İngiltere'de köyler ve kasabalarda, rant üretimine destek olan herkes için eğitim ve rekreasyon alanlarında imkânlar arttırılsaydı, ahlaki ve sanatsal anlamda dikkate değer bir gelişme yaşanmış olabilirdi. Bunun yerine, hayatları değiştiren deneyimler için maddi araçlar, toprak sahipleri tarafından kasaba ve köylerden uzaklaştırıldı.

İngilizler ve kültürleri her açıdan itibarını kaybetti, bozuldu: Maddi, toplumsal ve manevi. Bunun son derece önemli bir örneği, Marx tarafından şeytanlaştırılan, ortaya çıkmakta olan fabrika sahiplerinin, özgün bir girişimcilik kültürünü yenileyememeleridir. Yasa yapım sürecine erişimi güvence altına almak için, aristokrasi kültürünü taklit etmek durumundaydılar:

> *Böylece, kendini bir centilmene dönüştürmek için servetini şehirlerde biriktiren tüccar... tabii ki toprak satın aldı.*[6]

Rant arayışı kültürü, sosyal evrim potensiyelini bozdu. Bu, ölümcül ölçekte bir kültürel yamyamlıktı, sonuçlarıyla da 21. yüzyılın küresel toplumunu çirkinleştiriyordu.[7]

Sosyal evrenin ne kadar kaybettiğini bilemeyiz. Uzun süreli saldırı, insanların başarmış olabilecekleri şeyi yok etti, eğer insanlar başka yollara sapmamış olsaydı dünyanın dört bir yanına ulaşabilirlerdi. Eğer insanlar, toplumsal rantlarla desteklenen yaratıcı projelerle uğraşabilmiş olsalardı, yaşanacak başarılar

6. Toynbee (1890:62-63).

7. Girişimciliğin dönüşümünün ortaya koyduklarından biri de "kişilik" olarak yasal statü alabilmesiydi. Şirketler piyasarda yüksek kâra satılabiliyordu: şirketlerini toplumsal kurumlar olarak kurma gibi bir hedefleri yoktu ya da sınırlıydı.

hayal bile edilemezdi. Yazılmamış senfonileri, tuvallerdeki çizimleri, geleneksel yapıları özenle hazırlayan mimariyi, ilham verecek sportif yetenekleri hayal bile edemeyiz. Hepsi yok oldu; çünkü rantlar malikânelerde yaşayan bir avuç aile tarafından ele geçirildi, süslü anıtları yüksek çitler ve bölge şeriflerinin kılıçlarının ardında korunmaya alındı.

Şekil 4:1, geçtiğimiz 500 yıl boyunca gerçekte olan ve aslında erişilebilecek olan arasındaki yarığın boyutu hakkında hayal gücümüzü alevlendirmekten daha fazlasını yapamaz. 17. yüzyıl ortalarında yaşanan iç savaş zamanından itibaren, gerçekte olan ve gerçekleştirilebilecek potansiyel arasındaki fark artmaktadır. İnsanlıklarının genişleyen ufuklarını fark etme gücü tükenirken, rant zengini, oturduğu yerden zengin olmuş (John Stuart Mill),[8] fakir daha da fakirleşmiştir. Boşluk, insanların ve topluluklarının yapısının maddi ve manevi durumunun eksikliğini yansıtır. Tarih kitaplarında yazılanlar, özgür halkların özgün deneyimleri değildir. İnsanlık dışı bir kültüre sıkışıp kalmış, patolojik bir nüfusun tarihidir.

Kaybı anlamaya çalışırken, büyümenin (Şekil 4:1'deki en alt çizgi) asıl gidişatının inişler ve çıkışlarla aşındırıldığını kabul etmekteyiz. Köle ticaretine başvurmak insanlık durumu için bir gerilemeydi. Bu ticaretin ortadan kaldırılması ise seviyeyi yukarı taşıdı. Yürürlüğe giren toprağa ait mülkiyet şartlarının tahrif edilmesiyle sosyal evrimdeki dalgalanmalar, feodal sınıfın ulusun rantlarına talep miktarını arttırmasıyla birlikte aşağı sapmıştır. Sayısallaştırma mümkün olmayabilir, fakat şundan emin olabiliriz ki yarık zamanla büyüdüğünde ve bu sonucun kendi çıkarlarını, halkın çıkarlarının önüne koyan bir sınıfın kasti suçu olmasında, nüfus potansiyelinin gerçekleştirilmesindeki eksiklik oldukça belirgindi.

Kültürel olarak, yıllar önce başarmış olabilecekleri şeyin, şimdilerde çok daha gerisinde yer almakta olan İngilizler, yaratıcı dehalarının ürünlerini korumakta özgürdüler ve o kaynakları

8. Mill (1891:523).

her bireyin yararına kullanabilirlerdi. Hızla, acılı bir şekilde, kuşaklardır geçimlerini sağladıkları topraklardan sürülmüş olan halk tabakasının ruhundan filizlenen o insanların yaratıcı özlerine bir bakıveriyoruz (Kutucuk 4:2).

Kutucuk 4:2
Kömür Aynasında Kültür

Yorkshire'lı İngiliz maden işçilerinin üflemeli çalgılarla zarif senfoniler çalışını dinleyin. Galler'in maden işçilerinin vadilerin köylerinin meydanlarında, erkekler korosu olarak opera söylemelerini dinleyin. Nasırlı elleriyle, ciğerleri dünyanın derinliklerinden çıkarılan kömür tozuyla dolan Burley adamları, Pazarları insan ruhunun güzelliğine tanık olmak için sendikalarını kurarlar.

Şu an katlandığımız fedakârlıkları derinlemesine düşünün; çünkü tüm o emekçi kadın ve erkeklerin neslinin enerjisi yok edildi, çocukları eğitimsiz bırakıldı, aileler işsiz göçmenler olarak başka ülkelere dağıldı. Bir sonuç da "ölüme giden askerler"dir. Galler ve Yorkshire vadilerinin genç erkekleri uygun işler bulamıyor, taburlara katılarak koloni bölgeleri savunmaya gönderiliyorlardı.

İngiltere'nin yaşadıkları, bugün yağmur ormanlarının derinliklerinde yaşayan henüz etkileşime geçilememiş birkaç kabile dışında, tüm insan ırklarının başından geçenlerdir.

Salgın

Hastalık, toplumun her köşesine yayıldı. Her bir Avrupa milletinin (kıtanın en kuzey çeperindeki istisnalar dışında) kendi tarihi ve zaman çizgisi vardır. Ben örneklemelerimi Birleşik Krallık üzerinden yapacağım. Bunlar siyasi yapının en derinlerine kadar ölümcül virüsü yayan eylemlerin banalliği üzerinde dururlar.

- *Ekonomi.* Hükümetler üretim faaliyetine zarar veren vergiler uygular. Bu vergiler insanların yaşam kalitesini kısıtlar ve topluluklarını fakirleştirir. Birleşik Krallık, Tony Blair'in Başbakan olarak göreve geldiği 10 yıllık periyotta, bir ulusun 1 yıllık milli gelirine eşit miktarda servet ve refah kaybetmiştir.[9]

Britanya'nın geri kalmış İrlandalı uzak bölgesi Ulster'in yoksul ve muhtaç mahâlleleri, malikânelerdeki asil dolandırıcıların yüksek mevkilerine ibadet için eğilen yönetimin insanlık maliyetlerinin vasiyetleridir.

Tony Blair, hükümet kurmak için meşhur mazbatasını 1997'de aldı. 1998'de finansal reformlar sunulmuştu. Halk Sağlığı Kurumu'na göre, 1999 ve 2008 yılları arasında Kuzey İrlanda'da intihar oranı %64'e çıktı. İntiharların çoğu yaşı 15 ile 34 arasında değişen genç erkekler tarafından gerçekleştiriliyordu. İntiharların yoğunlaştığı yerler kuzey ve batı Belfast'ın dezavantajlı bölgeleriydi. 2009 yılında, ölüm rakamlarına göre intihar sayısı 260'tı; bu sayının 2010 yılında aşılması bekleniyordu. Yaşanan bu trajediler için farklı açıklamalar mevcuttu fakat işsizliğe yönelik referanslar ikna edici değildi: Ulster ekonomisi, Blair'in emlak balonunun arazi ve ev fiyatlarını uçurmasıyla birlikte piyasada canlılık gösterdi. Bu görünür maddi rahatlığa ve Kutsal Cuma sonrası göreceli barışa rağmen, yine de, ümitsizlik sık görülmekteydi. İntiharlar silahlı mücadele ölümlerinin bir devamıydı. Samiri mütevellisi ve Edinburgh Üniversitesi'nde sağlık politikası araştırmaları profesörü olan Stephen Platt, verileri şu şekilde inceledi:

Kuzey İrlanda'da intihar oranları Kuzey İrlanda sorununun yaşandığı periyodun bitişinden sonra artmaya başlamış görünmektedir. Önceki çalışmalar intiharların savaş dönemlerinde düştüğünü göstermiştir; çünkü bu dönemlerde insanlar bir düşmana karşı birleşirken, toplu-

9. Harrison (2006b:43-44,155)

luklarıyla bir bütünleşme yaşarlar. Savaş sona erdiğinde, bu his zihinsel sağlık aleyhine bir değişime uğrar.[10]

Kuzey İrlanda sorunundan önce de ümitsizlik –ve intiharlar– vardı. Bunlar, gerilla savaşı evresi süresince, gözler önünde öldürmeyle yer değiştirmişti. Daha sonra, barışa ve kendine zarar verme biçimlerine dönüştü. Gençler hayatın baskılarıyla başedemediler. Bu ne biçim bir toplumdu? Sosyal Dinamiklerin birinci yasasını uygulamadaki başarısızlığı göz önüne aldığımızda mantıklı açıklaması ortaya çıkar.

Tony Blair'in bir politikacı olarak, Batı Belfast'taki toplu konutlarda yaşayan insanların yoksulluk koşullarıyla başa çıkabilme yetileri yetersizdi. Burada, Kelt ataları eski toprak haklarını kaybetmiş olan çoluk çocuklar bulunuyordu. Her nesil beklentilerinin derinleşmiş bir yoksunluk tarafından saptırıldığını sezgisel olarak anladı. İrlanda Cumhuriyeti'ndeki kuzenleri için, aşikâr güvenlik ağı Birleşik Krallık'a göçtür. İrlanda Cumhuriyeti'nin arazi piyasası balonu patladığında da yaşanan şey buydu. Gençlerin akını başladı. Dublin merkezli Ekonomik ve Toplumsal Araştırma Enstitüsü 100.000 kişinin 2011-12'yi kapsayan 2 yıllık sürede göç edeceği tahmininde bulundu. Bu bir haftada 1.000 kişiye ya da tüm nüfusun %2'sine denktir, Birleşik Krallık'ın 2 yılda 1,5 milyon kişi kaybetmesiyle eşittir.[11]Fakat Batı Belfast'ın Twinbrook ve Colin bölgelerindeki gençlik için, onlar *zaten* Birleşik Krallık'taydılar. Psikolojik olarak, onlar için daha iyi şartlar sunacak başka bir ülkeye kaçış yoktu. Böylece birçoğu kendini öldürüyordu.

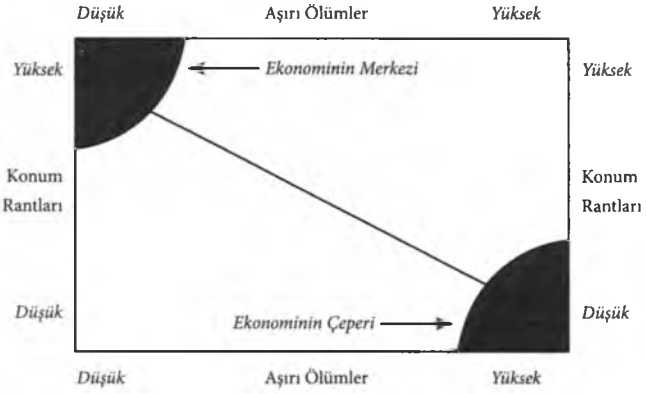
- *Toplum.* Hükümetin Vergi ve Mülkiyet politikaları insanları psikolojik olarak sosyal doğalarından koparır. Genç insanlar tarafından, doğum yerlerinin onların çalışma ve üreme ihtiyaçlarına karşıtlığının anlaşılması buna bir örnektir. Hasar, değişken ölüm oranlarıyla ölçülür. İnti-

10. O' Hara (2010).
11. Fitzgerald (2011:13).

hara teşebbüs etmezler. Bununla birlikte, mahalleler ve bütün kasabalar doğal zamanları gelmeden ölen insanların yoksunluğunun ıstırabını çeker.

Ölümler, büyük bir ölçektedir. Rastlantısal da değildirler. Sistemlidirler, çalışma ilkesi vergilendirmeyle belirlenen (büyük ölçüde) gelir dağılımı olan mekânsal bir dinamiğin sonucudurlar. Bu ilkenin etkisinin bir göstergesi zengin ülkelerde, Ölüm Bölgeleri'nde yaşayan ve çalışan yüzlerce binlerce insanın erken ölümleridir. Ekonomi paylarında üretkenliğin en düşük olduğu yerlerde yaşayan insanlara vergiler ağır bir biçimde etki eder. Buralarda, vergi yükü yoğun olarak hissedilir, buna bağlı olarak stres aşırı yüksek boyuttadır, pek çok formda, yaşamı tehdit eden davranışlara insanları en açık hâle getirmektedir (sigara içmek, aşırı yemek, egzersiz yapmamak gibi).

Şekil 4:2 Yaşam Süresi Beklentisinin Kapitalist Ekonomide Mekânsal Dağılımı

Politikacıların ve sosyal bilimcilerin geçici varsayımı, zamanından önce ölme durumunun yoksulluk kaynaklı olduğu yönündeydi. Buradan bakıldığında, durumun farkına varan

bir hükümet, gelir seviyesi düşük insanlara para verdiğinde yoksulluk diye bir şey kalmayacaktı. Bu öğreti 60 yıl Refah Devleti'ne rehberlik etti. İşe yaramadı, yarayamazdı da; çünkü gelirin yeniden dağıtımını sağlamak için kullanılmış mali araçların kendileri yoksulluk getiren sendromun bir parçasıydı (Kutucuk 4:3).

Sistemli bir yarık normallik görünümüne bürünmek için yeteri kadar uzun yaşarsa, topluluklar hastalığı engelleyici koruyucu önlemler deneyip benimsemelidir. Bunlardan biri, "artan oranlı" gelir vergisinin adil olduğunu iddia eden öğretidir. Mantığı basittir: Zengin bireyler fakirlerden daha fazla ödemelidir. Pratikte, bu böyle gerçekleşmez. İstatistiklere göre artan oranlı gelir vergiler, fakirlerden zenginlere para transfer etmektedir.[12] Zengin insanların neden fakir insanlardan daha fazla yaşadığının büyük bir sebebi de budur.

Görünüşte, istatistikler yoksulluğun bir semptomdan öte bir neden olduğu algısını destekler gibi görünmektedir. Londra'da Westminster ilçesinde, zengin ve fakir arasındaki ortalama yaşam süresi (2011'de) 16,9 yıldı. Darlington'ın kuzeydoğu kasabasında fark 14,6'ydı. Gerçeklerin bu şekilde sunumu keyfidir: Ölüm oranını bir tek mali süreklilik açısından ele almak. Fakat ortalama yaşam süresinin grafiğini çizdiğimizde ölüm oranı verilerindeki mekânsal bir bileşeni gözler önüne sereriz. Ortalama yaşam süresi Westminster'da 84 yıldır. Bu veri İngiltere'nin kuzeyindeki Wallsend'e gidildikçe durmadan geriler ve ortalama yaşam süresi 77 yıla düşer. İskoçya'ya ilerledikçe, özellikle Glasgow taraflarında ortalama iyice düşer.

Ortalama yaşam süresindeki bu görüntü nasıl açıklanır? Hem negatif hem pozitif etkileri bir araya getiren en kapsamlı ölçüm toprak rantı tarafından sağlanır. Ölüm oranları toprak rantı trendini gölgeler.

David Ricardo, *Politik Ekonominin ve Vergilendirmenin İlkeleri* (1817) adlı eserinde, rantların oluşumunun titiz bir raporunu

12. Harrison (2006a).

sundu. Bunlar ekonomik faaliyetin merkezinde en yüksekti. Merkezî konumlardan uzaklaştıkça düşüş gösterdiler. Değişimler toprak verimliliğine atfedilebilir (toprağın kullanım biçimleri değişkendir). Bir başka açıklama taşıma bedelleriydi. Bunlar üretim maliyeti olarak toplam hasılattan düşülmüş olmalıydı, geriye kira olarak ödenecek daha az miktar bırakırdı (mekânsal değişken, Johann von Thünen tarafından *İzole Devlet* [1826] çalışmasında izah edildiği gibi). İnsanların en üretken faaliyetlere odaklandığı ve uğraştığı ve taşıma maliyetinin en düşük olduğu bir topluluğun merkezinde arazi, en yüksek rantı buyururdu. Nüfusun dağılmaya ve nispeten daha yüksek maliyetli girişimlere dahil olmaya meyilli olduğu toplumun kıyısında (sadece pazara olan uzak mesafeler sebebiyle), rant olarak ödenebilen fazlalık ise, en düşüktür.

Kutucuk 4:3
Arada Sırada Yoksulluk

Londra Üniversitesi'ndeki tıp bilim insanları, Londralıların yoksulluğa karşı hassaslıklarını ölçmek için tip 2 şeker hastalığını kullandılar. 2010'daki sıcak bölgeler, 1880'ler Londrası'nda var olmuş yoksulluk bölgeleriyle eşleştirildi. Çalışmada yer alan Londra Queen Mary Üniversitesi'nin tıp okulunda öğretim üyesi ve doktor olan Douglas Noble: "Diyabet riskinin yoksul oranının fazla olduğu bölgelerde yüksek olması sürpriz olmadı. Asıl sürpriz olan bu yoksunluk ve hastalık bölgelerinden bazılarının 100 yıldan daha fazladır sürüp gittiğidir."[1]

Hile kültürünü yok etmekte başarısız olmuş olan Refah Devleti, aynı zamanda yoksulluğu da tamamen ortadan kaldırmakta başarısız oldu. Afallamış araştırmacılar yoksulluğun mekânsal dağılımına anlam veremedi. Mali süreç ve onun mekânsal sonuçları *Ricardo'nun Teorisi*'nde uzun uzun anlatılmıştır.[2]

1. http://www.qmul.ac.uk/media/news/items/smd/63821.html
2. Harrison (2006a).

Rant ve yaşam süresinin mekânsal dağılım profillerindeki benzerlikler, aralarında nedensel bir ilişki olduğunu kanıtlamaz. Grafiklerin eğim çizgilerindeki uyumluluk bir tesadüften daha fazlası olmayabilir. Bağlantı oluşturmak için, ulusun rantlarından pay sahibi olmak adına eşit haklardan mahrum insanların psikososyal sonuçlarını göz önünde bulundurmalıyız.

Çeperde yaşayan insanların, ülkenin demografik merkezinden daha düşük yaşam standartlarına katlanması gerekmiyor. Piyasa ekonomisinde, sağlıklı türde bir rekabet insanların göçü ve sermaye yoluyla dengelenmesi gereken maaşları ve kârları bölgeler çapında garantiye alır. Verimlilikteki bölgesel farklılıklar rantla ölçülür. Böylelikle, rant devlet hazinesi yoluyla yönlendirilebilir ve eşit oranda dağıtılabilir. Yaşam fırsatları, bugün mali rejimden dezavantajlı çıkanlar için değiştirilebilirdi. İşte bu sebeple, ekonominin merkezindeki büyük çıkarlarının keyfini süren insanlar, devlet hazinesine daha fazla ödeme yapacaktı. Böylece herkes rant destekli kamu hizmetlerine eşit erişim hakkına sahip olacaktı. Sonuç, ekonominin ve toplumun mekânsal dengelenmesi olacaktı. Hiçbir bölge doğanın ve toplumun ortak öğeleri tarafından katkıda bulunulan değere ayrıcalıklı erişime sahip olmayacaktı.

Bu eşitlenmiş şartlar altında, yaşam süresinde ortaya çıkan diğer farklılıklar bireysel faktörler temelli olacaktı (bazı bireyler hayatlarını kısaltan kendilerine zarar verme eylemlerine rahatça girişebiliyorlar). Böyle bir davranış toplumun değil, bireyin sorumluluğundadır. *Fakat yalnız NATO ülkeleri çapında, her yıl, tek bir kurşun bile sıkılmadan, yaklaşık 500.000 insanın yaşamının topluca kısalması, kişiye özgü bir davranış olma şartları açısından açıklanabilir değildir.*

İngiltere'nin kuzeybatısındaki deniz kıyısı kasabası Blackpool'da doğan erkek çocukları, Londra ilçeleri Kensington ve Chelsea'de doğan erkek çocuklarından 11 yıl daha az yaşamayı bekleyebilir. Lancashire'da doğan erkek çocukların DNA'sında, Londra'daki Buckingham Sarayı çevresinde yaşayan milyonerlerlerin çocuklarının DNA'sındakinden farklı bir şey yoktur.

Fakat toplumsal olarak yaratılmış rantlar, *per capita* temelli olarak paylaşılmamaktadır. Bu da, rant zengini lokasyonlarda doğan çocuklara bir avantaj sağlamıştır.

Mali ayrımcılık, saldırgan bir biçimde hükümet tarafından dayatılmıştır; çünkü rantlar özelleştirilmiştir ve mali sistemde ayrıcalıklı muamele görmektedirler, hükümetler kamu hizmetlerine kazanılan gelirleri vergilendirerek fon sağlamak zorunda kalmıştır. Bu vergiler, orantısız bir şekilde, düşük gelir dilimindeki insanların ve ekonomi sınırlarında verimliliği nispeten düşük bölgeler üzerine yığılmıştır. Eşit olmayan bu yük, hükümet harcamalarıyla şiddetlenmiştir. Sağlık, evsizler ve mahrumiyetin diğer unsurları için harcama önlemlerinin izlediği gibi, yollar ve ulaşım gibi altyapılara yapılan harcamalar da Ricardo'nun grafiğinin kontürünü izler.

İyi yaşamın bazı bileşenleri Halifax Kaliteli Yaşam Endeksi'nde yer almıştır. Bu, İngiltere'nin güneydoğu kısmında ve Londra'nın daha uzağında yaşayan insanların yaşam standartlarındaki düşüşün izini sürer. Anket, Birleşik Krallık'taki 405 yerel yönetim bölgesini ele alır. En üst kademe bölgeler Londra ve güneydoğu da, ortalama yaşam süresinin en yüksek olduğu Kensington ve Chelsea'de (85,1 yıl) yer almakla birlikte bunu Westminster ilçesi izler (83,8 yıl).

İşlevsiz bir Vergi ve Mülkiyet hakkı sisteminin patolojik bedellerini kombine ettiğimizde, psikolojik ve sosyal açıkların derinliğini fark ederiz. Baskılar insanların üzerine artan oranlı bir şekilde yığılır. Psikososyal baskılar Ölüm Bölgeleri'nde yaşayan, nüfusun en kırılgan kısımlarına dayatılmıştır. İşsizlik Ricardo tarzı rant eğrilerini gölgeler. Ayrıca kanserden ölüm oranı ve toplum kendini sağlıklı bir şekilde yenileyene kadar yok olmayacak psikozlar da. İnsanların, komşularla çok yakın ilişkiye girme korkusu yoluyla insan ruhunu kısıtlaması şaşılacak bir şey midir (Kutucuk 4:4)?

Sapmış bir Arazi ve Vergiye kurban giden insanların bir uzman değerlendirmesi için, Dr. George J. Miller'ın ifadesine başvurdum. Her yıl vergi meselesine atfedilebilecek nedenlerle

–doğrudan ya da dolaylı– İngiltere ve Galler'de ölen insanların sayısını hesapladı. O sıralarda Miller, Britanya'nın Tıbbi Araştırma Konseyi'nin Kıdemli Klinik Bilimsel Personeli ve Londra Queen Mary Üniversitesi ve Westfield College'da epidemiyoloji profesörüydü. Bulduğu sonuç fazladan 50.000 ölümdü: Eğer Britanya adalet temelli bir mali politika icra etmiş olsaydı İngiltere ve Galler'deki insanların erken ölümleri önlenebilirdi.[13]

Kutucuk 4:4
İç Yaşam Alanı

Artistik yaratıcılık başkalarıyla özgürce birleşerek beslendiğinde canlanır, İskoç filozof John MacMurray (1891-1976) *The Self as Agent* çalışmasında bunu vurguladı.[1] Spontan olmadan, artistik yaratıcılık, "biz kendimiz değiliz; suç bizim olmayabilir, ama bir yerde bir şey var."[2]

Doğrusu, sanata engel teşkil eden en büyük şey, korku ve dışa tezahürü, güvenlik talebidir. Kendimizden korkarız, yani kendimiz olmaktan da korkarız. Başkalarının spontanlığından korkarız, bu yüzden, bireysel ve toplumsal olarak, şahsi yaratıcılığa ve tehlikeli spontanlığa karşı büyük bir savunma ağı inşa ederiz... Kitledeki bu gizli korkular adaletsizliğin temeli ve uygarlığımızın sefaletidir... Sanatın yokluğu spontanlığın, gerçek insanlığın yokluğudur; bunun cezası içsel ket vurmadır, ruhsal bütünlüğün kaybıdır, içsel hayatın nabzının yavaşlamasıdır.[3]

MacMurray "Eğer dünyada barışı sağlayacaksak, önce kendi ruhumuzla barış sağlamalıyız. İnsan hayatını en baştan inşa etmeye başlama" umudunu besliyordu.[4]

1. MacMurray (1957).
2. MacMurray (1935:158).
3. MacMurray (1935:158).
4. MacMurray (1935:159).

13. Miller (2003:56).

Sosyal bilimler literatüründe toprağın özel mülkiyetinin, ölümlere yol açan patolojilerin bulaşıcı kaynağı olduğuna dair bir onay yoktur. George Miller'ın büyük eseri bir istisnadır. *On Fairness and Efficiency: The Privatisation of the Public Income During the Past Millennium*[14] çalışmasında toprak hakları, yoksulluk ve geçtiğimiz milenyumun Britanya'sındaki hastalıklar arasında bir bağlantı çizdi. Miller'ın çevresindekiler, Birleşik Krallık hükümeti danışmanları da dahil olmak üzere, Miller'ın bu salgının insanlar tarafından seçilen hükümetlerin izlediği vergi politikalarının sonucu olduğu uyarısını titizlikle reddettiler. On yıllar önce, insanların yaşam süresi oranlarını eşitleyebilecek bir mali çare bir tıp bilim insanı tarafından öne sürülmüştü (Kutucuk 4:5).

Kişiliğin Bozulması

Kamusalın özel mülkiyet haklarıyla saptırılması sadece kurumlarda gerçekleşmedi. Kişilik de bozuldu.

En ilkel hâlinde, insankırıma önayak olan mülkiyet hakları "en büyük çocuk" kuralında ayrıntılanmıştı. Adam Smith toprak üzerine veraset yasasını yerden yere vurdu.

> *Tüm tahminlerin en saçması üzerine kurulmuştur, birbirini izleyen her jenerasyonun toprak ve üzerindekiler için eşit hakkı olmadığı bir sanı; fakat mevcut jenerasyonun mülkiyeti muhtemelen 500 yıl önce ölmüş birinin keyfine göre düzenlenir ve sınırlanır.*[15]

Smith toprağın tekelinin insanları tekelleştirmek için bir araç olduğunu anladı. Bu güce sarılmak, "[toprağın] bölünmeden tek bir kişiye miras kalmasının daha iyi olacağı düşünüldü... Her büyük toprak sahibi bir açıdan küçük prenslerdi. Kiracıları da halktı. Toprak sahibi onların hâkimiydi ve barış zamanında milletvekiliydi, savaş zamanında liderleriydi." Bu, toprağın tekelliyle ilişkilendirilmiş bir tiranlıktı.

14. Miller (2000).
15. Smith (1776: Bk.III,Ch II).

Kendi takdirine göre savaştı, çoğunlukla komşularına karşı ve bazen hükümdara karşı. Bir gayrimenkulun güvenliği, böylece... Büyüklüğüne bağlıdır.

Bu, günümüze taşıdığımız yasanın kuralının tiranlığını gösterir. Fakat mesele sadece feodal aristokrasinin, toprağa ait mülkiyet haklarına gömülü gücün ele geçirilme sürecine hız kazandırmasıyla bozulan siyasetin yapısı değildir. Toprak sahipleri aynı zamanda doğanın verimliliğini engellemiştir. Smith, nadiren harika bir arazi sahibinin, toprağının harika bir geliştiricisi olduğunu gözlemledi. Rantları devletinin gelişimi için sürmek yerine, kârlarını yeni topraklar almak için kullanacaktı. Para için üretim değerinin vergilendirme görevi ona göre değildi.

Kutucuk 4:5
Günahsız Vergi Arayışı

Dr. S. Vere Pearson 24 Ocak 1926 yılında *British Medical Journal*'da tüberküloz gibi önüne geçilebilir hastalıklar ve "sosyal hastalıklar" arasındaki bağlantıya dair bir uyarı yayımladı. Tıp bilim insanları birçok hastalığın sosyal doğasından haberdardı. Fakat Pearson'm kamu refahının sadece gelirlerin değil aynı zamanda insanların sağlığını da şekillendiren mali rejimden etkilendiği uyarısını dikkate almadılar. "Yoksul çalışanların üzerine kalmayacak ve üretime baskı oluşturmayacak, günahsız bir verginin keşfi. Doktorlar olarak, bize bu meselelere dikkat etme görevi düşüyor" çağrısında bulundu.

Hem ekonominin hem de nüfusun sağlığı için en uygun koşullar vergilerin insanların kazançlarından savılmasıyla ve toprak rantlarına kaydırılmasıyla oluşur. Pearson bunları *London's Overgrowth and the Causes of Swollen Towns'da (1939) ifade etmiştir. Tıbbi ve siyasi kuruluşların ise gözü kulağı kapalı kalmıştır.*

Bütün diğer ticari projeler gibi, toprağı kârla genişletmek için, doğal yapısı tutumlu olsa da, büyük bir servete sahip bir adamın, küçük kazançlara ve küçük tasarruflara dikkat etmesini gerektirir. Böyle bir insanın durumu onu doğal olarak onun eline alır... Kıyafetinin, atlı arabasının, evinin ve evin mobilyalarının zerafeti onun bebekliğinden beri endişe duymaya alışkın olduğu nesnelerdir.[16]

İskoçya'da, muhtemelen ülkenin üçte biri miras yasalarına tabiydi. Peki, dışlananların kaderi neydi? 1579'un yoksulları koruma kanunu, onları "berduşlar" olarak tanımladı: "Boş insanlar", görünüşe göre, hayır gelmeyecek kimseler (Paris'in salonlarından son moda giyinip kuşanarak yaşamını devam ettirmeye gücü olan ve boş gezen toprak sahiplerinden farklı olarak). Berduşlar için, 1579 yasasının boş duranlar için bir ceza niteliğinde olduğu açıktı. İlk hüküm, "14 ve 70 yaş arası tüm güçlü ve boş dilenciler tutuklanıp sorgulanması ve suçu kanıtlandığı takdirde kamçılanıp kulağı sıcak demirle yakılır"[17] şeklindedir. Soylulara karşı böyle bir ceza uygulanmamıştır. Hatta onların boşluğuna bir beyefendilik göstergesi olarak bakılmıştır.

İlk Çocuk'un narsizmi İkinci Çocuk'un patolojilerini doğurdu. Birçoğu gelecek arayışıyla göç etti, topraklarını tarlaya dönüştürdükleri yerli halkları öldürerek. Şeker ekim kültürüne dalmış olan Karayip, insanlar topraklarından edinilince ortaya çıkan ahlaki ve sosyolojik sonuçların cefasını çekti. Ev ekonomisi ikinci çocukları ve topraksızları püskürtünce, ne seçenekleri kalır? Sömürge projesi böyle bir toplum için emniyet vanasıydı.

Britanya Adaları insanları için, Karayip Adası ekonomik acil çıkışıdır. Toprağın şeker üretimi için uygun olduğu onaylanmıştı. 1630'larda Barbados'a demir atanların %90'ı, yaşı 15 ve 24 aralığında olanlardı. Neredeyse hepsi erkekti, bu da gurbetçi yerleşimcilerin popülasyonu için, dengesiz bir demografik yapıyı doğuruyordu. Araziyi köşeye sıkıştıranlar spekülasyona tutuldular, fiyatları arttırmak için toprakları satıyor ve tekrar

16. Smith (1776: Bk. III, Böl. II).
17. Ferguson (1948:168).

satıyorlardı. Kurallara uymayan "tutuklandı ve hapse atıldı veya kızgın güneşin altında teşhir direğine bağlandı, en sevilen yöntem olarak kurbanın kulakları kütüğe çivilendi". Her kadına 16 erkek düşünce, ahlaki yaşam imkânsız oldu. Ziyaretçiler "ensest, homoseksüellik ve hayvanlarla ilişkiye girmenin adaya hâkim olması"[18] konusunda yakındı. Beyaz yerleşimcilerin hüsranı siyah kölelere musallat oldu.

Kişiliğin yozlaşması patolojik mülkiyet haklarınca yaratılan anormal şartların doğrudan sonucudur. Etkiler ilk neslin kurbanlarıyla sınırlı değildir. Arazi spekülasyonu ve bunlardan istifade eden rant, şekerkamışı tarlaları, şeker baronlarının parasını yatırdığı gayrimenkullerin olduğu İngiltere'ye geri yansıması, dahası insanları topraklardan kovmaları. Matthew Parker'ın *The Sugar Barons*'da gösterdiği gibi, Adam Smith'in arazi sahibi oldukları farz edilen karakterlere karşı eleştirilerini dayandırdığı deliller iyi kurulmuştu. Birçok şeker baronu, ekinlerini yetiştirme konusunda başarısız oldu, ekinleri, toprağı az kullanan komisyonculara bıraktılar, toprağa olan sermaye yatırımlarını ihmal ettiler, toprağı süren Afrikalı işçilere gaddarca davrandılar. İstisnalar bulunmaktaydı, fakat kültürel olarak belirlenmiş hukuki üstünlük kurulmuştu. İnsanlık dışıydı ve yıpratıcı etkisi günümüze kadar ulaştı. Ama zamanın geçişi sayesinde, biz de 16. yüzyılda başlayan toprak çalma sürecindeki yerli halk katliamının yansımaları gibi içerdiği çok sayıda trajedi nedeniyle çok az ilerlenilen bu mülkiyet biçiminin etkisini kanıksadık.

Korkunç istatistikler tarihçilerin kullandığı dil yoluyla hafifletiliyor. Örneğin, Amerika'nın Christopher Colombus tarafından "keşfi", "kültürün, dünya tarihindeki en dramatik ve etki alanı en geniş olan çapraz döllemesidir."[19] Çok az *çapraz* dölleme, daha çok da ölümcül virüslerin, biyolojik ve kültürel olarak tekyönlü iletimi vardı. Demografik çöküş, antikçağlarda göç

18. Parker (2012:27-28).
19. Driver (1969:554).

ettikleri kıtada hayata adapte olmuş nüfuslar üzerindeki etkiyi kaydeder, fakat Avrupa'nın saldırısına direnemez (Tablo 4:1).

Tablo 4:1 Amerika'da Kültürel İrtibatın Demografik Etkisi

Bölge	*İrtibat Öncesi Nüfus* (Yaklaşık olarak)	*Hayatta Kalmış Olan Nüfus*
Birleşik Devletler	2.5 milyon (1942 yılı)	500.000 (17. yüzyıl sonları)
Mezoamerika	25 milyon	5 milyon
Havai	300.000 (1778)	40.000 - 50.000 (25 yıldaki düşüş)

Kaynak: Cicarelli (2012:84)

Kızılderililer'in 1492'den önceki ve sonrasında ortaya çıkan yaşam kalitelerindeki karşıtlık daha büyük olamazdı.

Sosyal bilimciler ve antropologlar, etkileşime geçilmemiş topluluklara nasıl bakılması gerektiği konusunda tartışmalara devam etmekteler. Formalistler grubu, neoklasik ekonominin varsayımlarını uyguladı. Modellerinin öğretileri, onların toplulukları ile onlara dayatılan kapitalist sistem arasındaki niteliksel farklılıkları önemsemeyerek yerlilerin yaşam tarzını anlamayı güçsüzleştirir.[20] Bu karşılaştırmayı meşrulaştırmak için neoklasik düşünürler, toprağı belirgin bir yaşam gücü olmaktan çıkarmalıydılar. Buna toprağı sermayeleştirerek ulaştılar. Bunun, Kızılderililer üzerindeki Avrupalı etkisini inceleyen akademisyenleri aksi takdirde rahatsız edecek olan ruhsal sıkıntıyı hafifletme yararı vardı. Böylece Kuzey Amerika'nın "barbarlar"ının Julius Caesar dönemi İngiltere'si halkına eşdeğer biçimde bir derecede gelişme yaşadıkları söylenmiştir. Bu kafa karıştırıcıdır; çünkü Avrupa'nın teknik gelişmelerine rağmen, şunu öğreniriz ki 1500'lerde:

20. Cicarelli (2012:80).

Amerika yerlilerinin ortalama yaşam süresi onlarla etkileşime geçildiği dönemde ortalama 35 yıldı, yaklaşık olarak Avrupa'dakiyle aynıydı.[21]

Dahası, 18. yüzyıldaki İskoç Aydınlanması'ndan 500 yıl önce, Mississippi kıyılarında büyük bir alana yerleşik bulunan Cahokia halkı, geniş ticaret ağlarının kesiştiği kasabalarda yaşadı. Yassı başlı piramidler inşa ettiler ve "döneminin çağdaş Londra'sının nüfusuna eşit bir anakent alanı ve 13. yüzyıl İngilteresi'nin herhangi bir dönemindekinden daha iyi bir yaşam standardı"na sahip oldular.[22] Kızılderililer, daha iyi olmasa da Britanya Adaları halkınınkine eşit kalitede bir yaşam sürdürdüler. Ve bu başarıya diğer insanların topraklarındaki zenginlikleri çalmadan ulaştılar.

Bu geçmişi ele almak acı vericidir. Fakat dürüstlük olmadan, uzmanlar tarafından takdim edilen analizlerin, bizi bu hâle getiren şartların güvenilir sunumu olduğundan nasıl emin olabiliriz? Sosyal bilimin çoğunu çarpıtan idealleştirme örneği sırasıyla MIT ve Harvard'dan Daron Acemoğlu ve James Robinson'ın çalışmalarında görülmektedir. Yerli halka muameleyi ender bir biçimde betimlediler. Tablo 4:1'de Kuzey Amerika'nın nüfusunun yaklaşık 2 milyon kadar düştüğünü gördük. Acemoğlu ve Robinson'a göre, Kızılderililer "oyun dışı edildi". Bu düşünce, iki akademisyen için "eşitlikçi ve ekonomik olarak dinamik bir sınır yarattı"[23] diyerek sonucu övgüler. Gerçeklik, kaynak rantlarını birkaç kişinin çıkarı için ele geçirme çılgınlığı tarafından yaratılmış bir sınırdı. Bu gerçeklik gerçeği kamufle eden bir dille olguları ele alan sosyal teoristler için hoşa giden bir şey değildi.

İnsankırım, türümüzün özgün niteliklerinin feragat edilmesi olarak, küreselleştiğinde, sosyal evrenimizin devam edebilmesi sonucuna varmak için hiç temel bırakmaz. Dünyamızın sonu mu geliyor? Her şeyi baştan başlatacak bir Reset butonu yoktur. Fakat evrimsel süreç yeni koşullara uyum sağlayabildiğimizi

21. Cicarelli (2012:88).
22. Cicarelli (2012:106).
23. Acemoğlu ve Robinson (2012:37).

gösterir, arkeolog V. Gordon Childe'ın sözleriyle *dünyamızı oluşturma yetimizi*.[24] Aklımızı sıfırlamaktan bizi alıkoyan nedir? Bazı bilim insanlarının uzakta belirdiğini ifade ettiği felaketleri önlemek adına zamanında harekete geçmek için toplumlarımız çok mu travmatize durumda?

24. Childe (2003).

Kısım 2
Ayrımcı Ekonomiler

Bir ulusun kolektif hafızasının yok edilmesi ve kendini yansıtma yeteneği, canlı bir organizmanın kendi bağışıklık sisteminin reddetmesi gibidir.

Ai Weiwei, *The Guardian*, 28 Mayıs, 2011

Uluslararası bir toplumda birleşmiş insanlık, varlığına karşı içindeki güçlerin tehditleriyle yüzleşmektedir. 7 milyarlık insan nüfusu, sosyal evrenin ekonomik ve çevresel krizlerden kaynaklanan baskılar altında parçalanmasıyla, tek bir kaderin içine hapsolmuştur. Ulus devletlerin liderleri ve onları seçen failler, halklarına, çok tehlikeli bir yüzyıla rehberlik etmek için uygun mudur?

Bilimsel, siyasi ve manevi topluluklar, özgür ve adil –ve güvenli– toplumlar ortaya koymak *istiyor*, fakat bakım görevleri konusunda başarısız oluyorlar. Gündelik yaşamlarımız kitlesel yoksulluktan, işsizlikten, varlık değerlerinin erozyonundan ve çağımızın diğer patolojik sorunlarından yarar sağlayanların ayrıcalıkları tarafından bozuluyor.

Ulus devletler kontrolden çıkmış durumda; çünkü liderleri düşüncenin netliğini engelleyen travma ile ödün vermiştir. Rotayı değiştirmek için, neden ulusların kaderini etkileyen kararların azınlığın çıkarına hizmet etmek için uygun hâle getirildiğinin nedenlerini saptamamız lazım. Hedef geleceğimizin kontrolünü ele almaktır.

Beşinci Bölüm

Travma Durumu

Parlamentoda çalışan tasarı hazırlayıcılar, büyük bir komplo teorisiyle meşgul değillerdi. İngiltere çiftçilerinin beyinlerini yıkamayı *amaçlamadılar*.

Kanun tasarıları Helpston kasabasının yerleşimini, toprak sahiplerinin rantlarını maksimuma çıkarmak için yeniden tasarlamak ile sınırlanmıştı. Başardılar da. Kont Fitzwilliam çevrelediği topraklara yaptığı yatırımlarla %30 kazanç sağladı.[1] Prosedür "toprakları *Maxey Deepingate* ile, *Norboro* ve *Glinton Peakirk* ile *Etton* ve *Helpston Northampton* bölgesinde şeklinde papaz idaresindeki bölgelere bölmekti" (1809).

1. Bate (2005:52).

Beklenmeyen sonuç insanlığı tanımlayan evrimsel süreç için yaralayıcı olmuştu. Toprak etrafını çevirme gibi yasalar, insanlığı sosyal gelişimin bir sonraki aşamasına ilerletebilmek üzere insanların çağlar boyunca geliştirdikleri geleneklerini ve değerlerini parçaladı.

Uygarlaşma Projesi'ni tasfiye etme tekniği caniceydi. Tarlaları süren insanın aklı ve duyguları yeniden şekillendi. Tıpkı bilgisayarınızdaki bir yazılımı kapamak gibi. İnsanların akıllarını bozmak daha uzun sürdü. Fakat peyzajın zorla yeniden düzenlenmesinin tamamlanışı ardından bu sonuç kaçınılmazdı. 10 yıl içinde, Helpston'ın eskiden kalma yaşam biçimine müdahale edildi. Parlamento hasar almış topluluklar listesine bir tane daha ekleyerek bir kez daha görevini başarıyla tamamladı. 1700 yılı ile Napolyon Savaşları'nın başlangıcı arasında, en az 160.000 kişi olan mal sahibi çiftçi nüfusu hemen hemen yok oldu.[2]

Genç William Pitt, arazi sahipliğine ilişkin bir soruşturma başlattı. "Rant arttırma –ürünün miktarı ve kalitesi– sermaye geliştirme vs ile ilgili olarak, arazi çitleme hareketinden ne gibi avantajlar elde edildiği"ni belirlemeyi hedeflemekteydi. Pitt 1799'da, tam da arazi etrafını çevirmenin en vahşi etkilerinin Helpston gibi köylerde hissedilmeye başladığı dönemde Gelir Vergisi'ni takdim eden Başbakan'dı. Soruşturmanın tüzüğü anavatanlarından koparılan insanlara acı verebilecek sosyal ya da psikolojik bedelleri içermedi. Ulusun durumu, Britanya'ya sahip olan birkaç kişinin kişisel çıkarları ile eş sayıldı. Toprak sahibi için iyi olan topraksız için de iyiydi.

Bazı insanlar bu siyasi ustalık öğretisinde hemfikir olmadı. İngiltere'nin ortak öğelerine hâlâ erişebiliyorlardı, kapatmanın klostrofobisiyle duyarlılıkları henüz köreltilmemişti. Aralarından biri olan bitenin kaydını tutmuştu. Köyünün etrafındaki arazi paramparça edilmeden önce doğmuştu. 1793 Temmuz ayının sıcak bir günüydü. Ann Clare ikiz doğurmuştu, bir kız bir oğlan. John büyüdü ve Helpston'ın çevrelenmesinden hemen önceki

2. Toynbee (1890:59).

yıllarda yaşamın zengin yapısının kaydını tutacak şair oldu. Bu onu, ortak alanları kaybettiren Parlamento'nun kararını izleyen yılların sosyal viranlığını tartışma konusunda vasıflandırdı.

Clare'in biyograficisi Jonathan Bate, insanlar ve doğal yaşam alanları arasındaki organik ilişkiyi betimlerken, kaybın ölçeğine de şöyle bir göz atış sunar.

> *Clare'in dünyasında, toplum ve çevre arasında samimi bir ilişki vardı. Ortak tarla sistemi topluluk hissini besledi: Yan şeritte çalışan adamla konuşabilirdin, paylaşılan su kanallarını görebilirdin, günün saatini kalabalığın ortak hareketinden ve ağıldaki sürünün köye dönüşünden tahmin edebilirdin. Yılda bir kere herkes "sınırlara vurmak" için toplanır, bir başka ifadeyle, mahallenin çevre sınırında, sınırları işaretlemek amacıyla yürürdü. Tarlalar, merkezi köy olan bir tekerleğin alanları gibiydi.*[3]

Helpston'ın topoğrafyası ve gelenekleri mekânsal açıklık ilkesiyle evrildi. Dairesel modeli ev konutlarını topluluğun merkezine -kalbine- yerleştirdi. Her yıl yapılan festivaller mevsimleri kutladı, toplumsal dayanışmayı sağladı ve köylülerin hatıralarını zenginleştirdi. Çocuklar çayırlarda oynadı ve eski ağaçlara tırmandı. John Clare'in zihninde ve duygularında, o hayatın sevinçliliğinin izi kaldı. Gelişim yılları kişisel ilişkiler, mevsimlerin ritimlerine göre değişen estetik anlamlarla şekillenmişti.

Sonra hukuk değişimi buyurdu. İnsanların rızasıyla kontrollü bir düzenleme değildi bu. Değişiklikleri yaşam biçimlerine senkronize ederken, bir yandan da stratejiyi ulusun gelirini arttırmak için güçlendirebilirlerdi. Bu değişim, "İlerleme" olarak teşvik edildi, tarlaların etrafı çevriliyordu ve dairesel düzenleme doğrusal bir peyzaj için parçalandı. Hayvancılık yapılan ve ekinleri dönüştüren üç büyük tarla artık yoktu. Mahalle dikdörtgen parsellere bölünmüştü. Bunlar, karşılığında, sahipleri tarafından tekrar bölündü ve alan *kapatıldı*. Clare ergenlikten erişkinliğe

3. Bate'in (2005:47), Barrell (1972) analizine katkı yapıyor.

geçtiğinde, 1809–1820 yılları arasında en son çitleme hükmü verildiğinde, çocukluğundan hiçbir şey kalmamıştı. İnsanların bir zamanlar özgürce dolaştıkları yerlerde artık sınırlamalar vardı. Kuşaklardır arazilerde özgürce hareket eden aileler, artık ataları tarafından beslenen yerlerden sürülmüşlerdi. Fakat bu mülkiyet haklarını ve ekonomik pratikleri yeniden tanımlama uygulamasından fazlasıydı. Akıllar ve bedenler sınırlandırmanın merhametsiz süreciyle baskılandı.

Clare ailesinin en yakın arkadaşları olan Turnill ailesi, "evlerinden, çitleme hareketi zamanında tazminat bile ödenmeden ayrılmaya zorlandılar; Clare açısından bu, yeni rejimin büyük toprak sahiplerine sınırsız güç verdiğinin kanıtıydı."[4]

> *Köylülerin birçoğu için çitleme, ekonomikten öte sosyal yabancılaşma uygulaması olarak deneyimlendi... İşbirliğinin ve ortak haklar temelli eski doğuştan kazanılan hakların yerle bir edilmesinin temsili. Clare'in doğduğu yer ve zamanın şansı, ona değişen dünyaya ilişkin olağanüstü bir anlayış kazandırdı.*[5]

Clare kırsal yaşamı, çitlenmesinden önceki güzellik yıllarında kayda geçirdi. Daha sonra gözleri önünde olup bitenin öfkesini kayda geçirdi. Hamsin Yortusu bir daha asla eskisi gibi olmayacaktı. Genç insanların şans getirmesi için çeşmenin başında tatlı sudan içmek için nasıl toplandıklarına tanık olmuştu. Kaynağın etrafı da çevrilince, gelenek de bozulmuştu. Plough Monday tatili gibi yıllık etkinlikler iptal edildi. Clare'in kalemi eski yaşam biçimini yok eden despotlara zehir akıttı. Tarihçi E.P. Thompson, Clare'i halk kültürünün ortak alanları ve doğanın ortak alanları arasındaki ara yüzde oluşan kopuğu kayda geçiren muhalif şair olarak tanımladı.[6] *Hatıralar*'da, Clare şöyle yazdı:

> *Geriye hiçbir şey bırakmayan Bonaparte gibi bir çevirme,*
> *Her bir çalıyı ve ağacı, her bir tepeyi yerle bir etti*

4. Bate (2005:49).
5. Bate (2005:49).
6. Thompson (1993).

Ve hainler için mendirekler dikti –
Dere hâlâ akıyor olsa da,
Soğuk ve ürpertici bir çıplak deredir artık o

Ve akıl hastanesine yattı.

Bağışıklık Sistemine Saldırmak

Pitt'in başbakanlığı zamanında, 18. yüzyıl sonlarına doğru, İngiltere'nin kültürü bipolardı. Toprak kuralları altında nüfusun doğal ve sosyal ortak alanlardan koparılması şizofrenik karakter gerilimleri yarattı. Bunlar toprak sahiplerini hoşnut kılma ihtiyacını sistemin işleme ihtiyacıyla dengede tutmak zorunda olan karar mercileri için de gün gibi ortadaydı. Rant üretilmeliydi. Gerginlikler ahlaki ve zihinsel durumları test eden paradokslarda hissedildi. Britanya meselesinde:

- *Felsefi olarak*, yönettikleri kolonilerdeki nüfusların özgürlüklerini baskı altına alırken; siyasi sınıf kendisini özgürlük taşıyıcısı (*özgürlük* ilan etmekte olan Fransız kitlelere –"devrimciler"– kuvvetle saldırarak) olarak takdim etti.
- *Ekonomik olarak*, girişimci sınıf kendi modellerinin çalışmak isteyenler için getirilerinin çok olduğu konusunda ısrar etti; artık doğdukları topraklarda hakkı olmayan, birçoğunun dilenci olduğu, vatandaşların yaşam standartlarının baskılanmasına karşı gelen bir öğreti.
- *Bilimsel olarak*, aristokrasi, yaratıcılığı var eden eski topluluk pratiklerini yok ederken; sahip oldukları, doğanın hidro ve karbon kaynaklarına gömülü gücün tedavüle sokulması için teknolojik gelişmeleri teşvik etti.

Bu tip kutuplaşmalar derinleşirken, ulusun bağışıklık sistemi, sistematik bir şekilde sökülüyordu.

Hayvanlar âleminde, organizmalar biyolojik mekanizmalarını kendilerini hastalıklardan korumak için görevlendirir. Yaşam kaynağının enerjisiyle beslenen kötücül virüsler ve parazitler

engellenmelidir. Organizma ne kadar ilkel olursa olsun, bağışıklık sistemi geliştirmelidir. Bakteriler kendilerini enzimlerle korur. Bitkiler âleminde, enfeksiyonlara karşı yapraklar mumlu kutikülle kaplıdır.

İnsanlarda, bireyler sağlıklarını taze meyve, sebze ve yağ asidi bakımından zengin besinler yoluyla korurlar. Dengeli beslenmeye dikkat etmemek bireyi erken ölüme götürebilecek etkilere maruz bırakır.

Toplumlar, bağışıklık sistemlerinin en karmaşığını kullanır. Tehditlere karşı engeller kültürlerden ve doğal dünyamızdan (kimliklerimiz de dahil, bilgimizin birçoğunu almaya devam ettiğimiz) edinilmiş araçlarla desteklenen kimyasal sinirlerden oluşur. Savunma stratejileri hayatta kalışı güvence almak için seferber olmuş; birikmiş bilgi tabanıyla temellenir. *Eğer bağışıklık sistemi hasar alırsa, topluluk kendini ölüm riskiyle karşı karşıya bulabilir.*

En ilkel organizmalardan da olsa insanlardan da olsa, üzerinden yaşamını devam ettirebilecek yeni bir yaşam enerjisi arayan parazitler, bağışıklık sistemini çökertmeye çalış*malı*dır. Hayvanlar âleminde, bağışıklık sistemleri tespit önleme stratejileri geliştiren patojenleri saptama yeterliliğine sahip olmalıdır.

İnsan nüfuslarının yaşam enerjisini söküp almak isteyen parazit insanlar, sadece, avlarına devamlı saldırılar gerçekleştirirlerse başarılı olurlar. Eğer toplumun birikmiş zenginliklerinden beslenmek istiyorlarsa, kalıcı erişime ihtiyaçları vardır.

İnsanlar onlardan yararlanmak isteyen hilecileri tespit etmekte doğuştan uzmandırlar (Bölüm 3). Bu tip mekanizmaların üstesinden gelmek için, parazit insanlar engel katmanlarını aşmalıdır. Bunlar:

- *Kurumsal*: Tehlikeyi önceden görüp haber vermekle görevlendirilen kuruluşlar.
- *Nörolojik*: Mevcut tehditleri deşifre eden kimyasal sinyaller.
- *Psikolojik*: Farkındalığı yükselten duyusal ve etik yetenekler.

Bu bariyerlerden biri veya daha fazlası aşılırsa, bir nüfus avcılar için kolay lokma hâline gelir. Topluluk zenginleştikçe –biriktirdiği, sermaye ve kültüre dönüştürdüğü daha fazla rant sağladıkça– kan emmesi için teşvik de o kadar büyük olur. Bir nüfus doğal çevreden zorla koparıldığında, en önemli bilgi kaynaklarından birini yitirir. Toplum travmatize olmuştur, bağışıklık sistemi sonuç olarak arızalanır. Bu da avcıların içeri girip ve ziyafet çekmesinin yolunu yapar.

Travma bütün toplumlara ilişkin değil bireylere ilişkin incelenmiştir. Bununla birlikte, kanıt, görünürde iyi eğitimli, entelektüel bir topluluğun kendini akbabalara nasıl yem yapacak hâle gelebileceğini anlamaya götüren kavrayışları genellemek için önemli bir başlangıç noktasıdır. Psikologlar travmanın hem organik hem inorganik etkileri olabileceğini ileri sürdüler.[7] Fizyolojik etkiler beyinde ve kişilikte izlenebilirdi.[8] Çözümlenmediği takdirde, zarara yol açan şiddet, etkilerini kuşaktan kuşağa devam ettirebilirdi.[9]

Özel önemi, yerinden etme ve yalnız bırakmadan kaynaklanan anlayışlardır. Amerikalı psikiyatrist Judith Herman, uzun süreli esaretin insanlar üzerindeki etkilerine değinir (kadınların uzun süre darpla karşı karşıya kalması gibi). Tepkilerden biri, kişiliğin aşınmasına dönüşen "öğrenilmiş çaresizlik"tir.[10] Uzun süreli esarete karşı bir başka tepki, daha az verimli yaşam stratejileriyle sonuçlanan psikolojik "infantilizm"dir.[11] Kanıt gösterir ki insanlar kendilerini travmatize edici şokun ya da maruz kaldıkları şiddetin etkilerini hafifletecek olanaklardan yoksun bırakırlar.

Koca bir toplum bağışıklık sistemini etkileyen şiddete maruz kaldığında psikolojik sonuçlar milyon kat daha büyür. Asalak etki yayıldıkça travma da derinleşir. *Bu bir nüfus fiziksel ve duy-*

7. Kolk vb (2007:48-9).
8. Schore (2003:109) ve Kolk vb (1996:291-6,350-1).
9. Hesse vb (2003:57).
10. Herman (1992:90).
11. Herman (1992:47).

gusal olarak doğal ortamından koparıldığında, toprak kurallarıyla sınırlandığında, araftaki topraklarda ıssız bırakıldığında, nesiller boyu yoksunluk şartlarının kabulu için zorlanarak gerçekleşir. Öğrenilmiş çaresizlik yaşam tarzı hâline gelir. Kurumlar ve yasalar, travmayı nesilden nesile aktararak şiddeti tekrarlarlar. Bu rahatlamasına izin verilmeyen bir kolektif uyarılma durumuyla vuku bulabilir. Eğer yerinden etme, nüfusun belirli bir kısmı için kalıcı işsizliğe neden oluyorsa, bu bir nesilden diğerine anksiyete durumunu da aktarır.

Travma kendini birçok biçimde gösterebilir.

- *Hafıza kaybı*: Bilgi tabanımızın önemli bir kısmını doğa sağlar; o olmadan nüfuslar iyileştirici faaliyet kapasitelerinin bir bölümünü kaybederler.
- *Güven kaybı*: Grup kimliğinin bozulması eyleme geçmek için gereken ruhsal gücü tüketir. Sahte kimlikler üretilir ("vatanseverlik" çağrılarına cevap veren).
- *Topluluğun kaybı*: Destek sistemi ağları parçalanır (geniş aile, komşuluk ilişkileri).
- *Gelir kaybı*: Maddi kaynak üretilmez, kültürel ortak alanların canlanması için gereken fonu tüketirler.
- *İtibar kaybı*: Aşağılayıcı etiketler mahrum edilmiş bir topluma yapıştırıldığında, istismarcılarla baş etme kapasitesini azaltır.

Bir nüfusun bağışıklık sistemi, rantların belirli bir miktarı emildiğinde ortaya çıkan sistematik istismar tarafından bozulmuştur. Bu kaderi kabullenmek üzere insanların, aralarındaki hilecileri tanıma kapasitesinden mahrum etmek için tasarlanmıştır. Kalıcı bir hastalık durumunda yaşamaya mahkûm edilmişlerdir.

Toprak Kaybının Patolojisi

Çitleme hareketleri John Clare'e işkence olmuştu. Hisler uzun süre sonunda su yüzüne çıktı ve bilindik hiçbir terapi yöntemiyle

tedavi edilememişti. Toprak kaybından doğan çok derin etkiler hakkında hiç şüphesi yoktu. Zihnindeki çelişkileri çözmek için savaşırken stres bedenini çökertti.

- Yerel asilzadelere saygı gösterdi, fakat "yeni zenginlere, kendi sınıfının hakları ve gelenekleri pahasına çitleme hareketinden çıkar sağlamaya aday çiftçilere karşı son derece hicivseldi".[12]
- "Şiirsel özgürlüğünün hüküm sürdüğü, çitleme çalışmasına dahil olma"nın onur kırıcılığını yaşarken, çocukken serbestçe gezdiği o çitlenmemiş topraklarla ilgili çok değerli hatıralar kaleme aldı.[13]
- Tarlalarından men edilmiş, evlerinden kovulmuş arkadaşlarının maruz kaldığı onur kırıcı davranışın üzüntüsünü yaşarken, yaşamı boyunca ona yıllık 15 gine veren rant toplayıcısı Exeter Marki'sine minnettardı.

Arsasını "çitleme yasasına ve bundan kâr sağlayan vurguncular"a[14] uyacak şekilde yeniden şekillendirmek için bir emekçinin maaşından çalmak, Clare'in muhalif şiirlerine ilham verdi ama aynı zamanda ruhunu sınadı. Sadık bir vatanseverdi. Toprak yasalarından nefret ederken bir yandan da İngiltere'yi sevmek ona neye mal oldu? Clare'in babası kurbanlardan biriydi. Toprak sahipleri, içindeki elma ağacı sayesinde kiranın ödendiği, bahçeli kulübenin, babaevinin rantlarını topladı. Baba Clare, onu utandırmış olan, Yoksulları Koruma Kanunu Bağışı almaya zorlandı (haftalık 5 şilin). 1818'de, Clare bir şair olarak "keşfedildiğinde" ailenin 2 yıllık kira borcu bulunuyordu.

Clare'in akıl sağlığındaki bozulma tek bir nedene atfedilemez. Biyografi yazarı Jonathan Bate, Clare'in bir dizi zihinsel ve fiziksel semptom yaşadığını belirtir. Bugün Amerika'da Clare'in durumuna, muhtemelen posttravmatik stres bozuk-

12. Bate (2005:58).
13. Bate (2005:75).
14. Bate (2005:106).

luğu teşhisi konulurdu. Sık yaşadığı baş ağrıları stres sonucu olabilirdi, belki de ağaçtan düşmenin sebep oldu bir pıhtı yüzündendi. Bate, Clare'in semptomlarının manik depresyonun ya da "manik depresif bozukluk"un[15] klasik kalıbına uyduğunu ileri sürer. Yetişkinliğinin ilk yıllarında birkaç şiddetli depresyon nöbeti yaşadı; bunlar, doğduğu ve beslendiği dünyanın çitlenmesiyle birlikte yaşadığı üzüntüden sonra gerçekleşti. 1864'deki "inme" nedenli ölümünden çok yıllar önce akıl hastanesine kapatılmıştı.

Clare, bağışıklık sistemi çökmüş olan bir toplumun metaforu mudur? "Toprağın çitlenmesiyle birlikte yok olmaya başlayan"[16] çocukluğunun anılarını korumak için şiirler kaleme aldı. Hislerinin iç ıstırapları akıl dengesini etkiledi mi? Kimliğini tanımlamış olan ortak alanlar, kişiliğine sınırlar çizdi. Ortak alanlar yitirildiğinde, neden kişiliği farklılaştı? *Sosyolojide ve psikolojide, bir nüfusun toprak kaybı acısına yönelik, ne önceden ne de şimdi, analitik bir çerçeve bulunmamaktadır.* Fakat çitleme, insanları vahim bir şiddete maruz bıraktı. 18. yüzyıl sonunda, nüfus, insanların birbirleriyle ve toprakla ilişkisinin durumunu yeniden tanımlayan yasal ve sosyal anormalliklere sıkıştırıldı. Bu durumun temel unsuru beş harflik bir kelimede anlatılmıştır: Kayıp.

Toprak kaybı, bir nüfus üzerinde devam eden, ezici ve uzun süreli bir saldırı sürecidir. Peki bu *en masse* bir travma yaratır mı? Clare, The Mores çalışmasında adeta ağıt yaktı:

Kuşatma geldi ve emekçi haklarını mezara koydu
Fakiri bir köleye çevirdi...
Ve kuşlar ve ağaçlar ve çiçekler isimsiz kaldı
Yasasız yasanın çitlemesi geldiğinde hepsi bir iç çekti

Yasasız yasa. Kaosun kuralı. Toplumun bağışıklık sistemini yarıp geçen hileciler tarafından dayatılan bedel ağırdı. O zaman,

15. Bate (2005:412)
16. Bate (2005:106)

bağışıklık sistemini çalışamaz hâle getirmek için yok edilmesi gereken mekanizma nedir?

Kayıp Ruhların Köyleri

Hastaları bire bir temelli sistemle tedavi eden psikologları ilgilendiren travmalar, "beklenmedik, bunaltıcı ve hem kendisi hem de çevresindekiler için genellikle tehlikeli, olağandışı bir olay ya da olaylar serisi"nden kaynaklanır. Travma "şahsın hasarlara karşı sağlamlık hissini kırıp geçiren bireyin olağandışı ve feci deneyimlerinin anılarından kaynaklanan huzursuzluk ve baskının duygusal bir durumudur".[17] İnsanların hayatlarının bağlı olduğu ortak alanlardan koparılması farklı bir büyüklük teşkil eder. Etkileri iki düzeyde hissedilir:

- Topraktan uzun süreli kopuş, kolektif bilinçaltına anlam veren arketip formları; insanlık deneyiminin sınırlarını her zamankinden daha dışa ittiğinden, yazı öncesi toplumların zaman okyanuslarında gezinmesini sağlamış formları aşındıran korkular olarak derinlemesine yer etmiş anksiyeteleri besler.
- Kuşaklar arası şokların başlaması, kira ve vergilerdeki insafsız artışlar gibi, döngüsel istihdam kaybı ve ulus devletin herkesin etrafına sarılı bir güvenlik ağı olmadığının anlaşılması.

Her nesil toprak yasası tarafından tasdik edilen kötü niyetin kurbanı oldu. Bu tip bir travmayı anlamak için, insanlık hâlini araştırma disiplini olarak antropolojinin oluşumuna büyük katkıda bulunan Claude Lévi-Strauss (1908-2009) gibi saha çalışmacılarına danışmalıyız.

Lévi-Strauss, "yabani" aklın da "uygar" akılla aynı yapıda olduğunu savunur ve kıtalara göre değişen farklı insan karakteristikleri yoktur. Kanıt arayışı sırasında, yüzeysel görünüşlerin

17. Figley (1988:85).

içsel gerçekliklerden ayrılması gerektiğini fark etmeye başladı. *Hüzünlü Dönenceler*'de: "Gerçeğin doğasının anlaşılması zor olduğu için dikkat gereklidir" der.[18] 1930'larda Brezilya'da gerçekleştirdiği saha çalışmasında Ge olarak bilinen dil grubunun kabilelerinden biri olan Bororolar'a odaklandı. Araguaya ve Sao Francisco nehirleri arasındaki platoda konumlanmışlardı. Tahminen 7.000 yıl, Güney Amerika'nın bu bölgesinde mutlu mesut yaşadılar. Varsayabiliriz ki kurumları, değerleri ve davranışlarını bazı anlamlarda *normal* bir kültürel oluşum teşkil etmiştir.

Sonra yabancılar geldi. Farklı dillerde konuştular (İspanyolca ve Almanca). Cani teknikleri, Bororolar'ı (yerel dilde "köy meclisi" anlamına gelir) yerlerinden etti. Lévi-Strauss suç mahâlline geldiğinde, sadece birkaç yerleşim yeri eski usul yaşamı yansıtıyordu. Kejara köyünde yaşayarak, topluluğu binlerce yıl yaşatan değerli sırrın kanıtını kurtardı.

Şimdiye kadar, yerleşimciler ve Bororo arasındaki ilişkiler, italyan misyonerlerce dengeli tutulmuştu. Salesyan Pederler, Don John Bosco tarafından kurulmuş bir cemiyeti temsil ettiler. Bosco, Torino'da yoksullar arasında çalışmış ve 1870'li yıllarda Aziz Francis de Sales cemiyeti, Papa tarafından tanınmıştı. Yeni düzen kendisini Fransa'da ve hatta Arjantin kadar uzak bir yerde bile hızla gösterdi. Amaçları yoksullara yardım etmekti. Bororo için, Pederler barış ortamı yaratmaya gelmişlerdi.

Pederler özenli bir şekilde eski kültürü belgeleştirdiler. Fakat Lévi-Strauss'un gözlemlerine göre, bunu bir amaçla yapmışlardı. Misyonları Tanrı Kelamı'nı yaymaktı. Bunun için Bororolar'ın yaşam biçimleri üzerinde dönüşüm gerçekleştirmeliydiler. Böylece Pederler "yerel kültürün sistematik tahribini gerçekleştirmeye çalıştılar".[19] Suçlarının esası soykırım değildir. İnsanları öldürmek istemediler. İnsankırım. Bu dikkate değer yok etme marifetine, Bororo kültürünün mimarisinin altındaki temelleri açığa çıkararak ulaştılar.

18. Lévi-Strauss (1955:57-8).
19. Lévi-Strauss (1955:216).

Köylerin yerleşim planını çalışarak, karmaşık pratiklerini -akrabalık örüntüleri, evlilik düzenleri, toplumsal cinsiyet kuralları- ve doğal çevreleriyle ilişkilerini sorgulayarak işe başladılar. Bunlar, Bororolar'a Hıristiyanlık inancını yerleştirmek için, Pederler'in ihtiyaç duyduğu ipuçlarını sağladı.

Clare'in İngiltere'deki Helpston'ı gibi, Bororo köyleri de dairesel şekilde düzenlenmişti. Bu mekânsal düzenleme insanların ekolojik yaşam için fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını tamamlardı. Konutlar tıpkı bir at arabası tekerleği gibi konumlanmıştı. Merkezde -tekerlek göbeğinde- erkeklerin ortamı bulunmaktaydı. Burada, kadınların girmesinin yasaklandığı bir meskende, sosyal ve dinî yaşam erkekler tarafından sürdürülürdü. Kadınlar çember kısımdaki evlerde yaşadılar. Köy kimin kimle evlenebileceğini, topluluğun her bir üyesi için haklar ve yükümlülükleri kanunen belirleyen ve nezaket kurallarının herkesin yararına nasıl organize edileceğini buyuran kısımlara bölünmüştü. Mekânsal kuralları deşifre ederek, Salesyan Pederler, Bororo'nun aklını ve ruhunu ortaya çıkardılar. Mekânsal kozmolojileri nüfusun büyüklüğünü ve doğanın kaynaklarının akışını düzenleyen dengeli bir düzen için anahtar meseledir. Örüntü, çevrede yer alan hayvan ve bitkilere etkili erişim ilkesinde temellenmiştir. Mekânsal kurulum, yuva bölgelerine karşı kişisel yatkınlıklarına eşitlik ilkesini yerleştirdi. *Âdetlerini*, Lévi-Strauss'un Paris'e, Picasso gibi sanatçıları etkilemesi için götürdüğü sanat çalışmalarıyla doğruladılar.[20]

Salesyan Pederler, o pratikleri ortaya çıkaran kanıt arşivlerini özenle topladı. Lévi-Strauss şunu belirtti: "Karmaşık örüntüye dair hafızayı anlamak ve muhafaza etmek için büyük sıkıntılarla karşılaştılar. Bororo'yu ziyaret edecek herkes onların çalışmalarını incelemelidir."[21]

Pederler Bororo halkının zihinlerini silmekle uğraşmışlardı. Hedefleri eski inançlarının yerine sosyoekonomik çevreyle

20. Wilcken (2010:16).
21. Lévi-Strauss (1955:221).

işlevsel bir ilişki –onlar için– kurmayan bir din yerleştirmekti. Bu eylem nasıl gerçekleştirildi?

> *Erkekler evininin etrafındaki kulübelerin dairesel düzenlemesi, sosyal ve dinî yaşamları için çok önemli bir faktördür ve Rio das Garças bölgesindeki Salesyan misyonerler Bororo'yu dönüştürmenin kesin yolunun, köyün dairesel formunun paralel yapılanma formuna dönüşümünü sağlamak olduğunu hızlıca anlamışlardır.*[22]

Yerleşim planlama. Bororolar'ın akıllarını rahiplerin yeniden yapılandırma yoluydu.

> *Bir zamanlar kendi yönlerinden mahrum bırakıldıklarında ve yerli bilgilerinin onayı olarak işlemiş planlar olmadığında, Hintliler kısa sürede geleneklere dair her hissi unutmuştur; sosyal ve dinî sistemleri (birinin diğerinden ayrılamayacağını göreceğiz) köyün planında ve gündelik aktiviteleri tarafından sürekli yenilenen farkındalıklarında somutlaşmış olan örüntü olmadan var olmak için fazla karmaşıkmış gibi.*[23]

İnsanların yerleşim yerlerinin dairesel biçiminden koparılmasıyla, onların akılları ve ruhları da birbirinden ayrılmıştı. Gitmiş olan ikamet kurallarıydı. Her bireyin bağlı olduğu parçalar önem kaybetmeye başladı. İstikrarlı demografik dengeyi güvence altına alan evlilik örüntüleri, kadınların evlerini tören alanıyla bağlayan patikalar... Hepsi parçalandı. Mülkiyet hakları boş verildi, her bireyin doğanın kaynaklarına erişim haklarına saygı bir kenara savruldu. Ekolojik bölgelerin bilgisi tüketilmiştir, çünkü mekânsal referans noktaları Avrupa zihniyeti faillerinin dilekleriye bağdaşması için tasfiye edildi.

22. Lévi-Strauss (1955:220-221).
23. Lévi-Strauss (1955:221).

Kutucuk 5:1
Kim Nahoş ve Yabaniydi?

Sorunlu zihinleri, İngiliz filozof Thomas Hobbes, *Leviathan*'daki, (1651) doğa durumunda yaşayan insanların "kimsesiz, yoksul, nahoş, kaba ve kısa" yaşamlara göğüs gerdiği iddiasıyla rahatlatır. Bu besbelli, hür doğmuş İngiliz'in göğüs gerdiği bir şey değildi!

Hobbes, sivil toplumlarda gücün doğasını açıklayan bir teori istedi. "Doğa durumu" onun analitik aygıtıydı. Avrupalılar tarafından yerinden edilen, kabileleri nahoş bir devlete yerleştirilen yerli insanlarla ilgili raporlardan faydalandı. Yabanilik için, Avrupalı işgalcilerin davranışı için daha uygun bir tanım değil miydi?

Avrupa aklı şımartıldığı için bu tanımın yadsınması elzemdi, özgüven, Amerika'daki, kuzeydeki ve güneydeki yerli halkların Avrupalılar'a yol açmak için anavatanları olan topraklarda, nasıl ortadan kaldırıldığı kâbusundan korudu.

Evrimsel zaman ölçekleri yoluyla, Bororo haklarını ve yükümlülüklerini mekânsal bir döngüye yerleştirdiler. O psikososyal yapı bir kez parçalandığında konutlar düz bir şekilde hizalandı ve topluluklar işlevsiz hâle geldi.

Avrupa filozofları, "doğa durumu"nda yaşamanın nasıl bir şey olduğunu göstermek için Amerika'daki kayıp ruhların köyleri üzerine gezginlerin raporlarını kullandılar (Kutucuk 5:1).

Bu topluluklarda yaşanan doku bozulmaları derine yerleşmiş hastalığın göstergesidir. Toprak üzerine yaşam mücadelesi veren Bororolar'ın alanları bugün, orijinal topraklarından 300 kat daha küçüktür. Büyük kısmı yok olmuş olan nüfus, onları yerinden eden Latinler'in sınırlarında yaşarlar ve tahmini olarak 1.000 kişiden biraz daha fazladırlar. Alkolizm yaygındır. Toprak sahipliği üzerine çatışmalar devam etmektedir, Sylvia Caiuby

Novaes gibi antropologlar Bororo'nun devam eden ritüellerinin hâlâ yerleşimci kültürü gocunduran ihlaller olarak görüldüğünü onaylar.[24]

Britanyalı çevreci George Monbiot, John Clare'in deneyimlerini yerli halkların sömürgecilik adı altında topraklarından koparılmasıyla özdeş sayar: "Clare'in kimlik bunalımları, alkol batağına düşmek ve zihinsel ıstırap tüm dünyadaki gecekondu taşraları ve yerli topluluklar için ayrılmış bölgelerde benzer bozulmalardır. Yaşanılan kayıp herhangi birini delirtmek için yeterlidir.[25]

Travma ile Başa Çıkmak

Salesyan Pederler, yerli kabilelerle yerleşimciler arasındaki şiddetli çatışmaları durdurdu, fakat antik bir kültürü yok ederek Bororo topraklarına daha fazla müdahale etme yolunu açtılar. İnsanları, bağlı oldukları yaşayan metinlerden koparark –doğum, evlilik ve ölüm döngüsü için doğal rehberler– işgalciler daha fazla toprak alabilmişti. Dahası, silahlara yatırım ve hayat kaybı açısından bunu daha ucuza kapatabildiler. Bororo etkisiz kılınmıştı. Direnme güçleri tamamen direnci kırana kadar azaltıldı. Apartheid ekonomi, iyi niyetli fakat aynı zamanda ne yaptığını bilen insanlar tarafından kıtanın merkezine yerleştirildi.

Bir nüfus nasıl böyle bir travmayla başa çıkar? Tüm toplumu kucaklamak için, başa çıkma mekanizması nasıl bir biçim alır?

Akademisyenler, Batılı zihniyeti Aydınlanma döneminde ortaya çıkmış fikirlerin *koalisyon*u olarak överler. Bunun tersi daha gerçekçi olabilir mi? Avrupa zihni, ampirik ve ahlaki tipteki bilginin *çözünmesi*nin bir ürünü müdür?

Christopher Columbus zamanından itibaren entelektüel tarihin geniş kapsamını taradığımızda, dünya görüşlerini dönüştüren mantığı keşfedebiliriz. Kabul edilen öğretiler, evrimsel türden bir ilerleme sağlamadı. Amaçları iyileştiriciydi, fikirler

24. Novaes (1983).
25. Monbiot (2012).

insanların yoksullaşan durumlarını kabullenmelerine olanak sağlamak için yapılandırıldı. Bu fikirlerin geçmişini anlamak için, kapitalizmin nasıl inşa edildiğini kendimize hatırlatmalıyız.

Kapitalizmde nüfus iki sınıfa ayrılır: Değer katanlar ve değeri toplayanlar. Uyumsuz toplumsal yapı, istikrarlı bir surete geri dönüştürül*meliydi*. Adaletsizlikle doğrudan savaşmak olası değildi, ortak olanları elinden alınan mülksüzleştirilmiş insanlar kötü vaziyetlerini rasyonelleştiren zihniyetler geliştirdiler. Acı, utanç, anarşik durumların korkusu; eski köy ve kasabalardan ayrılmış olmak... Düşünceleri rahatlık sağlama zorunluluğuyla kaplanmış olmalıydı.

Ortak olanların kaybı kimliklerin ve hatıraların da kaybı demekti. Bunları katlanılabilir kılmak için yeni ve güçlü imgelere ihtiyaç vardı. Ortaya çıkmakta olan öğretiler bir reform amacı gütmüyordu. Sadece, acımasızca yerinden edilmenin şokuyla baş edebilmek için tasarlanmışlardı.

Tablo 5:1 Yapısal Deformasyonlar & Teselli Doktrinleri

Ana Şok	*16.-18. yüzyıllar Toprakçılık*	*19. yüzyıl: Sanayicilik*	*20. yüzyıl: Korporatizm*	*21. yüzyıl: Sanalcılık*
Toprak Kaybı	*Binyılcılık*	Sol: Sosyalizm	Faşizm	Nihilizm (Terörizm, Anarşi)
		Sağ: Muhafazakârlık	Liberalizm	

İnsanlar doğal felaketler karşısında dirençlidir. Depremler veya seller tarafından tehdit altında kaldıklarında, yaşamın devamını sağlamak için uyum sağlarlar ve tekrar kontrolü ele alırlar. Bir nüfusun bağışıklık sistemini çökerten insan yapımı felaketler, yaşanan kâbusları telafi etmek için stratejiler buyurur. Şekil 5:1'de şematik olarak anlatılmıştır (çoğunlukla, tasvir edici amaçlarda İngiliz tarihini kullanarak).

1530'larda manastırların kutsal topraklarına V. Henry tarafından el konulduğunda ve asilzadeler ortak alanları kuşattığında,

insanların kazanılacak ödüllerden başka teselli bulmak için çok az seçeneği vardı. Bu ödüller Dünya'dayken gelmeyebilirdi, ödül onları ahirette bulabilirdi. Topraksız tarımsal kitleler ruhsal ve halk inançlarını binyılcı zihniyete yönelik olarak dönüştürmeye başladılar. Muhalefet gruplar kilise otoritesiyle çatıştı. Avrupa boyunca, köylü isyancılar devletlerle yüzleşti, fakat metal levhalı, atları üstündeki asilzadelerle savaşamıyorlardı elbet. Thomas Müntzer gibi kişiler, kutsal yaşamın alternatif versiyonlarını sunan Anabaptist, Mennoncu, Kuveykır (Quaker) ve Hacılar gibi Yeni Dünya'da kurtuluşu arayan tipte rahip yardımcılar görevlendirdi.[26]

Kentsel/endüstriyel bağlar başa çıkma öğretilerinin inşasında yeni bir evreyi güdüledi. Zihniyetler ufak gruplara bölündüler ve materyalizm tarafından hayat bulan bakış tarzlarına doğru yöneldiler. Bunlar karışık bir dinamiğin ürünleriydi. Hâline geldiği şey evrenin ahlakdışı vizyonunu salık veren hilecilerin baskın kültürüydü. Topraksız'ın Tanrısı tarafından bir kurtarış olmayacaktı (Kutucuk 5:2). İnsanlar artık fiziksel ve zihinsel olarak doğadan uzaklaşmıştı. Peyzajları sekülerleştirilmişti, tüm köyler harap olmuş ve yerlileri endüstriyel kasabalara sürüklenmişti. Baskılar iktisadi dalgalanmalarla şiddetlendikçe, ileri tasfiyeler yaşamlardaki boşluklarla başa çıkmak için zaruriydi. Öğretilerin iki akımı sosyal psikozların yansımasıydı.

Toplumdan dışlanmış olanlar, radikal sol görüşlerde sığınak aradı. Marx, sömürülen işçi sınıfı bir kez kapitalizmi püskürtmek için seferber olduğunda kurtuluşun gerçekleşeceğini ileri sürdü. Başa çıkma öğretilerinin mutabık seti, girişimciliğin yeni kültürünün faillerini desteklemesini gerektiriyordu. Bu muhafazakâr düşleme akımı, toprağı ekonomi düşüncesinden silip pazarı idealleştiren postklasik ekonomi ekollerinde doruğa ulaştı.

---

26. Başa çıkma mekanizmaları gibi öğretilere karşı açıklayıcı bir bakış, Afrokarayipli köle nüfusunun inanç ve pratiklerinin karşılaştırmalı çalışması olacaktır. Voodoo gibi ritüeller, kaçırılıp köle olarak satılan Afrikalı kabilelerin kozmolojileri incelenmelidir.

Kolektif bilinci kaostan koruyan düzenlemeler hilecilerin ayrıcalıklarını koruyan kurumlardı. Fakat 1870'lerin depresyonunun başlangıcı ile toplumsal sistemdeki grotesk istikrarsızlık, zaten temelleri zayıf olan yapıyı tehdit etti. İnanç sistemleri için ileri iyileştirmelere ihtiyaç vardı. Sol, gruplara bölündü ve bazı hususlarda faşizme dönüştü (nasyonal sosyalizm). Eşzamanlı bir parçalanma kendisine bilimsel düşünce süsü veren ideolojiler tarafından Sağ'da da gerçekleşti. Chicago Üniversitesi'nde bir araya gelmiş olan ekonomistler tarafından ileri sürülen teorileri de kapsıyordu. Toprağa dair özel mülkiyeti ve rantı, ticari amaçlı ekonomiyle uyumlu olarak –karşıt olmak yerine– rasyonelleştirdiler.

20. yüzyıl sonlarında bile ileri uyarlamalar gerekli olacaktı. Kapitalizm hızla parçalanıyordu. Siber uzay çağı, bireylerin gerçeküstü gerçeklikte teselli aramalarına olanak verdi. Hem sokakları hem düşünceleri nihilizm kapladı.

Rant arayıcılarının çıkarlarını korumak için mücadeleye devam edildi. Fakat neden, tüm nüfusun iyiliği için çalışıldığı konusunda ısrar edilen, insanların yasalar önünde eşit muamele gördüğü o toplumlarda dışlananlar haklarını kurtaramadı?

Bu, modern ulusların kesintisiz olarak, zihinsel ve fiziksel ciddi yaralanmaya neden olan yolları nasıl icat ettiklerinin öyküsüdür. Nüfusu kalıcı olarak bölmek için kemikleşmiş travmanın yer aldığı yol Amerika Birleşik Devletleri vakasıyla aydınlatılabilir.

Travmayı Kemikleştirmek

Amerika'da ilk kolonileri kuran İngiliz aristokratlar, mülkiyet hakları ve bugün de yerinde mevcut bulunan güç yapısı için ayrıntılı tasarı hazırladılar. Virginia gibi kolonileri tayin eden ayrımcı ekonomi, Amerika'nın verimli kökenlerinin kanıtı olarak ünlendi.

Kutucuk 5:2
Başa Çıkma Mekanizmalarının Sınırları

Papaz Thomas Malthus (1766-1834), toprağın teolojisi üzerine vaaz vermedi. Onun kürsüsü sekülerdi. Ekonomideki uzmanlığı rant üzerineydi ve devlet memurlarını kolonileri yönetme sanatı üzerine eğitti. Eskimez olduğu kanıtlanmış olan bir başa çıkma öğretisi üretti. 1798 yılında *Nüfus Atışı Üzerine Bir Deneme*'nin ilk basımını yayımladı.

Malthus İngiltere'deki bolluk arasında, büyük sayıda insanın çaresizliğini anlamlandırmış göründü. Kitle yoksulluğunu rasyonelleştiren aritmetik bir formül sundu. Fakirlik, yoksulların sorumsuz cinsel davranışından ötürüydü. Zenginler kendi kusurlarını örtüyorlardı ve yoksullara suç atılıyordu. Öğretinin genel kabul görmesiyle, nüfus ayrımcı ekonominin empoze ettiği şartlarla yaşamayı öğrendi. Bugüne kadar, "aşırı nüfus"un Malthusçu teması, Avrupa bilincini rahatlatmaya yardımcı olan bir merhem görevi gördü.

Amerika anayasal nevrozun bir ürünüdür. Resmî olarak *Biz, Halk*'ın özgürlüğünü inanç sisteminin kalbine yerleştirir. Fakat Britanya'yla kopuşu tasdiklemiş olan devrimsel belgelerin yazarları pratik bir problem yaşıyorlardı. Amerika topraklarına sahiplerdi ve ayrıcalıklarını bir başkasına teslim etmeyeceklerdi. Böylece, John Locke'un doğal hukuk teorilerine yapmacıktan saygı gösterirken, pratik gerçekliğin üstünü örtmek için düşünceleri saptırdılar.

Locke'un yazdığına göre, doğal hukuk kapsamında herkesin "yaşam, özgürlük ve mülk[toprak]" hakkı vardı. Kurucu Atalar, bu öğretiye kendilerini adamadılar. Yenisini icat ettiler. Her bireyin "yaşam, özgürlük ve mutluluğun peşinde koşma" hakkını savundular. Dilsel jimnastik olarak yasalarının kuralı toprak sahibinin sınıf çıkarına hizmet eden etiket hâline geldi.

Bu Amerikan rüyasının merkezine travmayı yerleştirdi. "Özgür toprak" öğretisi nasıl ayrımcı ekonomiyle bağdaştı?

İlk plantasyon sahipleri yerli halkları kendi topraklarından kovdu ve topraklarını Afrika'dan kaçırılan kölelerle doldurdular. Afrikalılar "düşük seviyeli ve bunalımlı"[27] olarak gözlemlenmişti. 17. ve 18. yüzyılın psikososyal patolojileri hem ezen hem de ezilenin zihinsel sağlıkları pahasına travmayı devam ettiren bir şekilde 20. yüzyıla aktarıldı. Bu ilişkinin geçmişi vatandaşlık hakları hukukçusu Amerikalı Michelle Alexander'ın *The New Jim Crow* kitabında işlendi.

Öğretiye dair ilk zorluk kölelerin özgürleşmesi ve iç savaşla başladı. Fakat yasal azat etme, mülkiyet hakları reformlarını içermedi. Alexander "Yeniden Yapım Çağı yozlaşma ile doluydu ve kolaylıkla gösterilebilecek şekilde toprak reformu eksikliği sebebiyle kötü kaderliydi" diye belirtir.[28] Ayrımcılık (ayrılık geliştirmesi) Amerika'nın kaderini şekillemeye devam etti. "Düşük ücretli, itaatkâr emek gücü sağlayacak bir kontrol sistemi yeniden tesis etmek isteyen sömürgeci seçkinlerin söz sanatıyla tahrik edilen ırk ayrımcılığı, Güney boyunca kapsamlı bir örüntü olarak başladı."[29] Kuzey'deki ırk ayrımcılığı, Güney'deki özgürleşmiş köleleri kontrol eden benzer sistemlerle eşleşti ve ekonomik dışlananlar üzerindeki kontrolü rasyonelleştiren ulusal bir öğretiyi yüceltti.

Amerika'da sığınak arayan topraksız Avrupa aileleri doğuştan ırkçı değillerdi. Fakat bunu, yani dikkati gerçekliklerden farklı yöne çekecek davranışları onlara aşılamak zaruriydi. Vatansever miti, Amerika'nın "özgürler ülkesi" olduğu yönünde ısrar eder. Ülke özgür*dü;* ama onu ilk kapabilmiş olanlar için (ayağı kaydırılmış kabilelere yüklenen bedeller dikkate alınmazsa). Sonradan gelen yerleşimciler, toprak sahiplerinin kiracılarıydılar. Böylece ırkçılık işlevsel açıdan, Beyaz dışlanmışların patolojik olarak yıpranmış toplumun tansiyonlarıyla başa çıkabilmesi

27. Alexander (2012:187) tarafından aktarıldı.
28. Alexander (2012:29).
29. Alexander (2012:30).

için zaruri hâle geldi. Bir tarihçinin belirttiği gibi: "Yoksul Beyazlar kin ve hayal kırıklıklarını Siyah rakiplerine yönelttikleri sürece, sömürgeciler onlara karşı olan sınıf düşmanlığından kurtulmuşlardır."[30]

Afrikalı Amerikalılar'ın insani potansiyellerini geliştirmelerine izin verilmemekteydi. Fakat sonra 1960'ların sivil özgürlükler hareketi geldi. İnsanlara karşı renkleri üzerinden ayrımcılık yapan kanunlar kanunnamelerden silinmişti. Toplum nihayet dönüşmüş olabilir miydi? Başkan John F. Kennedy, Amerika'nın yeni bir rotaya girmesi için ihtiyaç duyduğu karizmatik liderliği gerçekleştirdi. 1963 yılında suikaste uğradı. Kardeşi Robert Amerika'yı anayasal ideallerine eşit derecede itmekte kararlı olduğunu gösterdi. 1968 yılında suikaste uğradı. Afroamerikalılar bulundukları depresif durumdan tutup çekileceklerse bir sözcü gerekliydi. Bu da Martin Luther King Jr. tarafından sağlandı. O da, 1968'de suikaste uğradı.

Amerika kendi kendisiyle savaştaydı. Tehlikede olan ise bir ulusun ruhuydu. İngiliz aristokrasisinin feodal ayrıcalıkları elde tutulacaksa, dışlananlar zaptedilmeliydi. Michelle Alexander uyuşturucuyla mücadele kılıfı altında tasarlanmış kavganın kökenini taradı. Eğer insanlar ırkçı ideoloji temelinde yasal olarak ayrımcılığa tabi tutulamıyorlarsa, hukuk kuralı adı altında hapsedilebilirlerdi.

Günümüzde hiçbir ülkede olmadığı kadar çok insan Amerika'da hapislerde çürümektedir. Cezaevlerinin birliği (bazıları özel sahipliktir), tüm kıta boyunca 500.000 insanı uyuşturucu suçundan dolayı barındırmak için 1981'deki 41.000 kişiyle kıyaslayınca zenginleşir.[31] Alexander bu "mücadele"nin Afroamerikalıları avlamak için bir araç olduğunu ileri sürer. Mücadele, Beyazların da eşit derecede suçlu olmasına rağmen daha fazla Afrikalı suçlu yaratılması için yürütülmüştür. 20. yüzyılın sonunda, Amerika'da 2 milyondan fazla insan hapse atılmıştır.

30. Wilson (1978:54).
31. Alexander (2012:80).

2007'de 7 milyonun üzerinde insan parmaklıklar ardındaydı, suçu ispat edilene kadar serbest ya da şartlı tahliye olarak. Amerika'nın nüfusu tüm dünya nüfusunun yaklaşık %5'idir. Buna rağmen tüm dünyanın hapishane nüfusunun %25'ini teşkil eder. İnsanların rengine karşı önyargılar hukuk sisteminde kalıcı bir şekilde işlenmiştir.

> Ceza adaleti sisteminin doğası değişmiştir. Artık öncelikli olarak suçun önlenmesi ve yaptırımı kaygısı taşımamakta; bunun yerine mülksüzlerin yönetimi ve kontrolüne odaklanmıştır. Önceki uyuşturucu savaşları hâkim sınıfa destek olmuştur. Bu kez uyuşturucu savaşı kontrol sistemidir.[32]

Irk ayrımı travmayı nesilden nesile aktaran süreçtir, yerinden edilmiş insanların gelecekleri yoksulluk izleri tarafından çürümüştür (Kutucuk 5:3). Yaşamlar sonsuza kadar işverenlerin hapishane kayıtlarıyla halka karşı ayrımcı olma hakkı nedeniyle tehlikededir. Yukarıya doğru ya da dışa hareketlilik çok azdır ya da hiç yoktur. İstisnalar kaideyi bozmaz. Afroamerikalılar gettolaştırıldı.

Amerika, Avrupa'nın birçok ulusu gibi normal, sağlıklı şartlara doğru tedavi edici bir değişime ihtiyaç duymaktadır. Bu ne anlama geliyor?

Lidersiz Dünya: Bir Prognoz

Kolonicilik yoluyla, rant arama kültürü insanların dünyaya bakışlarına egemen oldu. Hile kültürünü yerleştiren değerler, politik eylemi değerlendirmek için standart modeli çerçeveler.

Bu şartlar altında gelecek ancak kasvetli olabilir. Liderlerimizin sadece Batılı uygarlıkları değil, tüm insanlığın kaderini belirleyecek küresel krizlerle baş edebilme derecesini belirlemeliyiz.

32. Alexander (2012:188).

Ayarladığımız test, ortak faydaya uygun davranmaya uygun liderleri seçmek için siyaset, bilim ve din alanlarındaki faillerin kapasiteleriyle ilgilidir. Karşılaşacağımız ilk zorluk, halkların yaygın görüşlerini şekillendiren o liderlerin, sosyal evrendeki yarığa neyin sebep olduğunu anlayıp anlamadıklarını saptamaktır. "Yaygın olanın aksine, biz zenginleşmek için hile yapmıyoruz"[33] diye belirtir BBC sunucusu ve yazar Evan Davis. Bu görüş, buraya nasıl geldiğimizin, kimliklerimizin nasıl şekillendiği ve gelecekle-rimizi belirleyecek bakış açılarının yetkili bir sürümüne bağlı olmayan kişiler arasında bilinçli bir tartışmanın gerekliliğini vurguluyor. Bozuk ahlaki ve entelektüel pusulalarla toplumlarımız, kime güveneceğimizi bilemeyeceğimiz bir hâlde travmatize olur.

Bir şeyden emin olabiliriz. Güç yapıları tarafsız olarak insanların ihtiyaçlarını karşılamaya odaklı değildir. İnsanlar dilsizdir. Bu durumun nasıl oluştuğu Birleşik Krallık davasında belirlenmişti. Parlamento rant arama kültürünün ayrıcalıkları tarafından birleştirilmiş özel bir grubun çıkarlarını temsil etmektedir.

John Clare o dilsizliği sembolize etti. Onu, kendi doğdukları topraklardan dışlanan milyonların yaşadığı durumu dile getirmesinden alıkoymak için çalışan güçlerin varlığıyla ilgili bir belirsizlik de yoktu. İnsanların saygısızca doğalarından koparılış biçimlerine dair öfkesini şiirlerinde yöneltti Clare. Fakat o şiirler yaşadığı süre boyunca, ya yayımlanmadı ya da değiştirildi. Rantlardan beslenen aristokratlar, yani patronları, kullandığı kalıpları değiştirmesi için onu yönlendirdiler. Toprak kaybından kaynaklı yabancılaşmanın dokunaklı belgelerinden bir tanesi olan *The Parish*, 1985'e kadar orijinal hâlinde yayımlanmadı. 1823'de yazmıştı. Önçalışmasında, yazdığı şiire şu notu eklemişti:

> *Bu şiir anksiyete durumu, neredeyse köleliğe –bir sınıfın saadetinin diğer sınıfın zorluk ve ıstırabı üzerine kurulu olması– eş bir zulüm altında hayata küstürülmüş duygularla ağır endişe baskısı altında başladı ve sonlandı.*[34]

33. Davis (2012).
34. Attack (2010:52-3).

Clare, Kafkavari bir kâbusa sıkışıp kalmıştı. Akıl hastanesine gitmek üzere oluşunda şaşılacak bir nokta var mıydı? Ağır endişesi, görüşlerinin keyifli bir toplum kontrolü sağlayan toprak sahiplerini rahatsız etmesini istemeyen patronları tarafından şiirlerine müdahalelerin yarattığı şaşkınlıklar kişiliğini boğdu. Psikolojik bedeli çok ağırdı.[35]35 Ortak alanlardan kovulan insanların sesiydi o. Vaaz kürsüleri sessiz olduğu için şairlere ihtiyaç vardı. Topraksızlar'ın Tanrısı adına konuşan piskoposlar Lordlar Kamarası'na yönelmişti. Büyük Gregorius (590-604 yılları arasındaki Papa) ilan etmeyeli çok zaman olmuştu:

> *Tanrı'nın hediyesini özel mülkiyet yapıp boşu boşuna masummuş gibi davrananlar, fakiri asgari geçiminden alıkoyarak, yoksulluk sebebiyle her gün ölenlerin katili olurlar.*[36]

İnsanların çoğunluğu sosyal tutsaklara dönüştüler, yine birçoğu kendilerini semtin ıslahevine (Clare'in de ailesinin başına gelmesine ramak kalmıştı) atmaktan bir ekmek kırıntısı uzaklığındaydılar. Çoğu "ortadan kayboldu"; ekmek ya da tavşan çaldığı için sürgüne gönderildiler.

19. yüzyılda devlet idareciliği hile kültürünün erişkin göstergesiydi. Parazitler toplumun bağışıklık sisteminin son katmalarını da çürütmüşlerdi. Doğa bilimleri ve sosyal bilimler alanındaki entelektüel topluluklar, temel probleme özgürce değinememiştir. Böylece kitleler güvenli başa çıkma mekanizmaları yerleştirmek durumunda kalmışlardır: Toprak sahipleri dünyasına dokunmayan; sosyal patolojiler yaratmış öğretiler.

---

35. Clare'in patronlardan aldığı tepkiye dair Rosemary Clare şunları dedi: "Bu şiirin sindirilmesi Clare'in İngiliz toplumsal yaşamındaki ve tarihindeki en önemli görevlerinden birinin reddi demektir. Yaşadığı zihinsel sağlık sorunlarının tetikleyicilerinden en önemlisi bunlardır. Aynı insanlar onu hem desteklemiş hem de bastırmıştır" Attack (2010:42).

36. Douglas'da (1976:11) aktarıldı.

Kutucuk 5:3
Yan Ürün Olarak Yoksulluk

Birleşik Devletler birleşmiş midir? Dünyanın en zengin ülkesinde yaklaşık 50 milyon insan açlık sınırında yaşıyor. Devlet tarafından kıt kanaat geçinmeleri için gıda pulu desteği alan milyonlarca ailenin yanı sıra, yerleşilmemiş bölgelerin geniş toprakları.

Birleşik Krallık birleşmiş midir? Mali Çalışmalar Enstitüsü (IFS), 2020 yılıyla, göreli yoksullukla yaşayan çocukların sayısının 3,3 milyonu bulacağını tahmin etti. Bu sayı neredeyse dört çocuktan biridir. IFS'nin yöneticisine göre, hükümetin yasal açıdan bağlayıcı hedeflerine ulaşması için bir planı bulunmamaktadır.[1]

Yoksulluk üzerine yaşanan siyasi çekişmelerde, yoksulluğun rutin üretiminin mülkiyet hakları ve toprak sahibinin gelirini düşünen vergi politikalarının karışımına içgüdümlü olduğuna dair onaylama yer almıyor. Yoksulluk, görünüşe göre yoktan ortaya çıkıyor.

1. Johnson (2011).

İnsanlar lidersizdi. Güce sahip olanların ilk işlevi, çıkarlarına yönelik tehditlere karşı tetikte olmaktı. Travma koşulları insanların topraklarını ve kültürlerini ellerinden aldı. Sosyal yaşamlarının canlılığının devamını sağlamak için ihtiyaç duydukları rantları kaybedince, kültürlerinden yoksun bırakıldılar.

Lidersizdir, çünkü bağlılıklar ayrımcı ekonomi tarafından bölündü.

Altıncı Bölüm

Toplumun Kederi

Bir toplum ürettiğinden daha fazla tüketirse ne olur? Eğer tüketimi düşürerek hesabını kitaba uydurmadığı takdirde geriye dört seçeneği kalır. Her biri hile kültürüne dayanmaktadır.

1. Üreticiler ürün çıktısını arttırmak için daha fazla iş yapmaya zorlanabilir: Koşu bandı etkisi.
2. Açığı kapatmak için diğerlerinden çalmak. 1870'ler Buhranı'na yanıt olarak, Avrupa'nın emperyal güçleri Afrika'yı soymaya başladı: Kolonileştirici etki.
3. Borç almak, bugün daha fazla tüketip bedellerini gelecek kuşaklara aktarmak: Borç etkisi.
4. Geçmiş işgücünün sermayesini tüketmek: Tüketim/fakirleşme etkisi.

19. yüzyıl ortalarından itibaren bu dört strateji de Avrupa uluslarının birçoğu için devlet idaresinde standart ilkeler hâline geldi. Bu da yavaş fakat emin adımlarla, sosyal organizasyon formlarının çöküşüne doğru ilerlemelerine işaret etti. Bu çöküş ilk önce, kaçışı olamayacak bir finansal kriz olarak ortaya çıkacaktı. Bununla birlikte, finansal cephe, travma durumu tarafından tetiklenmiş siyasi, ahlaki ve entelektüel kusurları örtbas etti. Batı, ulusların servetlerine değer eklemek için insanların insanlık kapasitelerine yayılan virüsün kurbanıdır. Bu teşhisler, Birleşik Krallık için olan delile karşı test edilecektir. İki önerme denetlenecektir.

- Bağışıklık sistemini baltalayan bir ulus kaderi üzerindeki kontrolü kaybeder.
- Ekonomik kurumlarını baltalayan bir ulus kendisini sürekli düşen bir eğriye hapseder.

Bu önermeleri ele almak için, zengin bilim temelli Batı uluslarının neden tüketecekleri kadar ürün üretmediklerini belirlememiz gerekir. Belirgin açık, toplumsal olarak kayda değer yoksulluk seviyeleriyle ölçüldü. Nüfusun büyük bir kısmı ev halkının zaruri ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma geldiğinde, bu durum insanların ihtiyacı olan kadar ürün üretmek konusunda yetersiz oldukları anlamına mı gelir? Yoksa o açık, çalışan nüfusun ürettiği ürünün belirli bir kısmından mahrum edilmesi midir?

Kanıt göstermektedir ki açık, *az üretim*den dolayı *değildir*. Çalışan insanlara eksik ödeme yapılmaktadır. Bu suçun bir ulusa karşı nasıl işlenebileceğini değerlendirebilmek için, 1.000 yıl kadar öncesine, İngiltere'nin daha sonra kralı olacak olan, Normandiyalı William işgaline dönmemiz gerekiyor. 21. yüzyılda yaşanan krizleri, 1066'dan beri yaşanan olaylara bakmazsak anlayamayız.

William, Anglosakson krallar tarafından yönetilen devleti ele geçirmişti. Onların, her köyden dört temsilcinin, kendi topluluklarında neler olup bittiğini monarka aktarmak için, düzenli gerçekleşen toplantılara (münazaralar) katıldıkları bir

istişare süreci geliştirdiğini öğrendi. William bu yapıyı, modern parlamentoya dönüşmüş olan istişari sürece dönüştürdü. Fakat süreç içindeyken bir şeyler değişti. *Avamlar Kamarası, kamaralar halkının Parlamentosu hâline gelmedi.* Güç yapısının karakteri ulusun maliyesi tarafından açığa vurulur.

Normandiya saltanatının başlangıcında, monarklar İngiltere'yi toprak rantlarıyla yönetti (Şekil 6:1). Rantlar devlet için doğal kaynaklardı ve öyle de kaldı. Onlar insanların refahına zarar vermeden, ekonomiden vergilendirilebilecek bedellerdi. Arazinin taşıdığı yasal hükümler mali gerçekliği yansıtıyordu. Rantları toplayan baron ve şövalyelerin toprağa ait mülkiyeti de devlete karşı olan hizmetlerine bağlıydı.

11. yüzyıldan 15. yüzyılın ilk yıllarına kadar, monarklar öncelikle geliri arttırmak kaygısıyla Parlamento'yu topladı. Vergiye rıza gösterme hakkı öğretisi ortaya çıktı.

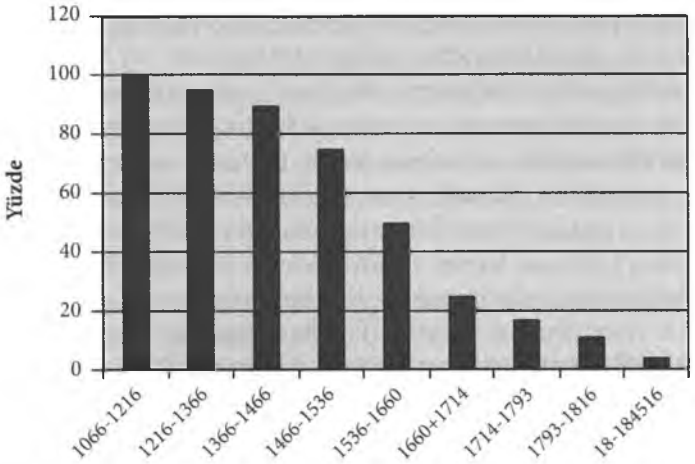
14. ve 15. yüzyıllar boyunca Parlamento, kontlukları ve kasabaları da temsil etmeye başladı. 1332'den sonra kasaba sakinleri –her kasabadan iki tane– daha sonra Avam Kamarası hâlini alacak yere oturmaya başladı. 1407'de kral resmî olarak Avam Kamarası'nın para işlerine dahil olması hakkını onayladı. Devlet gelirini çoğunlukla toprak rantlarından sağlamayı sürdürdü. Doğrudan Toprak Vergisi'nden (arazinin değerine dayanan) gelmeyen gelir, araziyi elinde tutanlardan geçici olarak alınan vergilerle sağlanıyordu.

Halkın kaderini belirleyen ilk büyük olay, 1429'da gerçekleşti. Şimdiye dek, seçimler yerel mahkeme ile belirlenmişti. Tüm hür erkeklerin temsilcileri için oy kullanma hakkı vardı. Bu kural daha sonra baronların "alt tabaka" halkını dışlamak için araya girmesiyle birlikte değiştirildi.[1]

O andan itibaren sadece varlıklı, 40 şilin değerindeki toprak sahiplerinin oy kullanma hakkı vardı. Bu da hak ve ayrıcalıkları, toprak sahibi olan küçük bir grupla sınırlandırdı. Niyetleri rantın, toplam devlet harcaması oranı olarak düşüş şekliyle ortaya çıktı. Bu vakaya dair Parlamento'nun bakışına göre:

1. www.parliament.co.uk

Şekil 6:1
Arazi Gelirlerinin Kamu Gelirlerindeki Yüzdelik Oranları (1066-1842)

Kaynak: Cobden (1842)

Bu noktadan, kontlukların şövalyeleri, büyük ölçüde toprak sahibi seçkinlerden geldi ve öncelikle onların çıkarlarını ifade etti, üst tabaka olarak bilinirlerdi ve Lordlar arasındaki grup üyelerinin etkisi ve çabalarıyla Parlamento'ya getirilmişlerdi.

Bu asiller tarafından gerçekleştirilmiş *coup d'état* başlangıcıdır. Güya gayrimenkul mülklerin krala ve ülkeye hizmet karşılığında elde tutulması gerekiyordu (krallığın savunulması ve adaletin yerine getirilmesi). *Rant toplumun geliriydi ve herkesin ihtiyaç duyduğu fakat kendi kendilerine sağlayamayacakları hizmetler için kullanılmıştı.* Soyluların ortaya çıkan modern devletin devlet idaresinden silmek zorunda olduğu öğreti buydu. Ulusun gelirini özelleştirmek istiyorlardı. Bu suçu işlemeyi başarabilmek için, vergilendirme gücünü kontrol etmeliydiler. İlk basamak toprak vergisi gelirini azaltmaktı. Fakat devlete fonların (örneğin, sahipler, mülkiyet*lerini* yabancı saldırganlardan koruma ihtiyacı

duydular) akışını devam ettirmek için, köylülerin gelirlerinden kesintiler yapmak durumundaydılar. Bu görevi gerçekleştirmek için, Avam Kamarası'nı ele geçirmeliydiler.

Krallığın rantını ele geçirmek için, aristokratların da, mali çıkarları Toprak Vergisi'ni korumakla örtüşen kasabalıları etkisiz hâle getirme yönündeydi. Böylece soylu lord hazretleri kentlerdeki seçimlere hile karıştırmak için kampanya başlattı.

> *Toprak sahipleri ve grup üyeleri kontluk şövalyelerinin seçimini etkilerken, aynı zamanda kentleri dolaşıp kendi düşüncelerine yakın insanların seçilmesini sağlamaya çalışıyorlardı, o yerle bir bağlantıları olmasa bile... Yıllar boyu aristokratlar seçimlere müdahale etti, bazen iki kamara için de kendilerine yakın kişileri seçerek.*

Çürük seçim bölgesi hâline gelen yerler "aristokratlara, o bölgelerin yerlisi olmayanları Parlamento koltuklarına oturtmalarına olanak sağladı". Ulusun ranttan gelen gelirinin paylaşımı azaltılmaya devam etti. Mali darbe, VIII. Henry dönemi Reformasyonu'yla başlayan toprak çalımlarıyla güçlendirildi. İngiltere'nin manastırları ve kiliseleri 1530'lu yıllarda tahrip edildi ve kutsal toprakları saray görevlilerine düşük fiyata satıldılar. Parlamento çalışan kesimi ticari alanda alınan vergilerle sıkıştırmak için yeni yollar icat ettiği için 16. yüzyılda topraktan gelen gelir toplamın yarısına indirildi. İngiliz toplumunun bünyesi her açıdan kırıldı, buna din de dahildi. Henry kendisini Anglikan Kilisesi'nin başı ilan etti. Bu da toprağın teolojisi üzerine rahipler tarafından vaaz verilemeyeceği demekti.

17. yüzyılda, rantlar devlet gelirinin %20'sine denk geliyordu ve 19. yüzyılda yaşanan siyasi karışıklıklar döneminde Toprak Vergisi ulusun kamu gelirinin önemsiz sayılabilecek %4'ünü karşıladı. Richard Cobden (1804-1865), bir imalatçı ve Parlamento'nun ekonomik adalet konusundaki önde gelen sayılı isimlerinden, devletin rantlarının hırsızlarını, "düzenbaz vergi kaçakçısı" şeklinde niteledi ve ifşa etti.[2]

2. Cobden (1842).

Toprak sahipleri kamu hizmetlerini bira ve tuz vergisi gibi mali araçlar icat ederek fonladı. Bunlar ilk olarak köylülere zarar verdi.

- Bira vergisi: *İnsan Hakları* (1791) çalışmasında Thomas Paine, feodal hizmetlerini Hükümdarlık'la değiş tokuş eden ve köylüleri bira vergisi yükü altına sokan toprak sahiplerine ateş püskürdü. Lord hazretleri *kendi* biralarını kendi mülklerinde öğüttüler, böylece vergile*rinden* kaçtılar. Köylüler onların biralarını almak durumundaydı (pis su içmeye alternatif olarak). Tuzağa düşmüşlerdi.
- Tuz vergisi: Sir Robert Walpole (Orford Kontu oldu) Britanya'nın ilk Başbakanı'ydı. Toprak vergisini 1 şiline indirdi ve tuza vergi yükledi. Ağır yük çalışan sınıfı etkiledi.

Kötü ün salmış diğer mali işleyişlere, hastalık yayan gecekonduların kiracılarını öldüren, adeta bir tuzak niteliğindeki Pencere Vergisi de dahildi.

Bu tip taktiklerle toprak sahibinin Parlamentosu, ekonomistlerin de bugüne kadar getirdiği "geniş tabanlı vergiler" öğretisini geliştirdi. Mali felsefe, hareket eden her şeyi (tabi ki, toprak hareket etmiyordu) vergilendirmenin ekonomik olarak en iyi sonucu doğuracağı düşüncesiyle, insanları kandırmak için manipüle edildi. Kuyruklu Yalan.

"Rant Aramadan Muaf" Çıktı Oranı

Britanya'da zenginlik üretimi, geçtiğimiz üç yüzyıl boyunca, Rant Aramadan Muaf Oranı (FRSR)'nm altındaydı. Toplumsal bağışıklık sistemi bir kere ağır hasar aldı mı; çıktının doğal uzun vadeli oranını kurtarmak imkânlı değildi. Britanya'nın liderleri bile ekonominin üretken kapasitesini neyin zayıflattığını anlayamadı. Bilginin rant arayıcıları tarafından kötüye kullanımının biçiminin bir sonucuydu.

Kutucuk 6:1
Anlatının Zorbalığı

Rant arayıcıları, ekonominin dilini yeniden yaratarak hareketlerini gizlemek durumundaydılar. Yeni mitler ya da anlatılar inşa edildi. Sonuç olarak, gerçek diye sunulan yetkili kısımları sorgulamak isteyen insanların akılları kapandı. Londra'da 1991 yılında bir yatırım bankası için çalışan matematikçi Douglas Keenan, yaşadıkları karşısında şaşkınlığa uğradı.

Keenan, faiz oranlarının bankalar tarafından manipüle edildiğini keşfetti ve bu 1990'larda bilindik bir şeydi.

Böylece 20 yıl sonra oran hilesi skandalı kamusal bilgi hâline geldiğinde, bu pratiği soruşturmak için bir araya gelen Avam Kamarası komitesine kanıt vermeyi teklif etti. Öfkeli kalabalık, hilenin 2008'de (ya da en erken 2005) başladığına inanmaya itiliyordu. Keenan olayın öyle olmadığını biliyordu. Yemin altında, Avam Kamarası'na kanıt sağlamayı önermişti. Şahitliği reddedilmişti; çünkü "anlatıyla çelişiyor"du.[1]

1. Keenan (2012).

Bir ulusun vergilenebilir kapasitesini ölçen rant, dikkatle takip edilmelidir. Bunun yerine, Japonya haricinde ulus devletlerin istatistik büroları, işgücü gelirinin özenle ölçümüne karşın, toprak piyasasında neler olup bittiğini ölçmekten titizlikle kaçınıyorlar.[3] Bir ulusun sağlığının tek ve en kapsamlı göstergesi makroekonomik amaçlar için görmezden gelinir. Bu da hükümetleri erken uyarı sinyallerinden mahrum eder. Buna bağışıklık sistemi düzgün çalışan bir toplumda hoşgörü gösterilmeyecektir. Sonuç olarak hükümetler düzgün yönetim için gereken hayati derecedeki bilgiyi geri çevirebilirler (Kutucuk 6:1). Bu 1997 yılında benim başıma geldi.

3. Neoklasik ekonomi ekolünü şekillendirmiş skolastik zihinlerin etrafındaki doktrinsel kaplama Gaffney (1994) tarafından belgelendi.

The Chaos Makers (1997) adlı çalışmamda, küresel ekonominin bir buhrana doğru gittiğini ileri sürmüştüm.

> *2007 itibariyle, 1988/9 yıllarında olan bitenin üstesinden gelmek için Britanya ve endüstriyel olarak gelişmiş diğer ekonomiler, arazi piyasasında yaşanacak coşkulu aktivitelerin sancısı içinde olacak. Arazi fiyatları, 2010 yılındaki küresel bunalıma kehanette bulunacak çöküşün eşiğinde, üstel büyüme oranları tarafından yönlendirilen son 18 yılın zirvesine yakın olacak. İki olay rastlantısal olmayacaktır: Arazi fiyatlarındaki zirve artış sadece yaklaşan durgunluğun sinyalini vermez; aynı zamanda onun ilk nedenidir.*[4]

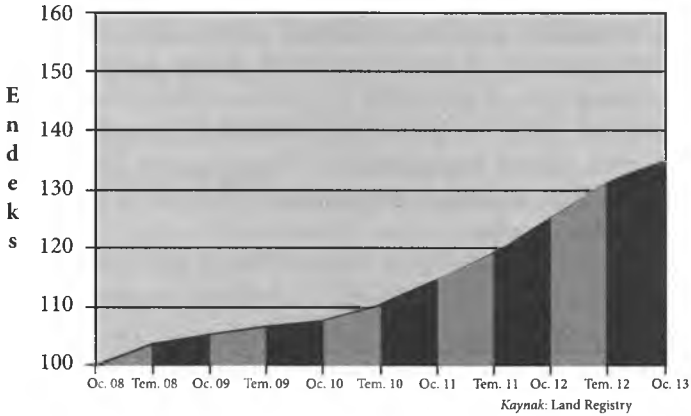
O yıl, Tony Blair'ın yeni İşçi Partisi oyların çoğunluğunu toplayarak seçim zaferi yaşadı. Yeni Başbakan'a şahsi mektup yazdım, aynı zamanda Maliye Bakanı'na (Gordon Brown), İlk Hazine Sekreteri (Alistair Darling), Downing Street Basın Ofisi (Alistair Campbell, Fleet Street'de kısa süre birlikte çalıştık) ve Peter Mandelson MP, yeni İşçi Partisi'nin baş siyasi danışmanına. Onlara mali ilkeleri yeniden düzenlemek ve ekonomide yaşanacak patlamanın önüne geçmek için 10 yılları olduğunu açıkladım. Eyleme geçmede başarısız oldular. Yeni İşçi Partisi'nin ekonomi müfettişlerinin tekrar eden mantraları, periyodik patlamaları ortadan kaldırdıklarıydı.

2005 yılında, uyarılarımı *Boom Bust* çalışmamda tekrarladım. Blair hükümeti halkın refahında maksimum hasara sebep olacak şekilde ekonomiyi körüklüyordu. Majesteleri'nin Hükümeti'ne ve Hazine'ye yapışan yanılgının kanıtına Şekil 6:2'de yer verilmiştir. Bu Birleşik Krallık hükümetinin, gayrimenkul fiyat raporlama ve bildiriminden sorumlu Değer Biçme Ofisi web sayfasında yayımlandı. Arazi fiyatları 2013'e kadar ilerlemeye devam edecekti. Ufukta fırtına görünmüyordu: Ev fiyatlarının artışıyla insanlar kendilerini borç batağına batırmaya devam edebilecekti.

Hükümetin tahminleri yanlıştı. Ben haklıydım. 2007 sonunda ev fiyatlarının, bir buhrana giriş olarak, tepe noktayı bulacağı

4. Harrison (1997:27).

Şekil 6:2
Birleşik Krallık Toprak Fiyatları (2008-2013)

Kaynak: Land Registry

öngörüsünde bulundum. Bu reel ekonominin laboratuvarvari bir testiydi. Benim bilgilendirmem Blair'ın 10 yıllık başkanlığı süresince hükümete açıktı. Fakat bir arabanın farlarının tavşanın gözünü kamaştırıp kilitlenip kalması gibi, meclis üyeleri söylediklerimi anlamamış gibi göründüler, böylece önlem almak için eyleme geçmediler.[5]

Britanya hükümeti finansal krizlerin ana nedenini görmezden gelme konusunda yalnız değildi. 2008'deki bankacılık sistemine el konulmasını izleyen ekonomik travmanın en titiz değerlendirmesi Finansal ve Ekonomik Krizlerin Nedenleri Ulusal Komisyonu tarafından ABD Kongresi için yürütüldü. Komisyon "kimse bunun yaşanacacağını önceden göremezdi, dolayısıyla hiçbir şey yapılamazdı"[6] görüşünü reddetti. Fakat tekerrürlerle, bu sahtelikler gerçeğe dönüştü.

5. Harrison (2010b).

6. Komisyon başkanı (2011) Philip Angelides: "Wall Street ve Washington'dan gelen, krizlerin önceden görülemeyeceği yönündeki ifadelerin aksine, krizlerin geleceğine dair birçok belirti vardı. En büyük trajedi, krizlerin önceden görülemeyeceği ve dolayısıyla elimizin kolumuzun bağlı olduğunu kabul etmektir" dedi (FCIC Press Release, 27 Ocak 2011).

Histerezis: Gerileyen Üretim Kapasitesi

Eski bir deyiş vardır: "Kullanmıyorsan, kaybedersin." Atletler bunu bilir, eğer kaslar düzenli olarak çalıştırılmazsa, en iyi performanslarını sergileyemezler. Aynısı sosyal ve ahlaki duyarlılıklar için de geçerlidir. Bireyler –ve tüm nüfuslar– doğal kapasiteleri kötüye kullanım veya kullanılmamasıyla dumura uğratılırsa, sıkıntı yaşayabilirler. Ekonomistler de insanların uzun süre işsiz kalmaları durumunda yine aynı şeyin yaşandığını keşfetmişlerdir.

Teknik terim –*histerezis*– fizikten alınmıştır. Sarmal bir yay düşünün. Doğal özelliklerine göre belirlenen aralıkta sıkıştırma derecesine dayanabilir. Sıkmayı bıraktığınızda yay eski hâline gelir. Hiçbir hasar almamıştır ve ona doğa yasaları tarafından yüklenen görevleri gerçekleştirmeye devam edebilir. Fakat sıkma şiddeti haddinden fazla olursa ne olur? Tele uygulanan baskı bırakıldığında, telin hasar aldığı görülür, işlevsel kapasiteleri yıpranmıştır. Metal eğri büğrü olmuş ve tel artık işlevini gerçekleştiremez hâle gelmiştir. İşte ekonomiye de haddinden fazla vergiyle yüklendiğinde ve insanların çalışma yetilerine zarar verildiğinde yaşanan tele olan gibidir. Birçok insan işsiz hâle gelmiştir ve ekonominin uzun vadeli gelir üretme yetisinde bir aykırılık vardır.

Rant arayıcıları tarafından korunan ve desteklenen vergilerin evrim karşıtı karakteri ebeveynlerin içgücülerine verdiği hasar ile hesaplanabilir. Çocuklarına kendi yaşadıklarından daha iyi bir yaşam bırakmak isterler. Yaratıcı bir toplumun gelişimi bu arzuyla desteklenmektedir; insanlar yarının daha iyi olması için bugün daha sıkı çalışmaya motive olur. Dengeli bir aile hayatı gelişen bir komşuluğa, topluluğa ve ulusa meyve verir.

Bizimkiler modern tarihte, sosyojenik süreci hor gören ilk kuşak olmuştur. Okulu ve üniversiteyi bırakan genç insanlar, bugün 1945 sonrası doğan kuşaktakiler tarafından deneyimlenenden daha kalitesiz bir gelecekle yüzleşiyor. Ekonomistler bu gerçekliği bize para koşullarında belgelemiştir. İnsanlar bir veya daha fazla yıl işsizliğe maruz kalırlarsa, baştaki kazanma güçle-

rini kaybederler. Gelecek 20 yıllık gelirleri geçici işler arasında boşta kalma süresinin daha kısa olmasıyla birlikte artmış olur. Becerilerin modasının geçmesi ya da motivasyonun düşüşüyle, emek piyasasından uzun bir süre kopukluk insanların yaşam fırsatlarını olumsuz etkiler.

Kutucuk 6:2
İrlanda: Yuvasız Çocuklar

Britanyalı toprak sahipleri adadaki rantları söküp aldıklarında, İrlandalı aileler 200 yıl boyunca zarar görmüştü. Toprak zengini bir bölge, kendi çocuklarını desteklemekten alıkonulmuştu. Kuşaktan kuşağa göçe zorlandılar. Bağımsızlık ile birlikte, İrlanda Cumhuriyeti Britanya'dan miras kalan mali ilkeleri sürdürdüğünde hiçbir şey geçmedi. Frank Flannery, eski bir siyasi parti yetkilisi, yozlaşmanın sadece siyasetçilere ödenen rüşvetlerin içinde sunulduğu kahverengi zarf dışında farklı formlarda da geldiğine dikkat çeker. "Siyasi yolsuzluğun daha iyi bir tanımı, gücün ve otoritenin birey veya grubun kamu harcamasından kâr etmek için uygunsuz kullanımıdır."[1]

Görünür büyüme yılları (1992-2008), bu 20 yılda doğan çocuklar için birer trajediydi. Anavatanlarının güvenli bir sığınağa, Kelt Kaplan'a dönüştüğü söylendi. Toprak tarafından yönetilen ani yükseliş düşüşe geçti. 2011'de, Merkez İstatistik Bürosu'na göre 76.300 kişi İrlanda'yı iş bulmak içi terk etti. Ülkeye sorumluluğu reddeden siyasetçiler tarafından suç atıldı. Eski bir Dışişleri Bakanı Brian Lenihan Jnr, "Hepimiz küçücük bir adada yaşayamayız" diye bildirmişti.[2]

1. Breadun (2012).
2. Coronella (2012).

Gelir üretme kapasitesindeki aykırılık çok çeşitli sebeplere dayanır fakat birçoğunun kökeni toprağın ve rantın kullanımı ve suiistimalindedir. ABD'den bir örnek, tek ebeveynli ailelerde yetişmiş yetişkinlerin "zarar görmemiş"[7] ailelerde yetişmiş-

7. Mohanty ve Ullah (2012), zarar görmemiş ailelerde yetişen çocukların daha fazla eğitim aldığı ve daha mutlu ve ekonomik açıdan tatminkâr yaşadığını ortaya çıkarmıştır.

lere göre daha düşük kazanma gücünü teşhis eder. Ailelerin parçalanmasının büyük nedeni, bozulmuş işgücü piyasasıdır. Diğer sebepler direkt olarak arazi piyasasını bozan ve yerleşim yerlerinin ücretlerini düşük gelirli ailelerin karşılayamayacağı şekilde arttıran toprak spekülasyonundan kaynaklanır. İrlanda için, ücret sadece kayıp gelir üzerinden değil, nesiller boyu kayıplar üzerinden de ölçülür (Kutucuk 6:2).

Toprağa bağlı ekonomik patlama ve sönmeler, kayıp gelir döngüleri yaratır. Birikmiş hâlde, bu da ulusları sayısız miktarda servetten mahrum bırakır. Bu kaybın oranı birçok Batılı ulus için artmaktadır. 2010'lardaki buhran, %50 oranında okul ve üniversite mezunlarını İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerde işsiz bırakmıştır. Britanya'da her üç işsizden biri 12 yıl veya daha fazla süredir işsizdir ve Ulusal İstatistik Bürosu'na göre (Mart 2012) rekor sayıda insan (1,4 milyon) yarı zamanlı çalışmaya zorlanmıştır. Gençlerin, ebeveynlerinin sahip olduğu üretim kapasitesini kaybettiği bir nüfus olarak, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamaları için gerekli olan gelirler arasındaki boşluk giderek genişlemektedir. 2012'de Britanya'da üniversite mezunları, Gelir Verileri Servisleri'ne göre işe başlama maaşlarının 2003'teki orana düşmesiyle yüzleşmişlerdir. İstihdam ve maaş beklentileri düşüş eğilimindeyken, her mezun iş ilanı için başvuran yaklaşık 50 aday vardır.[8] İşverenler, gençleri çıraklık eğitimiyle ilişkili disiplinlere uymaya teşvik etmekte güçlük çektiklerinden yakınmaktalardır. Bununla birlikte, bir Avrupa Komisyonu çalışmasına göre eğitimsel başarılardaki düşüş, Britanya'nın uzun vadeli ekonomik beklentilerini daha fazla baltalamıştır.[9] Bir çıktısı da, sokaklarda anarşi riskinin artışıdır (Kutucuk 6:3).

Ulus'un Güveni

Britanya'nın travma yaşamakta olan bir ulus olduğu önermesi, kanıtlara rağmen kuşkuyla karşılanacaktır. Görünene göre, İngilizler geçmişlerinden hoşnutlar (Kelt kökenlilerin

8. Peacock (2012).
9. Aldrick (2012a).

çoğu öyle değil). Aristokrasinin kır sarayları National Trust'ın mülkü hâline gelmiştir. Bu insanlara, köylülerden zorla çıkarılan rantlarla inşa edilmiş anıtsal türbeleri ziyaret etme olanağı verir. Sarayların birçok ziyaretçisi bazı malikânelerin içinde hâlâ; zamanında İngiltere halkını paylaşılan unsurlar üzerinden dolandıran baron ve şövalyelerin torunlarının yaşadıklarını görmekten memnuniyet duyuyorlar.

Kutucuk 6:3
Kentsel Anarşi ve Akıl Kontrolü

Yoksul İngiliz topluluğu sakinleri 1980'lerde ayaklandığında, Çevre Bakanı Michael Heseltine, sivil düzensizliği açıklamak için bir rapor yazdı. O zamanlar ve Ağustos 2011'deki kentsel isyanlar arasında, Britanya iki emlak patlaması/sönüşü yaşadı. Bir yığın insan evlerini ve işlerini kaybetme utancına katlandı. Zengin zenginleştikçe gelir boşluğu da gittikçe büyüdü.

Başbakan David Cameron'a göre, 2011 yazındaki isyanlar (i) Şehirlerde yaşayan 120.000 problemli aile ve (ii) Toplumun ahlaki bünyesinin kötüye gitmesi sebebiyle tetiklendi. Lord Heseltine (2001'de soylular sınıfına seçildi), "eğer iki değil; bir toplum yaratacaksak"[1] bunun kuşaklar arası işsizlik ve uyuşturucuyla bağlantılı suçların üstesinden sadece yerel liderlerin görevlendirilmesiyle gerçekleşeceğini ileri sürdü. Bu tipte görüşlerle, seçkinler kendilerini rahat ettirdiler. Travmatize olmuş o yerel toplulukların kendi liderlerini üretmekte başarısız olduklarını ima ederek, ulusun durumu için sınıf sorumluluğunu yerinden ettiler. Bu sırada, aileleri onları özel okula yollayacak kadar zengin olan çocuklar mesleki veya sportif kazanımlarda diğerlerinden daha iyi performans sergiledi.

1. Heseltine (2011).

Ulus, bu geçmişi ağırbaşlılıkla kabul etme yönünde sosyalleşmiştir. Bunun gerçekleştiği süreç Britanya'nın en önde gelen

sanat eleştirmenlerinden biri olan John Ruskin'in (1819-1900) hâl ve hareketlerinde görülmüştür. Siyaset hakkında yazarken, hisleri onu yanılmıştı. *Time and Tide* (1867) çalışmasında Viktorya dönemi toplumundaki çalışan insanların ağır şartlarını dikkatle inceledi. "İşadamı felsefesinin göstermelik mistisizmi" olarak Adam Smith'in "görünmez el" serbest piyasa ideolojisini kabaca reddetti. Ruskin "sakınmadan foyasını ortaya çıkardı".[10] Değer katan üreticilerin işlevlerini rant arayan yırtıcılarınkinden ayırt edemedi.

Devlet toprağı kamulaştırmalıdır, diye yazdı, fakat bir şartla. Reform arazi sahibi aileleri parçalamamalıdır.

> *Eski büyük aileler söz konusu olduğunda -her zaman olması gerektiği gibi ve bir bakıma, her ne kadar yozlaşmış olsa da hâlâ gerçekten, krallığın en soylu anıtsal mimarisidir, kutsal gelenekler ve kahramanların dininin canlı tapınakları- onlara devletin tüm şartları ve görünüşte asaletle yaşamalarını sağlayacak kadar çok fazla sayıda toprak, kalıcı olarak verilmelidir;* fakat ne gelirleri toprakların rantlarından sağlanmalıdır *ne de rant kesintisi olarak gelirleri ele geçirilmelidir (en mesafeli ve alttan alta uygulanan metotlarda bile). Bu asilzadenin işi değildir. Gelirleri Devlet tarafından belirlenip ödenmelidir, tıpkı Kral'ınki gibi.*[11]

Ruskin toprağa sahip aristokrasiyi korumak istedi. Tutumu, çocukken maruz kaldığı deneyimlerce renklendirilmişti. "Hayatı boyunca küçük bir çocukken babasıyla birlikte, servis arabasının 'şeri' siparişleri almak için dolaştığı, malikânelerini ziyaret etme alışkanlığı edindiği yerel seçkinler için duygusal bir hassasiyet sürdürdü. Ruskin'in hayalgücü, seçkinlerin kökeni üzerine romantik bir tarih dokudu, daha sonrasında bunu 'üst sınıf'a genelledi."[12]

Nesiller aristokratların iştahı tarafından bozuldu. Ruskin'in önermesi kültürlerinin korunabileceği düşüncesini sağlama

10. Hobson (1920:93).
11. Ruskin (1867:151). Ruskin'in vurgusu.
12. Hobson (1920:185).

alacaktı. Asilzadeler ve malikâneleriyle mest olurken, Ruskin kapitalizmin iki ayrı kültür tarafından oluştuğunu anlama konusunda başarısız oldu. Yırtıcılar'ın Kültürü, Üreticiler'inkine karşıydı. Ruskin'in saldırdığı piyasa modeli Adam Smith'in savunduğu modelin bayağılaştırılmış versiyonuydu. Smith piyasa modelinin organik olarak doğal ve sosyal evrenleri sembolik bir bütünde bağlamış bir fiyatlandırma mekanizması tarafından desteklenmiş olduğunu vurguladı. Toprak Vergisi'nin, "alışılmışın dışında" devlet gelirinin uygun kaynağı olduğunu yazdı.[13] Kiralık şeylerin ödemeleri, ahlaki normlarla uyumluydu: Ödemeler, sahiplerin devletten elde ettikleri çıkarları yansıtmak için uygun bir hâle getirildi.

Ruskin'in sosyalize edilmiş zihninin etkisi, 20. yüzyıla National Trust'ın kurucularından biri olan Octavia Hill'in (1838-1912) çalışmasıyla aktarıldı. Kendisini çalışan insanın durumunu iyileştirmeye adamıştı ve yaşamların doğaya erişim eksikliğinden nasıl etkilendiğinin derin bir anlayışına sahipti. 19. yüzyıl Britanya kültürünün kentsel yerleşimlere itilen kitlelere gaddarlık uygulayışıyla ilgili bir yanılgısı yoktu: "Geniş kasabalarımızın yoksullarının yaşamlarının iki büyük eksikliği vardır... Alan yoksunluğu ve güzellik yoksunluğu."[14]

Ruskin'in mali desteğiyle, Octavia Hill daha sonra 20. yüzyılın sosyal konutlandırma hareketi hâline gelen şeye girişti. Diğer girişimler insanlara "güzellik" aşılamaya yönelikti. Fakat en büyük mirası National Trust oldu. National Trust açık alanlar ve miras kalan mülkler, özellikle de yerlileri doğa ve toplumu narsistik kişilikleri etrafında döndüren aristokratların sarayları elde etmesine yönelikti. National Trust'ın vazifesinin dönüştürücü olması planlanmamıştı. Görkemli evler, günübirlik gezilerinde insanlar onlara aval aval baksın, diye günümüze kadar mümkün mertebe orijinal hâliyle ulaştırılmaya çalışıldı. Geçmişten bir kopuş, insanlar için bir rehabilitasyon olamayacaktı. National

13. Smith (1776: Bk.V, Böl. II).
14. Clayton'da (2012:26) söylendi.

Trust'ın açılışında baş destekçilerinden biri Westminster Dükü; en büyük gayrimenkullerden birinin sahibi ve rant arama kültürünün komutanı olduğunda bu nasıl gerçekleşebilir ki zaten?

Octavia Hill, Anglosakson ırkını ve İskoçya'nın, Galler'in ve İrlanda'nın Kelt kavimlerini dolandıran kaderi, ulusa miras bırakan karakterlerin pekiştirilmesine yardım etti. Hill'e göre, ilerleme hükümet eylemiyle değil; bireylerin yeniden moralizasyonuyla gerçekleşecektir (birbirlerine karşı olan ortak sorumluluklarının varsayımı). Fakat nüfus doğal yaşam alanından koparıldığı, atalarının yaşamlarını tüketen sınıfın büyüsü altında oldukları için Hill'in dediğine ulaşılamadı.

Direnen İnsanlar

1879 yılında, San Francisco'da bir gazeteci *Progress and Poverty* isimli bir kitap yazdı. Bu kitap ekonomi alanındaki ilk küresel çapta çoksatar oldu. Henry George, Britanya Adaları'nı konuşmasıyla kasıp kavurdu.

George, halkın haklarının iyileştirilmesine vergilendirmeyle ulaşılabileceğini açıklamak için Hıristiyan öğretileri klasik ekonomiyle birleştirdi. Rantlar havuzda toplanmış olsaydı, bu otomatik olarak topluluk boyunca sağlıklı düzenlemeleri tetikleyecekti. Sosyal, manevi ve maddi yaşam tapu senetlerinde ismi yazanların ellerinde tutulan tekel gücünün kaldırılmasından yarar sağlayacaktı.

Vergi reformu için popüler talebin arka yüzünde, 20. yüzyılın başlangıcında, Liberal Parti güçlenmek için taşra turnesine çıktı. Winston Churchill, publarda ve belediye binalarında kolay anlaşılır bir şekilde, vergi yükünün gelirlerin üstünden atılmasının tekrar toprak rantlarına konulmasının, nasıl tarihi geriye döndüreceğini anlatmıştı. Bu da çitleme hareketinin travmasının ve konulan yüklü vergilerin iyileştirmeleri için bir şanstı. Toplumsal dönüşümü müjdelemiş olan Finansman Senedi, yasa hâline geldi ve Halk'ın Bütçe'si olarak bilinmekteydi (1909). Yüz kızartıcı bir şekilde ölüme terk edildi.

Yasayı uygulamayı reddeden siyasilerin güdüleri Neville Chamberlain'in (1869-1940) eylemlerinde açığa vurulmuştu. 1931'de, Snowden'dan sonra Maliye Bakanı oldu. 1934'de Snowden'ın senedini kanunnameden çıkardı (Kutucuk 6:4). O yıl içinde, Büyük Buhran'ın zirvesindeyken, Chamberlain Özel (Depresif) Alanlar Eylemi'ni sundu. Böylece 2 milyon sterlinlik fon yüksek işsizlik oranlarının olduğu bölgelerde yaşayanların sıkıntılarını hafifletmek için sağlandı. İşçi Muhalefet, toplam miktarı yetersiz olduğu gerekçesiyle eleştirdi. Chamberlain buna "ihtiyaç duyulmadığı hâlde devasa bir miktar ayırmak absürd olur"[15] yanıtını verdi. "Cimrice bir hibe" Chamberlain'in toprak sahiplerine olan sübvansiyonlarıyla zıtlık oluşturuyordu. Şekerpancarı yetiştirenler 1932–1934 yılları arasında 9 milyon sterlinden fazla fon aldılar. Buğday yetiştirenler 11 milyon sterlinden fazla aldı. Mandıra çiftliği sahipleri 3 milyon sterlin civarında aldı. Büyükbaş hayvancılık yapanlar 3 milyon sterlin aldılar. Bu sübvansiyonlar genel nüfusun gıda giderlerini düşürmediği gibi aynı zamanda çiftlik çalışanlarının gelirlerini de yükseltmedi. Onlar rant olarak sayıldı.

1909 ve 1931 Eylemleri'nin kaderi, hukuk kuralıyla Britanya'nın ne ifade ettiğinin sınırlarını belirledi. Araziyi yönetenler için tek bir kural ve arazisi elinden alınanlar için ise bir başka tek kural vardı. İş, toprak mülkiyeti ve vergilendirmeye gelince, insanların isteklerinin Asiller Parlamentosu'nda yürürlüğe girmesine izin verilmiyordu.

Birazcık reform ümidi aristokrasiyi zayıflatan II. Dünya Savaşı'nı izledi. Sosyalistlerin eline şans geçti. Sosyalist modeli vergilerin geri alınması için uygulamaya kararlı olanlar iktidara geldiler. İlkeleri kullanışlı değildi; piyasa ekonomisiyle yürümüyordu.[16] Bu 1970'lerin toprak borsacıları için aynı tas aynı hamamdı.

Bir başa çıkma öğretisi olarak sosyalizm, İşçi hükümetlerin ev sahibi kültürünü taklit etme biçiminde bir ifade buldu. 1950'ler

15. Hannington (1937:20).
16. Blundell (1994).

ortasında, İngiltere'nin kuzey ilçelerindeki işçi sınıfı toplulukları, D-villages olarak sınıflandırıldı. Yok olacaklardı. İnsanların yeni kasabalara yeniden konumlandırması yapılacak, toprak tarıma geri dönecekti. Eğer bu İşçi politikası başarılı olmuş olsaydı,[17] kapitalist ekonominin çatlaklarında meydana gelen işçi sınıfı kültürü de Anglosakson köylerin sanayi öncesi dönemde aristoktasi tarafından silinmesi gibi yok edilmiş olacaktı. Kayıp ise maden işçisi olarak çalışan erkeklerin yaşamını çekilir kılan topluluk ruhu, bandolar ve toplumsal dayanışma olacaktı.

Kutucuk 6:4
Demokratik Yetkinin Suiistimali

Halka hitap eden bir yetkiyle kuşanmış Liberal hükümet, işi olmayan bireyleri desteklemek ve yaşlılara aylık sağlamak niyetiyle People's Budget'ı yasalaştırdı. Aristokrasi, başarılı bir şekilde demokrasi isteğini engelleyen artçı eylem savaşı verdi. Mahkemeyi, vergilerin de temelleneceği toprağın değerlendirilmesi durumunu engellemek için kullandılar. People's Budget yerine getirilmemişti. Yine 1931'de, Maliye Bakanı Philip Snowden (1864-1937) tarafından vergi kaydırmasına yasada yer verildi. Henry George'un mitinglerinden birine katılmıştı. Yine, yasa yerine getirilmemişti.

Eğer demokrasi hukuk kuralı tarafından suiistimale uğrayacak olmasaydı, Britanya 20. yüzyılda ne derece farklı evrilebilirdi? Parlamentolar'ın Anası, halktan dünya savaşlarında iki kere canlarını feda etmelerini talep etti. Aynı Parlamento, halkın refahını merkeze alan meselelerde kendi yasalarını uygulamaya hazır değildir.

D-villages, "insan yerleşmesi için uygunsuz" olarak ilan edildi. Sakinleri ise bu konuda hemfikir olmadı ve direndiler. Ama asıl galip, İngiltere'nin emekçi insanlarını temsil ettiğini iddia

17. Wainwrgiht (2011:27).

eden siyasetçilerin seçilmeye devam ettiği kültürdür. Tony Blair'in idaresi süresince, birçok işçi sınıfı toplulukları bir kez daha insan yerleşmesi için uygunsuz ilan edilmişti. Bütün sokaklar ve mahalleler Liverpool, Manchester gibi şehirlerin yenilenmesi kampanyası kapsamında yıkıldılar. Acımasız gerçek Pathfinder programının inşaat firması kılığındaki toprak borsacılarını zenginleştirmiş olmasıdır.[18] Çalışan aileler, topluluklarının canlılıklarını yitirişlerine katlanmak zorunda bırakılan atalarının yerinden edilmişlik kaderini bir kez daha yaşamışlardır.

Lidersiz Dünya: Bir Prognoz

Hile, kuşkusuz ki Parlamentolar'ın Anası tarafından beslendi. 2009'da sahte harcama iddiaları patlak verdiğinde hassas noktaya dokunan mesele halkın gözleri önüne serilmişti. Parlamento üyeleri, seçmenler birçok milletvekilinin kendileri üzerinden zengin olduklarını anladıklarında mahcup olmuştu. Kanıtlar *Daily Telegraph* tarafından sağlandı. Kazık atmak için öncelikli mekanizma, sermaya kazançlarının ikinci ev sahipliğinden toplanmasıdır. İkinci mülkiyetler için ipotekler, vergi mükellefleri tarafından finanse edilmişti. Nasıl onlara oy verenlerin istismarından yarar sağlayan siyasilerin dünyaya bakış biçimlerini yok eden bir reform tayin etmesini bekleyebiliriz ki?

Kendine hizmet eden bir kültüre kendisini kaptırmış bir siyasi sınıfla geri kalanımız lidersiz bir dünyada yaşamaktadır. Eğer Britanya emperyalist güçlerin temsilcisiyse, başımızdaki insanların oldukça tehlikeli bir dünyada hepimizin ortak çıkarı adına yol göstereceğine güven besleyemeyiz. Prognoz, 21. yüzyılda tutuşmuş bir dünya üzerinedir. Bu dünya hileler tarafından oluşturulmuş tek bir takoz üzerine inşa edilmiştir.

Bugünkü durumunda, sosyal evrenimiz birkaç ulus tarafından şekillenmiştir. Nüfusların bilinçlerini başka bileşenler üzerinde

18. Harrison (2006a:134-6).

yeniden şekillendirdiler; rahatça topraklarına el koyabilmek için. Toplumlar parçalara ayrıldı ve eski bağlılıkları bölmek ve böylece insanları kendileri için en iyi olanı düşünme konusunda yanıltmak için tekrar grupladılar. Bu süreç 20. yüzyıl başlarına kadar devam etti. Britanya ve Fransa, Londra ve Paris'teki ofislerinden –Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgisini takiben– Yakındoğulu halkların etnik ve biyo-bölgesel olarak hatlarını tekrar belirlemek için yetkiliydiler. Bu talimatın günümüze ait uyumluluğu, Dışişleri Bakanı William Hague tarafından beyan edilmişti. Whitehall'da Dışişleri ve Milletler Topluluğu Bürosu'nda konuşan Hague: "Bu binada kaç sınır çizildiğini düşünüyorsunuz. Dünya bunlarla darmadağın olmuştur ve bu sınırların neden yaratıldığını dünyaya açıklayabilmeliyiz"[19] demişti. Fakat Batılı hükümetler antik toplumların haritalardaki çizilmiş sınırlarla nasıl bozulduğunun tarafsız raporlarını verebilecek durumda mıdırlar? Açıklamalar, toprak çalmalar hesaba katılmadığı sürece bir anlam ifade etmemektedir. Geçmişte yaratılmış acılar, inkârla örtbas edildi ve bu da kısmi teşhise yol açtı. Bu diplomasi söylemi için tehlikelidir. Fay hatları Arap Baharı sırasında açıkça ortaya çıktı; haritalar üzerindeki keskin çizgilerle belirlenmiş emperyal mirasa uyum sağlamaya çalışılırken, Irak ve Suriye gibi ülkelerde katliama götüren etnik bölünmeler ortaya çıktı.

Jeopolitik olarak, diğer ülkelerin ihtiyaçları mesele olduğunda, Batı gerçeği gizlemeyi dileyebilir. Fakat realizm ihtiyacı Avrupa'ya ve 2008 mali krizleri patladığından Amerika'ya dayatılmıştı. Bu kriz ekonomik modellerinin uygulanabilirliğine meydan okudu. Eğer analistler ana sebeplere gerektiği önemli değerlendirmeyi atfedemezlerse, doğal çevre tehdidi gibi konuların üstesinden gelmek için gerekli bilge tavsiyelerin ne şansı kalırdı? İyimser olma hakkına sahip değiliz; çünkü ekonomi tarihi kalıcı başarısızlıklardan biridir. Ani yükseliş ve düşüş döngülerinin istikrar bozucu tekrarlamasına rağmen, siyasetçiler ekonomiyi altüst eden güçleri görmezden gelen ilkeler formüle

19. Tweedie (2012).

etmeye devam etti. John Maynard Keynes, henüz 1936 yılında derin bir problemin varlığını saptadı. Siyasete sürreal yaklaşım yönünden Keynes'in teşhisi:

> *Yakın tarihli "matematiksel" ekonominin çok büyük bir kısmı uydurmasyondur, yazarın gösterişli ve yararsız sembollerin labirentinde, gerçek dünyanın karmaşıklıklarını ve karşılıklı bağımlılıklarını kaybettiren, dayandıkları baş varsayımlar kadar özensizce.*[20]

Ana ekonomik dönemlerin öngörülebilecek dönüm noktalarının hassasiyeti, bu işlevsiz olayların rastgele olmadığını doğrular. Kapitalist modelin DNA'sına işlenmişlerdir. Peki neden hükümetler adli çareler uygulama konusunda yetisizdir? Teşhis yapılması ve reçete yazımı başarısızlığına ait bir vaka incelemesi olarak, Britanya hükümeti tarafından mali piyasalara durağanlık getirmesi için göreve getirilmiş ekonomistin eylem ve görüşlerini inceleyebiliriz.

Sir Mervyn King, İngiliz Merkez Bankası Müdürü olarak, ekonomistlerin istikrarsızlığa sebep olan şeyleri uzun süredir bildiklerini öne sürdü. Bankacılara bu konuda fazlasıyla yükleniyordu. "Mali sistemini simyacılık üzerine kurması onun rasyonalitesi için kötü bir reklamdır" demiştir. "Bankacılık düzenlemelerinin birçok çeşidi içinde en kötüsü bugün sahip olduğumuzdur."[21]

King, ülkesinin mali sistemini yönetmek için para ve güçle donatılmıştır. Yine de, patlama yıllarında bir kere bile amaca uygun olmaması sebebiyle bankaları kınamadı. Fakat problem, ısrar ettiğine göre, entelektüel bir disiplin olarak ekonomiyle ilgili değildi.

> *Ekonomik krizlerdeki hayalkırıklığı, bu meseleleri anlamak için entelektüel bir hayal ürünü ya da bir ekonomi bilimi değildi. Ekonomistler örtülü kamu sübvansiyonlarından kaynaklanan, ister çarpık teşvikler olsun, asimetrik bilgi veya diğer kusurlulukları taşıyan, bir piyasa te-*

20. Keynes (1936:298).
21. King (2010).

melli sonucun toplumsal açıdan vasat olmayacağını kabul ettiler. [1950'lerden beri] Bu fikir modern ekonominin merkezindedir.[22]

King'in mali sektöre karşı kapsamlı yakınması, katılan gerçek değerin ulusun gelirsel istatistiklerde ağır şekilde şişirilmesine bankalar tarafından verilen izindi.

Fakat hükümetlerin Sir Mervyn gibi ekonomik danışmanları, neden siyasetçilerin ve kendilerinin bankaların "ek varlıkları sınırsız bir şekilde üretmesine" sessiz kaldığının gerçekten de farkındaydılar. "Ve krizlere erişimde, bu hummalı faaliyet için gölge bankacılık denilen sistemdeki bir sürü vasıta ve fonlarla desteklendi ve kışkırtıldı?" King, Bankaların hem Birleşik Krallık hem Birleşik Devletler'in mali varlıklarının getirilerinin sahte oranlarını açığa vurmak için anlatılar uydurduğunu kabul etmiştir. Bu gidişatın *doğal* olduğuna inanır. Krizler ve bankalar, ona göre, "samimi dostlar"dır ve krizler daha sık ve daha büyük ölçekte gerçekleşecektir.

İngiliz Merkez Bankası Müdürü'ne inanacak olursak, iyi çözüm beklentisi ya da umut yoktur. Hükümetlerin ilkelere yönelik alet çantasında sihirli bir değnek bulunmamaktadır. Bu karamsarlık, eğer King'in içgörülerini, birlikte kitap yazdıkları Profesör John Kay'in görüşleriyle birleştirirsek şiddetlenir.

Kay, bonus arayıcı finansçıların Hızlı Zengin Ol kültürünü soruşturmak için Britanya hükümeti tarafından yetkilendirilmişti. Şöyle bir sonuç çıkardı: "Kısa vadecilik ya da dar görüşlülük, gelecekteki kazançlar pahasına acil memnuniyet arayışı üzerine karar vermek doğal insan eğilimidir."[23] Kay ve King için de olduğu gibi, insan doğasındaki başarısızlıklar için basit bir çare ilkesi yoktur. Aynı zamanda bankacıların kısa vadede para kazanma girişimlerini serbestçe yaptıkları toplumsal yapının da bir denetimi yoktur.

Bölüm 11'de açıklayacağım gibi, kısa vadecilik ehlileştir*ilebilir*. Gelirin dağılımını disiplin altına alan alet, mali bir ens-

22. King (2010).
23. Kay (2012:14).

trüman hâlini alır. Hızlı zengin Ol zihniyeti, eğer piyasalar günlük ilişkilerimizde uyguladığımız ilkelere bağlı olursa uçup gidecektir: Kullanmak istediğimiz hizmetlerin kullanımı için ödeme yapmak. Fakat bu ilkenin, Mervyn King'in ve John Kay'in zihinsel tabiatını ihlal etmesine izin verilmemişti (Kutucuk 6:5).

Kutucuk 6:5
Kanıtı Kim Umursuyor?

Mervyn King ve ortak yazarı John Kay, 19. yüzyıl sonundaki toprağa atfedilen popüler "başlıca vergi temeli" kampanyasını hatırlattı. Kamu, görünüşe göre, demokratik isteklerini açıklamakta rasyoneldi, çünkü "ekonomik rant vergisi aramanın altında yatan entelektüel argüman gücünü korumaktaydı". Fakat King ve Kay'in görüşünde, ekonomik rantların "modern Devlet'i finanse etmek için ihtiyaç duyulan kaynakları elde etmek için kullanışlı araçlar olduklarının" yetersiz olduğu "ortada"ydı. Kamu hizmetlerini fonlamanın en iyi huylu yolu olarak kabul edilen şeyin reddini destekleyecek hiçbir istatistiksel kanıt veya teorik dayanak üretmediler.

Dürüst iş yapma, mesele toprak ve rant olduğunda ekonomide yenilgi demek değildir. Eğer Kay (*Financial Times*'ın 27 Aralık 2009 tarihinde, Kay'in köşesinde yer almaktadır) tarafından yapılan açıklamayı kabul edersek; bu mesele önem taşır: Servet yaratarak ya da başkaları tarafından yaratılmış servete el koyarak servet sahibi hâline gelebilirsin. El koymak yasadışı sayıldığında bu hırsızlık veya dolandırıcılık adını alır. Yasal olduğunda ise ekonomistler buna "rant arayıcılığı"[1] der.

1. Kay ve King (1990:179).

Güce sahip insanların yarattığı engellerin üstesinden gelmek zor olacaktır; çünkü 1980'lerin Kolay Yoldan Zengin Ol kültürü insanların çoğunluğuna bulaşmıştır. Çalışan insanlar emeklilikleri için bir "güvence" edinmiş olma niteliğinde "mal mülk"

yatırımlarına (toprak kastedilmemiştir) itilmişti. Toprak sosyal ve psikolojik amaçların doyurulmasından öte kâr getirisiyle arzulandı. İnsanlar eylemlerinin sadece psikolojik etkiler bir yana; sosyolojik uzantılarını anlayamadılar, fakat kendilerinin kazanmadığı sermayeyi toplamak için en iyi yolun bu olduğunu *biliyorlardı*. Umulmadık kazançlar arayışının peşine düştüler, bir başka deyişle "kazanılmamış kıymet artışı".

Kutucuk 6:6
Sermaye Oluşumunun Sonu

İlk Endüstri Kaptanları Britanya'da doğdu. Şimdilerde, Britanya endüstriyel girişimcilik için mezar taşı yazısı yazmakta. Yeni nesil geri çekiliyor: Rant getiren mülk yatırımları tercih ettikleri. *Financial Times*'daki (15 Eylül 2012) başlık girişimcilik kültürü için karanlık geleceğin sinyalini verdi: "Genç yatırımcılar Al Kiraya Ver seçeneğine bel bağladı." Bir emlakçı şöyle açıkladı: "Genç toprak sahiplerinin birçoğu, Al Kiraya Ver seçeneğini, sabahtan akşama kadar çalışılan, öngörülemez borsaya karşı güvenlir bir alternatif olarak gören bankacı ya da tüccarlardı. Genellikle yıllık ikramiyelerini Al Kiraya Ver ipoteği için depozito olarak kullanırlar.

Bir zamanlar, ilk endüstriyel ulus, yatırım mallarının oluşumunu borsaya akan fonlarından finanse etmişti. Fakat kârlı iş yapmak isteyen yeni nesil dersini almıştı. Ebeveynlerinin sosyal güvenlik fonlarının değer kaybına tanık oldular ve borsanın, sermaye mallarının değerlerinde milyarları nasıl söküp aldığını gördüler. Rasyonel davranarak, toprak temelli malları yeğlediler. Aylıklarını rantlardan sağlayacaklardır. Fakat yeterli sayıda servet yaratıcıları, aradıkları rantı üretiyor olacaklar mı?

Kış uykusunda olan Batılı liderler beraberinde, hile sendromunu güdüleyen gözü doymazlık, 21. yüzyıla geçerken mantıklı şekilde sonuçlandı. Hedef düşük gelirli insanlardı. Toprağa ya-

tırım yapmaları için akılları çelinmiş olabilir miydi? Kâinatın Efendiler'i, Londra'nın Canary Wharf'ında ve Wall Street'teki kuleleriyle göğe doğru yükselen hırsları, cebinde bir kuruş olanı kuruşsuz bırakacak bir yol çizdi. Yoksulların yaşamlarını ipotekleyeceklerdi. Bankacılar ve borsacılar, ücretleri topladılar ve kendilerine pratik zekâları için cömert ikramiyeler ödediler. Hükümetler de suç ortağıydı, 2008'deki krizler için Birleşik Devletler'in raporunun tasdik ettiği gibi:

> *Bir ulus olarak, önceden mali piyasalara erişimi önlenen ailelere kredi kullandırmak arzusuyla, saldırgan konut sahipliği hedefleri belirleriz. Yine de hükümet fırsat felsefesinin uygulanabilir gerçekliklerle eşleştirimini sağlamakta başarısız olmuştur. Amerikan Merkez Bankası'nın ve diğer düzenleyicilerin sorumsuz şekilde kredi vermeye devam etmesine bir kez daha tanık olmak. Konut sahipliği 2004 İlkbaharında zirve yaptı ve düşüşe geçti. O noktadan itibaren, fırsattan söz etmek, trajik biçimde, ortaya çıkmakta olan mali felaket gerçekliği ile anlaşmazlık hâlindeydi.*[24]

Bu hilekârların sürreal rüyasının sonuydu. *Yerinden edilmiş fakir fukaranın suiistimalinin sonu.* Şimdi, tüm sınıflar –prenslerden halka uzanan vatanseverlere kadar– sistemin parçası hâline getirilmişti. *Hepimiz* hiçbir şey yapmadan para kazanmak istedik. Bir ev al, ipoteğini 25 yıl boyunca öde ve *ne çıksa beğenirsin!* Evi sat, küçült ve değer artışım cebe indir!

Travma yaşamakta olan Eski Dünya uluslarının yanı sıra, halk kültürünün canlılığı rantlarının hırsızlığıyla tükenmiştir, gelecek için iyimser olmak konusunda çok az sebep var (Kutucuk 6:6). Fakat ihtiyacımız olan tüm maddi ürünleri üretecek yetimiz bulunuyor: Yoksulluğa ihtiyaç yok, avantayla yaşamaya da. Fakat Batı'nın rant arayan seçkinlerinden yeni yönlendirici ilkeler gelmesini bekleyemeyiz. Acaba aydınlanmacı liderlik eski sömürge devletlerin Yeni Dünya'sından çıkabilir miydi?

24. Financial Crisis Inquiry Commission (2011:xxvii).

Yedinci Bölüm

Distopyaya Giden Yol

Barbarlar şehir sınırlarında değildir. Şehrin içindedirler. Mayıs ayının sıcak bir haftasında, yüzlerini bana gösterdiler. Birlikte hareket ettiler, onlar insanın ne olduğunun bir tükeniş göstergesiydi.

Toplumun yamyamlaştırılmasıyla meşgul üç aktör arasında yaşanan soğukkanlı bir performanstı. *Danse macabre*'da gözler önüne serilmiş, üç bağlantısız olay.

Yağmacılar: Buenos Aires ilinin hükümeti ekilebilir araziler için vergi koymak istedi. Yüksek küresel meta fiyatları toprağın değerini arttırdı, fakat eksik tahakkük ettirilmiş

topraktan gelen gelir, devlet hazinesi için gülünç derecede az bir katkıya düşmüştü. Vali Daniel Scioli, otobanlar ve okullara yatırım fonu sağlamak için gelire ihtiyaç olduğunu söyledi. Toprak sahipleri hedef alındı. Yerel piyasaya gıda satışını reddettiler ve protestoya başladılar. Lobi faaliyetleri öylesine yırtıcıydı ki, hükümetin yeterli çoğunluk toplayamamasına yol açtı. Kenar mahallelerdeki çocukların eğitimine yatırım için para toplanamayacaktı.

Yırtıcılar: *Buenos Aires Herald*'ın 20 Mayıs 2012 sayısında kapak yüzü oydu: Sistemi her ne olursa olsun korumuş olan temsilci. Jorge Rafael Videla, 1976 yılında askerî darbeye öncülük eden ve 7.000 ile 8.000 insanın kaybolması emrini veren general. Muhabir Ceferino Reato'ya, bunun, yıkıcı örgütlere karşı ulusun güvenliğinin sağlanması için ödenmesi gereken bir bedel olduğunu söylemişti. Bir ulusu travmaya sürükleyen olayların ilk dökümü *Disposición final*'de yayımlandı. Haziran 2012'de, ordudaki çocuksuz çiftlere verilmek üzere bebeklerin kaçırılmasını organize ettiği için, 50 yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Sinsi Gezenler: Buenos Aires sınırları gayriresmî topluluklarla, leş yiyen hayvanlarla çukurlaşmış zengin bir şehirdir. Üç tanesi, ders verdiğim üniversite binasının bitişiğindeki resepsiyonda güvenlik kameralarına yakalandı. Kayıtlar, temiz giyimli, yirmili yaşlarının başlarında çevik ellere sahip üç erkeği kadınların çantalarını ABD doları ararken göstermekteydi. Bir cüzdan, içinde dizüstü bilgisayarıyla birlikte bir çanta aldılar, ardından benim kamera çantamı gözlerine kestirdiler. Sakin bir şekilde, aralarından biri ceketini çantamın üzerine yerleştirdi ve 90 saniyelik bir süre için orada oturup birileriyle sohbet etme görüntüsü vermeye çalıştı. Sonra da, ayağa kalkarken ceketini alırken onun altında yer alan kameramı da yürüterek ortadan kayboldu.

Üç bölüm. Tek mesaj. Dünyanın en zengini olabilecekken başarısız bir devlete dönüşmüş bir ulusun üç hikâye katmanı.

Hikâye No. 1: *Ne yaşandı.* Doğanın zengin bağışları herkese; yerlisine de Avrupa'dan gelen muhacire de bolluk temin etti. Yağmacılar, bunun gerçekleşmesine engel oldular.

Hikâye No. 2: *Ne yaşanabilirdi.* 100 yıl önce ekonomistler Arjantin'in Birleşik Devletler kadar hızlı bir şekilde gelişebilme kapasitesi olduğunu öne sürmüşlerdi. Bunun başarılması için seçkinlerin güçlerini halkla paylaşması gerekliydi. Yırtıcılar bunun gerçekleşmesine engel oldular.

Hikâye No. 3: *Ne yaşanmalıydı.* İspanya'dan akın akın göçmenler geldikçe, neredeyse 3 milyon km² kaynak zengini bölge herkes için yeterliydi. General Manuel Belgrano İspanya'dan bağımsızlık kazanmak için savaşırken ima ettiği şey de buydu. Salamanca Üniversitesi'ndeki çalışmalarıyla, Arjantin'in özgürleştiği takdirde nasıl gelişeceğine dair bir vizyon geliştirdi. Yırtıcılar buna izin vermeyecekti.

Bugün Belgrano, Arjantinlilere milli bayrağı tasarlayan askerî lider olarak hatırlatılıyor. Asıl önemli olan şeyi söylemiyorlar. Belgrano İspanya'dan, yerli kabilelere zarar vermeden bolluk sağlayabilecek bir tasarı getirmişti.

Belgrano 1770 yılında Buenos Aires'de doğdu. Eğitim amaçlı İspanya'ya gitti. Hayal gücü, Aydınlanma Çağı fikirleriyle fitillendi. Özellikle de Fransız fizyokratların ekonomi öğretilerini çalıştı. Tarımsal ekonominin devlet için doğal bir gelir kaynağı –toprak rantı– olduğunu açıkladılar. Rantlar, altyapı ve halkın ortak kullandığı hizmetlere fon sağlaması için tek bir vergide toplanmalıydı. François Quesnay'ın *Maximes générales de Gouvernement Economique d'un Royaume Agricole* eserini çevirdi.

Mali ilkesini Rio de la Plata Genel Valilik'e döndüğünde tanıttı. Bölgenin gelişimini temin etmek için en iyi yolun bu olduğuna inanmaktaydı. Önerileri İspanya'da doğan ve servetlerini verimli pampa sazları üzerinden sağlamak isteyen toprak sahiplerinin aleyhineydi. *Peninsulars* şeklinde tanınıyorlardı. Buenos Aires'de doğan Belgrano, *criollo* olarak sınıflanmıştı; *peninsulars*'ın bir çentik altındaki sınıf.

Belgrano toprak sahiplerinin güçlerini suiistimal ettiğini anladı, fakat bir tarafta da İspanya vardı. Mali reformun reddi, onu sömürgeci güce karşı daha fazla özerklik sağlamak için çalışmak üzere cesaretlendirdi. 1810'un Mayıs Devrimi'nde yer almıştı. Gücü ele geçiren Primera Junta üyesi olarak seçildi. Devrimci hükümete destek bulmak için Avrupa'yla diplomatik misyon başlatma yoluna girdiği Bernardino Rivadavia ile yakın ilişki kurdu. Rivadavia yeni devletin gelir sistemini geniş bölgenin bereketli topraklarının rantlarıyla temellendirme vizyonuna sahip olan bir siyasetçi olduğunu kanıtlayacaktı.

Tarihin Kararı

İspanya'dan kopuşu izleyen süreçte, "içinde ikamet etmek isteyen dünyadaki tüm erkekler için" toprak vaat eden bir anayasa düzenlenmiştir. Ve bol bol toprak vardı. Bugün, o bölgeler 39 milyon insana ev sahipliği yapmaktadır. Herkesin iyi şartlar altında yaşaması için yeter de artar derecede alan bulunuyordu. Buna rağmen ulus perişan bir hâle geldi. 9 Aralık 2010'da televizyon kameraları Buenos Aires'in Villa Soldati mahallesindeki "Kızılderili" isimli parkta kurulmuş binlerce aileyi gösteriyordu. Topraksız insanlar ümitsiz durumlarını başka konumların şiddetli işgali devam ederken gözler önüne serdi. Buenos Aires Üniversitesi'nde hukuk profesörü Dr. Héctor Sandler'ın kelimeleriyle: "Anayasa Meydanı'nda kıyamet koptu."[1]

Bolluk bahşedilen bir arazide topraksız milyonlar. Nüfusun yaklaşık %85'i arazinin %1'lik kısmında yaşamaktadır. %99 kadar bir kısmı kapasitesinden çok daha az nüfusu ağırlamakta olup bu topraklar verimliliğiyle bilinmektedir. Latin Amerika'da Colorado Üniversitesi'nde siyaset bilimi profesörü ve uzmanı olan James Busey (1916-2007), Arjantin'in demir, ham petrol, bakır, uranyum, kalay, kurşun, çinko ve İspanyol maceraperestleri çokça cezbetmiş olan gümüşe sahip olduğunu söylemişti. En önemlisi de, Buenos Aires'in kuzey, batı ve güneye doğru

1. 24 Aralık 2010, kişisel iletişim.

ovaları –Yaklaşık Texas büyüklüğünde– en zengin siyah topraklara sahiptir. Fakat Busey'in de gördüğü asıl problem, "Arjantin neredeyse boş bir ülkedir." Arjantin'i Güney Amerika bölgesinin beşte biri büyüklüğünde olan Fransa'yla şu açılardan kıyaslar:

> *Eğer Arjantin aynı nüfus yoğunluğuna sahip olsaydı, pampa toprağının zenginlikleri de göz önünde bulundurulduğunda, yaklaşık 34 milyon yerine 275 milyon kişi olabilmesi mümkündü.*[2]

Eğer ekonomik model Belgrano ve Rivadavia tarafından savunulan olsaydı, gelirler Birleşik Devletler'dekine benzer olurdu. Onun yerine, 2005'e gelindiğinde, Arjantin'in *per capita* (kişi başına) geliri Birleşik Devletler'in üçte biri oranındaydı. Yanlış giden neydi?

Bolluk Ülkesi

Arjantin'in kaderi doğal hukukla belirlenmemişti. Arjantin'in karşı olgusal bir pratiğe başvurarak nasıl gelişmiş *olabileceğini* gözümüzde canlandırabiliriz.

Arjantin aslen bugünkünden radikal olarak farklı bir topluma götürmüş olabilecek bir gelişim yörüngesi benimsemişti. 1810'un Mayıs Devrimi'nde, insanlar Avrupai modele hapsolmuşluğa son verdiklerinde kaderlerinin kontrolünü kendi ellerine aldılar. Yeni toplumun temel direği mülkiyet kanunuydu; örnekseliyle, kamu maliyesi öğretisi. Arjantinliler faziletli bir toplum vizyonunu desteklediler. Bu sonucu getirecek ilke Kira Malları Sözleşmesi Yasası'ydı. 1824'de, 1826 yılında Arjantin illerinin başkanı olduğunda bankalar, okullar ve para sistemi kurmuş olan Rivadavia tarafından yasalaştırılmıştı. Arjantin'i en büyük sığır eti ithalatçısı hâline gelen Birleşik Krallık'la ticari antlaşmalar yaptı. Rivadavia'nın temel yeniliği, yine de, maliydi.

Rivadavia'nın felsefesi, güncelerinde yer alan tek bir cümlede berraklaşır: "Hiç kimse toprağı diğerlerinin onu kullanımını

2. Busey (1995:50).

önlemek için kullanamaz." Vizyonu ahlaki bir temel üzerine inşa edilmiş bir anayasaydı. Kimse doğanın kaynaklarından mahrum edilmeyecekti. Herkese toprağa erişim açısından eşit hak tanınacaktı.

Rivadavia'nın eşitlik düşüncesinin testi zorluydu: *Gelecek kuşakların doğal kaynaklara eşit erişim haklarını korur muydu?* Busey, Rivadavia'nın yürürlüğe koyduğu maliye politikasının maksadını özetledi:

> *İspanya etki alanlarında çok yaygın olan büyük mülkler sisteminin gelişimini önlemek için tasarlanmış radikal bir toprak reformu önleminin yürürlüğe konduğunu gördü. Planı toprak sahipliğini milletin -bir başka deyişle hükümet- gözetimi altında tutmak; parselleri onları kullanacak şirket ve bireylere kiralamaktı... İşgal edenler, devlete rantlarını ödemek için toprağı ekonomik olarak kullanmaya mecbur bırakılacaktı, [bu durum üzerine] sonu olmayan, yetersiz şekilde kullanılmış* estancias (*ya da* haciendas) *ortaya çıkarmaz.*[3]

Nüfus ne kadar büyümüş olursa olsun, ne kadar toprak özel kullanım için elde tutuluyor olursa olsun, *hiç kimse önceki nesillerin istemleri sebebiyle dezavantajlı konuma düşmeyecekti.* Hepsi düzenli olarak toprak rantlarından edinilen fonlarla desteklenen kamu hizmetlerinden eşit yararlanacaklardı. Toprak sahipleri sayıca ne kadar az olursa olsun, yaşam sürdürücü araçlara hâkim olmayla gelen gücü tekelleştiremezlerdi. O güç, tüm nüfusa yayılarak demokratikleştirilmeliydi.

Yıllık ücret veya rant "kanon" diye adlandırılmıştı. Dr. Sandler'a göre: "Arjantin modern dünyada, toprağa eşit erişimi hukuk kuralıyla sağlamaya yönelmiş olan ilk ülkeydi."[4] Toprak, %8'i otlak alanlar için ve %4 ekilebilir arazi için faiz oranında rant ödemesi şeklinde, 20 yıllık icarlara tabi tutulmuştu. Rantlar 10 yıl sonunda mahalleden seçilmiş jürilerce gözden geçirilmiş olacaktı. Yürürlükteki toprak vergisiyle,

3. Busey (1995:51).
4. 2 Ocak 2011, bireysel iletişim.

Arjantinliler yeni bir sosyal kimlik oluşumu yansıtan ekonomiyi geliştirmekte özgür olacaklardı. Formül, halka ait yeni bir dayanışma bakışı sundu.

İlk başta ekonomi gelişti. Ülke 19. yüzyıl sonuna kadar en zenginler (Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla, *per capita* açısından) arasına girdi.[5] Yine de, milyonlarca göçmenin –Avrupa'nın her ülkesinden gelen– iyi bir yaşama erişim hakkı engellendi.

Arjantin klasik bir başarısız devlet vakası hâline geldi.

Araziyi Temizlemek

16. yüzyılda Buenos Aires çevresindeki iç bölgeleri ilk kez sömürgeleştiren İspanyollar, bölgenin Kızılderili kavimlerce yoğun olarak işgal edilmemiş oluşuyla karşılaştı. Avcı toplayıcılar, taştan kasabalarda çiftçilik yaparak yaşayanlarla aynı anda var oldular.

Avrupalılar'ın gelişiyle birlikte, kültürlerin çatışması kaçınılmazdı. Anlaşmazlığı en aza indirmek ve huzurlu birlikteliği sunacak olan bir kültürel kaynaşma ortamı oluşturmak için bir mutabakat gerekliydi. Fakat beyaz sömürgeciler beraberinde bir mavi kopya getirmemişti. Hatta büyükbaş çiftlik işletmeleri, Kızılderililer'in avladığı hayvanları da yerinden etti. Bu da yerli toplulukların sığırları çalmasıyla sonuçlanmıştı.

İspanya'dan bağımsızlığı kazanışla birlikte, çalışma sömürgeleştirme sürecinde düzeni aşılamaya başladı. 1833'te, en büyük *hacienda* sahibi, Juan Manuel de Rosas –Busey onu bir tiran olarak niteledi[6]– kıta yerlilerini pasifize etmek için başarılı bir operasyon başlattı. Ama hâlâ bütün ırkları ve kültürleri birleştirecek bir yerleşim kurmak olasıydı. Bu tip bir sonucun anahtarı mülkiyet hakları öğretisiydi. Eğer Avrupalı geleneksel hissiyatlarda yankı uyandıran, toprağı paylaşma felsefesini yüceltmiş olsaydı, eşsiz bir sosyal gelişme modeline evrilmişlik mümkün olmaz mıydı?

5. Harrison (2008:140-4).
6. Busey (1995:54).

Kira Malları Sözleşmesi Yasası'nın uygulamaya konulmasını izleyen yıllarda, toprak sahipleri arazi parçalarını büyüttü ve onları 1869'da yasayı ihlale götüren, kendi bölgesel siyasi güçlerini inşa ettiler. Kongre üyeleri, doğanın kaynaklarının paylaşımına vurgu yapan öğretinin "komünist" olduğunu iddia etti. Bu, rant ödemelerinin mütekabili olmasına rağmen, işgücü ve girişimcilerin ürettikleri üzerine vergisizlikti! Nüfus, Rivadavia'nın yasasının ruhunu savunabilecek durumda değildi. Birçoğu vahim bedelleri ödemek zorunda bırakılmıştı.

- 1827 yılında, yaklaşık 6,5 milyon akre 112 tüzel kişiye ve bireye kiralanmıştı. Bunların, 10'unun her biri 133.000 akreden fazlasını aldı. 1830 itibariyle, 538 birey ve tüzel kişi 20 milyon akre aldı; bir kişi 880.000 akre; diğeri 735.000 akre almıştı.[7]
- Toprak ağaları "ödevlerinden hile ile paçayı sıyırma ustaları... Çayırların ve tahıl tarlalarının bu yeni uzmanları siyasi ve ekonomik diktatörler hâline geldi. Toprak sermayeleri, Avrupalı göçmenlerin kendi çiftliklerine yerleşim hızını etkiledi, şehirlerin sağlıksız gelişimini de kışkırttı ve demokratik kurumların gelişimini geciktirdi".[8]

Paragöz toprak sahipleri arsalarını kabilelerin alanlarına doğru gitgide genişlettiler ve avcılık-toplayıcılıkla geçinen göçebe toplulukların haklarını ihlal ettiler. Sığır çalmalar da, 1872'deki 300 *criollos*'un ölümü ve 200.000 sığırın çalınmasıyla sonuçlanmış olan ciddi boyutlu bir istilaya kadar devam etti.

1875'te, Adolfo Alsina, Savaş Bakanı, Kızılderili nüfusu rahatsız etmeden bölgeyi meskûn hâle getirmek için plan teklif etti. Sığırların çalınması Julio Argentina Roca başkan olana dek yine tekrarladı. Son bir çözüm düşündü: Kızılderililer'in bölgeden uzaklaştırılması ya da yok edilmesi. Çölün Fethi harekâtını şu ifadelerle ilan etti:

7. Herring (1968:700).
8. Herring (1968:700).

Babayiğit bir halk olarak özsaygımız, en kısa zamanda durdurmamız konusunda mecbur bırakır, aklen veya cebren, servetimizi mahveden ve bölgeye yerleşmemizi engelleyen o bir avuç barbar, kanun namına, kendi ülkemizi Cumhuriyet'in en zengini ve en verimli topraklarına sahip olanı yapmak için ilerleme kaydetmemizi engeller.[9]

Roca Rio Negro'ya kadar olan Kızılderili yerleşimlerine düzenlediği saldırı dalgalarıyla etnik temizlik gerçekleştirdi. 1879'daki saldırılar Birleşik Devletler'den temin edilmiş kuyruktan dolma Remington tüfekleriyle gerçekleştirildi. Mapuçeler komşu ülke Şili'ye göç etti. Roca, Conrado Villegas'ı Neuquen bölgesini Kızılderililer'i kovmak için işgal etmeye yolladı, 18 Ekim 1884'teki savaş Kızılderililer teslim olana kadar da devam etti. Bölge pasifleştirildi ve Patagonya sömürgeleştirildi. 1947 yılı nüfus sayımında, 16 milyonluk nüfusun sadece %2,5'i Avrupalı ve Kızılderili karışımıydı.

Toprak sahipliği öğretisi Arjantin'in toprağına yerleşmiş ve şiddet tarafından desteklenmişti. 20. yüzyıl malum rotayı izlemiş ve toplum gitgide yozlaşmıştı. Totaliterlikle çöküş 1930'daki askerî darbeyle başladı.

1932'de yeni vergiler çıkarıldı. Hector Sandler o vergiler öğretisini şu ifadelerle açıklar:

Üreten, biriktiren ve tüketen her kişi cezalandırılacaktır. Toprak spekülasyonuna başvuranlar ise ödüllendirilecektir.

Çiftlik sahipleri zenginleştikçe kitleler gitgide yoksullaşmıştı. Gecekondu mahalleleri türedi. Teneke evler tren yollarını, otoyolları çevrelemişti. Topraksızlar kimsenin umrunda değildi; General Juan Peron, "meteliksizler" (*descamisados*) diye niteledi. Generaller de merhametsizdi. Ulus, "ortadan kayboluşlar"ın rezaletiyle acı çekiyordu; askerî cuntalar tarafınca birer tehdit olarak görülen insanların devlet destekli olarak kaçırılması ve katli.

9. Roth (2002:45).

Mayıs Devrimi'nin 200. yıldönümüne gelindiğinde, var olmuş olabilecek toplum tipinden eser yoktu.

Travmanın Bir Göstergesi

Sisteme yayılmış sosyal krizler hemen mali sektörde kendini gösterdi. Parasal toplamlar Arjantin'in başarısız bir devlet olduğunu kanıtladı. 20. yüzyılın sonuna doğru, ekonomi yaklaşık 100 milyar dolarlık borçla tarihteki en büyük zarara saplandı. 2005'te, alacaklılar anlaşma şartlarını yeniden müzakere ettiklerinde, yatırımlarının %75'ini kaybettiler. Rivadavia'nın mali modelinin sürdürülememesinden kaynaklanan giderlerin gerçek miktarını göstermekte başarısız oldular. Bir başka istatistiksel endeks, arızalı bir topluma verilebilecek en travmatik tepkilerden birini yansıttı.

Buenos Aires'teki genelevler Eski Dünya'daki insanların yerinden edilmesi ve Yeni Dünya'daki kamusal ilkelerin arızalı olmasının ara yüzüdür.

Zengin olanakların olduğu bir ülkede, muhacirlere ıstırap veren yoksunlukların hiçbir bahanesi olamazdı. O mahrumiyet kadınların mağduriyeti için de bir manifesto oldu. Arjantin tarihi uzmanı ve profesörü Amerikalı Donna J. Guy, fuhuşun sosyolojisini özetledi.

> *Buenos Aires'teki Avrupalı fahişeler, çoğunlukla çok yoksul ailelerden geldi ve umutsuzluktan dolayı baş gösterdi. Sanayi devrimiyle ötekileştirildiler, anavatanlarından açlık ya da ailevi, siyasi ya da dinî zulümler sebebiyle koparıldılar, yeni bir ülkeye hatta kıtaya göçü, yaşamak için kilit önemde gördüler.*[10]

Arjantin'de ortaya çıkmakta olan toplumsal sistem insanlara kaliteli bir yaşam sürmek için adil şartlar sağlamamaktaydı. 1889 ve 1901 yılları arasında 6.413 kadın Buenos Aires'te, fahişe olarak kayıtlara geçti. Bunların yaklaşık %19'u Rus, %13'ü İtalyan

10. Guy (1991:7).

ve %9'u da Fransa'dan gelenlerden oluşuyordu. Arjantinlileri temsil eden oran (%25) 1934'te %49,3'e yükseldi. İllerde yaşayıp başkente göç etmemiş kadınlar, Tandil'dekiler gibi genelevlerde çalışıyor ve bunu işsizliğe alternatif görüyorlardı. Cordoba ilinin başkentinde, "Cordobalı fahişelerin birçoğu *chinas*'tı (yoksul Kızılderili ya da melez kadınlar) ve pezevenkleri de Kreole sevgilileriydi.[11]

Kutucuk 7:1
Kültürel Ortak Alanları Pusuya Düşürmek

İnsanlar doğanın kaynaklarından bir rant akışı sağladığında, yeni ortaklar katmanları üretir: Kültürel katmanlar. Maddi kaynaklar insanların tarlaları bırakıp yeteneklerini atölyelerde ve ofislerde geliştirmelerine olanak verir, başkalarına bunu bilim ve sanatta yansıtıp deneyimlemesi için vakit kazandırır. Bunun gerçekleşmesi için yönetim sanatı da insanların toprağa erişimine olanak sağlamalıdır. Hiçbir toplum demokratik toprak kullanımından kopuk; demoktrik mali bir sistem geliştirememiştir.

Arjantin'de, *latifundistas* kendilerini toprak rantlarının toplayıcı ilan ettiklerinde, insanları, kendi kültürlerini egemen kılmak için doğanın kaynaklarından yoksun bırakmışlardı. Kiracılar olarak topraksız nüfus, toprak sahiplerine bağlı kılınmıştı. Bu sebeple, kültürleri, en iyi ihtimalle, yoksunlukla baş etmede en yardımcı öğeydi. En kötü ihtimalle, gerçek mânâda, toprak sahiplerinin dileklerine hizmet eden kölelerden başka bir şey değillerdi; tıpkı pampaları süren sığırlar gibi. Bu nüfusun psikososyal ve biyolojik çıkarımlarla yara almasıydı. Sosyoloji, toplumun bilimi, bu patolojileri analiz etmek için gereken teşhis araçlarının eksikliğini çekmektedir.

Çağdaş eğlence, gizlemez. Tango, Rio de la Plata'nın kaba erkeklerinin uğrak mekânı olan genelevlerdeki kültürel oluşuma

11. Guy (1991:74).

–daha doğrusu dağılımına– dair ipuçlarından biridir. Fahişeler tango yapan ilk kadınlardı, 1860'lardan 1930'lara, Buenos Aires'in ve Montevideo'nun (Uruguay) kordon alanlarındaki mevcut durumlarını yansıtan bir toplumsal anlatıyı ifade ettiler. Tangonun dans pistlerinden orta sınıfın salonlarına gelmesi sadece 20 yıl sürdü. Donna Guy "Bacaklar sadece hareketler için değil, aynı zamanda erkeğin partnerini bir ritüel içinde yönlendirmesi içindi" demiştir.

Cinsiyetler arasındaki üstü örtülü şiddet, insanların istihdamdan uzaklaştırılmadan kaynaklı patolojilerin bir tecellisiydi. Kadınlar, haklarını olumlayan uluslararası antlaşmalara rağmen o şiddet zincirinin en sonunda olmaya devam etti. Yoksunluklarının en görünen imgesi şehrin güneyindeki kenar mahallelerde kıt kanaat geçinen babasız ailelerdi. Kötü durumlarının özü, 2010 Noel Arifesi'nde Buenos Aires'te, televizyon kamerası karşısında gözleri dolan bir kadın tarafından anlatıldı. Muhalif bir biçimde, itiraf etti: "Biz sübvansiyonlar, refah planları istemiyoruz; tek istediğimiz çocuklarımızı büyütebileceğimiz bir toprak parçası."

Binyılcı Felsefeler

Patagonya'da bir araya gelmiş ve Andes'in eteklerine yerleşmiş halkların tarihi, modern çağa evrilmenin seçeneklerini de beraberinde getirdiğine vurgu yapar. Şu ankinden çok farklı bir sistem geliştirmiş *olabilirlerdi*. Fakat kendilerini bir kez toprağın sahibinin kim olduğunu gösteren öğretilere hapsedilmiş buldular mı, o seçenekler önemli ölçüde daraltılmış olur. Kültürel evrim toprağın kullanım koşullarına bağlıdır (Kutucuk 7:1).

Arjantin gibi zengin minerallerle ve verimli toprakla bezenmiş bir ülke, yoksulluk ve çaresizlik travmasından kaçınmış olmalıydı. 19. yüzyılda, gaddarca ulusu soyup soğana çevirmişti. James Busey kırsal bölgelerin felakete düştüğünü ileri sürer, çünkü:

> *Çok az sayıda güçlü aile devasa büyüklükteki estancialardaki (gayrimenkuller) toprakları tekelleştirir ve toprağı yarım yamalak kullan-*

mak da onları memnun eder, özellikle de geniş çapta hayvan otlatmak için. Hektar başına küçük yatırımlarla da olsa bol servet edinebilmektedirler.

Kutucuk 7:2
İnsanlığın Yamyamlaştırılması

Amerikalı psikiyatrist Judith Herman, totaliter sistemlerin insanları nasıl insanlıktan çıkardığını değerlendirdi.[1] General Videra öncülüğündeki Arjantinli faşistler, insanlıktan çıkarma konusunda en önde konuşlanmıştır: Bazıları anne karnında olmak üzere 500 bebek ortadan kaldırıldı. Anneler öldürülürken yavruları da askeriyedeki çocuksuz çiftlere verilmişti. Bu, toplumа acı çektirmek ve rant arama kültürünü muhafaza edebilmek için gerçekleştirilen psikobiyolojik terörün en üst düzey biçimiydi.

El Sur dergisiyle 2010 yılında gerçekleştirdiği görüşmede Videla, Katolik hiyerarşisini siyasi muhaliflere uygulanan "ortadan kaldırma" politikasından haberdar ettiğini açıkladı. Eleştirenlere şüpheli görülen şeyleri doğruladı: Katolik liderler politikayı nasıl "yönetmesi" gerektiği konusunda ona tavsiye sunmuşlardı. Kilise yetkilileri, "kaybolan" yakınlarını arayanları artık vazgeçmeleri yönünde bilgilendirmeyi teklif etti; ancak ailelerin cuntayı ihbar etmeyeceklerinden emin oldukları takdirde böyle bir eylemi gerçekleştireceklerdi.[2]

1. Herman (2001:93).
2. Hennigan (2012).

Hayal edin, siyah toprakların diyarında, organik olarak oranlanmış yerleşimler ülkenin dört bir yanında filizlenebilirdi, sosyal dayanışmaya dayanmış olabilir; komünal sanat ve bireysel başarılarla taçlandırılabilirdi! 20. yüzyıl başında, Arjantin'in Birleşik Devletler'le eşit seviyelere gelebilecek maddi ve entelektüel birikimi olmasına rağmen; böyle bir şey

gerçekleşmedi. David Rock, Avrupa'nın utanç dolu kültürel mirası için şunları yazar:

> *En azından I. Dünya Savaşı'na kadar Birleşik Devletler'in olağanüstü genişlemesini Latin Amerika'da aynen uygulayabilecek bir ülke olarak görülüyordu. Şimdilerde, daha çok iflas etmiş ve sönmüş, geçmişte uzun süre yaptıkları için, düzensizliğin ve halsiz düşmenin dev kasırgası içinde, gelecekte var olmak için zorlanan; zayıf ve "Güney Amerika"nın sömürülmüş merkezi olarak görülüyor.*[12]

Arjantin kendisini 21. yüzyılda affettirebilecek midir? Bilgi, erdemli büyümenin ikiz direklerinin temelleri üzerine ekonomiyi yeniden kurmak için vardır: Ekonomik verimlilik ve toplumsal adalet. Bu bilgi 1970'lerin başlarında dirilivermişti.

Ekonomi Bakanı Aldo Ferrer, bir zirai kooperatif federasyonu için çalışan hukukçu Fernando Skornik Gerstein'dan bir rapor talep etti. Gerstein'ın yazdığına göre, vergilendirme, toprağın yeterli oranda kullanılmamasını ödüllendirirken; değer katan serbest girişimleri de caydırmaktaydı. Hem tarımsal hem de kentsel alanlar için kira bedeli yükümlülükleri önerdi. Rapor, Tarımsal Ekonomiler Yöneticisi'nde kaygılara yol açtı. *Bases para un Régimen Impositivo sobre la renta del suelo* bir feragatnameyle yayımlandı: Bu yazarın şahsi görüşüydü. Bu, yönetimi düzelten bilgiyi kirleten, korkuyla işleyen otosansürün bir başka vakasıydı.

Arjantin vakasında, korku için bazı sebepler vardı. Bir askerî darbe beklentisi için dedikodular dönüyordu. Gerstein, pılını pırtını toplayıp gitmesi emri almıştı. General Videla'nın Mart 1976 yılındaki darbesinden kısa süre önce, Aralık 1975'te İspanya'ya yerleşti. Darbeye muhalif olanlar bir daha haber alınamamak üzere tutuklandı. Katolik Kilisesi'nin başı Raúl Francisco Primatesta (1919-2006), ortadan kaybolanların anneleriyle tanışmayı reddetti. Ruhban sınıfının devlet şiddetini ihbar etmesinin önüne geçti; ölüm mangaları rejimi eleştirme cesaretine sahip rahipleri hedef aldığında bile. Kaybolan İnsanlar Ulusal Komisyonu da,

12. Rock (1975:1).

ordu tarafından imha edilen insanların sayısının 9.000 oranında olduğunu söyledi (1976-1983). Başkaları bu sayının üç katını söylemektedir. Anneler kayıp çocukları için hâlâ geceleri uyuyamıyorlar (Kutucuk 7:2).

Arjantin travmatize toplum hâlini sürdürmektedir. İlkeleri, kendi anayasalarına aykırıdır, şöyle yazar (Bölüm 1, Ks. 16): "Eşitlik vergilendirmenin ve kamusal yüklerin temelidir." Bu ilke, Buenos Aires'in toprak sahipleri tarafından tanınmadı. Onların eylemleri, o konsept mali önkoşullara uygulanmadığında eşitliğin tembel doğasını gözler önüne serdi.

31 Mayıs 2012'de Buenos Aires yöneticisi Daniel Scioli, kırsal alanların tekrar değerlendirilmesine destek vermeyi hedefleyen hükmü imzalayarak muhalefetin üstesinden gelmeye çalıştı. İl yasama meclisinin toprak vergilerini yükseltecek bir yasa tasarısı kabulu için zemin oluşturdu. Scioli böyle bir vergi tırmanışının vergi sisteminin adaletini güçlendireceğini iddia etti. Çiftçiler muhalif olarak seferber oldu, önerinin geçmesi hâlinde eyleme geçeceklerdi.[13] İlkeye, gelirlerini yükseltecek olmasına rağmen karşı durdular (Kutucuk 7:3).

Arjantin Güney'in orta gelirli ülkelerinin temsilcisiyse, yönetici seçkinlerinin 21. yüzyıl dünyasına gerekçeli liderlik sunmak için daha donanımlı olduklarına inanmak için hiçbir sebebimiz yoktur. Topluluklarının gelişimini kısırlaştıran bir narsizm kültürünü temsil ederler. O sınıfın temsilcisi, siyasi popüleritesini petrol zengini Falkland Adaları üzerine Britanya'yla anlaşmazlık yaratarak arttırmaya çalışan Arjantin başkanı Cristina Kirchner'dir. Bayan Kirchner, kişisel çıkarları için ortam kollayan bir leydidir; özellikle de rant akışıyla ilgili.

Bayan Kirchner ve son eşi Nestor, toprak spekülasyonundan bir servet yarattı. Eşi 2003'de başkan olduğunda, servetleri ortalama 7 milyon pezoydu (2,35 milyon dolar). O zamandan itibaren, aile serveti 7 yıl içinde %900 arttı. 2010 itibariyle, 18 milyon dolarlık kazançları 27 ev, apartman, market ve otel

13. Flint (2012).

Kutucuk 7:3
Toprak için Yegâne Vergi

2001 mali krizi sonrası, Arjantin hükümeti ürünlerin ihracatına %35 oranında bir vergi yükleyecek kadar çaresizdi. Bu da üretimi kısıtlamış ve yaşam standartlarını düşürmüştü. O vergi kaldırılsa ve yerine tarıma elverişli arazilerin rantlarına %35 icra konsa ne olurdu? Bu soru La Plata Ulusal Üniversitesi'nin iki ekonomisti tarafından soruldu. Yanıtını Buenos Aires için kendileri verdi.[1]1

İhraç vergisi, görünür şekilde toprak rantlarını düşürdü. Bilginler, ihracattan vergiyi kaldırarak rantların %140 oranında artacağını bilgisine ulaşmıştı. Bir başka deyişle, ihraç vergisi rant üzerinde bir icraydı, gelir dolaylı yoldan toprak sahiplerinden sağlanıyordu. Doğrudan rant üzerinden alınan %35 oranında vergi, ekilebilir arazi sahiplerinin ceplerinde daha fazla para bırakacaktı. Bu aynı zamanda işsize iş olanağı da sağlayarak daha fazla üretime de teşvik ederdi. İl yönetimi Mayıs 2012'de toprak vergilendirme reformu yapmaya karar verdiğinde toprak sahipleri seçilmiş temsilcilerin, teklifi tartışmak için yeterli çoğunluğu sağlamalarını engelleyecek kadar ileri gitti.

1. Piffano ve Sturtzenegger (2011).

Lidersiz Dünya: Bir Prognoz

işletme işine dönüştü. 300 milyon dolarlık toprakların siyasi gerekçeli dağıtılması üzerine gelen şikâyetler sonucu, davayı soruşturmak üzere atanan savcı Nestor Kirchner'in yeğeniniydi.[14] Bir toprak antlaşmasında, Nestor Kirchner 50.000 dolar karşılığında 2 hektar arsa aldı ve 2 yıl sonra araziyi 2,4 milyon dolara bir süpermarket şirketine sattı.

14. Mount ve Sherwell (2012).

Arjantin'de hayatın bir parçası olan yolsuzluğun kaynağı Kirchner ailesi değildi. Cristina kocasından sonra yönetime geldiğinde, Falkland Adaları üzerine Britanya'ya karşı histeri seviyesini arttırdığında, toprak çalma suçlamasının ardındaki ironiyi anlayamamış olabilir. Aydınlanmış liderlik için siyasi sınıfa güvenmek tehlikeli görünmektedir. Jeopolitik çatışmaları çözmek için reçeteler yazan sosyal bilimcilerden ne çıkar? Analizleri tarafsız ve güvenilir midir? Prestijli Amerikan üniversitelerinden çıkma, baskı altındaki ulusları değerlendirmek için analitik levazım geliştirmiş iki seçkin akademisyenin çalışmasından beklemediğimiz şey de budur.

Daren Acemoğlu ve James Robinson, MIT ve Harvard profesörleri, *Ulusların Düşüşü* sorusuna yanıt arar. Analizleri iki konsepte dayanır: *Kapsayıcı ve çıkarıcı.* Fakat bu iki kavramın, Arjantin gibi ekonomilerin yapısındaki stresin nedeni için nokta atışı yapabilecek ekonomik dilde tanımlamasını vermezler, bu yüzden ilgili yasal yollar formüle etmesini bekleyemeyiz.

Kitap (altbaşlığa bakılırsa) *Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*'ni açıklar gibi görünen tarih araştırmasıdır. Nobel ödüllü seçkin tarih ve sosyal bilimler profesörleri tarafından desteklendi. Başka bir deyişle, sundukları analitik levazımın sosyal bilimler için oldukça iyi olduğunu varsayabiliriz.

Analizleri 500 sayfayı bulmuştur. Zengin ulusların neden yoksullaşmış kitlelerle dolduğunu analiz eden kalın ciltli bir kitaptan söz ediyoruz. Reform için tahminler ve dirençli teklifler: Bunlar uluslarının iyiliğini düşünen devlet insanlarının ihtiyaç duyduğu, iyi bir teorinin sahip olması gerekenlerdir. Peki, Acemoğlu ve Robinson'un çalışmasını okuyarak 21. yüzyılda uluslarını nasıl yönetmeleri gerektiğini öğrenebilirler miydi?

Yazarlar, teorilerinin tahmin zorlukları yaratabilecek oranda özet bilgiye sahip olduğunu itiraf ederler. Kristal küreye fazla iş düşmektedir.

Yoksulluğun üstesinden gelecek politika tavsiyeleri ne durumda peki? Yine, oldukça tedbirliler. Tekrardan, "sihirli değneğimiz yok" meselesi oyuna dahil olur; çünkü; çıkarıcı yerine kapsayıcı

kurumları koymak zor olurdu: "Böyle bir geçişi sağlamak için basit tarifler bulunmamaktadır."[15] Ulusunu yeni oluşumlara dayandırarak tekrar inşa etmek isteyen devlet insanlarına bunun pek yardımı dokunmayacağı belli.

Kapsamlı araştırmalarına rağmen, sosyal bilimciler geleceğe ışık tutamayan, budalaca sonuçlar sunar. *Ulusların Düşüşü* de düşmüştür; çünkü yazarları şimdilerde dünya kültürünü yansıtan hileyi analizlerine dahil etmez.

Kapsayıcı kurumların, yüksek refahlı toplumlarda yer ettiğini bildirmişlerdir. Diğer taraftan, "uluslar ekonomik olarak çıkarıcı kurumlar sebebiyle başarısızlığa uğrar."[16] Fakat gördüğümüz gibi, kapitalizm iki direk üzerine inşa edilmiştir: (i) Değer katma ekonomisinin kapsayıcı mekanizması ve (ii) Yırtıcı Kültür'ün çıkarıcı mekanizmaları. Bu gerçekle yüzleşmeyi başaramamakla, Acemoğlu ve Robinson Arjantin gibi kötü durumdaki ülkeler için anlamlı görüler sunuşunu gerçekleştirememiştir. Arjantin'in 1920'ye kadar, 50 yıllık hızlı bir büyüme süreci olduğunu belirtirler. Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla Birleşik Krallık'ınkine denk hâle gelir. Yine de, bu netice hakkında verdikleri karar tuhaftır. Arjantin'in çıkarıcı Birleşik Krallık'm ise kapsayıcı –genel oy verme hakkı sebebiyle– bir ülke olduğu sonucuna varırlar.

- Acemoğlu ve Robinson tarafından bir ulusun karakterini tanımlamak için ilgili elementler olarak; coğrafyadan öte kurumlar kullanılmıştır. Arjantin'in zenginleri bu analize nasıl uyumlulaştırılmıştır? Yüzyıl önce Gayrisafi Milli Hâsılası, Birleşik Krallık'ınkine eşitken, doğal zenginliklerden besleniyordu, kurumlarından *değil*. Mısır ve sığır, dünyada yaygın olan yüksek fiyatlar döneminde değerli ihraç ürünleriydi.

Coğrafya ve bölgenin kaynak zenginliği eşitliğin hayati öneme sahip unsurlarıdır. Toplumun kapsayıcı mı çıkarıcı mı olduğu

15. Acemoğlu ve Robinson (2012:436).
16. Acemoğlu ve Robinson (2012:398).

rantların dağıtımına dayanır. Hem Arjantin hem de Britanya'da rantlar ayrıcalıklı bir azınlığın çıkarı için özelleştirilir. Kapsayıcı çıktılara ulaşmak için, iki ülke vakasında da, ihtiyaç olan Rivadavia tarafından kurumsallaştırılmış olan ve sonrasında People's Budget'da (1909) yayımlanmış olan politikaydı. Acemoğlu ve Robinson bu öneriye sessiz kalmıştı. "Günümüzde ulusların ekonomik ve siyasi düşüşlerinin çözümü çıkarıcı olanları kapsayıcılara doğru dönüştürmektir"[17] gibi boş bildiriler ileri sürmüşlerdir. Bu da siyasetçilere ne yapmaları gerektiği konusunda hiçbir ipucu vermez. Eğer kapsayıcılığa genel oy verme hakkı örneklendiyse, o zaman Arjantin de bugün kapsayıcı niteliklere sahiptir!

Acemoğlu ve Robinson'a göre, Birleşik Krallık 100 yıl önce Bir İnsan-Bir Oy uygulamasıyla kapsayıcılığa doğru değişim sergilemiştir. Bu insanları güçlendirmiş midir? People's Budget'ı uygulamaya yetecek kadar değil. Kapsayıcı bir ülke olarak Birleşik Krallık'ın itibarı, 1934'te Phillip Snowden'ın toprağı vergilendirme düşüncesi Parlamento'dan geçemeyince daha fazla sarsıldı. Britanya cidden kapsayıcı bir ülke olarak sınıflandırılabilir mi?

İki önemli akademisyen tarafından geliştirilmiş kapsayıcı/çıkarıcı model siyasete yön verenleri şaşkına döndürdü. Güya hükümetleri gücü eşitleyecek, refahı arttıracak ve yoksulluğu ortadan kaldıracak ilkelere yönlendirmesi bekleniyordu. Oysa, modele uygunluk zengin ulusların *status quo*'suna zemin hazırlayabilirdi (büyük ölçekte yoksulluk yaratan). Acemoğlu ve Robinson'un tavsiyelerine uymuş olan düşük gelirli uluslar ise, asalakları yasal olarak koruyan Batılı kurumları uyarlayacaktı (post-Sovyet Rusya'da olduğu gibi).

Ulusların Düşüşü, adeta yoksulluğun haritalarını yeniden çizmenin yollarını arayan BM diplomatları için el kılavuzu hâline geldi. Başka türlüsü ne olabilirdi? Yazarlar mülkiyet konseptini yeniden inşa etmede başarısız olmuştu. Toprağın özel mülkiye-

17. Acemoğlu ve Robinson (2012:402).

tini refahın bir direği olarak göklere çıkardılar. Ve bir kapsayıcı kurum olarak *ipso facto*'yu.

Yoksulluk, teorik tartışmaların dışında bir gerçekliktir. Çok derine inmek onlar için tehlikeli miydi? Yoksulluğu bileşen parçalarına ayırmak, "kapsayıcı" toplumlar için verdikleri karakteristikleri çürütecek kanıt ortaya çıkarır. Kapsayıcı listeye dahil birçok ulus, kurumları insanların çoğunu refahtan mahrum bıraktığı, onları *dışladığı* için zengindir. Acemoğlu ve Robinson'un, Batılı "dinamizm"i öven teorisi kavram kargaşası hâline bürünmüştür. Kapsayıcı uluslar (bazı istisnalarıyla) günümüzde de devam etmekte olan dışlayıcı tutum ve pratikleriyle bir utanç durumu yaşar.

Kabaca, Batı'nın akademik ve lobici kurumlarına esir düşmüş vaziyetteki entelektüeller, dünyayı insanların deneyimlediği şekilde anlama yetilerini kaybetmiş görünmektedir. Fakat bu kasvetli prognoz Doğu'nun ulusları tarafından farklılaştırılabilir mi? Bazı analistler kolektivist paradigmayı, kapsayıcı toplumun gelişimi adına olumlu şekilde yorumlamaktadır.[18] Acaba geleceğin süper gücü olarak Çin'in liderliğinden bunu bekleyebilir miyiz?

18. Stevenson (1991:89-105).

Sekizinci Bölüm

Orta Krallıktaki Büyük Fırtına

Komünist Parti, Çin'in devlet destekli ekonomisini 1980'lerde kaldırmaya başladığında, hedefi "Çin karakteristiklerine sahip bir kapitalizm"di. Marx ve Mao'nun şeytanlaştırdığı türdeki bir kapitalizme dönüş olamazdı.

Ortaya çıkan şey ise apartheid bir ekonomi oldu. İnsanlar postkapitalist kültür aldatmacısına uğradı.

Komünist karakteristikli bir kapitalizm.

İnsanların kaderi buydu. Planlanmamış bir kader. Hükümetin düşüşü sebebiyle patlak verdi. Hükmen, güya insanların mülkiyetini koruması gerekenler, insanların sosyal gelirinin çalınıp çırpılmasına izin vermişti.

Ortaçağ Avrupası'nda, topluluklar rant arayıcılarını savuşturacak araçlara sahip değildi. İletişim araçlarını kontrol altına almadılar. Sinsi aristokrasi, saman altından yürütülen sularla, insanlar gerçekleri görene kadar –çok geç kalındı– rantlara el koyma yetisine sahipti. İmparatorluklar arasında, Fransa halkı, toprak kaybını hafifleten başkaldırılar konusunda bir başınaydı.

Çin'in bu kadere boyun eğmesi gerekmiyordu. Liderleri toprağı kamusal mülk olarak koruma öğretisine bağlılık ilan etti. Rant arama virüsünün topluma bulaşmasına meydan verecek alan olmayacaktı. Politbüro'da mevkilenmiş parti ve bireyler halkın yabancılaştırılamaz mülkünün gardiyanlarıydı. Bunlar, nüfusun el ele verip üretmiş olduğu değerin sistematik olarak kendine mal edilmesinin olmadığı anlamına geliyordu; çünkü ortak mülkiyet olarak muhafaza edilmiş toprağa, o değer çapa atmıştı. *Devlet hazinesi dolandırılamazdı, böylece de Çin halkı toplumsal sorumluluğu olan bir piyasa ekonomisi yaratmak için gerekli maddiyata sahip olacaktı.*

Bu bir teoriydi.

Bugün devlet hazinesinin yozlaşmasını gerçek zamanlı olarak takip edebiliyoruz. Bu dolandırıcıların, topluluğun kültürel yaşamını nasıl yozlaştırdığının bir çalışmasıdır.

Sahtekârlıklar gölgelerde, kapalı kapılar ardında, devlet hazinesine yakın bireylerin girişimlerinde başladı. Onlara halk hizmetkârları deniliyordu. Kılıç sallayan baron ve şövalyeler değil. Kalem tutan bürokratlar. Her iki durumda da, rantı kendine mal etmeye yarayan anahtar yönetim içindeki kontroldü. Avrupa'da ve şimdi de Asya'da mali sonuç halk gelirinin tükenmesi şeklinde görülmekteydi.

Avrupa'da, rantlar toprağı özel mülkiyete ilk dönüştürenler tarafından toplanmıştı. Çin'de hukuk, devlet yoluyla; sahipliği halka tanımaya devam etti. Rant arayıcıları bunun bir engel teşkil etmediğini düşündü. Anayasada *rantların* halka ait olduğuna dair bir şey yer almıyordu. Ve de, internetin sosyal medyası aracılığıyla dünyanın dört köşesindeki tüm insanlar, bir ulusun geleceğini ve özgürlüğünü kaybedişini görebilmekteydi. Çin,

Sosyal Dinamikler'in Birinci Kuralı'nın ihlaline ve insanlığın özünün baltalandığına ilişkin ampirik kanıtı sunmaktaydı. Sosyal gelir, azınlık tarafından zimmete geçirildiğinde; çoğunluk toplumsal, ekonomik ve psikolojik olarak verimsizleşmişti.

2030'a doğru yıllar geçtikçe, mülksüzleştirilmiş köylüler –kentsel istihdamda yer bulamayan, toplum mühendisliği deneyinin kurbanı– Parti'ye bağlılığım yitirdikçe, Çin büyük çapta içsel streslere maruz kalacaktı. Şiddetli sonuçları ise küresel çapta hissedilecekti. Geçmişte, rant arayıcı seçkinleri korumuş emniyet sübabı, diğer insanların alanlarının işgaliydi. Mekânsal genişleme iki fayda sağladı: (i) Ev alanına rant akışı ve (ii) Yerlerinden edilmiş insanların bir kısmının atılabileceği bir alan. Bu evdeki gerilimleri azalttı. Yırtıcı Kültür tarafından ele geçirilmek üzere olan Çin, o modele uymak zorundaydı; çünkü başka çaresi yoktu. Rant arayıcıların iştahını sürdürmesi için, başkalarının bölgelerini işgal etmeyi benimsemek zorunda kalacaktı. Final maçı ve alternatifi, 1911'de, son imparator Xuantong'un tahttan inişini izleyen yıllarda oynanmıştır.

Bir Sosyal Paradigma Seçmek

Qing hanedanının tahttan ayrılışını ideolojik bir türbülans takip etti. Güç çekişmesi, birbirine zıt iki öğreti arasında gerçekleşiyordu. Çin'in bipolar tarihinin rotasını, 20. yüzyılın ilk yarısında iki lider belirledi.

Gerçekten de bir avuç insan, bir ulusun tarihini belirleyebilir mi? Felsefeci Bertrand Russell soruyu derinlemesine düşündü ve çağın en sıradışı kişiliklerini tanımladı:

> *Yaklaşık 1930'da sonlanmış çağın önemli insanları Edison, Rockefeller, Lenin ve Sun Yat-sen. Sun Yat-sen dışındaki diğer insanlar kültürden yoksun, geçmişi küçümseyen, özgüvenli ve zalimdi. Düşüncelerinde ve hislerinde geleneksel bilgeliğe yer yoktu; mekanizma ve organizasyon onları ilgilendiren şeydi.*[1]

1. Russell (1949:200).

Sun Yat-sen (1844-1925), bu kapitalistler ve komünistler heyetinden ayrı durur. Topraksız köylülerin kanlarıyla sulanmış topraktan gelmiş bir devrimciydi. Avrupa'ya ve Birleşik Devletler'e seyahatlerinde, John Stuart Mill ve Henry George gibi düşünürlerin felsefelerini inceledi.

İngiliz liberal, Mill, toprağın rantının büyük kısmının devlet hazinesine akmaya başlayacağı bir mali reformun uygulanmasında, aşamalı reformdan yana bir yaklaşım ileri sürmüştü. Varolan rantlara dokunmamayı ve kamu yararı için gelecek kazançları toplama fikrini tercih etti. Henry George uzlaşmakta gönülsüzdü. Rant topluluk tarafından yaratılıyordu ve tamamı kamusal hizmetler için kullanılmalıydı.

Sun Yat-sen, Qing hanedanlığını devirmek için dolaplar çevirmişti. İnat etti ve 1912'de yeni cumhuriyetin ilk başkanı oldu. Ona kılavuzluk eden öğreti *San Min Chu I* (Halkın Üç İlkesi) oldu. Bu ilkeler tercih ettikleri postfeodal toplumu tanımlamaları amacıyla halkı güçlendirmek için rant nedenli yenilenme programı sunar. Komünist karşıtı parti Kuomintang tarafından Sun'a siyasi destek geldi. Çin'in ruhu için kanlı bir çekişme yaşandı ve çekişme bölgesel savaş ağlarınca daha da karmaşıklaştı. Sun ekonomik reformlarını tayin edemeden hayatını kaybetti. Mirası ise yaşadı.

II. Dünya Savaşı'nı takiben, General Çan Kay Şek'in Kuomintang güçleri komünistler tarafından yenilgiye uğratıldı. Formosa Adası'na, Çin'in güneydoğu kıyısının 180 kilometre uzağına doğru geri çekildiler. Muzaffer başkan Mao ve *Küçük Kırmızı Kitap*'ı, Kültürel Devrim'in kanlı zaferleriyle anakarayı kırmızıya boyadı. Büyük İleri Atılım (1958-61) süresince 45 milyon veya daha fazla insanı ölüme götürdü. Formosa halkının kaderi, nasıl yaşamak istediğini seçmekte özgür insanlar tarafından yararlanılan refahın tipik bir vakasıydı. Kuomintang, adayı Tayvan olarak yeniden adlandırdı. Toprak sahipleri emekliye ayrıldı, topraklar çiftçilere devredildi ve Sun Yat-sen'in toprak değer vergisi uygulandı. İlk Asya Kaplan'ı da dünyaya geldi. Milyonlar anakarada ölürken ve komünist ütopyaya kurban

giderken, kıyıdan uzak bir adada diğer milyonlar, Asya'yı etkin bir girişimci güce dönüştürmeye başlamış olan özgürlüğün keyfini çıkarıyordu.

- Taiwan sanayileşti. Girişimleri, Silikon Vadisi'nin bilgisayar kurtlarının hayallerini, insanların ofislerinde ve evlerinde yer almaya başlamış olan donanıma dönüştürmek için yüksek teknoloji alanına kaydı.
- Çin teslim bayrağını çekti. Politbüro siyasi iktidarda kaldı fakat piyasa mantığını devretti. Kolektif çiftlikler özel arsalara dönüştürüldü ve zarara yol açan bazı devlet girişimleri özelleştirildi.

Mao'nun "bilimsel sosyalizm"i Sun Yat-sen'in ahlak ekonomisiyle nasıl benzerlik gösterir? Yetişme periyodundaki (1980-2010) olağanüstü büyüme oranına rağmen Çin'in 2011'deki *Kişi Başı* Gayrisafi Milli Hâsılası 8.400 dolar, Tayvan'ınki 37.900 dolar idi. Ve Tayvan dünya sıralamasında 27. sırada yer almıştı (CIA, *Dünya Gerçekleri Kitabı*). Çin ise 117. sıradaydı. Maddi servetler arasındaki bu uçurum, komünist modelin insanları asıl potansiyellerinden mahrum ettiğinin bir ölçüsüydü. Fakat Komünist Parti'nin ideologlarına ikinci bir şans tanındı. Deng Xiaoping 1979'da reform programını uyguladığında Politbüro, Sun Yat-sen'in bilgeliğini bünyesinde barındıran vergi ve kullanım hakkı düzenlemeleri benimseyebilirdi.

Komünist Parti mülkiyet üzerine nihai yasasını 2010'da geçirdi. Bu yaratmış oldukları mülke sahip olma hakkını insanlara tanıyordu. Sermaye artık özel alandaydı. Toprak ise emsalsiz sayılmış ve kamusal sahipliği kabul edilmişti. İnsanlara kamusal arazilerde özel girişimler yaratma hakkı verilerek Çin'in geleceği değiştirilebilirdi. Adam Smith'ten J.S. Mill'e birçok düşünür tarafından salık verilmiş fonlama politikalarına karşı çıkmak için de bir çıkar kalmamıştı. İnsanlar özel ve ticari sermaye üretebildiler. Yerel ve küresel piyasalarda ürünler ve hizmetler üretebilmişlerdi ve sosyal sektör artan rant akışından altyapı

için fayda sağlayacaktı. Toplumsal dayanışma çok katmanlı bir ünitede pekişecekti: Özel girişimlerde ortaklıklar ve kültürel ve çevresel ortaklara saygı.

Tabi bu gerçekleşmedi; çünkü Politbüro ekonomiyi anlamayı başaramadı, toprağın sosyolojisini de dikkate almadı.

Gerçekleşmiş olan şey, Güney Amerika yağmur ormanlarındaki Bororolar'a ve İngiliz köylülerine yapılan şeyin aynısıdır. Topluluğun kalbinde yer alan Çinli yerinden edildi. Dayanışmacı dünya görüşünün paramparça edilişi, hükümetin araçlarıyla gerçekleştirilmiş toprak çalımıyla tetiklendi. Topluluklar yeniden şekilleniyordu, aileler kırsallardan ve çiftliklerden uzaklaştırıldı ve kutu gibi apartmanlara doldurulduu. Antik köylerin yerini tavuk kümesleri aldı, aileler mensuplarının iş arayışları sebebiyle dağıldı; çoluğunu çocuğunu başkaları yetiştirdi.

Rant özelleştirmesi, Politbüro yerel yönetimlere sosyal hizmetlerine fon sağlamak için yollar bulmalarını buyurduğunda başladı. Altyapının inşasını, kira kontratlarını toprak ıslahçılarına satarak finanse ettiler. Buna insanları evlerden, çiftliklerden, atölyelerden atarak ulaştılar. Değişime karşı koyanlar vinçlerle, rüşvetlerle yola getirildi.

Islahçılarla yapılan anlaşmalarda toprak, değerinin son derece altındaydı. Bu da spekülatörlere, kontratları gelecekte akacaklarını bildikleri rantlarla doldurma payı sağladı. Rant, toplumsal gelir olmasının yerine, yönetimi yozlaştırma aracı oldu. Yeni mal mülk sermayedarları sonradan bunu anladı, kültürü yeniden şekillendirmek için; çıkarlarını korumak için, etkilerini siyaset alanının dışına genişletmek zorundaydılar. Rant arama kültürlerine karşı gerçekleşebilecek bir tepkiye, geri tepmeye karşı bu zorunluydu. Servetlerini, üniversitelere bağışlar gibi diğer kurumları lekelemek için kullanmaya başladılar.

Gayrimenkul, turbo şarjörlü ekonominin yakan kısmı hâline geldi. Yeni milyonerler, sömürge dönemi süresince batıya doğru taşınmış olan, hanedana ait baba yadigârlarını geri almaya başladıkça, köylülerden gelen savunmalar tanıdıktı: "Hükümetten, bu problemi bize sadece karnımızı doyuracak kadar toprak

vererek çözmesini istiyoruz" demişti 61 yaşındaki balıkçı Zhuang Songkun. Ekonominin kontrolden çıkmış büyümesinin azgınlığına karşı direniş amaçlı kasaba kuşatmalarından birinde konuşmuştu.[2]

Ekonomik sıçrama 1990'ın ilk zamanlarında başladı. Bu da Çin ekonomisini küresel mülkiyet döngüsü hâline gelmiş şeye senkronize etti. Başka bir yerde açıklamış olduğum bu döngü, 2010'da durgunluk yaşayacaktı.[3] Devlet teşebbüslerinin idarecileri belirmekte olan emlak balonundan nasıl faydalanabileceklerini hızlıca öğrendiler. Devlet fonlarına düşük oranlarda faizli erişimle, hükümete ait büyük girişimler toprak spekülasyonu işine girdi. Şanghay'daki Fudan Üniversitesi'nden Zhang Jun "Para eninde sonunda hükümete ait girişimlere akıyor ve onlar bunu gayrimenkula ya da başkalarına mali destek sağlamak için kullanabilirler, yani, aktif balon işi gittikçe ciddi bir hâle gelmektedir" demiştir.[4]

Ucuz ürünlerin ihracatının diğer ulusların piyasalarını ele geçirmesiyle birlikte merkezî hükümet kendini ağzına kadar nakitle dolu buldu. Fakat bölgesel ve merkezî yönetimler patlamalı/sönmeli mülkiyet piyasasının aşırılıklarına mali olarak açık bir hâle geldi. 2010 itibariyle, emlak fiyatlarındaki olağanüstü artışa rağmen 1,7 trilyon dolar borçla battılar (2010 sonları resmî verilerine göre).

Ekonomi o yıllarda 2010'a kadar büyürken, ülkede isyanlar patlak verdi. Topluluklar topraklarının belediye idari teşkilatları tarafından kendilerine tahsis edilmesine karşı mücadele ettiler. Pekin halkı, toplumlarının bozulmasıyla baş etmeleri için yeni bir bakış açısı teklifiyle hoşnutsuzluklarını gidermeye çalıştı: Ahenkli Toplum.

Çok geçti.

Çin hile kültürü tuzağına çoktan düşmüştü. Çin'in girişimcileri açık deniz limanlarındaki değer katma fabrikalarından

2. Anderlini (2011).
3. Harrison (2005).
4. Rabinovitch (2012).

ilk servetlerini sağlamışlardı bile. Bazıları Britanya'da olanları tekrarladı: Toprak, kira kontratları satın almaya ve kârlarla emlak piyasasına yatırım yapmaya yöneldiler. Toprak spekülasyonundan gelen sermaye birikimleri, girişimcilikten kaynaklı ödülleri gölgeledi. Devletin sahip olduğu topraktan, büyük servetler koparıldı. Arazi rantlarının tekrar topluluğa dönebilmesi için toprağın değer artışını yeniden değerlendirmek üzere kira kontratları önlemi almadı. Çin sosyalist ülkeler arasında, kamu iyiliği için görevini yerine getirememekte yalnız değildi (Kutucuk 8:1).

Büyüme temposu sebebiyle, emlak sektöründeki stres Batı'daki ailelerin karşılaştığı sorunların üstünü örttü. Konut satın alınabilirliği göstergelerden biriydi. 2008'deki toprak sebepli sönmelere zemin hazırlayan yıllardaki Transatlantik ekonomiler, konut satın alınabilirliği endeksi 5-1, fiyat-kazanç değeri oranına yükseldi. Çin'de bu 2008'de 8-1 oldu.

Siyasi bağlantılı girişimcileri trilyonerlere dönüştürmeye başlamış rantlar, Hong Kong'da mala mülkiyete atıldı. 2012'de, bazı apartmanların 58 milyon dolar satış yapması bekleniyordu.[5] Kırsal iç bölgeleri geliştirmek için gereken sermayenin oluşturulmasına yapılmış olabilecek yatırım, ki üretkenliği ve maaşları arttırır, toprak spekülatörlerinin ceplerine girmişti. Bu da (İngiltere'nin Sanayi Devrimi başlarında olduğu gibi) karşılığında, girişimcilik kültürünü lekeledi. Sağ bağlantılı gündelik işçiler Al-Sat mülk portföyleri inşa etmek için borç para alınca çalışma etiği ihlal edildi. 2010'un emlak balonunun patlamasına doğru, Pekin'deki hanelerin %18'i bir ya da daha fazla mülkiyete sahipti. Kunming belediye başkanına göre, güneybatıda bir şehirde, "gücü ve parayı elinde bulunduran yetkililerin dört-beş eve sahip olması normal"di.[6]

Yüksek şehirler toprağa yönelik çok yüksek fiyatlarla cüceleşmişti. Toprak piyasasını "rahatlatma" çabasında 2010'da Politbüro, Batı'da devamlı başarısız olmuş olan klasik kapitalist

5. Tsui ve Jacob (2012).
6. Rabinovitch (2012).

prensipleri benimsedi. Merkez bankası kredileri zaptetmek için eğitildi. Bu da ipotekler olarak geliştirilmiş olabilecek parayı sınırladı; aynı zamanda fabrikalarının işlemesi için krediye ihtiyaç duyan değer katmacı girişimcileri cezalandırdı. Düzenleyici yaklaşım doğru çözüm değildi fakat güvenliydi. Bu yaklaşım dikkati sorunun kaynağından farklı yere kaydıran ekonomik nedenselliğe dayalıydı: Politbüro'nun sosyal geliri korumadaki başarısızlığı. *Parti liderleri insanları emlak piyasasını "aşırı ısıtması" konusunda cesaretlendirmek için mali teşvik yaratmaktan sorumluydu.*

Ev sahipliği kentsel alanlarda %80'e ulaştı. Fakat ailelerin güvenliğini sağlamak şöyle dursun; gelirlere oranla fazlaca hızlı yükselen ev fiyatları ve kiraları sebebiyle birçok strese yol açtı. Rantlar köylülerin ve fabrika işçilerinin net gelirlerinin suyunu çıkardı. İlk tam mülkiyet döngüsü (1993-2011) süresince, Pekin'deki ev fiyatları %2.242 oranında yükseldi; kişi başına net gelir ise %828 yükseldi. Şanghay'da ev fiyatları %2.342 oranında; kişi başı net gelir ise %743 oranında yükseldi. Teşvikler yatırımları iş alanı açma/gelir arttırma sermaye oluşturumu hedefinden saptırdı. Para orantısızca emlak piyasasına gitti. Teşvikler çarpıtıldı; çünkü varlık vergisi boşta olan apartman ve evlerin sahipliğine ılımlı bir taşıma bedeli yükledi.

Bu mali sürecin sosyolojik çıkarımları çığır açıcıydı. Kira sözleşmelerini satarak Politbüro, Halk'ın Cumhuriyeti üzerine kontrolü kaybetti. Vatandaşlar, orta sınıf sermayedarlar al-sat portföyleri oluşturdukça, statülerini rant arayıcıların kiracılarına dönüştürmüş olan sürece başladılar. Ulusun servetine katkıda bulunmayan, zengin, yeni toprak kodamanları Paris'te, Vancouver'da ve San Francisco'da lüks evler aldılar.

Kutucuk 8:1
Kültürleri Çapraz Çiftleştirme

Hemencecik zengin olma formülü, tüm ilk komünist ülkelerde kuluçkaya yatmış vaziyetteydi. Yeni oligarşi sınıfı, paralarının bir kısmını batıya doğru yönlendirerek, en pahalı konutları aldıkları Avrupa'nın ve Kuzey Amerika'nın emlak piyasasını şişirerek ideolojik tepkilerin risklerine karşı önlem aldı.

- Ukrayna'nın en zengin oligarşisi Rinat Ahmetov, Londra'nın Hyde Park'ına bakan bir apartmana 136 milyon sterlin ödedi. Dahası, 60 milyon sterlin de apartmanın teras katına harcadı.[1]

Toplumsal olarak üretilmiş rantlardan edinilmiş kazançlar olağanüstüydü.

- Vietnam'da, Hanoi'nin iş merkezi kısmında bir göle bakan mesken arazi parçası için 2,4 milyon dolar Hoang Quoc Dinh'i tatmin etmedi. 3,2 milyon dolar istedi, bu da Hong Kong ve Tokyo'daki lüks apartmanlara ödenen ortalama miktarın üstündeydi.[2]

1. Thomas ve O'Murchu (2011).
2. Bland (2011).

Büyüme Modellerini Fonlama

Çin'in büyüme modeli çatlaklarla doluydu. Kapitalizmin travmatik krizlerini üretti. Geliştirmeyi fonlamak için en uygun modeli uygulamadaki başarısızlık, Çangşa gibi şehirler tarafından yayımlanmış gelişim planlarında açığa çıktı. Büyümeyi güdülemek için 2012 yılında 130 milyar dolar ayırdı. Belediye başkanlarının stratejileri Danıştay'ın yüksek teknolojiye ağırlık veren ve havaalanları gibi altyapıya yönelen planlarına sadıktı.

Çangşa büyüme planındaki çatlak, yatırımların nasıl fonlanacağı detayından yoksundu. Devletten gelen düşük faizli krediler çözüm değildi, çünkü merkezi hükümet bir başka konut balonunu önlemek için kararlılığım ilan etmişti. Gayrimenkul kredisi, daha düşük önceliğe sahip olacaktı. Bu teoriydi. Gerçek ise çok daha şaşırtıcıydı.

Kabaca hastanelere, okullara, otobanlara, bunlar devlet mülkiyetinde olduğunda, yatırılacak sermaye oluşumunu fonlamanın iki yolu vardır. Biri, hükümetten ya da hiç yoktan kredi yaratan bankalardan borç almaktır. Bu enflasyon ve borçluluk riskini arttırır. Alternatif yol ise sermaye oluşumunu yatırımların kendisinden yaratılan değerle fonlamaktı. Bu fonlama modeli iki kısıma ayrılmalıydı:

- *Özel yatırımcılar* yatırımlarının giderini, tüketicilere satmak için ürettikleri ürünler için sermayeyle işgücünü birleştirdiklerinde ortaya çıkan kârlarla karşıladılar.
- *Kamu yatırımcıları* (hükümetler veya toplumsal kurumlar) yatırımların giderini yarattıkları hizmetlerin değerinden karşılar. Eğer bireysel kullanıcıların kamu hizmetlerini kullanımından ücret talep edilirse, bu yüklü sermaye giderlerini (otobanlar ya da tren yolları gibi) karşılama eğiliminde olmaz. Ama altyapı geliri, sermaye yatırımlarının giderini karşılamak için geliri temin *eder.* Rant oluşumu yoluyla bu gerçekleşir.

Ekonomisinin dönüşümüne -tarıma dayalı ekonomiden kentsel/endüstriyel döneme- dayalı bir ulus için, o rantların kamusal sektöre yapılmış sermaye yatırımına dönüyor olması hayati öneme sahiptir. Böylece insanların gelirini vergilendirme ihtiyacı ortadan kalkar.

Britanya vakasında gördüğümüz gibi, kapitalizmin yaşadığı gerilimin en büyük nedeni altyapı giderlerini karşılamak amaçlı rantları toplamadaki başarısızlıktan kaynaklanır. Çin'de, Çangşa gibi 7 milyon nüfuslu şehirlerde gelişim planı için rant toplamak

zor olmayacaktır. Havaalanı, toplu taşıma sistemi, hepsi *özfonlama*ydı. Bu mali model, enflasyon riski ya da diğer büyüme merkezlerinden kredi çekme riski taşımıyordu.

Kutucuk 8:2
Havana Stiliyle Hile Yapmak

Hile yapmanın yeni bir evresinin başladığı tarih hassasiyetle tanımlanabilir: 11 Kasım 2011. Bu tarih dünyanın küresel sağlığını takip eden BM'nin kurumlarının defterlerine işlenmelidir. O tarihte Küba'da, sosyalist devrimin vatandaşları toprak alıp satmaları için yetkilendirildi. Rantlar satış fiyatlarında sermayeleşti.

Fidel Castro, şeker ekicilerinin yozlaşmış rejimlerini ve Amerikalı kumarhane sahiplerini 1959'da devirdiğinde hilecileri kovmuştu. Kardeşi Raul, komünistlerin sosyalist gündemine de uygun görülmüş bir yasa örtüsü altında yırtıcı virüsünün tekrar tanıştırılmasına başkanlık etti. Amerikalı turistler ülke sınırları içinde dolarlarını tekrar rahatça harcamaya başladıklarında, bir avuç insan Küba'da zenginleşecekti.

Doğrusu, Çangşa merkezî hükümetin hazinesine net katkıda bulunabilir. Fakat böyle bir şey olmayacak, çünkü Çangşa'nın mali nehirleri hile kültürüne akmakta.

Yırtıcılar, üreticileri sinsice takip etmektedir. Bu 2028'deki büyük çöküntüyle birlikte Çin'in ikinci emlak döngüsünü 2026'da zirveye taşımış olacak. Yeni toprak patlamasının başlaması, Temmuz 2012'de Pekin'in Haidian mesken bölgesindeki 38.869 m^2'lik arazi parçasına ödenen bedelle sinyali verilmişti. Mezat 2,63 milyar yuanla (340 milyon avro, 265 milyon sterlin) rekora ulaştı. Hüzün dolu bir şekilde, merkezî hükümet yerel otoritelere "konutta spekülatif yatırımları bastırmaya devam etme"[7] uyarı-

7. Anderlini (2012).

sıyla yanıt verdi. Boşa kürek çekildi. Eğer spekülatörler yüksek fiyatlar ödemeyi göze almış olsaydı, yerel hükümetler gelirden vazgeçmeyecekti. Yeni mülkiyet döngüsü boyunca, Çin sermaye açıklarıyla iki alanda yüzleşecektir.

- *Toplumsal trajedi.* Toprak spekülasyonu kentsel genişlemeyi tetikleyecektir. Emlağa yapılan aşırı yatırım, yerel yönetimlerin kenar mahallelerin kamu hizmetleri için maddi yatırımını engeller. Sınırlı sermaye, geliştiricilerin para hırsı için kullanılacaktır. Orantısız geliştirme, Politbüro'nun gücünü test etmek adına sosyal doyumsuzluğu üretecektir.
- *Ekotrajedi.* Doğal çevrenin fazlaca sömürüsü çaktırmadan çölleri genişletecek, atmosferin kirlenmesinin yolunu daha da açacak ve insan tüketimine uygun suyu yok edecektir; çünkü dünya çapındaki ekonomik danışmanların elkitaplarının ve IMF gibi Batılı mali kuruluşların hiçbiri özfonlama modelinden bahsetmemektedir.

Büyüme çabasında, diğer sosyalist ülkeler de sosyal krizlere daha fazla gömülecektir (Kutucuk 8:2).

Postkapitalist Model

Sosyalist ülkelere hile kültürünün geri gelmesi, tarihsel olarak kaçınılmaz değildi. Marx'ın tarih teorisine göre, sosyalizmin komünizme dönüşmeye başlamasıyla birlikte kurumsallaşmış hile kültürü işçi sınıfı diktatörlüğüyle sonsuza kadar yasaklanmış olacaktı.

Mihail Gorbaçov 1980'lerde bir ideoloji değişimine gittiği sinyalini verdiğinde SSCB halkına bakış *iyiydi*. Postkapitalist bir gelişim modeli seçme özgürlükleri vardı. Böyle bir seçenekleri vardı; çünkü doğal kaynaklar kamu mülkiyetindeydi. Bu da ortak alanları kamu mülkiyetinde tutarken; özel girişimi gönüllendirecek olan mali reformları benimsemek demekti (Kutucuk 8:3).

Kutucuk 8:3
Glasnost ve Bakir Doğadaki Sesler

Mihail Gorbaçov *glastnost*'u Sovyet sosyalist modelin ileri safhasına girişi niteliğinde başlattı. Toprağın ortak mülkiyette olması gerektiğine inandı. Batılı bazı düşüncelerden destek aldı. Nobel Ödüllü üç ekonomist de buna dahildi (Franco Modigliani, James Tobin ve Robert Solow). Kamu maliyesini doğal kaynakların rantlarına dayandırmak gerektiğini savunan Açık Mektup imzaladılar.[1]

İmzacılardan William Vickrey, Amerikan Ekonomi Birliği eski başkanıydı. 1996'da Nobel Ödülü'yle onurlandırılmış olacaktı (James Mirrlees ile paylaştı). Çalışmaları toplu ulaşımın bu tip hizmetlerin rantlarıyla fonlanmasından herkesin –toprak sahiplerinin bile– mali olarak nasıl yararlanabileceğini belgeledi.[2]

1. Noyes (1991:225-230).
2. Vickrey (1999).

Böyle bir şey gerçekleşmedi; çünkü Batılı ekonomistler sosyalist ekonomiyi serbest piyasaya dönüştürmek üzere tavsiye vermeleri için davet edildi. 1990'ların öğretisel hataları 2010'lara da bulaştı. Fakat eski sosyalist ülkeler halklarını hilelere maruz bırakmakta yalnız değildi. Batılı ülkeler, ekonomilerini buhrandan çıkarabilmeleri için emlak piyasasının gelişimine bağlılığı kabul ettiklerini gösteriyorlardı. Hayalleri ve danışmanların "sürdürülebilir gelişim" gibi kalıp söylemleri ütopist düşüncelerde son buldu; hükümetlere acı gerçeklerden kaçış *varmış* gibi konuştular (Kutucuk 8:4).

Kutucuk 8:4
Ütopya'da Rant Kovalamacası

New Scientist'de bir yazar, uygarlığı baştan inşa edersek, dünyanın nasıl görüneceğini sordu. Ortaya koyduğu vizyon, Amerikalı sosyal bilimcilerin ve çevrecilerinin toprak spekülasyonunun etkilerinden yoksun bırakılmış kentsel uygarlaşma yönünde bilir kişi tanıklığına dayanmaktaydı. Bu cesur yeni dünyada kırsal kesimlere yayılma, en değerli doğal kaynağın (su) aşırı kullanımı yoktur ve otomobillerin yerini toplu taşıma alacaktır.

Tüm bunlar kamu maliyesini çevresel ve kültürel ortak alanlar tarafından sağlanan hizmetlerin değerlerini yansıtan kira ödemelerine fiyatlandırma sistemiyle üretilir. Fakat *New Scientist* okurlarına yükseliş/düşüş döngüsünü yeniden başlatmak için teşviği ortadan kaldıracak mali reforma dair bir şey de söylenmiyor.[1]

1. Holmes (2011).

Çin'de yaşananların bir mazereti olamazdı. Postkapitalist toplum olma yoluna çoktan girmiş yaşayan bir modeldi.

Hong Kong.

Britanya'yla, 19. yüzyılda yapılmış kira sözleşmesi bitince 1997'de koloni Çin'e geri döndü. Britanya yönetimi kiracıydı, sahip değildi. Böylece de sınırsız hakkı yoktu. Kira kontratları, toprak sahipliğini güvence altına aldığından uzun süreli teklif edildi. Kiralar açık arttırmayla belirlendi ve gelir de kamu hizmetlerinin fonlanması için kullanıldı. Bu mali model dünyanın ekonomi kılavuzlarında en iyi saklanan sır olarak yer aldı. Kimse koloni rantlarının çoğunun nasıl kamu hizmetlerini fonladığını tartışmadı; son Yönetici, Britanya kolonisinin başarılarını ele alan bir kitabı da olan Chris Patten bile.[8]8 Hong Kong, dünyanın

8. Patten (1998).

bir numaralı serbest ve verimli ekonomisi olarak tanınmayı sürdürmektedir. Batılı medya Hong Kong'un başarılarını, hakkını vermeden över (Kutucuk 8:5).

Yaşadığı sorunlara rağmen, Çin'in gelişimi Batılı ekonomilerin anemik performanslarının karşısında dikkate değer görülmektedir. Batı'nın, Çin'in ekonomisinin gölgesinde kalma korkusu artmaktadır.

Geleceği görmek tehlikeli bir iştir, Bertrand Russell'ın 1930'lardaki öngörüsünde gördüğümüz gibi. Zengin uluslardaki düşen doğum oranının nihai krize götüreceğini öngördü.

> *Uzun vadede, ayaklanmalara götürecek ve Avrupa'yı Haiti koşullarına çekecektir. Bu tip şartlar altında, bilimsel uygarlığımızı Çinliler sürdürecektir...*[9]

Russell, demografik açıdan dengesiz bir Batı öngörmekte haklı çıkmıştı. Fakat Avrupa'nın Haiti seviyesine düşmesi için büyük bir tahrip gerekir (Almanya'nın 1945 bombardımanında yaşadığı gibi). Fakat Çin bilimsel bir uygarlık yaratmaya yönelmekte midir? Rant arayıcıları, emlak piyasasını para politikası üzerinden istikrara kavuşturmaya çalışan Politbüro'nun gücü için endişelenmektedir. *Financial Times,* 7 Mart 2010'da: "Yapsatçılar Pekin kuralları etrafından yol buldular." Rant arayıcılar, nüfusu avlamak için piyasa düzenlerini cilalayarak güzelleştirirken, Guangdong ilinde aklı karışmış bir Komünist Parti insanların kederleriyle nasıl baş edilebileceğine kafa yoruyordu. "Parti yetkilileri tarafından topraklarına el konulan sinirli çiftçilerin öfkesini serbest seçimle başarılı şekilde hafifletme"yi[10] umuyorlardı. Çin'in liderleri, halkın düşüncelerini ortaya çıkmakta olan antisosyal sisteme uyum sağlamaları amaçlı yeniden şekillendirmek için komplo kurmaktadırlar ki zengin ve fakir arasında gelir boşluğu hâlihazırda Batı'dakinden daha fazladır.

9. Russell (1949:177).
10. Jacob ve Ping (2011).

Seçkinler, liderlerin hayallerini açığa çıkaran hedeflerini klasikleşmiş ifadelerle açığa vururken gözetimli demokrasi, hilecilerin yardımına yetişecektir. Böyle bir bildiri Başbakan Wen Jiabo tarafından yapıldı.

Kutucuk 8:5
Yanlış Bilgilendirme Bakanlığı

Eleştirmenler Batılı vergi rejimini eleştirdiğinde, zaman zaman dikkati Hong Kong'daki düşük oranlı vergilere çekerler. Televizyon belgeseli yapımcısı Martin Durkin bu tekniği, borç içindeki Batılı yönetimlerin, toprağın ani yükseliş/düşüşlerin mali krizlerinden kaçınmak adına vergileri nasıl kesebileceğini açıklamak için kullandı. Kanıt olarak, "uğruna ölünecek"[1] kadar iyi bir trenyolu sistemini kullanabilmek için Hong Kong'a uçtu. Durkin, Hong Kong'un düşük vergilerinin tek bir nedenle imkânlı olduğunu açıklamada başarısız oldu: Toprak kullanıcılara kiralanır, böylece rantların büyük çoğunluğu kamu hizmetlerine fon olarak geri döner. Muhteşem metronun sermaye bedeli, yeni istasyonların etrafından konuşlanmış olan ticari alanların rantlarıyla fonlanmıştı.[2]

Mao'nun ana karasından milyonlarca mültecinin akışı, koloninin maliyesine deformasyonlar yerleştirdi. Gene de, sömürge yönetimi sosyal konutlar inşa etti ve liberalleşmiş komünistlerin getirdiği girişimciliğe kolaylık sağlayan toplumsal istikrarı sürdürdü. Mao'nın ütopik denemesinin antitezi olan bir piyasa ekonomisine ilerlediler.

1. *Britain's Trillion Pound Horror Story*, Channel 4, 11 Kasım 2010.
2. Harrison (2006b:87-94).

Lidersiz Dünya: Bir Prognoz

Toplam parayı ve kredi teminini uygun seviyede tutarak ve tedbirli ve esnek bir yaklaşım benimseyerek fiyatların sabit kaldığı ve mali risklerin karşısında duran istikrarlı ve sağlam bir ekonomik gelişim teşvik etmeyi hedefliyoruz.[11]

Batılı hükümetler 1930'ların Buhran'ından itibaren bu gündemi sağlamaya çalışmıştı. Tekrar tekrar başarısız oldular.

Eğer küresel Güney'den (Bölüm 7) veya Batı'dan bilgece bir küresel liderlik bekleyemiyorsak (Bölüm 6), neden Doğu'dan beklemeliyiz?

Önemli görevimiz, paylaşılması gerekenlerin rant arayıcılar tarafından ele geçirildiğine işaret etmektir. Toplumun güç yapısının kontrolünü, çıkarlarını korumak adına hilecilerin ele geçirmesi gerektiği bir noktaya geliniyor. Çin çoktan o testte başarısız olmuştur ve Politbüro bunun farkındadır. Xi Jinping meselesi süresince Politbüro paniklediğinde bu ortadaydı.

Xi ülkenin sonraki başkanı olarak meshedildi, insanların onu "temiz" görmesini istedi. Duymak istediği son şey insanların ailesinin yaptığı servetleri konuşmasıydı. Hong Kong'da 55 milyon dolar değerinde mülke sahiplerdi. Televizyon kanalı Bloomberg, aynı zamanda bazı şirketlerde yüzlerce milyon dolarlık hisselerinin olduğunu bildirmişti. Bloomberg'in internet sitesi Parti tarafından bu tip bilgilerin çoğalarak yayılmasını önlemek amacıyla engellendi.

Financial Times "Pekin'in yeni azınlığının aile serveti" başlıklı ayrıntılı bir araştırma yayınladı (11 Temmuz 2012). Xi Jinping ailesinden onu başkanlık ve Parti genel sekreterliği süresince utandırmamalarını rica etti. Fakat gücü elinde tutanların küçük prensleri servet tutkularını sınırlamakta zorlandılar. Her şeye karşın Parti, insanların yaratıcılığı üzerinden cebe para indirmeyi yasaklamadı.

Hem Çin hem de diğer sosyalist ülkelerin önümüzdeki birkaç yüzyılını etkileyebilecek; rant arama kültürüne doğru olan bir eğilimin derin sonuçları vardır. Paris merkezli Güvenlik Ça-

11. Branigan (2012).

lışmaları Enstitüsü, Avrupa Birliği'yle işbirliği içinde, Rusya'yı bir araştırma projesiyle birlikte analiz etti ve şu sonuca ulaştı:

> *Büyük çapta şoklar bir yana (petrol fiyatlarında ani düşüşler gibi), önümüzdeki 20 yıl Rus seçkinler tarafından gücü muhafaza etmek ve rant arama olanaklarını sürdürmek için zaruri olarak görülen atalet gelişimi ve taktiksel düzenlemeler eğilim gösteriyor. Sosyoekonomik sorunlara katlanma olayında, zenofobik milliyetçilik ve aşırıcılık ülkeyi radikalleştirebilir ve tansiyonları yükseltebilir.*[12]

Çin'den de beklediğimiz şey budur. Batılı analistler, daha iyi huylu bir gelecek görmekteler. Bunlardan biri de Harvard'da tarih profesörü olan Niall Ferguson'dur. Birlikte evrimleşme teorisini ileri sürer. Çin'in "giderek artan oranda saldırgan hâle gelmesi" için çok az şans vardır. "İki tarafın da kaybedecek çok şeyi vardır. Paramın büyümeye devam etmesi; piyasa reformu ve demokrasiye değil parti gücüne kısıtlamalar ve hukukun üstünlüğü."[13] Bu teselli edici senaryo, Batı için tuzak kurar. Tarihten ders çıkardığımıza inanan tarihçiler yanılmış olursa (yine) ne gibi sonuçlar bizleri bekler? Geçmişte feci hatalara düşmüş hükümetler için modelleri sadeleştirilmiş sosyal bilimcilerin teorilerine güvenmeye cesaret edebilir miyiz?

Batılı eleştirmenlerin ortak görüşü –Çin'in ekonomik başarılarına duyulan genel hayranlıkla ilgili açıklanmış– Çin'de iki üniversitede siyaset teorisi profesörü olan Daniel Bell'in görüşlerinde temsil edilmiştir: "Reform dönemi, belki de yoksullukla en etkili mücade olarak görülmektedir."[14] Bu kayıt trajik bir komünist şikâyetname olarak görülebilir. Sun Yat-sen'in postfeodal gelişme yolundan gitmesine izin verilmeyen insanların yaratıcılıklarını parçaladılar.

Çin, 21. yüzyılın Batılı sömürgecilik modelini uygulayan, süper güç olma yolundadır. Güney Çin Denizi'ndeki adalar

12. ISS (2012:118).
13. Sherwell (2012). Channel 4'da Mart 2012'de Ferguson'un Çin programı yayımlandı.
14. Bell (2012).

üstündeki kuvvet politikası komşularını alarma geçirdi, Asya'da yüzyıl önceki savaşların anılarını canlandırdı. Çin'in bölgesel hırslarını nasıl ilerletecek olduğunun değerlendirilmesi, entelektüel deli gömleği içindeki Batılı analistler tarafından kösteklendi. *Mülkiyet haklarının Batı'nın problemlerinin kaynağı olmadığını* düşünüp küçümsediler. O hâlde Çin'in, Batılı mülkiyet haklarını ve mali ilkelerini benimsemesi dünyayı çatışmaya sürükler mi?

Sömürgeci modeli geleceğe taşırken, Çin feodal hanedanlıklardaki şartları tekrar yaratıyor. Belirli aralıklarla, hoşnutsuz köylüler, 20 milyon insanın can verdiği Taiping Ayaklanması'nda (1851-1864) olduğu gibi, başkaldırdılar. Nüfusu megapollere sürmek, insanların rahatsızlıklarını göstermelerinden alıkoymayacaktır. Geçmişin kırsal isyanları gelecekte kentsel başkaldırılar olarak ortaya çıkacaktır. Çin gibi otoriter bir devlet, halkının dikkatini ekonomik sıkıntılardan uzaklaştırmalıdır, eskiden kalma çözümler oynanacak kart olarak sürdürülür.

Çin'in sağlığının en iyi göstergesi vergi ve kira düzenlemeleridir. Batılı analistler öğretisel önyargıları sebebiyle beklentileri yanlış yorumlamayı sürdürmektedir. Her şeyden öte, toprağın özel mülkiyetinin Kuzey Amerikalı yerleşimcilere Güney'dekilere göre çok daha yüksek oranda büyümeye ulaşmaları fırsatı sağladığını düşünürler. İşte bu sebeple Birleşik Devletler ve Kanada, Brezilya, Arjantin ve diğer Latin ülkelerden daha başarılı olmuştu.[15] Fakat bunlar 19. yüzyılda kalmıştı. 21. yüzyıl farklı bir dünyadır ve Çin müthiş küresel fırtınanın merkezine sürülmektedir.

- *Çevresel olarak*, Çin'in, fabrikalarını beslemek için kullanımı devam eden kömüre eşlik etmekte olan ekonomik büyüme oranı küresel ısınma oranını arttıracaktır. California Üniversitesi'ndeki (Berkeley) bilim insanları önümüzdeki 50 yıl içinde sıcaklığın 1,5 derece artacağını hesaplamıştır: Fakat bu zamanlama Çin'le birlikte 2030'a düşebilir.[16]

15. Engermann ve Sokoloff (1994).
16. Hickman (2012).

- *Toplumsal olarak*, Batılı uluslar istihdam ve gelir açısından iş alanlarına geri dönüş olmayacağını anladıklarında, ciddi bölünmelere katlanacaktır. Çin küresel piyasaları elde tuttukça, Avrupa Birliği'nin parçalanmasına da yol açan baskılar ölümcül sonuçları olan jeopolitik yüzleşmelere götürecektir.[17]
- *Askerî olarak*, Çin'in kendi bahçesindeki hoşnutsuzluklar için yabancı mera arayışları olacaktır. Görünüşe göre gıda yetiştirmek için Güney Amerika ve Afrika'da topraklar satın almaktadır. Bu alanlar aynı zamanda Çin'deki işsizlerin kaçış noktaları olacaktır.
- *Psikolojik olarak*, Batılılar kültürlerinin emsalsiz olduğu yönünde eğitilmişlerdir. Bu sebeple demokrasiyi ve hukuk kurallarını; özgür toplum vizyonunun iki direği olarak savunurlar. Çin'e mali olarak borçlu oldukları durumu ve petrol şeyhlerinin ulusal varlık fonları kafalarına dank ettiğinde kolektif travmalar derinleşecektir.

Batılı öngörüler modası geçmiş paradigmalarda temellenmiştir. Bunlardan biri "yapısal dönüşüm"dür.[18] Bu analistlerin Batılı ülkelerde olduğunu *düşündükleri*nden türemiş bir ekonomik teoridir. Eğer Çin Batı'nın modelini uygularsa, ekonomisi Tarım>Sanayi>Hizmet yönünde değişecektir. Ve böylece dışadönük görünüşte olabilir. Fakat bu metamorfoz, güç yapısındaki tehlikeli dönüşümü örtbas eder. Ekonominin değer yaratan kısmı, değer katan kültürden gelen müdahalelere tepki olarak azalmaktadır. Bu eğilim Batılı analistlerin algılamalarında yer almamaktadır. Öngörü modelleri üç eksik değişkenle sınıflanır: Nüfusun büyümesi, üretkenliğin büyümesi ve mali piyasalardaki döviz kurları. Bu kategorilere dayanan tahminler, hile kültürünün etkisini bünyesinde toplayan modelden gelen tah-

17. Ekonomik kemer sıkma politikalarının zulmünü çeken İtalyan ve Yunanlar tarafından Almanya'ya sataşmak için uygulanan Nazi sembolleri ve dil, ilişkilerin bozulmasının bir göstergesidir.
18. Cox (2012:163-164).

minlerden tamamiyle farklıdır. Sonuçlara götüren iki yörünge apayrı dünyalardır.

Çin nüfusu, ortak çıkara hizmet eden; insan odaklı hakiki bir kültür yaratmakta özgür değildir. Komünist Parti kendisini, popüler anlayışı manipüle etmek için güçle donatmak amaçlı tasarlanmış ölümcül bir milliyetçiliği beslemektedir. Vatanperverlik komşu uluslara kin güden bir kültür etrafında yeniden şekillendirilmektedir. Müzeler, anıtsal yerler ve sergiler Çin boyunca, Britanya'yla yapılan Afyon Savaşı gibi geçmişteki askerî yenilgileri (1840) ve 20. yüzyılda Japonya'yla yaşanan bölgesel savaşları hatırlatmak için oluşturulmuştur.[19]19 Çinli liderler aşağılanma duygusunu besleyerek, intikam gibi hisleri uyandırmak; gelecekteki askerî düşmana karşı tetikte durmak amaçlı stratejik olarak kendilerini güçle donatmaktadır.

Batı'nın yaşaması için, 21. yüzyılda ulusların kaderini tayin edecek eğilimlere değer biçecek gerçekçi metotlara ihtiyacımız vardır.

19. Wang (2012). Dışişleri Bakanı Hillary Clinton 2012 Eylül'de Pekin'i ziyaret ettiğinde, Reuters, Çin'in Amerika'yı "temel ulusal çıkarlar"ına müdahale etmemesi konusunda uyardığını bildirmişti. Bu da petrol ve gaz zengini denizlere ve adalara dair yaşanan uzlaşmazlıklara dikkat çekiyor.

Kısım 3
Batılı Aklı Yeniden Ayarlamak

"Bize bir kılavuz ver" diye bağırıyor insanlar filozofa. "İçine sıkışıp kaldığımız bu sefaletten kurtulabiliriz. Daha iyi bir devlet hayallerimizde her daim var ve ona özlem duymaktayız; fakat bu hayale kavuşmak için tüm gayretlerimiz nafiledir. Daimi başarısızlıklardan bıktık; bize hangi kuralla arzumuza ulaşabileceğimizi söyle."

Herbert Spencer, *Sosyal Statikler* (1850:3)

İlk uygarlıklar, nüfusları toplumsal geliri korumakta başarısız olduğu için yok oldu. Canlı toplumlar kendi kültürlerinin tükenmesiyle ezildi. Eğer Batı hileyi onaylamaya toplumsal bir süreç olarak devam ederse, o da aynı kadere katlanacaktır.

Çağımızın büyük krizlerinin çözümü bilinmektedir, ama rant arayışının patolojisi demokratik kurumları, dinî hisleri ve ticari pratikleri tehlikeye atmaktadır. Hile kültürü siyasi ve ahlaki müesseseleri temsil eden failleri seçer.

Büyük Uyanış gereklidir. Zihinsel ve maddi kaynaklar uygarlık sonrası toplumların temelini atmaya elverişlidir. O kaynakların yönlendirilmesi adalet fikrini el üstünde tutan ve hile kültürüyle savaşmaya istekli olan insanların doğruluğuna bağlıdır.

Dokuzuncu Bölüm

Batı'nın Gerilemesi

Bir yüzyıl önce Alman bir tarihçi sonrasında bir senaryoya dönüşen bir kitap taslağı hazırladı. Avrupa'da rahatsız edici bir dram beliriyordu. Oswald Spengler (1880-1936) bunu *Batının Çöküşü* kitabında yazdı. Analizini klasik Yunan'a dayanan bir tarihe oturttu. Bu ona uygarlıkların döngüsel yükseliş ve düşüşleri açıklamak için ihtiyaç duyduğu geniş resmi sağladı. Avrupa kültürünün kötü bir evrede olduğuna dair hiç şüphesi yoktu.

1911'de, kendime günümüzün siyasi olguları üzerine bazı geniş düşünceleri ve olası gelişimleri bir araya getirmeyi önerdim. O sıralarda, Dünya Savaşı bana eli kulağında ve tarihsel krizlerin kaçınılmaz çıkış tecellisi olarak göründü.[1]

1. Spengler (1932: Böl. 1:46).

İlk baskı 1918'de yayınlandı. Almanya doğruca yenilgiye uğratılmıştı ve Spengler'ın kitabı zamanımızın çaresizlik modunu yansıtır görünmüştü. Milyonlar can verdi, fiilliyatta, Batı'nın çökmekte olduğunu adeta onaylayan şekilde, birçoğu gazla zehirlendi ve çamurlu siperlerde makineli tüfeklerle kurşunlandı. Yine de Avrupa sonra tekrar savaşmak için kendini toparladı. Gerçekten de şiddetli sahneler sergilendi. Batı sapkın bir yıkım diyalektiğine hapsoldu.

Spengler, filozof Johann Wolfgang von Goethe ve Friedrich Nietzsche'nin metafiziklerinden yararlandı. Dikkatlice, tüm Avrupa'da gözlemlediğini ileri sürdüğü kültürel başarılardaki kötüye gitmenin kanıtını değerlendirdi.

Sanatın gerileyişi ve bilimin otoriter başarısızlığı; çocuksuzluk ve toprak nüfusunun azaltılması gibi megalopolislerin kırsal kesimler üzerindeki zaferinden doğan ciddi problemler; dalgalanan bir Basın'ın toplumdaki yeri; materyalizmin, sosyalizmin, parlamenter hükümetin krizleri; bireye karşı devlet pozisyonu; özel mülkiyet sorunu ve benzeri olan evlilik sorunu.[2]

Spengler, kültürün tükenmesinin elektrik ve yerçekimine uygulanan bilimsel metotlarla analiz edilebileceği düşüncesini reddetti. Dünyamız, ikinci Kozmos olarak adlandırdığı gibi, doğanın kurallarına uymamıştır. Tarih tarihçilerin gözünden kaçmış bir zekâya göre işledi.

Spengler'ın ampirik gözlemleri zorluydu. Buna rağmen metafiziği, onu Batı'yı kurtarabilecek ilkeler açıklamasından uzaklaştırdı. Yine de açıklayıcı bir şekilde, benim görüşümü de doğrulayan, doğru reformlarla desteklenmiş uygarlıklar sürdürebilir*dir* delilini vurguladı. Karanlık çağlarda sona ermelerine gerek yoktur.

Bir toplumun kültürel sağlığı, nüfusun maddi fazlalığını üretim ve dağıtım şekliyle belirlenir. Spengler, ekonomik gerçekliği anlamaya oldukça yaklaşır. Tarihten, büyümeden düşüşe geçişi temsil eden metaforlar olarak gördüğü iki kişilik seçer. Klasik

2. Spengler (1932: Böl.1:48).

ekonominin araçlarını uygulamış olsaydı, Batı'ya yeni bir hayat verebilecek yapısal değişiklikleri tanımlamak için gözlemlerinin önemini çözmüş olabilirdi.

Spengler, "türünün en önemli" sembolünü Roma'dan aldı. Spengler tarafından "Mutlak Güce Sahip bir inşaat sahası spekülatörü" olarak tanımlanan Marcus Licinius Crassus (MÖ 115-53), insanların "ağır sefalet içinde karanlık varoşların çok rivayetli pansiyonlarında yaşadığı"[3] koşullarla birlikte anılmıştı. Crassus, vatanlarından koparılıp Roma'da sığınak arayan insanlardan rant çıkararak imparatorluğun tarihindeki en zengin insan hâline geldi. İş pratiklerinden biri de, yangın, içlidışlı kiralık konutların bir bloğunu aldığında, müzakere edip araziyi düşük fiyata kapamadan önce zaman kollamaktı. Eski asil aileler de o dönemin ruhuna karşı savunmasızdı. "Spekülasyonun aşırı hızından uzak kaldıklarında atadan kalma evlerini yitirmişlerdi ve sefil apartman daireleri kiralayacak duruma düşmüşlerdi."

Rant birikimi yoluyla kişisel teşebbüs, Spengler'ın Atlantik'ten Küçük Asya'nın doğu kısmına kadar dünyayı yönetmiş bir uygarlığın özünü aşındırmış toplumsal süreci nasıl analiz ettiği idi.

İkinci simgesi için, Afrika'da bir imparatorluk kurmuş Britanyalı maceracı Cecil Rhodes'u (1853-1902) seçti. Rhodes "bölgesel ve mali başarı"yla güdüleniyordu.

> *Cecil Rhodes'da yeniçağın ilk insanını görüyorum. Çok kapsamlı, Batılı, tipik Cermen ve özellikle Alman geleceğinin siyasi stilini temsil eden ve "genişleme her şeydir" deyişi, tamamen olgunlaşmış her Uygarlık'ın kalıcı eğiliminin Napolyonik yeniden tasdikidir -Romalı, Arap ya da Çinli. Bu bir seçim meselesi değildir- bireylerin, hatta karar merciideki sınıfların ya da insanların bilinçli arzusu değildir. Genişleme eğilimi bir kör talihtir, uğursuz ve ucu bucağı olmayan, yakalayan, hizmete sokan ve dünya-şehri sahnesinin son insan türünü harcayan, gönülsüz, farkında ya da farkında olmayan.*[4]

3. Spengler (1932: Böl. I:34).
4. Spengler (1932: Böl. I:37).

Spengler, Almanya'nın bölgesel bir imparatorluk olmanın kıyısında olduğuna inandı. Kültürel yeniliğin 19. yüzyılda önde gelen merkezi olmuş bir ulus, sanatçıların enstrümanlarını güce sahip bir ulus olmak için gerekli silahlarla değiştirdi. Yeni bölgeler gerekecekti. "Modern Almanlar, istemeden ya da farkında olmadan genişler hâle gelmiş bir halkın" aşikâr örnekleriydi.[5]

Metafiziği çıkarın, bize geriye sadece rant arama kültürü kalır. Almanya'nın zengin kültürü alçaltıl*mıştı*. Bir imparatorluk kurmayı *denedi*. 20. yüzyıl halk için tam anlamıyla bir felake*tti*. Fakat insanların böyle bir şey *istemediği* konusunda Spengler'la hemfikirsek, sorumluluğunu kime ya da neye yükleyebiliriz? Eğer insanlar seçim konusunda özgürse, birisi –ya da birisi tarafından dilenmiş bir şey– yaşananlardan sorumlu olmalıdır.

Kitabın ikinci cildinde bir dipnotta, Spengler hilecilerin çıkarlarını nasıl koruduğundan bahsetmiştir. Britanya'daki imtiyazın genişlemesi talebine atıfta bulunarak, şöyle yazdı:

> *Sonraları –1832'den– İngiliz asilzadelerinin kendileri birtakım ihtiyatlı tedbirlerle, burjuvaziyi kendisiyle* işbirliğ*ine çekti, fakat devam eden rehberliğinde ve her şeyden önce genç yeteneklerin içinde yetiştiği geleneğin çerçevesi içinde. Demokrasi kendisini gerçekleştirdi ki Hükümet sıkı sıkıya, bireylerin istediği biri siyaset yapabildiği "formunda" –eski aristokratik form– kalsın. İşletme çıkarlarının hâkim olduğu köylüsüz bir toplumda, bu geçiş 19. yüzyılda iç siyasette en dikkate değer edinimdi.*[6]

İngiliz aristokrasisinin mükellefiyetsiz vazifesi, vergilendirmeyi kontrol altına almak için gücü ele geçirmekti. İmtiyaz genişlemesiyle birlikte, hayatta kalma uğruna bu sınıfın toprağa sahip olmayanlara karşı savunma tedbirleri menzillemeleri gerek*mişti*. Britanya'nın kültürel yaşamına egemen olan toprak sahipleri, maharetle topraksızları razı olmaya zorladılar. Mülksüzlük "geleneksel yöntemler"e boyun eğecekti (yeni toprak sahipleri tarafından üretilmiş olan). Spengler bunu anladı. Eğer

5. Spengler (1932: Böl. I:37, n.1).
6. Spengler (1932: Böl. 2:412). Orijinal vurgu.

anekdotsal içgörülerini geliştirseydi, devlet insanları için uygarlıkların yükseliş ve düşüşü üzerine pratik kılavuz niteliğinde bir teori tasvir etmiş olabilirdi.

Felaketin İçine Devrilme

Bana göre, Batılı uygarlıklar taşma noktasına ulaştı. Batı'yı kurtarmak için araçlar mevcut, fakat bunlar güya nüfusun refahının bekçileri tarafından değerlendirilmiyordu. Toplumlarına ıstırap veren travma onları kurban olarak görür, dikkatlarini de travmanın temel sebeplerinden kaydırır (Kutucuk 9:1).

Analitik başlangıç noktası olarak, Batı'nın krizleri basit aritmetik bir orantıya indirgenebilir. Yırtıcılar'ı destekleyen çok az Üretici vardır. Değer üretimi rantlar üzerinden geçinenlerin beklentilerini karşılamakta yetersizdir. 20. yüzyılda, aristokrasi ve seçkinlere, ev fiyatlarındaki yükselişlerin tadını çıkaran ev sahibi orta sınıf da katıldı. Evlerinde otururken onlara gelen sermaye kazançlarını paraya çevirmek için bir yol bulmaları gerekiyordu. Problemi sermaye kazançlarını borca çevirerek çözdüler: Bankalardan borç almak ve evlerini teminat olarak sunmak. Bu "borçlanarak yapılan yatırım", 2007'de ev fiyatları stop ettiğinde Batılı ekonominin ezilmesine adeta destek oldu, fakat sürdüğü sürece olağanüstü bir partiydi!

Bu Üretici/Yırtıcı oranının varoluşsal imalarının içyüzünü anlamak için, kültürü yozlaştıran rantın, antisosyalizasyonunun izini sürmemiz gerekir.

Kamusal yaşamın canlılığı, rantın bir fonksiyonudur. Rant özelleştirildiğinde, paylaşılan öğeler –hem doğayı hem toplumu– yoksullaşır. *İnsanlık, rantlarla geçimini sağlayanların her bir adımıyla adım adım oyulmaktadır. Toplumlar, devamlarını sağlayacak kaynakların eksikliği sebepli baskılar altında içeriye patlarlar.*

İnsanlığın başarıları saklıdır.

Büyüme, hem doğa hem de toplumda doğal ivmedir. Hem doğal hem de sosyal evrenlerde, topluluklar katılımcı yaşam formlarının etkileşimiyle oluşur. Biyo-bölgeler hayvanlar ve bitkilerin topluluklarıdır, hepsi doğanın enerjisini arıların

Kutucuk 9:1
Kapitalizm ve Başpiskopos

Başpiskopos Desmond Tutu, Afrika'daki ırk ayrımcılığına karşı ruhani mücadeleyi tetikledi. Emekliliğinde, "baş", dünyanın ahlaki durumunu gözlemeye devam eder. Ona, aynı anda hem ruhani hem de zengin olmanın mümkün olup olmadığı sorulduğunda –özel girişim kârlarından– şöyle yazdı: Kapitalizm *per se* kabahatli değildir. Kapitalizm teorisine dair en göz alıcı şey bireyin özgürlüğüdür. Fakat Milton Friedman'ın yazdığı gibi, seçim özgürlüğümüz varsa bile başkalarının özgürlüğüne zarar vermede özgür olmamalıyız.[1]

Fakat kapitalizm halkın özgürlüğüne zarar *verir*. Kapitalizm ayrımcı ekonomiye dayanır; en azından özelleştirici, tekelleştirici ve "paylaşılanlar"ı suiistimalci kısmı. Chicago School of Economics'in kurucularından Friedman, rant temelli gelir sisteminin hükümetler için geliri arttırmak üzere "en az kötü" yol olduğunu itiraf ettiğinde, dolaylı olarak doğruluğunu da kabul etmiş oldu.[2] Fakat bu görüşü ekonomik söylemlerinde geliştirmedi, böylece başpiskopos Friedman'ın özel mülkiyet hakları modelinin bireysel özgürlüğün ölümcül derecede kusurlu bir bakışını buyurduğunu bilememişti.

1. Tutu ve Gronblom (2012).
2. Harrison (1983:299).

polenleriyle çiçekleri, çiçekler de otçulları beslesin diye değiş tokuş ederler... Bu böyle devam eder. Benzeri, insan yerleşimleri ağlarında da görülür. İnsanlar yerel olarak çalışıp küresel olarak ticaretini yaparak emekleriyle değer katarlar, piyasalardaki etkileşimlerle de mübadelesi olur. Hem toplum hem doğa alanında, itici gücü yukarıya, dışarıya ve daha yoğun bir şekilde içe doğru görüyoruz: Her organizma zenginleştikçe artan karmaşıklık süreci, enerji ile beslenen süreç. Tüm yaşam formları, *bütün*

katkı sağlayanlarına değer katan değiş tokuş süreci içerisinde enerji tüketir ve depolar.

Tersine dönme süreci kendi kendini tüketen bir uygarlıkta görünür olur. Sosyojenik koşullar körelimlerden biridir. Kişisel yetenekler, toplumsal sistemler ve ahlaki statüler sistematik bir şekilde geriler. Bu Avrupa ve Kuzey Amerika'da doğan bebeklerin bugün yüzleştiği *genel* durumdur. Sonraki nesile kalan miras, bir önceki nesillerinkine göre alt seviyededir.

Kültürün tükenmesini sağlamak, doğal yaşam alanlarının da tükenmesidir. Öngörüler Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) gibi geleneksel tedbir organizasyonları tarafından onaylanmış eğilimlere dayanır. Açık ve mevcut tehlike uyarısı, *Dünya Enerji Görünümü*'nde (2011) sergilenmiştir. Karbondioksit salınım oranı güvenlik marjlarını da tehlikeli bir şekilde kemirmektedir. Acil savunma eylemi gereklidir. Şimdilerde yapılandırılan nonnükleer enerji tesisleri, hava modellerinde tahrip yaratan küresel ısınmaya neden olan 2°C'lik artışa yol açacaktır. Toplum ve doğa savaşa girecektir.

Sesler sonun yakın olduğunu fısıldar (Kutucuk 9:2). Kirleticilerin yerleşmiş çıkarları insanlığın refahınınkine üstün mü gelecekti? Muhalefetin fosil yakıt kullanımından uzaklaşma gücü, rant arayıcı enerji endüstrilerine verilen sübvansiyonlarla ölçülebilir: Yılda 409 milyar dolar. Buna kıyasla 2010'daki yenilenebilir enerji 66 milyar dolardı.[7] Dünyanın yönetimleri Haziran 2012'de Rio+20'de verilmiş siyasi sınavı geçemedi. Eyleme geçmelerinin önünü toprak sebepli yükselişleri önlemedeki başarısızlıklar kapadı. Ev fiyatlarındaki düşüş Batılı ekonomiyi tahrip etti ve hükümetlerin iyileştirici politikalarını etkiledi.

Dikkat hava modellerine yöneldi, fakat siyasetçilerin sorumlu olduğu sistematik risklerden uzaklaşmasına da yol açtı. Hile kültürü tarafından mı -İngiltere'de 1832'de oy kazanmış insanlar gibi- seçildiler? Batı kültürünün ne kapsamda yozlaştığını

7. IEA (2011: Şekil 14:13).

belirleyebilmek için, insani koşulun kurumlarına derinlemesine inen bir adli incelemeye ihtiyaç duymaktayız.

- *Ahlak*: Yolsuzluk olaylarında artış var mı? Borçla çalışan yaşam biçimleri arayışı arttıkça, insanlar iyi davranış normların suiistimaline mi yönelir?
- *Estetik*: Parçalanmış emek piyasaları baskısı altında, insan çok daha az boş zamana sahiptir. Bu durum onları medeni davranış hâlinden uzaklaştırır mı?
- *Ruhsallık*: Dünyevi ilişkiler tavırları yozlaştırdıkça, dinsel hayat seküler kinizm tarafından baltalanmakta; sahte peygambelere yol mu açmaktadır?

Sezgisel olarak, medya tarafından yapılmış gündelik gözlemlere dayanarak, insanlar toplum yapısındaki sistematik kötüleşmeye tanık olmakta hemfikirdir diyebiliriz. Siyasetçilerin, güç arayışı için hukuğu kullandıklarını görürler. Gençliğin toplumdan uzaklaştığını görürler. Şirketlerin, hukuka üstün gelmek için stratejiler ürettiklerini görürler.

Kötülüğün temeli paradan[8] ölümsüzlük arayışına;[9] aşırı nüfustan[10] maddecilik/tüketimciliğe (bireylerin psikolojik çöküşü); fosil yakıta aç makinelere (teknolojinin hüsranı)... Çok çeşitlilik gösteren eğilimler üzerine teoriler geliştirildi. Ve yine de, eğer paranın izini sürersek nedensel etkilerin, paylaşılanlara verilen zarardan kaynaklandığını görebiliriz.

Tek nedenli tezlere (benimki gibi) tedbirle yaklaşılmalıdır ve baştan sona sorgulanmalıdır. Aynı zamanda sosyal bilimcilerin, favori mantrasım öne çıkarırken bir şeyler saklamaya çalışıp çalışmadığını da düşünmeliyiz: "Basit bir çözüm; sihirli değnek yoktur."

8. Eisenstein (2011).
9. Cave (2011) İnsanların ölümsüzlük arzusuna değinir.
10. Sachs (2008).

Kutucuk 9:2
Mahşer Öngörüleri

Mahşer'i eski zaman kâhinleri gibi buyurmayan bilim insanları, incilsel karakterler gibi konuşurlar. Bilim insanlarının kaygılarını iki şey örnekler:

- İnsanların soyu 100 yıl içinde tükenecek der Frank Fenner, Avustralya Ulusal Üniversitesi emekli mikrobiyoloji profesörü. "Soyumuz tükenecek. Ne yaparsak yapalım şu saatten sonra çok geç." "Küresel ısınma" ve "dizginlenemeyen tüketim" açıklamalar arasındadır der Avustralya'da bir türün yok edilmesine yardım etmiş olan bir adam: Çiçek hastalığına yol açan çiçek virüsü.[1]
- Cambridge Üniversitesi profesörü ve Magdalen College başkanı Nicholas Boyle tahminini –Kıyamet günü, 2014 kadar yakın bir tarihte olacaktı– öne sürdü. Delilleri de, prestijli British Akademi'ye üye olarak seçildiğinde doğrulandı. Dünya, 21. yüzyılın rotasını belirleyecek vahim bir olay yaşayacak der.[2]

1. Jones (2010).
2. Boyle (2010).

Uygarlıkların Dinamikleri

Uygarlıkların canlılığını söküp alan güçleri anlamak için felaketler kataloğundan öte başka şeylere ihtiyacımız vardır.

Şekil 9:1 şematik olarak uygarlıkların büyüme ve çöküş evrelerini göstermektedir. Resim, dönüm noktası olarak görülen uygarlık eğilimlerini özetler, yozlaşma ve çöküş. Bu duruma geliş ekonomik rantla ilişkilidir. Eğilimleri, insanların gelir akışını nasıl ürettiklerini, rantın nasıl dağıtıldığını ve nasıl tüketildiği ya da yatırımının yapıldığını tanımlayarak ortaya çıkardık. Eğer rantın dolaşımı toplumsal gelir olma rolünden koparılırsa,

kültürel paylaşımların yeniden üretimini engelleyen patolojik koşullar belirir.

Ben uygarlık tarihini yedi evreye ayırdım.

A- Kendini Geçindirme. *Sosyalizasyon evresi:* İnsanlar hayatlarının neredeyse 200.000 yılını geçim temelli yaşadı: Ailelerinin devamını sağlayabilmek için gerekli kaynakları avlamak ve toplamak. Kabile ve klanlara doğru genişledikçe, yetenek ve kaynaklarını üst düzey kültür üretmek için kullandılar (maddi kaynaklar olduğu kadar entelektüel ve ahlaki durumu da kapsar). Sosyal organizasyonun karmaşık biçimlerine dönüşümleri hem doğa *hem de kendileri* için ek kaynak yetiştirmelerine bağlıydı.

B- Tarımsal Fazlalık. *Buluş evresi:* Zaruri miktar dışında ek besin elde etmek için doğayla nasıl çalışılması gerektiğinin öğrenilmesi, kaynakların sermaye olarak yığılmasını sağladı. Bu sermaye, hava sebepli riskleri azaltırken; daha fazla çıktı üretmek için kullanılabilirdi. Bu, tarımcılara ev hanesi ekonomisini çeşitlendirme olanağı veren, yeni yeteneklerde uzmanlaşma ve "küçük ev sanayii"ne olanak veren yansıtma için gerekli zamanı sağladı. Tarım aynı zamanda herkesin çıkarına hizmet eden, daha geniş ölçekli gelecek girişimleri destekleyen havuz birikim için toplulukların el ele vermesini sağladı.

C- Altyapı Oluşumu. *Kentleşme evresi:* Rantlar biriktikçe, insanlar daha geniş yerleşimler kurdu. Bunlar sosyal altyapının karşılanmasında, uzmanlığa ihtiyaç duyan imkânlar gerektirir (yollar, atıkların yok edilmesi, su rezervi gibi). Bu evre yoğun yaratıcılık ve karmaşık organizasyon içerir. Kırsal bölgeler kentsel bölgelerin gelişimi için kaynakları bir havuzda toplar. Rantlara toplumsal, hatta kutsal gelir olarak bakılır. Bu evre süresince, bir nüfus çıktısının değerini iki katına çıkarma yetisine sahiptir. Hane halkları tarafından alınan pay sabit kalabilir fakat yaşam standartları daha da zengin kültüre erişimle birlikte iki katma çıkar.

Karşıt görüş, uygarlığın baskı altındaki kırsal topluluklardan çıkarılan rantlar temelli olduğudur. Uygarlık içsel çatışmalarla karakterize olmuştur. Bu teorilerin bir çalışmasına göre,

> Uygarlık kelimesi daha iyiye değişimi ifade etmek zorunda değildir. Uygarlıklar ilkel toplumlardan birkaç önemli noktada farklılık gösterirler. Genel olarak, uygarlıklar eşitlikçi değildir. Seçkinleri ve şu veya bu şekilde "sıradan"ı içerir, fazlalıkları alıp tüketirler ve ekonomileri çift taraflıdan öte tekrar dağıtılabilen cinstedir.[11]

Yazarın beyan ettiği gibi, "ilk uygarlığın tam olarak nasıl oluştuğu... Belirsizdir." Akademik modaya göre, embriyonik uygarlıklara dönüşmüş toplumsal güçlerin işbirliğiyle değil; sınıf çatışmasıyla belirlendiği genel olarak kabul görmektedir. Fakat Lewis Mumford gibi kent teorisyenleri, incelemelerini yıkılmış uygarlıkların son dönemlerinden kalma, *yozlaşma*ya uğradıkları dönemlere ait yazılı ve arkeolojik kanıtlara dayandırır (Kutucuk 9:3). Sadece, prenslerin şehirlerdeki yaşamı bozmak için giriştiği biçimlendirme aşamalarından önceydi. Bu bir kez gerçekleşti mi, kültür, fazlalığı üretmiş halktan gitgide daha farklı şekilde gelişen seçkinlerin özel çıkarlarına hizmet etmek için yeniden tasarlanır.

Bana göre, *kaynakları bir havuzda toplama özgürlüğü kentsel yerleşimlerin uygarlıklara gitmedeki önkoşuluydu.* Görünürde bazı akademisyenlerce paylaşıldığı kadarıyla, ben bu ifadeyi kanıtlayamam.[12] Yazı öncesi toplumların arkeolojik kaydı topraktan ürettikleri fazlalıkları havuzda toplamayı bıraktıklarında insanların aklında olanların kanıtını sunmaz. Bununla beraber, bu yaşananların en makul açıklamasıdır: Cambridge kozmoloğu Stephen Hawking'in efektif teori dediği şey. Bu en iyi açıklamayı yapan bakıştır; her ne kadar gözlenen davranışın tam raporunu veren, gerekli tüm denklemleri çözmek mümkün olmasa da.[13]

D- Rant Tahsisatı. *Özelleştirme evresi:* Bazı insanlar rantlara kişisel çıkarlar için göz dikmeye başladı (toplumsal organizasyonun kontrolünü sağlayacak ipleri ele almak için). Bazı bireyler dinsel ya da sivil pozisyonlarını toprağa el koymak için kullandı.

11. Sack (1986:66).
12. Schneider (1974:249), Sahlins (1965:41).
13. Hawking ve Mlodinow (2010:46-7).

Toprak sahibi hâline geldiler. Sosyal evrimin yaşanması bazı ahlaki krizleri de beraberinde getirdi. Rantların toplumsaldan uzaklaştırılması gelir akışını ahlaki bağlarından koparır. Tüm mali sistem kirlenmiştir. Para artık öz disiplin kodlarına uyumlu değildir (bir kod olarak: *Ürettiğin kadar tüketebilirsin).* Topluluk gelirinin büyük kısmının kesilmesiyle, etiksel pratikleri rencide eden eylemler ödüllendirilmeye başlamıştır. Ticari ilişkilerde, örneğin, piyasadaki avantajları korumak için rüşvet ödenmesi gibi. Bu evre sosyal davranışta yaygın kötüye gitmeyi içerir.

E- Devlet Vergilendirmesi. *Sömürü evresi:* Rantlar sekülerleştirildikçe, güç yapısı onların merkezileştirilmiş kontrolünü kuvvetlendirir. İnsanlar otoriter baskıya maruz kalır. Ulus devletler azalan paydan rant aldığı için, kentsel altyapı yenilemesini hane halkı gelirlerini vergilendirerek fonlamak zorundadır. Halkın maddi hayatını kısaltma azmi başlar. Bölünmeler görülür. İşbirlikçi ruh yerine, sorunların "çözümü" için çekişmeli yollar kullanılır. Çözümler, şahane değildi ve gücün yeni gruplara transferiyle birlikte alabora oldu. Toplum istikrarsız hâle geldi.

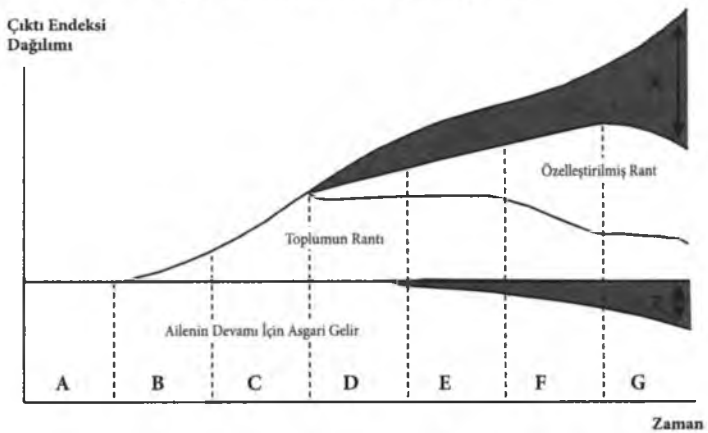
F- Kurumsal Çöküş. *Yozlaşma evresi:* Nüfustan gelirlerini söküp almak için daha gaddarca tekniklere duyulan ihtiyaçla birlikte, devlet, ekonominin potansiyelinin tüketilmesine başkanlık eder. Birikmiş bilgi ve teknolojiler kaynak kıtlığını önler: Çalışan her insanın temel ihtiyaçları karşılanabilir. Fakat gelirin kötü dağılımı suiistimalci devlet vergilendirmesi ile daha da pekiştirilmiş, çok sayıda insanı işsiz, açlık sınırında yaşar hâle getirmiştir. Toplumsal tansiyonlara karşılık olarak, devlet düzenleyici aygıtlarla cefaları yatıştırmaya teşebbüs eder: Bu varolan ekonomik sorunları ağırlaştırır, topluma yeni sorunsal katmanlar ekler.

G- Yıkılış. *İçe patlama evresi:* Hiçbir güç düşmanlarından koruyamaz. Liderler ortak çıkarlara göre hareket etme gücünü kaybetti ve "her koyun kendi bacağından asılır" psikolojisine büründüler. Ümitsizce, devlet adeta bir kredi kartını oynar: Bütçe açıklarını fonlamak için borç almak. Borç verenler, dev-

letin borcunu ödeyememesinden korkunca, cezai oranda faiz miktarı uygularlar. Devlet kültürel yamyamlığın son evresini başlatır: Toplumun miras varlığını alacaklılara ödeme yapmak için soymak. Masraftan kısma, devlet idareciliğinin temel ilkelerindendir. Fakirleşmiş devlet yöneticisi, nüfusun yaşam standartlarını düşürerek, sistemin devamını sağlamaya çalışır.

Şekil 9:1'de, en üst sıra evrimsel gidişatı gösterir. Rantların toplumsal gelir olması durumunda kültürel üretimin değerinin izini sürer.

Şekil 9:1
Uygarlıkların Yükseliş ve Düşüşlerinin Çizelgesi

- Hoşnut ve bütünleşmiş nüfusun sinerjisi artan üretimi filizlendirdikçe, yenilikçi ruhu fonlamak da artış gösterir. Bu üretim sadece maddi anlamda değil; sanatsal ve ruhsal unsurları da kapsar.
- Tüketimin narsistik biçimlerine doğru rantın yöneltilmesi, halkların özgürlüğünü tüketir. Bu yaratıcılık güçlerinin kaybına götürür. Üretim, temel tüketim malzemeleri açısından ölçülür.

Sınıflara bölünme, giderek artan biçimde olumsuz rant paylaşımlarına yol açan içsel çatışmalar üretir. Toplumsal hoşnutsuzluk denetim altına alınmalıdır. Serbest dolaşan ganimetler dış yırtıcıları cezbeder hâle gelir, bu sebeple bölgesel savunma için yatırımların arttırılması gerekir. Şekil 9:1'de gösterilmiş boşluk X'in zamanla büyüdüğünü gösterir. Bu insan olmanın kaybını ölçer.

Kutucuk 9:3
Uygarlığın Kayıp Kayıtları

Lewis Mumford (1895-1990) Amerikalı sosyolog, tarihçi ve eleştirmen. Onun için, "mekanik olarak organize edilmiş çalışma ve mekanik olarak organize edilmiş yıkım ve imha etme" uygarlığın iki kutbuydu. Krallık, halka uygarlaşmanın da bağlı olduğu tarımsal artıürün üretme konusunda baskı yaptı. Kentsel yaşama geçiş de insani kurbanlarla sağlandı, savaş da bu ritüelin uzantısıydı. "Boş zamandan gına geldi, savaş onlara 'yapacak bir şey' verdi ve buna bağlı güçlükler, sorumluluklar ve ahlaki risklerle, onurlu emek eşdeğerini sağladı." Savaştan getirilmiş ganimet "genellikle de galibin ekonomisinin altını oyan" "kolay para"ydı, "gelişen ekonomik organizasyondan yıllık olarak alınan kalıcı gelir vergisi için" zayıf bir alternatifti.[1]

Mumford'un tezinin uygarlığın kökenleriyle ilgili problemi, arkeolojik kayıtlarda biçimlendirici aşamaların kanıtlarının bulunmamasıydı. Varsayıma dayandırdığını da itiraf etti.[2]

1. Mumford (1967:221).
2. Mumford (1967:191,219-220).

Bütün biçimleriyle kültür üretiminin en yoğun dönemi, sağlıklı topluluklardaki maksimum kişisel özgürlük dönemleriyle kesişir. Durum, nüfusun, rantların en büyük kendini gerçekleştirme olan sosyal etkinliklere yatırımını maksimize

etme kapasitesiyle temsil edilir. Tüm nüfus, maddi, estetik ve psikolojik tatmin yaratan yaratıcı eylemlere dahil olur. Fakat bu yaratıcılığın maddi temeli özelleştirildiğinde, daha büyük kültür hisseleri yaratma gücü kan kaybeder. Eğer gücü elinde bulunduran insanlar, kültürü var olma seviyelerinde tutacak kadar fonlarsa nüfusun sırtındaki yük yoğunlaşır. İnsanlar refah kaybıyla karşı karşıya kalır (Şekil 9:1'de Z ile gösterildi). Devletler gelirlerdeki vergi yüklerini arttırdıkça servet üretimindeki eksik ortaya çıkar.[14]

Kendini yenilemeyi dileyen uçurumun kenarındaki bir uygarlık, bunun neden ve nasıl hassas olduğunu gözler önüne sermek için tüm bilgileri toplamalıdır. Bu bir Hile Dizini gerektirir.

Hile Endeksleri

Birleşmiş Milletler ve hükümet dışı kuruluşlar her ulusun yaşam kalitesine ilişkin bakış açıları sunan görüşler sağlayan endeksler derlemekteler. Bunlardan biri yozlaşmayı ölçer.[15] Bir diğeri de vücut kitle endeksidir.[16] Hile endeksi ise bir toplumdaki genel yaşam kalitesini gösterir. Referans noktaları adil yargı normlarına uyum gösteren bir toplumda uygulanan standartlar olabilir. Endeks, bir ulusun kamusal hayatıyla ve eylemleriyle ilgili kapsamlı bir bilgi arşivi yaratabilir.

Doğrudan ya da dolaylı olarak davranışı ölçmüş olacak yükler, rant kovalama kültürünün gasplarıyla örselenir. Bu ilk problemi ortaya çıkarır: Toplumun ve doğanın paylaşılanlarının değerini yansıtan ekonomik rantın akışını tanımlamak. Ekonomik rantı doğrudan belirli eylemlere bağlamak her zaman mümkün değildir. Biz, bağlantıları şeffaf olan bir vakayı inceleyerek işe başlayabiliriz.

---

14. Ekonomistlerin kullandığı terim "aşırı yük"tür. Bu "dara kaybı" getirir. Ekonomistler maddi kayıpları kasteder. Psikososyal refahı hesaba katmazlar.
15. 1995'te Transparency International Yozlaşma Algısı Endeksi yayımladı. Her yıl ülkeler yozlaşmışlıklarına göre sıralandı.
16. Vücut kitle endeksi boy ve kiloya göre ölçüldü. Obezite gibi hastalıklar ve vücut yağ oranlarını kapsadı.

Sporda, kazanmak için hileye başvuran bireyler kısa sürede izleyiciler tarafından fark edilir. Meşru türden bir hile adil oyuna dahil edilirse neler olur? Sahibi Doğu Avrupa'nın doğal kaynaklarından müthiş bir servet yaratmış, oligarşi mensubu olan bir futbol takımı düşünün. Eğer o kaynak rantlarını, dünyadaki en iyi futbolcuları almak için kullansalar bu adil olur mu? Yerel bir takımın (hayranları tarafından maddi olarak desteklenen) böyle bir takıma karşı bir şansı kalır mı?

İngiliz futbol ligi, Premier Lig'deki oyun durumu sorununu gözler önüne serdi. *Daily Telegraph* 2010/11 sezonunda para ve saha performanslarının analizini yaptı. Chelsea FC futbolculara en çok verendi (189,5 milyon sterlin). İkincisi Manchester City (174 milyon sterlin) idi. Chelsea oyuncuları oligarşi sınıfı mensubu Roman Abramoviç'ten; Rusya'dan gelen kaynak rantlarının keyfini sürüyordu. Manchester City oyuncuları, sahipleri Şeyh Mansur'un Körfez çöllerinden çıkarılan petrollerin rantlarının yiyordu. Blackpool Football Club ise en az ödeme yapan takım olmuştu (13,6 milyon sterlin).[17]

Chelsea 2009/10 sezonunda Premier Lig ve FA Cup'ı kazandı. 2011/12'de zafer Chelsea (Premier Lig) ve Manchester City (FA Cup) arasında paylaşıldı ve Chelsea o yıl UEFA Şampiyonlar Ligi'ni kazanan ilk Londra merkezli kulüp oldu. Manchester City bir anda, kendilerine şampiyonluğa yakınlaşmak için 930£ milyonu harcamaya olanak veren petrol rantları sayesinde zafer kazandı. Bu sırada Blackpool'da, takımlarını kendi cebindeki parayla destekleyen taraftarlar Britanya'da aynı zamanda en kısa yaşam süresiyle yüzleşmektedir. Bölüm 6'da gördüğümüz gibi, Blackpool'da doğan erkek çocukların Chelsea'de doğan erkek çocuklarından 11 yıl daha az yaşama ihtimali bulunur.

UEFA, Avrupa futbolunun gövdesi, Finansal Adil Oyun düzenlemelerini düzenler. Fakat Manchester City'nin Yaya Touré gibi oyuncuları alması için gerekli paranın kaynağı, adil oyun meselelerinden muaftır.

17. Scott (2012).

Başarılı atletler gençler için rol modelidir. Eğer atletler hileye yönelirse, onlar da kuralları çiğneme hakkı olduklarını düşünmeye başlayabilir. Atletizmden uzaklaştırılan ve Britanya'yı 2012 Olimpiyatları'nda temsil etmesi engellenen koşucu Dwain Chambers, Spor Tahkim Mahkemesi tarafından sahalara geri getirilmiştir. Sir Steve Redgrave, Olimpiyat Altın Madalya sahibi, bunun "dopingçiler için üzücü bir zafere işaret ettiğini"[18] yazar. Gerekçelendirilebilir bir değerlendirmeydi. Peki, kulüp sahiplerinin emekleriyle kazanmadığı rantlara erişim olanakları ve adeta zaferi satın aldıkları; spordaki kurumsallaşmış hileye ne demeli?

Genel iyi davranış standartları; ahlak kuralları itibarsızlaştırıldığında sürdürülebilirlikten çıkar. Bizi ilgilendiren hile tipinin, bir yasa ya da kurumun kötüye kullanımına ışık tutan vakalar dışında şahsi olan türden olmadığını vurguluyorum. Kişisel meseleye dair bir örnek, Formula 1 yarışı başkanı Bernie Ecclestone'dan rüşvet aldığını itiraf eden Alman bankacı örneğidir. Haziran 2012'de, rüşvet olduğunu itiraf ettiği 44 milyon dolar (28 milyon sterlin) ticari hareketten dolayı bankacı 8 yıllık hapse mahkûm edildi. Bu vaka, para ranttan çıkar sağlama ya da rant kovalamaca peşinde olunmadığı sürece sistematik hile anlayışımıza hitap etmez.

Bireylerin sapmış davranışı onu cesaretlendiren süreçle değerlendirildiğinde toplumsal önemini gösterir. Örneğin, kullandıkları vergilerle siyasetçiler, insanları toplumsal sorumluluklarını geçiştirmeye *zorlar*. Bu durum 1820'lerde, College Londra Üniversitesi'nin, ilk politik ekonomi profesörü J.R. McCulloch tarafından fark edildi. 1799'da William Pitt tarafından uygulanan gelir vergisinden doğacak sorunlar konusunda uyarıda bulundu. Bu vergi kaytarmaca ve kaçınmayı doğuracaktı. *Ansiklopedi Britannica*'nın 7. baskısı için 1830'da yazdığı makalesinde şunları kaleme aldı:

18. Redgrave (2012). Chamber olimpiyatlara katılsa da madalya alamadı.

Kutucuk 9:4
Zengini "Derece Olarak" Vergilendirmek?

Washington temelli Vergilendirme ve Ekonomik Politika Enstitüsü'nün 2009 yılındaki çalışması, Amerikalılar üstündeki göreceli vergi yükünü hesaplar. *Who Pays? A Distributional Analysis of the Tax Systems in All 50 States,* orta ve düşük gelirli ailelerin iyi durumda olanlara göre devlete daha fazla ödeme yaptığını tespit etmiştir.[1]

- ABD'de, federal maddi kesintilerden vergi tasarrufları hesaplamadan önce, ortalama eyalet ve yerel vergi oranı en zengin ailelerin %1'inde %6,4'tü. Federal dengelemeden sonra fiilen ödenen vergi oranı %5,2'ydi.
- Orta hâlli ailelerin %20'sinde gelir akışları için ortalama vergi oranı federal dengelemeden önce %9,7 sonra %9,4'tü; zenginlerin ödediğinin neredeyse iki misli.
- En fakir %20'deki vergi oranı %10,9'dur ve en zenginin ödediğini iki mislinden de fazla aşar.

Mali ayrımcılıkla yapılan bu adaletsizlik Birleşik Krallık'ta da benzerlerini yaratmaktadır.[2]

1. Davis vb (2009).
2. Harrison (2006a:28-30).

"Kolay erdem" milyonerlerinin gayet rahat kaçabileceği vergi, tüm ağırlığıyla toplumsal bütünlüğün üstüne düşecektir. Bu vergi aslında dürüstlük vergisi olacaktır, yalancı şahitlik ve düzenbazlığa da ikramiye olacaktır ve eğer önemli bir yüksekliğe taşınırsa -bir gelir kaynağı hâline getirme derecesi gibi- şüphesiz en arsız ahlak kahpeliği olacak ve ulusal namusluluk ve faziletin en önemli unsuru olan o güzel onur hissini pisletmek için elinden geleni yapacaktır.

Haziran 2012'de, Britanyalı vergi otoriteleri 4.000'den fazla şirketin kurumlar vergisi hareketlerini incelediğini açıklamıştı.[19]

19. Pickard (2012).

Kutucuk 9:5
Siyasi Partileri Tıpalamak

Muhafazakâr Parti 2010 seçimlerinde çoğunluğa ulaşmada başarısız olunca, Liberal Demokratlarla koalisyon kurdular. Hükümet gelişmemiş bölgelerde "sürdürülebilir gelişim"i cesaretlendirmek için planlama yasalarını hafifletti. Muhafazakâr güvenler, kentsel yayılma beklentisine kahkahalarla güldü. Protestoları dikkate alınmadı. Muhafazakâr parti üyeleri mevzuat planlamalarını üretirken, Seçim Komisyonu'na göre, toprak sahibi olma ve geliştirme endüstrisi partiye 500.000 sterlin bağışladı.

David Cameron'un planlama bakanı, planlama düzenlemelerini gevşetmeleri lehine başbakana lobi yapmak için başarılı bir şekilde toprak geliştiricilerini güdüledi. Sir Simon Jenkins, National Trust başkanı, Avam Kamarası komitesine, gelişim endüstrisinin tüm mevzuatlarda parmağı olduğunu söylemişti.[1]

1. Hope (2012).

Siyaset

Hükümetler vatandaşlarının hayatlarını yakından etkileyecek yasalar yürürlüğe koyarlar. İnsaflılık testini ortaya atarak vergilerini meşrulaştırırlar. Politikaları "aşamalılık" ilkesiyle temellenir. Hile testi uygulanırsa demokratik kurum bunun üstesinden nasıl gelir? Gerçekler, siyasetçilerin iddialarını kötüler görünmektedir (Kutucuk 9:4).

Etkiler açısından kampanya katkıları olarak bağışlanan para önemli bir kanaldır. Para nereden gelir? O hâlde siyasi partiler toprak spekülatörlerinden para almaktaysa; Britanya'nın demokratik olarak seçilmiş Parlamentosu hâlâ toprak sahipleri kültürünün esiri midir (Kutucuk 9:5)?

Medya

Açık iletişim kanalları sağlıklı demokrasinin önkoşuludur. Bu kanallar kapanırsa insanların doğru bilgiye ulaşımı engellenmiş olur. Kinizm, vatandaşların liderleriyle ilişkisini zedeler.

Gazeteciler bilgi toplamak için etik olmayan yollar uyguladığında, insanlar hem bilginin şüpheli olduğunu hem de medya kuruluşunun güvenilmez olduğunu düşünme hakkına sahip olur. Bu tip meselelerin geriye doğru izi sürüldüğünde, hile toplumunun tali etkilerine ulaşılabilir mi? Bu soru, News International çalışanları tarafından insanlar yasadışı olarak telefonlarının heklenmesinin, 2012'de Basın'da Etik ve Pratikler Soruşturması (başkan: Lord Justice Leveson) tarafından ortaya çıkarılmasıyla alevlendi. Avam Kamarası Seçilmiş Komitesi, şirketin patronu, küresel medya devi Rupert Murdoch'u bir medya şirketi yönetmek için "uygunsuz" olarak etiketledi.

Polis

Bir topluluğun ahlaki yapısının açık uçlu sorgulaması, üst düzey polis memurlarının gazetecilere verilen hizmetler için "hediyeler" aldığı ortaya çıktığından gereklidir. Kanun hükmü sistemi, Scotland Yard memurlarının News International çalışanlarıyla yakın ilişkiler geliştirdiği ortaya çıktığında kötü nam yaptı. Bu toprak yasaları tarafından toplumsal gelirin hırpalanmasıyla ortaya çıkan ahlaki standartların düşüşünde etkili hilenin yayılması vakası mıdır?

Bürokrasi

Karmaşık toplumların tarafsız kamu hizmetlilerine ihtiyacı vardır. Örneğin, vergi mükellefleri, yasaları uygulayan vergi tahsildarlarının dürüstlüklerine güvenirler. Britanya'da, HM Revenue & Customs müdürünün, beklenenden çok daha az ödeme yaptığı sonradan ortaya çıkan büyük şirketlerle yakın ilişkide olması beklenmemişti. Britanya'nın vergi toplama

servisi başkanı Mike Clasper ile birkaç bellibaşlı şirketler arasında böylesine tartışmalı bir ortaklık ortaya çıktığında, kamusal tedirginlik vardı (istifa etti).[20]

Bürokratların konumlarından avantaj sağladıkları sezildiğinde, iş erbaplarının bundan cesaret alabilmesi mümkündü. Ve 2.000'den fazla kamu hizmetlisinin, özel şirketlerden pay alarak vergiden muaf olduğu bilgisi de vergi mükellefleri için iç karartıcı oldu. Bu "bordro dışı" düzenleme, vergi yükümlülüklerinden kaçmalarını sağladı.[21] Bu yasadışı değildi fakat geniş ölçüde, vergileri kaynaktan düşülenlerin, devlet hazinesini dolandırması olarak algılanıyordu.

Britanya'da, vergiden kaçınma toplumsal bir problemdir. Yılda 1 milyon sterlinden fazla kazanan yaklaşık 550 insan temel vergi oranında 20 sterlin öder.[22] Eğer aşırı zenginlerin toplumsal yükümlülüklerini geçiştirdikleri şüphesi varsa, o zaman neden ücretli emekçiler vergi hukukuna uyumlu vatandaş sorumluluklarına uymalıdır? "Adil oyun"dan tüm bu sapmaların izi devlet hazinesinin kurumsal şekilde tasdik edilmiş olarak dolandırılmasına kadar sürülebilir mi?

Eğitim

Dinamik bir toplum, çocuklara potansiyellerini anlamak ve toplumu zenginleştirme için eşit şans verilen bir eğitim sistemine dayanır. İyiliklerine hizmet etmeyen öğretim formlarıyla çocukları aldatmak bir ulusun derecesini düşürür. Britanya'daki sınavların, daha yüksek notlara ihtiyaç duyan öğrenciler için basitleştirildiği ilan edildiğinde -siyasi baskıya cevaben- o gençlerin gerekli ilgiden mahrum edildiği sonucuna varabiliriz.[23]

---

20. Quinn (2012).
21. Stacey (2012).
22. Aldrick (2012b).
23. Sınav yapma standartları yetkilisi kimya, biyoloji, metamatik ve kritik düşünce derslerinin sınavlarının son yıllarda basitleştirildiğini açıkladı (Hurst 2012).

Hile testi fikirlere ve yükseköğrenim kurumlarına uygulanmalı mıdır? Üniversitelerde, akademisyenler güya araştırmalara ve öğretimlerine tarafsızca yaklaşmaktadır. Bu durum toplumsal sorunlara dair dürüst bir değerlendirmeyi getirir (siyasi liderlerin performanslarına da dair). Akademinin görünür başarısızlığına bir örnek 2008 kredi daralmasını izleyen ekonomik krizle bağlantılıdır. 4 yıl, *Financial Times*'ın deyimiyle "krizleri izah etmek için doğru düzgün bir dayanak" olmadan geçti. Akademi en önemli mesele üzerinde başarısızlığa uğradı: On milyonlarca insanı işsiz bırakan ekonomik krizlerin temelini anlama.

Bu başarısızlık biri şaşırtmalı mı? *Financial Times* editör yazısı 12 Nisan 2012 tarihinde, College Londra Üniversitesi'nde ekonomi profesörü Dr. Hugh Goodacre tarafından bir mektup biçiminde aynı sayfada yer aldı. Britanya üniversitelerinin ekonomi bölümlerinin, adaylarına iş ve "anlaşılmaz olanı açıklama"da uzmanlaşmalarından ödün verdiğini ifade etti. Bu tip işler ABD'nin hakemli akademik dergileri tarafından gerçekleştirildi. Bu "Birleşik Krallık ekonomi bölümlerindeki entelektüel hayatın her açıdan tükenmesinde çok önemli bir etkendi". Dr. Goodacre'nın görüşünde, bu hüsran topluluğun dezavantajınaydı. Bu olumsuzluklar kimin çıkarına hizmet etti?

Ticaret

Firmalar, fiyatları rekabetçi seviyelerin üstüne yükseltmek için anlaştıklarında, tüketiciler parayla aldatıldı. Yaşam standartları, kâr marjlarını rekabet terimine küstürecek metotlarla arttırmak için düşürüldü. Eşit fırsatlar, fikri mülkiyet haklarınca ne ölçüde ele geçirildi ve gelirin dağılımı mali rejim tarafından ne şekilde onaylandı? Düşük gelirli birçok ülke –ve orta– küresel piyasalarda, Batılı çokuluslu şirketlerinkiyle rekabet hâlindeyken, denkliğe ulaşmakta yetersiz kalıyordu. İlaç şirketi Pfizer, 2006'ya kadar 10 yıllık süreçte Doğu Avrupa, Asya ve Ortadoğu'da hükümet yetkilileri ve

doktorlarla rüşvet ilişkisine girdiği için 60 milyon dolar ceza aldı. Eylemleri, Birleşik Devletler Harici Yolsuzluk Uygulamaları Kanunu'nu çiğniyordu. Pfizer, 7 milyon dolar satış sağlayan 2 milyon dolarlık rüşveti kabul etti.[24] Bu davranış yozlaşmış mali sistemden ne derece etkilenmiştir? Serbest para sendromu iş pratiklerini kirletmiş miydi?

Doğa

Doğa suiistimali, türlerin kendilerini yenilemelerini engelleyecek biçimde bir zarara yol açar. Vergi politikaları doğa sömürüsünün önü mü açar? 200 yıl önce, atıkları atmosfere, nehirlere gönderme üzerine kira vergisi eksikliği, icatçıları "kirli" teknolojiler lehine yargılar oluşturmaya mı yöneltti? Bu yargılar günümüzde devam ediyor –zarar vererek– mu?

Bir Hile Endeksi derlemek için açıklama bekleyen başlıklar uzar gider. Örneğin, sanat da doğal içgüdülerin çağdaş kültürlerce köreltilip köreltilmediğinin anlaşılması üzere değerlendirilmelidir. Fikirleri artistik formda açıklama yetisi, her birimizin içine yerleştirilmiştir. Fakat birinin estetik duyarlılıklarını geliştirmek uğraş ister. Günümüzde göreceli oranda az insan artistik uğraşa yönelir.

Cantenbury Üniversitesi'nde (Yeni Zelanda) sanat profesörü olan Denis Dutton, sanatın içgüdüsel miras olduğunu iddia eder. Kitabına *Sanat İçgüdüsü: Güzellik, Zevk ve İnsan Evrimi* başlığını verdi. Fakat sanata bakışı ilginçtir ki bu isimle uyumsuzdur. Sanatsal objeler ve performanslar, "insan aklının en gösterişli, savurgan, şaşaalı ve uçarı yaratıları arasındadır" der. Sanat beyin gücünü, zamanı, fiziksel eforu ve değerli kaynakları fazlasıyla tüketir." Bu, "ekonomik ve kanaatkâr: Verimsizliği ve ziyanı ayıklayan" Darwinsel doğal seçilimle ters düşer.[25]

24. Jack (2012).
25. Dutton (2009:136).

Bir nüfusun artistik arzuları üstünden aldatılıp aldatılmadığının bir ölçümünü oluştururken, insanların modern yaşama maruz kalmamış olması durumunda sanatın nasıl bir hâlde olacağını anlamamız gerekir. Dutton'ın sanat tanımı, sanatçıların yaratılarını rant arayıcılarının narsistik ihtiyaçlarına uyum sağlamak için şekillendirilmesi gerektiği hissinin varolduğu bir topluma uygundur. Aristokrasi, halkın zihinlerini özgürleştirecek materyal aygıtlara el koymuştur. Ama özgür bir toplumda, artistik etkinliklere zihinsel enerji harcamak "beyin gücünü israf edemez".

Bu tip aktiviteler, ilham verici, özgürleştirici ve beyin gücünü ve estetik duyarlılıkları geliştirme yoludur. Tabi bu tip etkinlikler boş zaman da gerektirir. Eğer bu genel olarak insanların tasarrufunda değilse, sanatın zenginler için bir meta hâline gelmesi şaşırtıcı olmaz. Paralarının bir kısmını, estetikle çok az; para yığmakla da çok fazla ilişkili mallara yatırırlar.

Haydutlar ya da Kokuşmuş Sistem?

Rant kovalayıcıları, Hile Endeksi derlemesine itiraz edecektir. Savunma noktalarından biri, sapmış davranışın insan zaafına bir kanıt olma ötesine geçemediği iddiası olacaktır, böylece toprak yasaları sorumlu tutulmayacaktır.

Bu fikrin popüler kültüre yerleşmiş olduğunu görürüz. Hollywood yapımları, hile meselelerinin çözümü için bu bakışa dayanır ki; bu bir heyecan verici görsel drama yaratmak için yapılsa da –yakından incelenirse– aynı zamanda toplumu rahatsız da edebilir. Anlatı, 19. yüzyıl kovboyları, 20. yüzyıl Soğuk Savaş ajanları ya da 21. yüzyıl zaman yolcularını düşününce hangisi üstünden yaratılırsa yaratılsın kötüler hep yenilir. Toplumsal sistem müshilce arındırılmıştır. İyi adamlar toplumun devam eden normlarını yansıttığı için, izleyiciler eve güler yüzle döner.

Kötü adam ilan etme geleneği üzerinden sistemi temize çıkarma tekniği, bir Britanya bankasının lisansının iptali için ettiği tehditle, New York State'in mali bekçi köpeği Mali Hizmetler

Departmanı (DFS) tarafından da kullanıldı. Standard Chartered, "haydut kurum" olarak damgalandı. İran'la 250 milyar dolarlıklık ilişkisini saklamıştı ve "Birleşik Devletler mali sistemini teröristlere, silah tüccarlarına, uyuşturucu çetebaşılarına ve yozlaşmış rejimlere karşı savunmasız bıraktı". DFS, mali işlemlerin banka için "yüz milyonlarca dolar" harç ürettiğini iddia etti. Standard Chartered bunun İran'a karşı Birleşik Devletler'in ekonomik yaptırımlarını çiğnediğini kesin bir biçimde reddetti. Fakat şef Peter Sands, "hatalar yapıldığı"nı kabul etti ve "üzgün olduğu"nu ekledi (Kutucuk 9:6).[26]

Bu bölümün, mali kurumlarda yasa çiğnemeyi cesaretlendiren kültürel bir tamamlayıcısı var mıydı? San Diego Üniversitesi hukuk ve maliye profesörü Frank Partnoy, olduğunu söylüyor. Görüşüne göre;

> *Barclays, HSBC ve Standard Chartered'da yaşanan son çöküntüler gösterir ki, büyük küresel bankaların çalışanları artan biçimde ahlak pusulası yoksunu olmaktadırlar. Bazı uyum görevlileri ve genel danışmanlar etik kılavuzluk yaparlar. Fakat birçoğu yasal boşlukların öğreticisi ve kolaylaştırıcısıdır, yasaların en kolay nasıl aşılabileceğini gösterirler. Mafya avukatları bile o kadar ileri gitmiyor.*[27]

Kurnaz mali anlaşmalar gerçekten istisnai midir, yoksa hile kültüründen doğan para kazanma kültürünün bir belirtisi midir? Anekdotsal kanıtlar bu soruyu cevaplamak için yeterli değildir. Birleşik Devletler mali düzenlemeleri, JPMorgan Chase, HSBC gibi firmaların mali açıdan uygunsuz davranışlarını suçladı, fakat bu bankaların işlettiği genel kültürle ilgili bir şey söyler mi?

Doğrusu hileyle suçlananlar için, toplumun sağlığının rantla kültürü bağlayan bir adli incelemesi gerekir. Örneğin, üç kıtaya yayılmış Barclays Bank hizmetindeki üst düzey yöneticiler ve tüccarların iki küresel gösterge faiz oranı için hile arama vaka-

26. Braithwaite ve Golf (2012); Armistead (2012).
27. Partnoy (2012).

Kutucuk 9:6
Hile Çeşitleri I

Standard Chartered 2008 krizlerini sağ salim atlattı ve Birleşik Devletler'in kara para aklama yasalarını çiğnediği suçlamalarını da reddetti. O hâlde Britanyalı bankayı kasti şirket düşmanı ilan eden DFS müfettişi Benjamin Lawsky'nin "haydut kurum" suçlamasının ardında ne yatıyordu? *Financial Times* bir teori öne sürdü (8 Ağustos 2012).

"Standard Chartered, güvenilmez maliyeyi, Londra şehrinde olup biten -Birleşik Devletler menşeili gruplar bile olsalar- bir şey olarak gören, yeni geliştirilen Amerikan anlatısına uygun görünmektedir. Belki de suçu sınırların ötesine atmak Birleşik Devletler siyasetçileri için elverişli görülmektedir; en azından büyük bir kolaylık sağla."

Standard Chartered Lawsky'nin suçlamaları üzerine kamu sorgulamasının önüne geçmek için 340 milyon dolar (217 milyon sterlin) ödemeyi kabul etti. Analistler, bu mesele kapanmadan önce, Standart'ın Birleşik Devletler'in başka mali kurumlarına da muhtemelen 700 milyon doları bulacak bir ödeme yapmış olabileceğini açıkladı.

sından ne çıkaracağız? Barclays 290 milyon sterlin ceza ödedi ve bu milyonlarca insanın ipotek bedellerini arttırdı. Şampanya yuvarlayan bankacılar yozlaşma kültürüne uyum sağlamakta mıdırlar? İpoteklerle kapana kısılmış düşük gelirli aileler, bir avuç maliyecinin başarısızlıklarını ve yozlaşma kültürünün bir vakasını kaldıramıyor mu (Kutucuk 9:7)?

Kutucuk 9:7
Hile Çeşitleri II

Kişiye özgü hileyi sistematik hâle getiren NEDİR? Vaka sayısı mıdır yoksa edimlerin ölçüsü müdür ya da toplumda yarattığı acının büyüklüğü müdür? Düşük gelirli ve borcunu ödeyemeyen gruplara yüksek kredili ipotek satan Amerika'nın en büyük ipotek borç vereni Wells Fargo'nun davranışını ne şekilde sınıflandırırız? 2011'de 10.000 kadar borçlunun uygunsuz şekilde daha da tuzlu eşikaltı ipotekler almaya yöneltildiği ve borç belgelerinin banka çalışanları tarafından sahteciliğe uğratıldığı suçlamaları üzerine, Birleşik Devletler Merkez Bankası'na 85 milyon dolar ödeme yaptı.

2012'de Wells Fargo Adalet Bakanlığı tarafından kendisine Afroamerikalı ve Hispanikler'e daha fazla maliyet çıkardığı yönündeki suçlamaları bastırmak için 175 milyon dolar ödemeyi kabul etti. Wells Fargo suçsuz olduğunu iddia etti.[1] Birçok aile Baltimore gibi Afroamerikalı mahallelerindeki evlere yeniden sahip olmuştu.

1. Braithwaite vb (2012).

Amnezi'ye Yönelim

Geçmişte uygarlıklar emperyalizmin son evresini atlatamamıştı. Batı'nın da aynı kaderi paylaşması için kaçınılmaz bir sebep yoktur. Bizimki, antik ve modern bilgelikleri (kutsal ve seküler) geri kazanır ve kullanırsak evrilebilir.

Rant arayışını korumak için bilginin önünü kesmek devam eden bir süreçtir. Lehtarlar bundan çıkar sağlar. Kurbanlar da, toprak kaybı travmasıyla başa çıkabilmek için plan yapar. Her bir yeni nesile sıçrayan ikincil şoklar, gaddar vergilerle rant aramayı sürdüren kurumlarla aktarılır. Psikoterapistler, acı verici bilginin bastırımını 19. yüzyıl sonlarındaki kadınların

"histeri"sinde ve 20. yüzyılda savaşa katılmış erkeklerdeki "hücre şoku"nda gözlemler. Bunlar, Judith Herman'ın çeşitli sebepler gösterdiği "psikolojik travmayı çalışmak korkunç olaylara tanık olmak demektir... Baskı altında tutma, çözülüm ve inkâr bireysel bilincin olduğu kadar toplumsal bilincin fenomenleri" olarak betimlenen "epizodik amnezi'de sonlanır."[28]

Toprak kaybına dair bilginin bastırılmasıyla savaşmak için, siyasi hareketin desteği şarttır. Aksi takdirde rant arayışının sistematik sömürüsü devam eder. Batı'ya şimdi ne olacağına, Biz, İnsanlar karar vereceğiz. Kararla ya da hükmen.

28. Herman (2001:7,9).

Onuncu Bölüm

Yaşamın Algoritması

O Majesteleri'nin lordlarından biridir. Beyaz bir kürk olan erminle donanmış, Westminster Sarayı bahçesinde gösteriş yapıyordu; Clapton'un Baron Sugar'ı, girişimcilerin efendileri için kapıştıkları *The Apprentice* isimli televizyon programıyla dünyaca ün yapmıştı.

Alan Sugar, kapitalizm hakkında iyi ve kötü olan her şeyin örneklemesini yapar. Toplumsal sistemin ikiliğine Sugar'ın iş dünyası biyografisinde ayna tutulur. Doğu Yakası tikisi olarak başlar. Arabasının bagajındaki malları satarak her şeyi kâra çevirmeyi bilmiştir. Elektrikli ürünlerle işe başlamıştır ve büyük başarı elde ederek geçimini daktilo tuşlarına basarak sağlayan insanlara (benim gibi) bilgisayarlar satar.

Açık konuşan lord cenapları lafları ağzında gevelemezdi. Otobiyografisindeki başlıklardan biri, bir itirafta bulunur: "Yalancılardan, Zırvalayanlardan, Hilecilerden ve Geyik Muhabbetçileri'nden haz etmem." Fakat o bir hileciydi. Bu onun seçimi değildi: Yasalar oturduğun yerden para kazanmayı yasaklamamıştı. Adam Smith'in girişimci arketipini bir *eli yağda bir eli balda* aristokratıyla birleştirip yasanın da yasaklamadığı o şeyi yapmıştı.

Seyyar satıcıdan barona: Kapitalizmin başarı hikâyesi. Ve toplumumuzun da trajedisi.

Sugar müşterilerini tatmin eden, insanlara istihdam yaratan ilk işini kurarak ilk servetini kazandı. Özenle, tasarruf için masrafları kıstı. Gereken elektronik ürünleri sağlayacak, iş dünyası imparatorluğu için kurumlar oluşturmuş bir partner bulmak için dünyayı arşınladı. Yaptığı işleri beğendim ve onun bir müşterisi oldum. Ulus daha da zenginleşti.

Sonra, topraktan ikinci servetine sahip oldu.

En iyi anlatı Lord Sugar'ın şahsen kendisi tarafından sağlandı. Otobiyografisi *What You See Is What You Get* içten bir itiraftır. Adam Smith'in kılavuzunda yer alan girişimcilik standartlarına uymak zorunda kalmadan mülkü üzerinden para kazandı.

İlk anlaşması 1968'de gerçekleşti. 4.700 sterline ev aldı. 3 yıl sonra 15.700 sterline sattı. Sonra 27.000 sterline bir ev aldı. İpoteksiz, direkt nakit. 10 yıl sonra bunu 100.000 sterline sattı. Elektronik dünyasındaki dümenci, toprak üzerinden yapılan alışverişlerde kârın kendiliğinden geliverdiğini keşfetti.

Bir imalatçı olarak Alan Sugar %10'dan memnun değildi. Sermayesinin %33'ünün ona geri dönmesini istiyordu. Buna ulaşması için sıkı çalışmalıydı; herkesin peşinde koştuğu ve kimsenin sahip olmadığı bir ürün düşün, sonrasında fevkalade bir perakende satış fiyatına erişmek için maliyet bedelini iyice düşürmeyi garantile. Çok da zor değil, değil mi?[1]

Değil!

1. Sugar (2010:329).

Hem bu şartları da sağlayabilecek hem de müşterilerini memnun tutacak kaliteli bir ürün üretmek için Asya'ya gitti. Japonya'ya, oradan Hong Kong ve Tayvan'a. Alan Sugar kendini tam donanımlı bir dünya gezgini kodamana dönüştürdü.

Sonrasında, değer katan işini satarak mülk üzerinden ikinci servetini yaptı. Amsprop, şirketi ilk aşkı değildi. Niye olsun ki? İlk zamanlarda, "bu şeylerin mal mülk kısmıyla pek ilgilenmediği"ni itiraf etti. Bu şaşırtıcı değildi; çünkü gözlemlediği kadarıyla: "Her zaman sıkıcı yatırım gözüyle baktım." Yoktan para var etmek bir girişimci için mücadele değildir. *Değer katma*yla hiç ilgisi bulunmayan, konumu merkeze alan değerler tarafından toprağa sürüklendi. Londra'nın Batı Yakası'nda Old Park Lane'de bir bina seçip almasının sebebi buydu: "Almak istedim çünkü özel bir konumdaydı."[2]

Lord Sugar, mal mülk piyasasındakileri küçümsüyordu. Mayfair binasının yenilenmesi ve apartmanlarla ilgili saçma tavsiyelerde bulunuyorlardı. "Aptal emlakçı"nın biri, her apartman için 3 ile 3,5 milyon sterlin arası fiyatlar teklif etti, "Ânında net bir şekilde reddettim... sonra bir çift geldi... İkinci kat için 5,5 milyon sterlin ödediler: İşte böyle, göz kırpmadan. Bazı emlakçıların katıksız ahmak olduğunu buradan anlayabiliriz sanırım... Bu anlattığım o tipte insanlarla yaşadığım *çok sayıda* deneyimden birisi işte."[3] Çatı katı dairesini 7,25 milyon sterline Hintli çelik milyarderine sattı. Böylece giderlerini o apartmanın iki dairesini satarak karşıladı, saf kâr sağladı. *Konum değeri.*

Lord Sugar, emlak piyasasındaki insanlardan ne bekleyebilirdi? Adam Smith toplumun rantlarını cebe indirenlerin itibarlarını paramparça etti. Emeksiz gelen para, piyasada satmak için ürün üretimine sermaye yatırımını detayına kadar özenli uygulamayı gönüllendirmez. Bu Baron Sugar için bir sır değildi.

Yıllar sonra, emlak piyasasında hesap kitap yapılamayacağı sonucuna vardım: Sadece genel ekonomiyi izler. Perakendecilerin işi iyi gidiyor-

2. Sugar (2010:543-4).
3. Sugar (2010:547).

sa ve işler patlıyorsa, mülkler alınacak ve yüksek kiralar ödenecektir. Birkaç zirve, patlama ve durgunluk dönemleri gördüm geçirdim, binaların, dairelerin fiyatlarının bir yoyo gibi artış ve azalışlarını izledim. Er ya da geç, ani yükseliş ve düşüş boyunca, marketin zirvesinde satıp dibinde de alabilirsin.[4]

Lord cenapları, emlak konusunda uzman olmadığını açıkça söylüyordu. "Dediğim gibi, biraz sıkıcı buluyorum." Sıkıcıdır; çünkü topraktan para kazanmak girişimcilik hünerlerini sergilemeye ortam hazırlamaz. İtiraf ettiği gibi: "Eğer oyun doğru oynanırsa, güvenlidir." Biraz risk, yüksek kazançlar: Yaratıcılık ruhunun altını oyarak, pazarda iyi dürüst bir anlaşmaya dönüşen bir birleşim.

Alan Sugar'ı Topluluk Fonu'ndan geçimini sağladığı için suçlayamayız. Zaten hukuk tarafından da tasdik edilmiş bir eylemdir. Hatta, Monopoly oyunundaki oyuncular için de ortaya büyük miktarlar koymamak garip gelebilir. O büyük miktarlar lord cenaplarının konum değerlerini yürüttüğü Mayfair'dedir (Londra için). Doğu Yakası delikanlısının Batı Yakası baronuyla diyaloğu, vergi rejiminin sağladığı teşviklere dayanan, kapitalist düzen tarafından yazıldı. Teşvikler, girişimcileri *otomatik olarak* yoktan para var edilen o sıkıcı işe itti.

Alan Sugar'da olduğu gibi, iyi insanları rant arama oyununa itmek için kandıran kötü adamlar yoktur. Komplo teorisine de ihtiyaç yoktur, zaten süreç kapitalizm DNA'sına işlenmiştir. Rasyonel insanlar yoktan para var etmeyi gösteren algoritma tarafından cezbedildi. Bu algoritma, evlenip ailesi için uygun bir eve ihtiyaç duyunca Sugar'a dayandı. "Ev yapma merdivenlerinin basamaklarını çıkmaya başlamak" dendi buna. Reklam sektöründe iş daha karışıktı. Yatırımcıların, alıcı ve kiracıların ihtiyaçlarını karşılayacak binalar yaratması için zaman ve paraya ihtiyaçları vardı. Toprak parçasına ilaveten, konumda gömülü olan kalıntı değeri ortaya çıkarmak için, geliştirmeler zaruridir. Sugar'ın bu eyleme bağlılığı sistemdeki psikozu gözler önüne

4. Sugar (2010:548).

serer. Bir bina sahibi değer *ekler*, bunun için emeğine ve sermayesine geri dönüş sağlamalıdır. Fakat geri kalanı, kazanılmamış gelirdir. Sermaye kazançları.

O katıksız kâr nereden geldi? Sıkkın Alan Sugar'ı ilgilendirdiği kadarıyla, gökten zembille inmiş ya da bir uzaylı tarafından dünyaya bırakılmış olabilir. Yapması gereken tek şey iş döngüsünü sürdürmekti ve *Hey Presto!* İşte sermaye cepteydi.

Gerçek dünyada, diğerleri değer üretmek için çalışmak zorundaydı. Özetlediğimizde, üç kaynaktan gelen bir değer olduğunu keşfederiz: Doğa, toplum ve bir toplulukta çalışan her birey. Her biri yaratılışında rol oynar. Bunlar yaşam algoritması öğeleridir. Doğa ve toplum yaşam güçleri sentezi, ilk insanların bugün sürdürdüğümüz öz bilinçli yaşamları olası kılmak için yarattıkları fiyatlandırma mekanizmasında birleşir.

Fiyatlandırma Mekanizmalarının Kavuşması

İlk önce, doğanın fiyatlandırma mekanizması vardı. Yaşayan varlıklar –bitki ve hayvanlar– enerji birimleri değiş tokuş etti. Çıktılar, eşdeğer girdilerle dengelendi. Enerji birimleri, onların görünüşlerini değiştirdi, fakat dengeler değişmedi. Doğanın fiyatlandırma mekanizması, hayvanlara ve bitkilere yaşam evriminde rekabet hâlindeki enerjiyi bölüştürme olanağı verdi. O enerji birimlerine *joules* ismi verilir (Britanyalı fizikçi James Prescott Joule'dan sonra [1818-1889]). Bilim insanları, doğanın üç üretim faktörü arasındaki enerji akışı ahengini sağlayan evrensel yasaları sistemleştirdi: Hayvan, bitki ve mineral.

Üretim terimi, doğaya ilişkin olduğunda, saçma görülebilir fakat gerçek budur. Bir zamanlar, Dünya çoraktı. Fizik kuralların uyarak, en ilkel hücreler enerjiyi yaşam formlarının görkemli bağlanmasına çevirmişti. Doğa, geliştirdiği yasalarla kendini üretti. Mineraller Dünya'da boldu. Fakat hayvan ve bitkiler yoktu. Enerji takaslarıyla gezegen, minik böceklerin aslanlara ve fillere dönüştüğü bir yer hâline geldi. Charles Darwin ve Alfred Russell Wallace, evrim sürecini çeşitlilik ve hacim açısından devam eden

bir genişleme süreci olarak tanımladı. Bu mümkündü; çünkü doğanın muhasebe sistemi enerji kullanımında muhafazayı temin etti. Doğa çarçurdan haz etmez. Tüketim bedelleri, *en azından* eşdeğer faydalarla dengelenmiştir. Karşılıklılık ilkesi, insanlar dayanışmanın gücünü tartışmadan çok önce, doğal dünyaya çoktan uygulanmıştı.

Sosyal evrende, erken dönemlerde, sağlıklı toplumlar kendi kendini fonlamaktaydı. Doğal kaynaklar paylaşımlıydı, toplumsal faaliyetler hizmetlerin kullanıcılarına eşit fayda sağlar şekilde gerçekleştiriliyordu. Küçük zümreler, ek yarar sağlamak için daha büyük oluşumlar hâline getirildi. Akrabalık gruplarından kabilelere oradan konfederasyonlara, eğer insanlar kendi kendine masrafları ve kültürel birikim giderleri karşılanmamış olsalardı, genişleme mümkün olmayabilirdi. Avcı topluluklardan köylere oradan kasabalara dönüşmek için, topluluklar, herkesi maddi ve manevi olarak zenginleştiren organik fiyatlandırma mekanizmaları geliştirmelidir. Bu mekanizma, ilk insanların doğa dışına ilk adımlarını atmalarını sağladı.

10.000 yıl boyunca, Neolitik insanlar sosyal evrenin karmaşıklığını arttıran gelişmeleri hızlandırdılar. Bunun olmasını sağlamak için, yeni türden bir değişim aracına ihtiyaç duydular. Bu değişim aracı, sosyal ve doğal evrenlerde ortaya çıkan farklı enerjileri birleştirmelidir. İnsanların ortaya çıkmakta olan büyük yaratıcılıkları doğanın gücüyle harmanlanmalıydı ki Dünya'da eşsiz bir yaşam biçimi olsun. Bu yeni değişim aracı sosyal evreni olası kılan üretimin üç unsurunu uyumlu bir şekilde birleştirmeliydi: Toprak, Emek ve Sermaye.

Klasik ekonomistler, toprak kavramını sadece yaşama ve çalışma alanı olarak tanımlamaz. Hayvanlar, bitkiler ve minerallere dair her şeyi dahil eder. Yeni değişim aracının altını çizen değeri yaratmak için, toprak emekle ve insanların iş yükünü (enerjinin korunması) azaltmak için kullandıkları araç gereçlerle (sermaye) uyumlu hâle getirilir. Toprak, Emek ve Sermaye. Doğru birleşimleriyle, sonuç hem lafın gelişi hem de gerçek anlamda göklere değen kentsel uygarlıkla filizlenecekti. İnsanın yaratımı

doğa yasalarına saygı göstererek ve uyum sağlayarak gerçekleşti. Doğa faydasızlıktan haz etmez (Kutucuk 10:1).

Sınır ötesi değiş tokuşlarla birlikte, insanların karşılaştırma düşüncelerinde büyük bir ilerleme adımı atıldı. İnsanlar çakmaktaşından ürünlerini değiş tokuş etti. Bu embriyonik piyasa katılımcıları, işlemi gerçekleştirmek için Toprak, Emek ve Sermaye'nin göreceli değere sahip girdileri üzerine ortak bir anlaşmaya vardılar. İnsanlar ürün değişimlerinin kendilerini zaman ve uzay içindeki yaşam yolculuklarında daha varlıklı yaptığını fark ettikçe bu süreç organik ve doğal olarak evrildi. Böylece üç girdinin göreceli değerlerini yalıtarak ticarete girmek için kurallar geliştirdiler. Basit fonksiyonu hayatta kalmaktı. Biyolojik zorunluluk ailelerin üremesine olanak verecek oranda yeterli enerjiyi güvence altına alarak giderildi (ücretler). Sonraki adım, biyolojik gereklilikleri gidermek için emek miktarını düşürmekti. Bu da hayvanları yakalayıp gütmek için gerekli araç gereçlerin icadıyla ve akabinde topraktan ek enerji sağlayarak (sermaye) gerçekleştirildi. Formülü bir kez çözdüler mi, artık evren onlarındı.

Homo sapiens tarafından hayal edilen dünya estetik ve ruhsal duyarlılıklar içeren yaratıcı gücü ortaya çıkarmaya adanmış enerji yatırımı olmadan mümkün değildi. İşbirliği + Çekişme yoluyla, bireylerin başarabileceğinin ötesinde değer kattılar. Bu süreç Palo Alto, California'da Institute for the Study of Complex Systems yöneticisi Peter Corning'e göre her bireyin,

> *Bir yaşam ünitesi olarak grubun canlılığı ve iyiliğinde payı vardı. "Kamu yararı", sanki, grupta ve kolektif sinerji potansiyeline kök salmıştı. Çatışma içeren ve işbirliğini arttıran kolektif mertebeler için teşvik sağladı. Mesela, daha geniş bir grubun diğer yırtıcı ve çatışmacı gruplarla çatışmalardaki ölçek sinerjilerinden yararlanma olasılığı daha fazlaydı (büyük dışında diğer şartlar eşit olduğunda). Kolektif sinerjinin aynı ilkesi, bugün insan topluluklarını destekler.*[5]

5. Corning (2003:211).

Kutucuk 10:1
Evrimsel Verimlilik

İnsanlar doğanın kanunlarına karşı çıkarak doğal dünyanın bir paralel evreni gibi işleyemez. Verimlilik evrimsel bir ilkedir. İnsanlar en az sıkıntıyla isteklerine ulaşmak için ona bağlı kalmıştır. A noktasından B noktasına doğrudan giden yol varken neden yolu uzatasın ki? Bu davranış enerji korunumu kanununa da uyum sağlar. Doğal dünyada, kendini efor sarf etmeden sürdüren ya da gereken enerjinin iki katını harcayan canlı varlıklar görmeyiz.

Kapitalizm güya servet üretimi ve dağıtımının verimli yoluydu. Bu kültürün değer katma bileşeni ilkeye uymaktaydı. İçindeki Yırtıcı Kültürü, insanları verimsiz çalışmaya iter. Ardından gelecek olan, sosyal evrendeki enerji tükenmesi, doğal evrendeki enerji tahribatıyla (türler ve doğal yaşam alanlarının tükenmesiyle ölçülen) eşleşir. Biyolojik açıdan, bu evrimsel karşıtıdır. Ahlaki açıdan ise, insanlık ruhuna bir saldırıdır.

Yerli topluluklar doğanın eko sistemi dengede tutma eğilimini arttırmak için kültürler geliştirdi (*homeostazi*). Toplumsal organizasyonlar yüz binlerce yıl sürdürülmüştü. Bu, insanlara doğadan katma değer sağlayabilecek yetenekler icat edecek bir beyin için gerekli zamanı verdi. Bu ortak yarar sağlayan bir sonuçtu. İnsanlar yaşayıp gitmeye ek olarak aynı zamanda doğal yaşam alanlarını zenginleştirmeyi öğrendiklerinde doğa kazandı. Mesela bayırları teraslamayla, doğanın insan topluluklarıyla birlikte yaşayan, vadilerde yuvalanmış diğer türlere daha fazla kaynak sağlamasına kapı aralanmıştır.

Katma değer, Alışveriş'i yönetmiş kuralların iyileştirilmesiyle yaratılabilirdi. Çıktının bir kısmı toplumsal hayatın genişlemesini fonlaması için kullanılmalıdır. O katma değer *ekonomik rant*

olarak adlandırıldı. Eğer organik olarak tanımlanmış maliye, doğanın fiyatlandırma mekanizması ilkelerine bağlı olsaydı, insanların yaşamları sadece hayal güçleriyle sınırlı olurdu.

Paranın Ahlakı

Modern insanlar, eğer bu sosyal alet, kentsel yaşamla ilgili yoğun toplumsal düzenlemeler için kolaylık sağlayacaksa, paranın ahlakla eklemlenmesi gerekiğini anlamışlardı. Ahlak –ve para– olmadan insanlar çalışan sermaye ve uygarlığı uygarlık yapan kültürel aletleri üretememiş olacaktı.

Para, kil tablet biçimini de kâğıt parçası biçimini de alsa, temsil ettiği şey aynıdır. Para, üretim sürecine dahil olan emek girdilerini ölçmek dışında farklı şeylere de ihtiyaç duyar. Aynı zamanda etik duyarlılıkları ve topluluk ihtiyaçlarını da göz önüne almalıdır. Piyasanın sosyal fonksiyonlarıyla parayı birleştirerek bu gerçekleşebilir. Bu da emeğin tüm ürününün gerek bireysel (maaş) gerek ortak tüketimler için paylaşımını sağladı. Ürün ve hizmetlerin üretim ve takasıyla, sonradan gelen değer *dışsallaştırıldı*. Değerin insanların ürettiği bölümü, emek ve sermaye yatırımı ödülünden koparıldı. Ek değer, sanki her bireyin talebi yokmuş gibi atıldı. Başka bir deyişle, izole edildi, biriktirilip kırsal yerleşim alanlarını kentsel organizmalara dönüştürecek icatlara fon sağlaması için kullanılabilirdi.

Yakındoğu'da, Mezopotamya'nın iki nehrinin ulaşamadığı kurak topraklar yaşam olanaklarını sınırlıyordu. Yine de, doğanın sınırlamasının üstesinden gelinebilirdi. Kanallar yoluyla su taşınabilirdi. Sulama kanallarının inşa edilmesi, bireysel çiftçilerin çok ötesinde bir şeydi. Altyapıya yatırımlar, çiftçilerin ürünlerinin bir kısmını topluluk liderlerinin o su kanallarının yapımını organize edebilmeleri için bir araya getirip biriktirmesiyle gerçekleşebildi.

Sonrası bir muamma. Bugün paranın tüm kötülüklerin anası olduğuna inanılır. Bu noktaya nasıl gelindi?

Eğer organik maliyeyle ilintili ahlak şereflendirilmiş olsaydı, para birey ve toplum için iyi bir enstrüman olacaktı ve doğa için de.

Toplum, maliyedeki altın kuralı uygularsa, ancak o zaman paranın ahlaklılığı sürdürülebilir: Üretimin tüm maliyetleri *içselleştirilmelidir*. Bu ortada olan şeyi belirtmenin teknik yoludur (biz bu kuralı her gün, tüm alışverişlerimizde uyguladığımızı düşünürüz): Maliyet yaratanlar yükü sırtlamalıdır ve yarar sağlayanlar ödülleri toplamalıdır. Piyasa ekonomisinde bu devamlı uygulandığında, hile için faaliyet alanı kalmaz.

Hile, kendi tahsisli piyasasına girip; emek ve sermaye pazarlarından *ister istemez* dışsallaştırılan değerin kaderiyle başlar ve sonlanır. Bu yaygın olarak toprak piyasası diye bilinir fakat hatalı bir isimdir. Doğadan gelen katkıdan çok daha fazlasını gerektirir. Topluluk (ya da konum) piyasası diye adlandırmak daha doğru olur. Neden mi? Çünkü o gelir akışı –rant– hem doğa hem de toplumun katkısının ölçüsüdür. Rant, zeminsiz, başıboş, sahipsiz ve kasabanın en güçlüsü tarafından elde edilebilir bir değer değildir. *Doğa ve toplumun da bireylerinkiyle eşit olarak toplam ürünlerden payını talep etme hakkı vardır.*

- Eğer bir toplum maliyet yaratırsa, yükü omuzlamalıdır. Aynı zamanda, eğer değer toplamaya katkı sağlarsa, çıktıdan kendi payını alma hakkına sahiptir.
- Pratik amaçlar için, topluluk doğa adına bir vekil gibi hareket etmelidir. İkisi birbirine dolanmış vaziyettedir. Ve doğayı bireyin kötü davranışından sadece toplum koruyabilir.

Böylece, paranın ahlaki içeriğini sürdürmesi için rant kamusal ürün ve hizmetleri fonlamalıdır. Biriktirme sistemi kamusal fiyatlandırma mekanizmasıdır. Bu hükümet ya da otoritelendirilebilecek diğer faillerce idare edilir. *Altın kural mali sektöre*

uygulandığında, biriktirme sistemi fiyatlandırma mekanizmasını özel marketlerde –çatışma içinde değillerdir– *tamamlar.* Bu sayede, ahlak temelli para, birey ile hükümet ve topluluk ve doğal yaşam alanları arasında doğal adaletin sürdürüldüğü bir biçimde nakledilir.

Para, rantın sosyal fonksiyonu kirletilirse ahlaki statüsünü kaybeder. İşte o zaman patolojik sorunlar başlar. Kültür üretimini fonlamak için ihtiyaç duyulan kaynakları topluluk kaybederse ekonominin ahlaki esasları ve biyolojik fonksiyonları baltalanmış olur. Rantın kan kaybı arttıkça kültürel krizler de derinleşir. Soykırım üzerine incelemesinde Raphael Lemkin olası sonuçları tanımladı:

> *Bir ulusun ekonomik kurumlarının yıkımı gelişimi de felce uğratır, hatta geriletir. Yaşam standartlarını düşürmek, kültürel ve manevi ihtiyaçların karşılanmasına zorluklar çıkarır. Dahası, ekmek parası kazanmak için günlük mücadele hem genel hem ulusal meseleleri düşünmeyi de engelleyebilir.*[6]

Bazı çevreciler, doğal kaynaklara doğanın hizmetlerini korumak amaçlı peşin fiyat koymaya karşıdır. Fakat doğayı fiyatlandırırken doğanın kendi kurallarına uyuyoruz: Enerji birimlerinin değiş tokuşu, *en az* aldığımız kadarını geri vermek. "Toprak" (topluluk) piyasasının dehası da; dalavereyle piyasa çıktılarını kazanan rant kovalayıcılarmın müdahalesi olmadan bu değerlendirme işini rutin şekilde yapabiliyor olmamızdadır.

Güneşi düşünün. Akdeniz kıyıları Avrupalıların emekliliği ve tatili için ideal noktalar olarak görülür. Kıyılardaki villa ve otelleri işgal ederler. Eğer iklim değişimiyle, o kıyılarda güneş parlamayı bırakırsa, oraların mülk değerine ne olacaktır? Düşüş yaşarlar. Çok az insan İspanya ve Fransa'nın güneylerine tatile gider. Kuzeyliler artık İtalya'dan emeklilik evleri almazlar. Toprak fiyatındaki düşüş şimdiye kadar güneşin hizmetlerine bağlıdır.

6. Lemkin (1944:85).

Eğer topluluk güneşin hizmetinden para almasaydı, güneş daha iyi durumda mı olurdu?

Alpler'deki tatil köyleri ve otellerin değerine ne demeli? Eğer doğa dağlara kar yağdırmayı bıraksaydı kayakçılar İsviçre'ye uğramayı bırakırdı. Mülkiyet fiyatlarındaki düşüş kara yüklenmiş değerin ölçüsü olacaktı. Kar (doğal olan) bedelsizdir, o hâlde hizmetinin değeri katıksız ekonomik ranttır. Yağmur için de aynı şey geçerlidir. Eğer bulutlar yağmur bırakmayı kesseydi çiftlik değerleri acı çekerdi.

Eğer topluluk yağmur ve kar hizmetlerinden para almasaydı rantlar ortada mı kalırdı? Yoksa rant ölçüldüğü konumları işgal etmiş olanlarca cebe mi indirilirlerdi?

Doğanın hizmetlerinin rantları büyük meblağlardadır. O eşsiz değer insanlığın pratik zekâsı ve doğanın cömertliğiyle uyumlu olarak devamlı artar. Dünyanın dört bir yanına yük taşıyan kargo gemilerinin rotalarını düşünün. Bazı noktalar daha kısa ulaşım vaat eder. Tıklım tıklımdırlar. O patikalar sayesinde, taşıma bedellerindeki düzelme, rotaların kullanımında tahsil edilebilecek rantlara yansımıştır, tıpkı motorcuların sıkıcı yollarda hız şeridi kullanımında ücret ödenmesi gibi. Hükümetler o deniz rotaları için rant talep etmezler. Bu, o noktaların ekonomi rant üretmediği anlamına gelmez. Fiyatlandırma mekanizmasını denizlere de götürememe durumu rantların rotaları kullanan çokuluslu şirketlerce alınmasına sebep olmuştur.

Doğada her şeyin bir bedeli vardır. Mikroorganizmalardan biyo-bölgelere biyolojik sistemlerin, işletme ve sermaye giderleri bulunur. Bazı insanların doğayı ve sosyal evrendeki bireyleri suiistimaline izin vererek hem doğa hem ahlak kurallarını hor-görürüz. Bu bir yönetim sorunudur. Başarısızlığın yarattıkları için parayı suçlayamayız.

Fahişe Kimdir?

Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları (1844), çalışmasında Karl Marx, parayı "evrensel fahişe, insanların ve halkların evrensel pezevengi" olarak görür. Renkli, sert fakat paranın insanların

özel ve toplumsal çıkarlarına karşı manipüle eden bir toplumsal kurum olma durumunun adil bir değerlendirmesi.

Para, insanların değer katmasını desteklemek yerine insanların özgürlüklerini kısıtlamak için kullanılmıştır. Ulus devlet, güya ürün ve hizmetlerin üretim ve değiş tokuşu için gerekli olan güveni inşa edecek olan koruma ve istikrarı sağlayacaktı. Güven, insanlara paranın ileri bir zamanda ve bir mekânda onlara ürün ve hizmetler olarak geri döneceğini temin etmek için önemli bir yere sahiptir. Fakat devlet en önemli fonksiyonunu –istikrar ve güvenlik– yitirdi mi insanlar umudu da kaybeder. Antisosyal davranış, güveni zedeler biçimde ön plana çıkar. Bu durum arızalı mali sektörde oldukça belirgindir. Para zeminsiz, başıboş sayıldığında finansçılar parayı hafife alır. Piyasa temelli disiplin yok olur. Böylece toplum kirlenir.

Alım satımda rant diğer kaynaklardan gelen paradan ayırt edilmemiş hâle geldiğinde iki şey olur. İlki, para, toprak sahibi ile nüfus arasındaki işlemin doğasını gizlemek için yapılır. Toprak sahibi asalak hâline gelir. İkincisi, paranın ahlaki kapsamının içi boşaltılır. Bu paranın asalakların değerlerince kirletildiği zehirli kimyayı üretir ve parayla para üretme aracı hâline gelir. Paranın, üretici ve tüketici arasındaki işlemleri ölçme fonksiyonu önceliğini kaybeder. Para, para kazanma aracı hâline gelir: Başkaları tarafından üretilen rantlara el koymanın bir başka isimlendirmesidir bu.

Paranın ahlakının yozlaşması, yönetici seçkinlere halkın çıkarlarına karşı durma fırsatı verir. Hile hukuk tarafından tasdik edildiğinde, kamu hizmetleri disiplini tehlike altına girer. Bunun bir sonucu, kamunun maliyesinin koruyucuları (görevlerinde sorumsuz olduğu kanıtlanmıştır) kamunun hazinesinde olmayan parayı harcayabilirler: Borç finansmanı başvurusu bugünün maliyetini gelecek kuşaklara aktarır.

Toplum engellidir, nüfus, gündelik hayatlara stres ekledikçe ekleyen milyonlarca farklı biçimle travmatize hâle gelmiştir.

Hile süreci katılımcıları da ne yaptıklarının farkında değillerdir. Lord Sugar, çıraklarının kulaklarını çekerken, kâr aramayı

para için değer sağlamayla birleştirmek gerektiği düşüncesi konusunda ciddiydi. Bilinci Mayfair konumlarından para kazanmaktan rahatsız olmuşa benzemiyordu. Eğer toplumun sağlığını geri istiyorsak, başkalarınca yaratılmış değere el koymanın hem doğa hem de toplumun paylaşılanlarını zedeleyeceğini kendimize hatırlatarak hareket etmeliyiz. Bu süreç 20. yüzyıl boyunca devam etti ve bugün de hayatlarımızı zehirlemeye devam etmektedir (Kutucuk 10:2).

Ahlakı Paraya Geri Vermek

Ekonomiyi tekrar dengelemek, insanların vergilendirme konusundaki geleneksel bilgiye meydan okuma isteğine bağlıdır.

Düşünürler, vergi politikalarının "ilerleyici" olduğu nosyonunu vurgulayıp durdular. Öyle olsaydı, Refah Devleti himayesi altındaki tekrar dağıtılabilen vergilerle 60 yılda zengin ile fakir arasındaki fark kapanırdı. Bunun yerine, eski hileciler tarafından yapılandırılmış fiyatlandırma mekanizmasının verdiği zararların bir kısmı o vergilerle örtüldü. Birçok insan daimi olarak bağımlılık durumunda kaldı, kendi emekleriyle ürettikleri ürünlerle geçinmek yerine başkaları üzerinden geçinmenin onur kırıcılığını yaşamaya itildiler.

Aşamalı vergi öğretisi devam etti; çünkü siyasetçiler vergilerinin ahlak kurallarıyla temellendiğini iddia etmeye devam ettiler. Bu iddia, dürüstlük testine karşı göğüs geremez.

Şekil 10:1 insanların gelirlerini iki boyutta yansıtır. Yatay eksende ödeme yetisi yer alır. Bir kişi gelir düzeyine göre bu tabloya yerleştirilir. En zengini en sağda, ölçeğin sonunda yer alır. Geleneksel siyasi felsefeye göre, yüksek gelirliler düşük gelirlilerden daha fazla ödemelidir. Bu tartışma uzar gider. Vergi yükümlülüğünü belirlemek için bir insanın nasıl zengin olduğu (gelirini kendi mi kazandı) ya da neden düşük gelirli olduğu dikkate alınmamıştır (bu yaşam tarzı seçimi mi?).

Dikey ölçek, insanların gelir kaynaklarına göre ne kadar ödemesi *gerektiğini* ölçer. Bu açıkça yapılan bir değer yargısıdır. Bana göre, gelir için çalışanlar ölçeğin tabanında yer almalıdır;

vergi ödememelidir. Kazanılmamış gelir edinenler, yine de, mali otoriteler için yasallaşmış bir hedef olabilir. Üzerinde durulması gereken mesele, gelirin *nasıl* edinildiğidir.

Kutucuk 10:2
Yürüyüşçüleri Oyuna Getirmek

Britanya'da, Parlamento paylaşılanların çalınıp çırpılmasına 20. yüzyılda da müsade etti. Thames nehri kıyılarıyla Surrey'deki Kingston ve Richmond arasındaki alanların alınması yolu, halka karşı uygulanan taktiklere örnek gösterilebilir. Manor Lordu'nun (Dysart Kontu) demokratik mücadelenin üstesinden gelmek için dili kullanışı oldukça ilginçti.

Ham Fields boş zaman geçirmek için uygun bir yerdi. Thames boyunca yeşillikler içinde yürümek zamanında çok keyifliydi. Şehirlerde yaşayanlara da kırsal bölge keyfini sunuyordu. Lord hazretlerinin 200 akreyi çevirmesi fikrine yerel sakinler bütünüyle karşı çıktı. Böylece kont düşüncelerini bir başka şekilde ifade etme yolunu seçti. Yasasına *Richmond Tepesi (Manzaranın korunumu) Tasarısı* ismini verdi. Sakinler, o alandan yürüyüp geçemeyeceklerdi ama Richmond tepesinde durup manzaraya bakabileceklerdi! Tasarı Parlamento'ya yelken açtı ve lord hazretleri 10 milyon sterlin kârı cebe indirdi (bugünün miktarına göre).

İki girişimci düşünelim. İkisi de özdeş, yüksek gelir ediniyor. Bay A, ölçeğin sağ üst kısmında Bay B ise sağ alt kısmında konumlanmaktadır. Bay A, toprak rantlarından ve doğal kaynaklardan gelirini sağlar, buna hakkı da vardır; fakat ulusun gelirine bir kuruş bile katkıda bulunmaz. Bay B'nin 1 milyon sterlini ise ürün ve hizmetlerin üretimindeki yaratıcı aktiviteyle sağlanır. Bay B'yi Bay A ile aynı oranda vergilendirmek adil olabilir mi? Alakalı iki mesele aşağıdadır.

- Bay A'nın bir üretim maliyeti bulunmaz. Ele geçirdiği değer başkaları tarafından üretilmektedir. Ahlaki temel-

lerde düşününce, neden bir rant yüzdesine sahip olmasına izin verilsin ki? Bay B'nin üretim maliyeti vardır. Vergi otoriteleri ona ayak bağı olmadan, kârlarını kazanmasına izin verilmemeli midir?

- İlerleyici vergilendirmenin savunucularına göre, Bay B, kamu hizmetleri maliyetleri konusunda payına düşeni ödemelidir. Peki, o hizmetler neden fonlanmamıştır? En az hizmetleri kamuya açma bedellerine eşit miktarda rant üretirler. Eğer rantlar topluluk adına hükümet tarafından biriktirilmiyorsa, Bay B bu ihmaller için neden cezalandırılmaktadır?

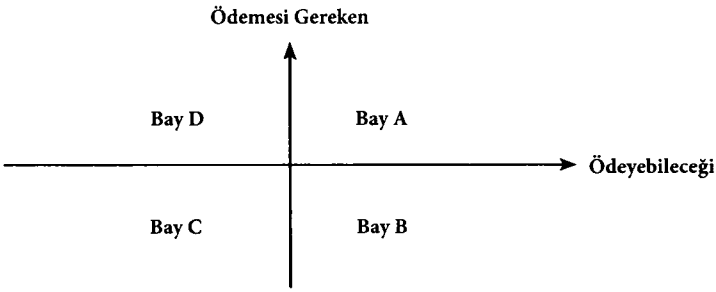
Düşük gelirli iki insan düşünün. Bay C ölçeğin sol alt kısmında Bay D sol üst kısmında konumlanmıştır. Nerede ayrılırlar? İkisi de özdeş düşük gelire sahiptir. Geleneksel vergi ilkesine göre, ikisi de vergiden muaf olmalıdır. Hatta devlet yardımı alacak derecededirler; zenginden gelir aktarımı. Daha yakından bakalım.

Bay C işe gidip gelir. Marjinal işçi olarak sınıflanmıştır: Az yetenek ve düşük üretim. Bununla beraber, hizmetlerine talep vardır, haftada beş gün 9–5 arası çalışarak kazandıklarıyla geçinir. Öte yandan Bay D, ailesinden ona miras kalmış bir parça toprağa sahiptir. Bay C'nin gelirine yakın miktarda bir fiyata kiralar. Bay D tüm gün evde oturur. Arada golf oynayarak vakit geçirir. Yine de Bay C'yle aynı vergi dilimine konulur.

Ahlaki açıdan, iki düşük gelirli ve iki zengin arasında bir denklik yoktur. Yine de hükümetler ayrım yapmamaktadır. "Zenginin fakirden daha fazla ödemesi ve zenginin fakire sübvansiyonu adil"[7] olduğu için saldırgan vergi ilkeleri uygularlar. Bu öğretinin adaletsizliği gelirler arası farkı, Birleşik Devletler'de ulusal gelirin %23'ünü Amerikalıların %1'inin aldığı bir noktaya taşıdı. Zengin ve fakir arasındaki boşluğun esnemesini ne tetikler? Doğaüstü bir güç olmadığı kesin. Texas (Austin)

7. Düşük gelirli Bay C kamu sübvansiyonuna uygun olabilir, fakat düşük gelirli yaşam tarzı tercihiyle birlikte Bay D neden olsun?

Şekil 10:1
Vergi Kuralları Testi

Üniversitesi'nde profesör olan James Galbraith'e göre, 2008'e kadar yükselen neredeyse bütün boşluk, maliye sektöründeki[8] eylemlerin bir sonucuydu. 1980'lerin başlarından itibaren ekonomi kredi büyümesi ardından genişledi. Mevcut parasal sistem altında, bankacılar ekonomi için sürücü koltuğunda oturtuldu; piyasalarda ticareti yapılan değeri üreten insanlar değil. Geleneksel ekonominin muhakemesini takiben, oransız çıktılar doğuran "piyasa hüsranları" için bankacılar sorumlu tutuldu. Fakat bu çıktılar, ancak ve ancak hükümetin kamu maliyesi konusundaki başarısızlıkları ile mümkün olabilirdi.

Aşamalı vergilendirme teorisi sorunlu meselelerin üstünü örtmektedir. Finans endüstrisi ekonomi üzerine sorumsuz ve saygısızca hareket etmekte neden özgürdü? Ekonomi değer ekleme kapasitesini niye yitirdi? Neden gidişat eşitsiz sonuçlar doğurdu? Kapitalist ekonomi görünüşe göre sürdürülebilir olmayan bir temelde işlemektedir. Fakat siyasette, vergi politikaları eleştirileri, hükümetin vergiyi *ne kadar* kazandığına odaklanır; *nasıl* sağladığına değil. Sonuç, toplumda ve ekonomide kaostur.

8. Galbraith (2012).

Onbirinci Bölüm

Toplumun Otomatik Sabitleyicisi

KAPİTALİZM başarısızlığa programlanmıştır. Ekonomik eylemin döngüsel niteliği, ekonomik eyleme engel teşkil eden eğilimi ortaya çıkarır. Kapitalizm, otomatik sabitleyiciye ihtiyaç duyan sakat bir oluşumdur. O sabitleyicinin bileşenlerini, çatlağı tanımlayana kadar bulamayız. Bu da bizi bir soruya götürür: 200 yıldan fazla ekonomik veri olduğu hâlde, ekonomistler neden ekonomideki düzenli yükseliş ve düşüşlerin mantıklı bir açıklamasını sunamamaktadırlar?

İstikrarlı ekonomi planı sunamadı diye çıkıp da bir teorisyeni sorumsuz ilan etmek haksız görülebilir. Fakat Robert J. Shiller, *Finance and Good Society* isimli bir buhranın ortasında yayımladığı kitabında dikkatli bir inceleme yaptı.

Shiller bir Ivy League Üniversitesi'nde profesördür. Aynı zamanda Amerika'da bilindik bir soyadına sahip. Adı, 20 şehirdeki yaygın ev fiyatlarını izleyen Cave-Shiller Index'te görünmekte. Ev fiyatlarını sıkı sıkıya takip eden bu sistemin izleyicisi olduğunu göz önüne aldığımızda Shiller'in piyasa ekonomisi dinamikler uzmanı olduğunu söyleyebiliriz. Üstün Finans'ı İyi Toplum vizyonuyla bağlantılandırdığında, yazdığı şeyin ekonomik teori perspektifinden, olabildiğince iyi olacağını varsayabiliriz.

Shiller kitabını, bazı Batılı ülkelerde lise ve üniversite mezunlarının işsizliğinin %50'yi bulduğu dönemde yayımladı. Kapitalist ekonominin insanların yaşamına neden vahşice saldırdığının realistik teorizasyonu yapılsaydı bu büyük mahrumiyetten kaçınılmış olabilir miydi? Fakat Shiller'e göre, istikrarlı ekonomi amacı sahteydi.

> *Sonuçta, maliye veya parasal politikalarla ekonomideki büyük dalgaları bütünüyle önleyemiyoruz, fakat bu dalgalanmaların bireyler üzerindeki etkisini doğru düzgün finansal kurumlar oluşturarak azaltma şansına sahibiz. Bunlar ise otomatik sabitleyiciler olarak bilinmektedir.*[1]

Şimdiye kadar, ekonomistlerin otomatik sabitleyicilerin elementlerini belirleyebildiklerine dair hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Ama postklasik ekonomistlerin bu başarısızlığa dair bir açıklaması vardır. İktisadi gerilemeler der Shiller, tahmin edilemezdir; çünkü bireylerin psikolojilerinden kaynaklanır. Psikoterapistlere çözümler için başvurulmalıdır. Bu yeni bir alt disiplin yarattı. Ekonomistler Shiller'in *irrational exuberance* (akıldışı bolluk) ve *animal spirits (hayvan ruhları)*[2] dediği şeyleri çözmek için zihinle ilgili meselelere yöneldiler. Ekonomi çözümlemeleri, görüldüğü kadarıyla da, bilimin metotlarının ötesindedir.

1. Shiller (2012:116).
2. Shiller (2000), İşgücü ve Sermaye gelirleri endeksinde referanslar sunar, ancak toprak sahiplerine verilen karşılıklar konusunda sessizdir.

Ulusal ekonomilerin dinamiklerini anlamak için üstünde kontrollü denemeler yapılamaz.[3]

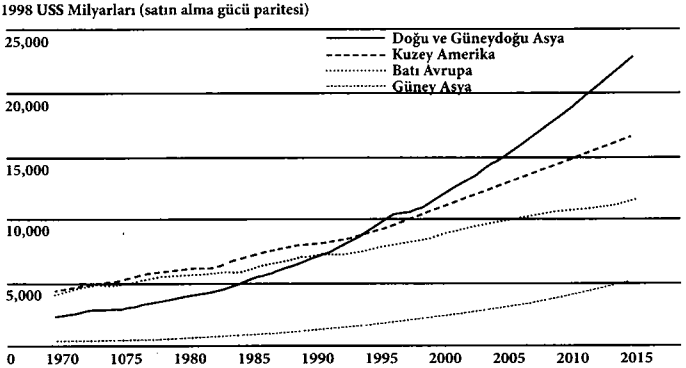
Shiller, Batı'nın merkez bankacıları tarafından yapılan optimistik beyanları gözden geçirir. Birleşik Devletler'in merkez bankasının Serbest Piyasa Komitesi'nden Avrupa Merkez Bankası ve IMF'ye... hepsi kristal kürelerinde sürekli büyüme gördü, hepsi de yanıldı. Bu kötü performans, Amerikan güvenlik kurumlarınca dünyanın her yerinden en iyi istihbaratı toplanmasına rağmen yaşandı. Küresel eğilimleri anlamak, CIA gibi oluşumların fonksiyonlarından biriydi. Süper güç Amerika, askerî ve diplomatik silahlarını çıkarlarını korumak adına mevzilemek için nerede –ve ne zaman– istikrarsızlık yüzeye çıkabilir bilmek ister. Ve bu yüzden, CIA Washington'daki veznedarlarına 2015'e kadar küresel ekonomide istikrar olacağının güvencesini verdi. Chinese Trojan'da hızlandırılmış büyüme olmayacaktı. Yine de, Birleşik Devletler'in NATO müttefikleriyle birlikte canlılığını sürdürecekti. CIA'in 2000'de yayımlanan Uzun Vadeli Büyüme Modeli'ne göre, finansal arterlerin sklerotik nöbet ihtimali yoktu (Şekil 11:1). CIA'in kaynaklarına ve küresel casus ağına sahip olmasam da, *CIA modelini yürürlüğe koymadan 3 yıl önce*, büyümenin 2010 buhranı başlangıcı olarak 2007'de arıza vereceği konusunda uyarıda bulunmuştum.[4]

Yanlış tahminleri üretenler bilgisayarlar değildi. Bilinen bir özdeyiş vardır: Çöp girer çöp çıkar. Tahminciler tarafından geliştirilmiş modeller, tek bir sonuç doğurabilecek varsayımlara dayanırlar: Devamlı büyüme. Bu büyüme Birleşik Devletler'in merkez bankasının o zamanki başkanı Alan Greenspan tarafından Yeni Ekonomi olarak yüceltilir. Batılı entelektüel aracıların, seçkin profesörlerin ve Wall Street ve Londra'daki müşterilerine tavsiyede bulunmak için dolgun ücretler alan danışmanların kolektif hikmetine meydan okumaya cesaret eden saçma bir eleştiridir.

3. Shiller (2012:117).
4. Harrison (1997:27).

Tahminimi 1997'de paylaştığımda, kontrollü bir deney elde etmeye yakın bir teori uyguluyordum. Ekonomi laboratuvarımdı. Eğilim ve çıktıları tahmin ettim. Elimdeki analitik aletlerin hiçbiri özel değildi. Profesör Shiller'a Yale kütüphanesinin sağladığı şeylerdi. Fakat ekonomi mesleği kusurlu bulunmuştu; çünkü bir disiplin olarak hurafeye dönüşmüştü. "Balonlar", der Shiller "toplumsal zihinsel hastalıkla karşılaştırılabilecek bir fenomendir... Amerikan Psikiyatri Derneği'nin[5] tanımladığı tanı kriterleri gibi bir şeye ihtiyacımız var". Maalesef iktisadi dalgalanmaları açıklamak için zihinleri temel alan çok az çalışma vardı, en azında tahminler geçmişte sunulanlardan daha güvenilir falan değildi. Shiller'ın yazdığı gibi:

Şekil 11:1
İstihbaratla Geleceği Görme?

Kaynak: CIA Uzun-Vadeli Model, Ulusal İstihbarat Teşkilatı (2000:35)

Balonları iyi anlamak için modern sinirbilimden yararlanmalıyız. Beyni oluşturan tüm faktörlerin koordinasyonu kusurludur, çünkü insan beynini şekillendiren evrimsel süreçler onu mükemmel bir makineye dönüştürmemiştir. Evrimimizde memelilerin beyni sürüngenlerin

5. Shiller (2012:179).

beyninin "üstüne" inşa edilmiştir ve beynmizde bir miktar tekrar ve çelişki vardır.[6]

Ve böylece, emekli fonundaki paranın yatırımını nasıl yapacağına dair Shiller gibi ekonomistlere danışırsan; onun gibi insanların modeller kadar sezgisel kanılarını da kullandıklarını unutmamalısın. Ne yazık ki, psiko-sinirbilimsel tahminler 2019'daki döngü ortası krizi takiben bir sonraki büyük buhranın 2028'de başlayacağı bilgisini vermiyor. Benim tahminlerim vergi politikalarının toprak spekülasyonunu nasıl desteklediğini ve rant kovalayıcıların ekonominin değer katma yönünü nasıl zedelediğini anlayarak, geçerli yasalar altında gelirin nasıl dağıtıldığına dayanır.

Homeostatik Fiyatlandırma Mekanizması

Kapitalist ekonominin bir otomatik sabitleyici hizmetine ihtiyacı vardır. Fakat bu sabitleyici nasıl bir şeydir?

Yazı öncesi topluluklar doğayla dengeli ilişkilerini sürdürmelerini sağlayan içsel mekanizmalar olan gelenek ve pratikler geliştirmişlerdi. Halk kültürü, *homeostaz*a; sürdürülebilir yaşam biçimine ulaşmak için bilgileri kuşaktan kuşağa aktardı. Kültürel sinyaller, başkalarının yaşamlarını tehlikeye atabilecek sapkın eylemlere engel olmak için bireylerin davranışındaki düzenlemeleri güvence altına aldı. Bu topluluk, yıllar sonra laboratuvarda üstünde çalışılıp düşünülecek olan yasaların sanki bilimsel kavrayışına sahipmiş gibi hareket etmiştir.

Organik finans, Bölüm 10'da değindiğim gibi, doğanın *homeostaz* ilkesinin aynısını sosyal evrende yapar. Toplumun otomatik sabitleyicisi ranta dayanan fiyatlandırma mekanizmasıdır. Bu finansal düzenlemenin gerekliliği İskoç Aydınlanmacılar tarafından da belirtilmişti. Adam Smith, rekabetçi piyasalarda uyumu yakalamak için kamu maliyesi görüşünde ahlaki ve maddi faktörleri birleştirmesiyle dikkate değerdi. Rantı kamusal

6. Shiller (2012:180).

gelir olarak görürken, emek ve sermaye piyasalarındaki teşvikler biçimsizleşmemişti.

> *Hem arazi rantları hem de toprağın alelade kiralaması, çoğu kez sahibinin dikkat çekmeden yaşayıp gittiği bir gelir türüdür. Bu gelirin bir kısmının devlet giderlerini karşılamak amacıyla ondan alınması gerekmekle birlikte, herhangi bir endüstride hiçbir caydırma yapılmayacaktır.*[7]

Smith, kârlar ve gelirler üzerine vergiler konulmasının serveti kötü etkilediğini anlamıştı. Toprak vergisi için bu söz konusu değildi:

> *Toprağın yıllık verdiği ürün ve toplumun emeği, halkın gerçek serveti ve geliri böyle bir vergiden sonra aynı kalabilir. Arazi rantları ve toprağın rantı bu sebeple belki de gelir adına alınabilecek en iyi vergi türüdür.*

Smith, toprağa yapılan bina ve toprağa yapılmış diğer iyileştirmelerin vergiden muaf tutulması ihtiyacını da anladı. Vergi düzenlemesini kabul etmede hükümet insanların nasıl çalıştığı veya yatırım yaptığı konusundaki seçimlerde nötr hâle getirildi. Rantı diğer gelirlerden ayıran etikler konusunda katıydı.

> *Hiçbir şey, varlığını devletin iyi yönetimine borçlu olan bir fondan daha akıllıca olamaz, özel olarak vergilendirilmeli ya da hükümetin desteğine yönelik diğer fonların büyük kısmından daha fazla katkı yapmalıdır.*

Smith'in ahlaki duyarlılıkları vergilerin ekonomi etrafından nasıl dağılabileceğini analiz etmesini sağladı. Vergileri, yükün zenginden öte fakire binmesi sebebiyle kınadı. Ücretlerdeki vergiler emekçilere zarar verdi. Kira yardımları kiracılara daha yüksek fiyat biçimi olarak aktarılmadı. Smith 20. yüzyıl sonlarındaki yeni bir disiplinde başrol oynayacak geri besleme döngüleri harekâtından bahsediyordu: Sibernetik. Smith'in

7. Smith (1776, Bk. V, Böl. II.).

Toprak Vergisi'nin modern versiyonu Joseph Stiglitz ve Profesör Anthony Atkinson tarafından yapıldı. Notlarında, "toprak vergisi bozucu değildir, aynı zamanda kamusal çıkara hizmet eden tek vergidir" diye belirtmişlerdir.[8]8

Hükümetler rantları hizmetleri fonlamada kullanmakta başarısız olduğunda gelir, kültürü yozlaştıran bir şey hâline gelir. Üretim ve istihdamı bozar ve eylemler için bir tetikleyici hâline gelir. Devlet hazinesi için tahsil edilerek, toplumun birincil otomatik sabitleyicisi olarak görev alması sağlanır. Üretkenlik arttıkça, rantlar da hızla artar (çünkü "toprak" emek ve sermayenin aksine, sabit tedariktir). *İyi haber* eğer o gelir akışı ortak çıkar adına kullanılırsa, durum sevindiricidir. *Kötü haber,* eğer rantlar spekülatörlerin ceplerine girerse durum kötüleşir.

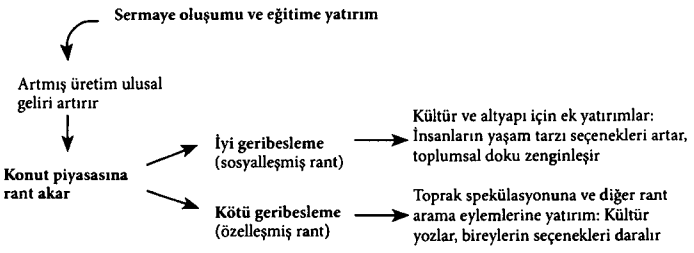
Toplum tarafından yüzleşilen seçenekler Şekil 11:2'de gösterilmiştir. İnsanlar yeteneklerini geliştirdikçe ve daha fazla sermaye oluşumuna yatırımda bulundukça üretkenliklerini arttırırlar. Ek gelirin bir kısmı varlık piyasalarında sonuçlanır. Sabit arzdaki varlıklar (toprak ve kaliteli kent konumları), en büyük pazarlık gücünü buyurur, o yüzden de rant olarak ek ulusal gelirin çok daha büyük bir kısmım toplar. Bunun tesiri, yönetim kalitesine göre çeşitlilik gösterir.

- *İyi yönetim* Rantlar piyasadaki rekabet yoluyla belirlenir ve kamu mallarını fonlamaları üzere dönüştürülür. Bu da genel olarak herkesin yaratıcılığa dahil olmasıyla kültür üretkenliğini arttırır. İşte bu, harekete geçmiş eylemi, bir topluluğun ahlaki değerlerine demirlenmiş bir denge etrafında sabitleyen verimli bir geri besleme mekanizmasıdır.
- *Kötü yönetim* Eğer rantlar özelleştirilirse, toplumsal gelir ortak çıkara hizmet etmeyeceği kesin olan kişisel hizmet eylemlerine dönüşmüş olur. Bu, ekonomi çökene kadar her açıdan toplumun istikrarını bozan sonsuz bir geri bildirim dizilişini tetikler.

8. Atkinson ve Stiglitz (1980:525).

Kapitalizmin içinde bulunduğu şizofrenik durumda, geri besleme döngüleri insanlığın yararına olmayan döngülere girer. Değer katıcıları ile değer çıkarıcıları arasındaki kültürel çarpışmalar, kişilikleri ezer ve insan yaratıcılığını küçümser.

Şekil 11:2
Değer Katan Ekonominin Otomatik Sabitleyicisi

Yaklaşan Mega-Eğilimler Korkusu

Uygarlığımız, eski halkların bilgeliğini ve klasik filozofların bilgilerini doğru kullanamadı. Eğer toplumu tekrar dengeye oturtmak istiyorsak, acilen yapılması gereken şey o bilgilerin kurtarılmasıdır. Sosyojenik yaklaşım eski metodolojileri (tarihten, arkeolojiden, antropolojiden) yeni disiplinlerle (epigenetik ve evrimsel psikoloji) seferber edip sentezler. Hedef, zihinlerimizi tazelemek ve geleceğimizin bağlı olduğu söylemleri iyileştirmektir. Daha sonra örneğin, 2008'de finansal *débacle* ile sonuçlanan hile bağlamında donanıma sahip olabiliriz. Ve şunlar gibi zor sorulara yanıt verebiliriz: Neden doğaya zarar verenlerin ve iş suç atmaya gelince kişisel sorumluluklarını "biz"e yükleyen insanların davranışlarını tolere ediyoruz?

Birleşik Devletler Yönetimi'nin Ulusal İstihbarat Teşkilatı (NIC) başarasızlık için cezaların muhteşem olacağı olasılığını vurguladı. Küresel eğilimlerin gitgide daha tahmin edilemez olduğunu söylediler. Tehditler, *mega-eğilim*ler konsepti ile ta-

mmlandı. NIC, "küreselleşme"yi mega-eğilimlerin gücünü ifade etmek için kullanır. Şöyle tanımlanmıştır:

> *2020 dünyasında önemli derecede diğer bütün büyük çaplı eğilimleri şekillendirecek olan yaygın bir güç.*[9]

Üç eğilim kategorisini birbirine paralel raylarda giden trenler –ekolojik, toplumsal, ekonomik– gibi düşünün. Yükleri sallanıyor; çünkü lokomotifleri sabit değil. Eğer trenlerden biri raydan çıkarsa zincirleme etki yataracaktır. Yığılan yükler komşu trendeki yüklere de temas edecek ve onları devirecektir. Böylece hepsi çöker. Üç tren de kendi rayında gittiği sürece fren yapma şansı vardır. Fakat zaman geçmektedir. Ayrılma noktasına az kalmıştır, iki ray birleşecektir. İki tren *çarpışacak*tır. Bu çarpışma üçüncüyü de etkile*yecek*tir. Yolcuların çoğu yaşayamayacaktır.

Amerika'nın istihbarat teşkilatı yoksulluk ve siyaset arasındaki gizli anlaşmayı değerlendirdi:

> *Eğer Sahra Altı Afrika, Avrasya, Ortadoğu ve Latin Amerika'daki sıkıntılı ülkelerdeki fakruzaruret ve kötü yönetimler sürüp giderse, bu bölgeler terör, organize suç ve salgın hastalıkların daha da ürediği yerler hâline gelir. Zorunlu göçün ve sürekli düşüşün de önemli bir boyutu olması muhtemeldir.*[10]

Yoksulluk, kapitalist ekonominin yaygın görülen bir özelliğidir, her bir kişinin refahına tehdit savuran istikrarsızlaştırıcı mekanizmadır. Küreselleşmiş bir uygarlık hâline gelmiş olan şeyi dengede tutmak için katı mekanizmalar kurmadıkça; kitlesel yoksulluktan kaynaklanan tehditleri etkisiz hâle getirecek çok az ümit olur. En etkili otomatik sabitleyici, ranta toplumun geliri olarak bakan kamu fiyatlandırma mekanizmasıdır (Kutucuk 11:1).

9. Ulusal İstihbarat Teşkilatı (2004:27).
10. Ulusal İstihbarat Teşkilatı (2004:34).

Kutucuk 11:1
Geribesleme Döngüsü Etkilerini Kaynaştırma

Pozitif geri beslemeler bir eğilimin *çoğalışı*dır (tehlikeli olabilecek, istikrarsızlaştırıcı). Negatif geri besleme mekanizmaları (ısıtma sistemlerindeki termostatlar gibi), değerlerin *sabitliğ*ini getirir (büyüme hedeflendiği zaman bu bir problem teşkil eder). Kapitalizmde verimlilik arttıkça rantlar, ücretler ve kârlardan daha hızlı artar. Rantlar toprağın ticari fiyatına kapitalize edildiğinde bu tehlikeli hâle gelir, ki karşılığında spekülasyonu cesaretlendirir, fiyatları fırlatır ve umursamaz kredi yaratıcı davranışa yol açar. Büyümeyi, şiddetli sarsıntılar olmadan (ani yükseliş/düşüşler) gerçekleştirmeliyiz.

Rantlar kamusal hizmetleri fonlamak için toplandığında, toplu luk özgürce seçim yapabilecekti. Maddi malların bitmek tükenmez büyümesini tercih etmek yerine, ekonomik olmayan; sanat ve kültürel etkinliklere düşecek payı arttırabilir. Ne kadar verim getirirse getirsin, bir ekonominin büyüklüğü kontrolden çıkmayacaktır. Piyasalarda insanlar tarafından yapılan seçimler, maddi malların üretimini çalışma saatlerinin düşürülmesiyle birlikte boş zaman adına düzene sokacaktır. Vurdumduymaz toprak spekülasyonlarını besleyen finansal teşvikler de yok olacaktır.

Yoksulluk ve Altın Paradoksu

İlk sanayileşmiş toplum, piyasaya sunduğu mallarla birlikte yoksulluğu da üretti. Evrim teorisinin yaratıcılarından biri olan Alfred Russel Wallace'dan (1823-1913) sonra bu süreci Altın Paradoksu şeklinde ifade edebiliriz. Wallace altını, "servet *değildir*, gerçek anlamda, ne bir zorunluluktur ne de bir lükstür" şeklinde nitelemiştir. Altın iki amaca hizmet etmiştir. Metaların takasını kolaylaştıracak bir simgesel (ilkçağların midyesi gibi) ve sanatta, bir süsleme ve servetin bir *göstergesi*ydi.[11] Fakat

11. Wallace (1901:370).

gözü boyanmış toplumlarımız onu gerçek bir servetmiş gibi düşünmeye başladılar. Bu da yoksullaşma sürecini öncülledi. Evrim teorisi diliyle ifade edersek, sosyal evrenin gerçekliklerine uymayı başaramayan nüfus, doğal potansiyeline erişememiştir. Wallace paradoksu şu şekilde ortaya koydu:

> *Bir ülkenin nüfusunda kendini altın üretimine adayanların oranı büyüdükçe, gerçek servet üretimi azalır; gıda, giyim, barınma, yakıt, yollar, makineler ve saymakla bitmez temel ihtiyaçlar ve tüm lüks şeyler. Ne olursa olsun, altın üretimi bir ülkeyi yoksullaştırır ve yeni yatırım yolları sunarak yoksul kalmasını da sürdürür.*[12]

Wallace, "perişanlık, açlık ve suçun, görmüş olduğumuz gibi, yüzyılımızın sonuna doğru artışa geçişi" ile sinirlendi. Fakat bu Wallace için bir paradoks değildi. Evrim teorisini formüle etmeye götüren içgörülerine kanıt aramak için Asya'ya seyahat etti. Subat 1858'de, Moluccas olarak bilinen adalarda yaşarken, ilk postayla Bay Darwin'e yolladığı[13] makaleyi kaleme aldı. Darwin evrimin biyolojik teorisini popülerleştirmeye devam etti. Wallace'ın İngiltere'ye dönüşte kaydettiği yazılarında talep ettiği gibi, Darwin bunları sosyal sistemlere uyarlamadı. En önemlisi, Wallace Avrupa toplumundaki toprak sahipliğinin mülkiyet haklarına gömülü evrim karşıtı eğilimleri fark etti. Bunlar iki tipte patolojik davranışı besledi.

İlk başta, refahın yoksullukla birlikte var olmasında bir paradoks yoktu. Wallace'ın belirttiğine göre, Henry George *Progress and Poverty*'de konuyu düzgünce işlemişti.[14] Çalışan insanların yaratıcı enerjisi toprak sahipleri tarafından bastırılıyordu. Halk servet üretimi için alınteri döktü ama işin kaymağını bir avuç insan yedi. Bu da "yaşam mücadelesi"nin anlamını çarpıttı. Doğadaki biyolojik olarak bağlantılı nüfus, hem rekabet hâlinde hem de birlik hâlinde doğaya uyum sağlamak için çalıştılar. Bu

12. Wallace (1901:370).
13. Wallace (1901:139).
14. Wallace (1901:364).

doğal evrenin bölgesel zorunluluklarına uydu. Fakat Avrupa'da seçkinler, Sosyal Dinamik'in Birinci Kuralı'nı çiğnediler. İnsanları, DNA'larına işlenen potansiyele ulaşmaları için sürekli olarak ihtiyaç duydukları doğal kaynaklardan mahrum ettiler. Fakruzaruret ve vakitsiz ölümler ne toplumsal ne de doğal amaçlara hizmet etmekteydi.

Patolojik davranışın ikinci tecellisi, doğal dünyaya kötü muameledir. Dünya'nın Yağmalanması isimli bir bölümünde Wallace, "doğanın birikmiş kaynaklarının umarsızca yok edilmesi"ni[15] kaydetti. 20. yüzyıl ekolojistlerinin çalışmalarını öngörmüş olan bir tanımlamada, Wallace ormansızlaştırmanın sınırlı fosil yakıtların tüketilmesini, sulu kazılarla toprağın (bütünüyle toprak sahipleri ve kapitalistlerin çıkarıyla hükmedilen) kötüleştirilmesi ve verimliliğinin azalması sonuçlarını kınadı. Evrimsel bakış açısıyla donanmış ve bu çevrekırımın izlerini sürebilecek bir şekilde, insanların fiziksel ve ahlaki bozulmalarını görebilmiştir.

Wallace, Seylan (Sri Lanka) için, "balta girmemiş ormanlar neredeyse tümüyle yok oldu, onun yerini yapay olarak yetiştirilen ağaçlar aldı. Hemen ardından hastalıklar ve haşereler geldi... Yıllar içinde kayaların parçalanmasıyla oluşmuş zengin toprak artık yoktu, onun yerini çıplak kayalar ve plastik toprak aldı; o araziler bir daha muhtemelen eski verimliliğini alamayacaktı" şeklindeki izlenimini yazdı.[16]

Wallace bir ekonomist değildir. Yine de, Britanya'nın Hindistan'daki köylüleri nasıl sömürdüğünü kınadığındaki gözlemlerini rantla da ilişkilendirebiliyordu. "Yaptığımız en büyük yanlış, toprağı ekip biçen en fakir çiftçilerden sabit zamanlı gelir için para tahsilatının yapılmasıydı ve taşınmaz mallara, ipoteklere, borçlara, cebri icralara bağlı kurallarımızın katı uygulamaları, ki bunlar insanlara uygun kurallar değillerdir ve en büyük zulümleri yaşatırlar ve küçük çiftliklerin çiftçilerden tefecilere aktarımıdır. Böylece köylü gittikçe fakirleşir; binlerce insan

15. Wallace (1901:367).
16. Wallace (1901:371).

kendi çiftliklerinin sahibi olacağına kiracı hâline gelir ve büyük sayıda insan tefecilerin pençeleri arasında yoksulluk içindedir."[17] Bu açıklamalar 21. yüzyılda ipotek krizlerine götüren Birleşik Krallık ve Birleşik Devletler'de olan bitene uyar. Hindistan'da bugün tüm Sahra Altı'nda, Amerika'dakinden daha fazla yoksul insan vardır. Ve bunlar rantların kötü dağıtımı yoluyla toplumun istikrarsızlaştırmasına kadar uzanır.

Yuvaya Dönüş: Dikey Entegrasyon Sosyolojisi

Modern toplumdaki istikrarsızlıkların esas çaresi, nüfusu anavatanına tekrar yerleşmeye ve herkesin hakkını yeniden iskân etmesine götürecek bir ilkedir.

Aristokrasinin kullanım hakkı –ve– vergi öğretisi dünyanın düz olduğu görüşüne ya da yatay olduğu görüşüne dayanır. Bu da insanların geniş çaplı şekilde yerinden edilmesine ve yaratıcı güçlerinin tükenmesine sebep olur. İnsanlığın ilerleyici olma durumu yerinden yurdundan edilmişin yuvasına dönmesine bağlıdır. Bununla insanların toplumlarındaki paylaşılanlara eşit erişim hakkının geri verilmesini kastetmekteyim. Bu da yaratıcı enerjilerinin maksimum kullanımıyla, otomatik olarak yeteneklerini ortaya çıkaracaktır. Bu durum toplulukların "dikey" büyümesiyle sonuçlanır; yani derli toplu şehirler ve kültür ile kişisel yaşamların gelişme derinliğidir. Şematik olarak Şekil 11:3'de gösterilmiştir.

Doğal ve sosyal evrenler arasındaki geri besleme bağlantılarını anlamadan ilerlemenin gerçekleşmesi olanaksızdır. Ekonomi ve siyasete dair bir öze dönüş bakış açısı gerekir: Bu da siyasi sınıfların tekrar eğitilmesidir (Kutucuk 11:2).

Fırsat buldukça hakikat, politikacıları sorguya çeker. Bu, Sir Jamess Mirrlees[18] tarafından başı çekilen bir raporda bazı seçkin

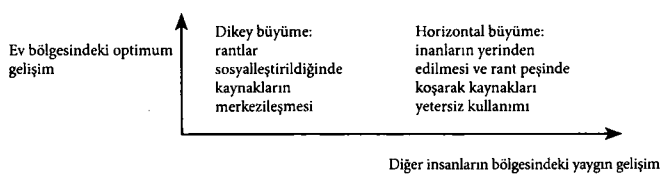
17. Wallace (1901:374).

18. James Mirrlees (Cambridge Üniversitesi ve Hong Kong Çin Üniversitesi), Stuart Adam (Mali Çalışmalar Enstitüsü), Tim Besley (Bank of England ve London School of Economics), Richard Blundell (Londra College Üniversitesi), Stephen Bond (Oxford Üniversitesi), Robert Chote (IFS Yönetici, 2010 Ekim'e

akademisyenler ve ekonomistlerce sağlandı. Açıkça, üstün nitelikli rapor David Cameron'un Koalisyon hükümeti tarafından hoş karşılandı. *Review of the Tax System* toprak vergilendirme ilkelerini tekrar belirtti ve şu sonuca vardı:

> *Birleşik Krallık'ta mülkün vergilendirilmesi şu anda darmadağın vaziyettedir. İdeal bir sistem dahilinde uygulanan pratiklerde görmüş olduğumuz gibi, bir noktaya kadar anlaşılabilirdir. Fakat karmaşanın büyük kısmını temizlemek hem arzu edilebilir hem de uygulanabilir olmayı sürdürmektedir. Sonuçlarımız şöyle derlenebilir: Toprak değer vergisi getirmek konusunda güçlü deliller vardır. Öncelik, onları ekonomik açıdan zarar verici işletme oranları sisteminin yerine geçmek üzere kullanılması olmalıdır.*[19]

Şekil 11:3
Kira ve Vergilendirmenin Mekânsal Dinamikleri

Mirrlees ve arkadaşları okuru vergi rejimi hakkında ikilemlerde bırakacak söz oyunlarına yer vermedi. Doğrudan gayrimenkul mükellefiyeti istiyorlardı. Fakat hırslarına sınır koyan bazı sorunlar vardır ve bunları tartışmışlardır.

> *Bu bir teklifler takımıdır ve değişiklikler dikkatlice evreler hâlinde sunulmalı ve yürütülmelidir. Fakat mevcut pratik, aynı zamanda ekonomik açıdan rasyonel ve etkili bir sistemden çok uzak olduğu bir alandadır. Damga vergisi ve işletme oranları alışverişleri ve üretilmiş*

---

kadar), Malcolm Gammie QC (One Essex Court ve IFS Tax Law Review Committee), Paul Johnson (Frontier Economics), Gareth Myles (Exeter Üniversitesi) ve James Poterba (US National Bureau of Economic Research and National Tax Association).

19. Mirrlees (2011:36). Vergi eklendi.

girdileri ayrı ayrı vergilendirerek en basit ekonomik ilkelere bile karşı gelmektedir. Gelir vergisi ve sermaye gelirleri vergisi kiralama piyasasına karşı sahibin oturduğu ev lehine önemli bir önyargı yaratmaktadır. Bu sırada, belediye vergisi savunulamaz bir şekilde gerilemededir ve değerini yükseltmeye yanaşmayan cesaretsiz hükümet sayesinde, kendimizi, vergi yasa tasarılarının hâlâ 1991'deki nisbi mülk fiyatlarına dayalı olduğu bir şekilde buluruz. Zaman geçtikçe bu düzenleme daha da katlanılamaz olacaktır. Belli bir noktada, hükümetlerden biri akıllıca bir reform yapma sıkıntısını üstlenmek zorunda kalacaktır.

Vurgulamaları şahsen yaptım.

O zaman neden, bu bilirkişi heyeti doğrudan gayrimenkul mükellefiyetini devletin bütçe ihtiyaçlarını desteklemeyle sınırladı? Kira ücretleri teorisinin doğruluğunu tasdik etmelerinin yanı sıra, tüketimi vergilendirmeyi de savundular. Bu durum ancak ideolojik önyargı açısından açıklanabilir. 1930'lardan beri en ağır gerilemelerin olduğu, buhranlı ekonominin ihtiyaçları açısından bir şey ifade etmedi. İktisadi gerilemeleri aşabilmek için, tüketicilerin daha fazla tüketmesi şarttı. O hâlde niye ürünlerin fiyatlarına vergi yüklenir?

TVRG: Tüm Vergiler Ranttan Gelir

Ekonomistler rantın bir ulusun gelirinin küçük bir parçası olduğunu iddia ederler. Eğer bu doğruysa ekonominin otomatik sabitleyicisi olarak nasıl işleyebilir? Eğer rantlar ulusal gelirin %1 ile %4'ü arasında bir miktar oluşturuyorsa, işleyemezdi. Princeton profesörü Paul Krugman öğrencilerine rantın GSYH'nin %1'i olduğunu öğretiyordu.[20]

California (Riverside) Üniversitesi profesörü Mason Gaffney, neoklasik ekonomistlerin rantı neden yok ettiklerinin sebebini keşfetmek için arşivleri taradı. Amerikan üniversitelerine ve rantlarıyla düşünce kuruluşlarına bağışta bulunan haydut ve hayırsever baronların etkisi altındaydılar.[21]

20. Krugman ve Wells (2006:283) grafiğinde %1'lik bir yer vardır. Case ve Fair'da (1994:559) miktar (1992 verisi) %0,079'dur.
21. Gaffney (1994).

Kutucuk 11:2
Donuk Bakışlar

Sir Samuel Brittan *Financial Times* köşe yazarlarından biriydi. Yıllar boyunca mali reform çağrısı duyarsız siyasetçiler tarafından duymazlıktan gelindi. Teoriyle ilgili bir sorun yoktu: "Toprak vergisi davası, ekonomik düşüncede en eski ve en az tartışılmış tekliftir." Olay maliye bakanlarının önüne konulduğunda "konudan ne kadar bahsederseniz bahsedin gözleri bulanmaktadır".[1] Suni sebepler gösterildi. Bunlardan biri toprağın değerinin belirlenmesindeki sözde zorluktu. Brittan: "Zorluk şişirilmiştir. *Financial Times* binasının içinde bulunduğu bir mildeki gayrimenkul geliştiricileri konunun sorun yaratmadığını belirttiler. Ayrıca, benzer özelliklere sahip iki bina çok farklı fiyatlara satılırsa, aradaki fark makul oranda toprak değerinde atfedilebilir." Ve: "Eğer politikacılar gerçekten, arada bir ifade ettikleri gibi düşünülmeyeni düşünmek istiyorlarsa, işte bu bir başlangıç noktasıdır."

1. Brittan (2012).

Rant modern bir ulusun yıllık gelirinde, bana göre, en az %33'tür. Bu da, milyonlarca işsiz insanın yükünü taşıyamayan ulusların mali ihtiyaçlarını karşılayacak miktardaydı. Gaffney de böyle açıklamıştı.[22] Joseph Stiglitz rantların %100 vergi oranında toplanması gerektiğini ileri sürdü (Kutucuk 11:3).

Fakat eğer hükümet istatistikçileri ve Nobel Ödüllü ekonomistler Amerika'nınki gibi bir ekonomide toprak rantının izine zar zor rastlayabilmektelerse, neden bu gelir akışının ulusal gelirin neredeyse 3'te 1'ini temsil ettiğini iddia edeyim? İpucu 300 yıl önce John Locke tarafından verilmişti. Patolojik vergilerle yıpranmış bir ulusun geliri, göründüğü gibi değildir. Finansal kargaşadan kurtulmak için başlangıç noktası Locke'un Parla-

22. Gaffney (1998:221-33).

mento'ya yazdığı 1691 tarihli mektuptadır, "*Some Considerations of the Lowering of Interest and the Raising the Value of Money*" ("*Faizlerin Düşürülmesi ve Paranın Değerinin Artışı Üzerine Bazı Düşünceler*") ismiyle yayımlanmış mektupta, toprak rantının üzerindeki etkileri de değerlendirir. Vergilerin etkilerine dair şunları yazar:

> *En büyük fonu toprak olan bir ülkede kamusal harçları başka şeylere yüklemeye yer aramak boşunadır; eninde sonunda sonlanacaktır. Tüccar (ne yaparsanız yapın) bu yükü taşımayacaktır, işçi taşıyamayacaktır ve bu nedenle toprak sahibi şunları yapmalıdır; sonunda yerleştireceği yere doğrudan döşeyerek de yapsa, kiralarının batırılmasıyla kendisine gelmesine izin vererek de yapsa, tekrak kolayca yükselmeyeceğini herkes bilir, bırakın o ilgilensin.*

Ücretlere vergi koyarak gelir sağlamak hayalidir. Yaşam standartlarını korumak için insanlar vergilerini toprak sahiplerine devredecekti. Eğer ödeyememişlerse ödemeyeceklerdi, diğer her şey eşitti. Eğer ücret kazananlar vergilendirilirse, rant olarak ödeme yapmak için ellerinde çok az miktar kalacaktı. Böylece, dolaylı olarak toprak sahibi vergi yüküne katlanmış olacaktı. Detaylar hakkında lafı çevirmek ve istisnalara işaret etmek mümkündür. Fakat Locke'un atılım noktası o zaman doğruydu, hâlâ da doğrudur.

Şimdilerde tarihçilerin bayağı feodalizm olarak adlandırdıkları dönemdeki toprak sahipleri, Locke'un analiziyle ilgilenmemişlerdi. Toprak Vergisi'ni düşürmeye ve devlet işleri giderlerini de köylülerin üzerine yıkmaya çalışıyorlardı. Böylece 19. yüzyılda sadece Mason Gaffney'nin TVRG diye adlandırdığı teorisiyle çözülebilecek bir fenomenle son bulan bir vergilendirme sürecini getirdiler: Tüm Vergiler Ranttan Gelir. Günümüzde, ulusal gelirin %30'u ve belki daha da fazlası hükümetler tarafından vergi olarak toplanır. Eğer vergiler kaldırılırsa, vergisiz bir ekonomide gelirlerin çoğunluğu kendilerini toprağın rantı ve doğanın kaynakları olarak ağırlığını koyarlar.

Kutucuk 11:3
Henry George İlkesi

Birleşik Devletler Başkanı'nın Ekonomik Danışmanlar Konseyi'nin kurucu üyesi, Dünya Bankası'nın önceki baş ekonomisti ve ekonomi alanında 2001 Nobel Ödülü almış olan Joseph Stiglitz, Aralık 2010'da Washington DC'de şunları söyledi:

> Vergiler alanında, "Henry George İlkesi" olarak anılan, çoktandır devam eden bir ilke vardır; "esnek olmayan arz" olan faktörleri vergilendirmek zorundasındır, çünkü karşılık vermezler, arz tepki vermez. Henry George toprağa odaklandı, esnek olmayan gelirlerin gerçek kaynağı –büyük kaynağı– doğal kaynaklardır. Doğal kaynakları vergilendirerek doğal kaynaklar yok olmazlar. Onlara zarar veren güdüler olabileceğini göz önüne almalıyız, ama doğal kaynaklarla ilişkili rantlar vergilendirilmelidir ve hedefimiz de o doğal kaynaklarla bağlantılı rantların %100 ya da buna yakın bir vergilendirilmesi olmalıdır.

Bu konuşmasında Stiglitz Genelleştirilmiş Henry George İlkesi'ni detaylıca açıklamıştır.

Eğer hükümet her halükârda rantları biriktiriyorsa, dolaylı da olsa, neden vergi yapısını, gelirleri direkt gayrimenkul mükellefiyeti yoluyla toplamak için yenilesindi ki? *Çünkü toplama maliyetleri ve dolaylı yoldan toplama sebepli milyonlarca bozukluk nüfusa çok büyük yükler yükler.* Varolan vergilerin ne derece hasar verici olduğu belki TVRG üzerinden anlatılabilir.

Bir hükümet ücretlere ya da kârlara düşen vergi yükünü *azalttı* diyelim ki, ne olur? Nihayetinde bundan kim yararlanır? *Toprak sahipleri!* Birleşik Krallık yardım kuruluşlarının vergi yükümlülüklerini azaltarak saygın işlerini desteklemeye karar vermesi bir örnekti.

Düşük gelirli ailelerini ihtiyaçlarını karşılamak ve gelirlerini arttırmak için birçok yardım kuruluşu kendisini perakende

zincirine dönüştürdü. Britanya'nın her kasabasında cadde üzeri dükkân işletmeye başladılar. Hayırseverler tarafından ikinci el ürünler bağışlandı. Romanyalı yetimler, kanser araştırmaları ve Afrika'daki kuraklık mağdurları. Hükümet bu kuruluşların sadece %20 oranında vergi ödemesi gerektiğine karar verdi. İnsancıl bir politika mıdır bu? Seçmenler olduğuna inanır; çünkü onlar John Locke ekonomisini bilmemektedirler.

Anacaddeye çıkın ve değişimi gözlemleyin: Zamanında merkezî konumlara canlılık katan işletmelerin yok oluşu. Britanya hükümeti ise aileden kalma ve küçük işletmelerin kapanmalarıyla birlikte alarm verdi ve caddelerin canlandırılması için ne yapılabileceğinin araştırılması için bir komisyon kurdu. Kasaba merkezlerinden tüketicileri, kasaba dışındaki marketlerin çektiği üzerine görüşler ileri sürüldü. Hazine'deki kamu personelleri, siyasete yön verenlere, yardım kuruluşlarının vergi yükünü hafifleterek baskıyı caddelere taşıdığına dair bir fikir ve tavsiye verme girişiminde bulunmadılar.

Gerçekler, Galler'deki küçük bir kasaba olan Welshpool'un vatandaşlarının dikkatinden kaçmadı.[23] Caddedeki dükkânlar üzerindeki etkileri analiz ettiler ve varlık vergisinin hafifletilmesinin piyasayı mahvettiğini gördüler. 2011'de bir sayfalık raporda hepsini bildirdiler. Buldukları şeyler şunlardı:

- Bir dükkân boşaldığında, bir yardım kuruluşu bir yerel girişimciden kira için daha fazla para öneriyor. Bunu kira için mevcut değerinden daha fazlasını sunarak yaptı. Peki yardım kuruluşu bu bedeli nasıl karşılayabilir? Varlık vergisinin %80'ine eşdeğer bir ilave meblağ sunarak; yerel esnafın mülk vergisi olarak bu meblağı ödemek zorunda kalması nedeniyle sunamadığı toplam. Böylece de yerel firmalar anacaddeleri kaybetmektedir.
- Bununla beraber, yardım kuruluşları da çok iyi durumda değildir. Vergi hafiflemesi yoluyla ceplerine kalan para kira

23. Welshpool (2011).

olarak toprak sahibine döner. Konumun sahibi kazanır. Toprak sahibi rekabetçi piyasa yoluyla, kamu hazinesine gidebilecek parayı cebe indiriyordu.

Anacaddede yaşanan krizler bunlarla da sınırlı değildi.

- Mevcut işletmeler toprak sahiplerinin çeşitli baskıları altında yürümektedir. Rant denetimleri yapıldığında, kira kontratları bitmekte olan firmalar, bitişik arazilerin (yardım kuruluşları tarafından kullanılan) daha fazla kira ödediğini söylediler. Bu olay da kiracıların ödedikleri kirayı yükseltmek için kullanıldı. Böylece de o insanlar o dükkânları bırakıp gittiler.

Fedakâr bir inisiyatif olarak hükümet tarafından tanıtılan şey –yardım kuruluşları için verginin düşürülmesi– girişimcileri ezdi, istihdamı etkiledi, caddeleri boşalttı. Bazı mağazalar kira denetimini sağ salim atlattı fakat bu tüm problemleri elbette bitirmedi.

- Bazı hayır kurumu zincirleri komşu ticari rakiplerine oranlarına yeni ürünleri daha ucuza sattı. Bunu nasıl başardılar? Perakende satış görevlileri emeklerini ücret almadan hayır işleri için verdiler. İşletme masrafları daha düşük kaldı, böylece de avantajlı çıktılar.

Britanya'da, perakendeciler dükkân kapatırken yeni hayır kurumları toplam sayısını 2012 sonunda 10.000'e çıkardı. Hükümet vergi politikasının kınanmasından kurtuldu; çünkü ekonomistler o düşürülmüş vergi oranlarının kiraları yükselttiğini söylemediler. Tam aksine, vergi oranındaki bir artış kiraları düşüşe geçirir. Bunlar gerçeği gözler önüne seren vahşi mali süreçlerdi: TVRG. Hükümetlerin tüm kaynaklardan topladığı miktarı incelediğimizde *ve* bazı rantların onlar tarafından toplanmadığını da hesaba katınca, toplanan değer, en azından,

sağlıklı bir toplumun kamu hizmetlerini finanse etmek için başvuracağı kamusal giderlere eşittir.

Hükümetler kapitalist ekonomideki istikrarsızlığın baş mimarlarıdır.

Vergilerin kazanılmış gelirlerden uzaklaştırılması, kiralara yüklenmesi, ekonomi ve toplumu dengeleyecekti. Bir süre içinde aşamalı olarak, dinamik bir ekonomiyi istikrara kavuşturacak mekanizma kurulacaktı. Kamu gelirini ranta yeniden dayandırmak topluluk sağlığını iyileştirecektir fakat bu bir tedavi süreci olarak işletilmelidir. Paylaşılanlardan mahrum bırakılan ve topraklarından edilen insanların, Sovyet sonrası nüfusların yaşadığı gibi bir başka "şok terapisi" dozuna daha ihtiyacı yoktur. İtinalı tedavi gerekmektedir ki toplumlar iyileşsin. Rant kovalayıcılarından intikam almaya mahal olamaz. Birçoğu bugün orta sınıf ev sahibi insanlardır, kamu maliyesinin demokratikleştirilmesi sürecinde desteklerine de ihtiyaç vardır. Şefkat ve uzlaşma mali reformun temel ilkeleridir. Finansal sistemin değişimi konusunda hemfikir olarak, insanlar geçmişten kalan adaletsizlikleri otomatik olarak cezalandırır. Arayış, gelecek kuşakların iyiliği adına adil bir toplum arayışı olmalıdır.

Onikinci Bölüm

Eden ve Nod Arasında

Bir kez daha, varoluşsal dönüm noktasına geldik. İnsanlar evrenin kaosudur. Bir şeyler yapmalıyız. Hemen.

Bizim henüz yazıyı keşfetmemiş atalarımız, varoluşlarının doğayla uyuma bağlı olduğunu anladılar. Mülkiyet mümkün değildi, çünkü bu bireylere hayat ve ölümün gücünü verdi. Ölümlülerin bu güce sahip olma yetkisi yoktu. Mülkiyet Tanrılara aitti.

Şimdi, evrendeki yerimizi yeniden tartıp düşünmeliyiz, uygarlığımızın varlığının tehlikede olduğunu hesaba katmadan. Su götürmez olan, Dünya yaşamına ölümcül hasarlar vermekte olduğumuzdur. Uygarlığımızla ilgili belli ki yanlış olan bir şey *var*, çünkü bazılarımız kendisini Tanrı yerine koyuyor. Diğer

insanların yaşam ve ölümlerini belirleme hakkı. Önceki uygarlıklar, liderleri gücü kendilerine mal ettikten sonra canlılığını yitirmişlerdi. Yavaş fakat emin şekilde, topluluklarından tüm hayatı söküp aldılar.

Aynı kaderi paylaşmaktan kaçınmak için, antlaşmayı yenilemeliyiz. Bu antlaşma ister Tanrı'ya inanç ister seküler bir parşömen duyuru olsun, uzlaşma meseledir. Fakat dünyayı algılayışımızı yeniden şekillendirmediğimiz takdirde böyle bir uzlaşma ortaya çıkmayacaktır. Zihinlerimizi tazelemeliyiz: Kolektif bilicimizi. Bu mümkün müdür? Geçmişte başarılmıştı. Bugün neden olmasın?

Batılı aklın oluşumunda atılmış ilk adım, Firavun'un Mısır'ındaki kölelerce atılmıştı. Topraksız bir şekilde çöle kaçtılar. Burada, yeniden yerleşim ve kurulumun bir davranış kuralları dizisi gerektirdiğini fark ettiler. Tektanrılı teolojileri, düzgün bir yönetim ve ahlaki davranışlar için toprağa yerleşime yöneltti. Yaptıkları şey, Tanrı'yla pragmatik bir antlaşmaydı. Bir sonraki adım Atinalılardan geldi. Yeni bir düşünce yolu (felsefe) ve yeni bir davranış türü (politika) geliştirdiler. Birleştirildiğinde, yeni bir kolektif bilinç ve grup kimliği ortaya çıktı. Bunun nasıl gerçekleştiğini kendimize hatırlatmalıyız.

Klasik Yunan aklı, mekânsal bir varlıkla etkileşimden doğdu: Kamusal toplanma alanı. Dil, mekânsal imgeleri barındırmak, yeni sivil süreçler yüceltmek ve öz farkındalıkta önemli bir atılım gerçekleştirmek üzere yapılandırıldı. Bu da sosyal evrendeki paylaşılanlara yeni bir katman eklemekti. Sosyal kişilik, halkın sorunları çözmek için toplandığı *agora*ya katılımla derinleşti. Binalar o ortak alan etrafında inşa edilmeye başladı ki bunlar pazaryeri görevi gördü. Atina'nın güneybatısında yer alan, MÖ 2. binyılda bölgeye hâkim olmuş olan Miken'de uygulanan modelden radikal bir kopuştu. Orada halk saray ve askerî otoriteler etrafında konumlanmıştı.

Atina modelinde, modası geçmiş inanç sistemleri gözden düşürülmüştü. Atina kültürünün yapısı, hükümdar hisarı yerine ibadete açık tapınağın yerleştirilmesiyle zenginleşti. *Polis* kurum-

larını kurmak için, kutsal yaşam *agora*daki dünyevi etkileşimlerle tamamlandı. İnsanlar toplumsal ruhlarını, topluluğu devam ettirmek ve kişisel refahlarını sağlamak için yeniden şekillendirdiler. Zihinleri dönüşüm arıyordu. Bu zihinler arasındaki etkileşim ve kişiliksel ve siyasi değişim için önemli olan şehrin mekânsal değişkenleriydi. Bu süreç, toprağa erişim hakkıyla güç dağılımının –insan olma gücü– bağlantılı olduğunu tanımanın ayrılmaz bir parçasıydı.[1]

İnsanların evrimi hakkında bildiğimiz her şeyi bir araya toplarsak, dosdoğru şu sonuca varırız: Mekânsal boyut kültürel evrimin bir taslağıdır. *Eğer o sosyal alan altüst olursa, yozlaştırılırsa, insanlar kolektif bilinçleri ve otantik kimlikleriyle irtibatı kaybederdi.* Böyle bir şey psikolojik açıdan travmatik olduğu kadar, gelenek ve pratikler için de tehlikelidir.

Yunan devrimi sonrası modern akıl bir başka ani değişiklikle karşılaştı. Bilimsel devrim. Bu doğal evren üzerine düşünmek için tamamen yeni bir yoldu. Peki, yaşamak için yeni bir yol muydu? İnsanlara, insani deneyimi zenginleştiren, topluluklarını daha karmaşık bir düzen getirme yönünde ıslah etme yetisi veren kuralları sağlayabilmiş miydi?

Bilim temelli bir paradigmada can alıcı bir şey eksikti. Değer yargısını bariz bir biçimde reddediyordu. Ahlaki bileşene izin vermedi, ki eski zamanlarda bunlar insanları doğa ile uyumlu bir ilişki içine sokmak için gerekliydi. Sonuç olarak, bilim materyalizm kültürü için istismar aracı hâline geldi. Sorun bilimde *per se* değildi, zamanlamadaydı. Tam da rant kovalamaca kültürü hız kazanmaktaydı. İngiltere bu olayların zirvesindeydi. Din, utanmazca sömürüldü, bu şehvet meraklısı VIII. Henry'nin maskaralıklarıyla başladı. Katolik Kilisesi'ne sadık kalmak istiyordu, fakat kendisini garip bir duruma sokmuştu. 1530'larda toprak yasalarını manipüle etti. Hukuktan yana gibi dururken; manastırların kutsal arazilerini çalmak istedi. Yeni bir devletçilik yaratmaktan başka çaresi yoktu.

1. Vernant (1982:39,46).

Henry, saray mensupları ve varisleri toprağı, Tanrı'dan ayıran bir mülkiyet hakkı modeli sundu. Şiddet nedeniyle –neredeyse bütün manastırlar yıkıldı, eski yaşama geri dönme şansı kalmamıştı– yeni sahiplerin Tanrı'ya karşı sorumlu olmayacağım bilmek zaruriydi. Eğer doğa saygıdeğer statüsünü kaybetmiş olacaksa, Topraksız'ın Tanrısı'nı da somutlaştıran dinin susturulması gerekirdi. Henry'nin çözümü, önceki uygarlıkların tiranları tarafından kullanılan taktikti. Kendini yeni bir kilisenin başı ilan etti. Anglikan Kilisesi'nde toprağın teolojisi ya da topraksızlığın acı yüzü diye bir şeyden bahsedilmeyecekti.

Bilim Tanrısız bir dünyada geliştirildi.

O dönemlerde bilim doğaya saygıyla (ilkesel olarak) birleştirilebilir miydi? Bu, insanların geleneksel paylaşım hakkı korunarak başarılabilir miydi? Eğer paylaşılanlara sahip insanlar ek maddi kaynaklar üretebilmiş olsaydı, başarabilmiş olacaklardı diye düşünüyorum. O kaynaklar, diğer yaşam formlarına saygılı; toplumsal olarak sorumlu bir bilimsel gelişimi finanse etmek için gerekli olacaktı.

İngiltere'nin sıradan insanları bu zorluğu kabullenip fevkalade biçimde üstesinden geldiler. Tarlalardaki işi küçük ev sanayileriyle birleştirip arttırılmış rant akışı sağladılar. O maddi kaynaklar, köy ve kasabalarda yeni beceriler ve öğretici alanlar bahşetmiş olabilirdi; insanlığın içindeki tüm iyilik, yeni bilgilerle Dünya'daki hayatları iyileştirmeyi hedeflemiş olabilirdi. Böyle bir toplulukta da siyasi hayata yeni yönler çizen Hizmetkâr Liderler görmüş olacaktık (Kutucuk 12:1).

Ek değer üretildi; fakat çalındı, kamunun erişiminde çekildi.

> *1540'lardan 1640'lara, rant kayıtları rant seviyelerinde %600 ila 1.000 arasında bir artık gösterir. Yine de seçkinler gelirindeki bu artış, kraliyet vergilendirmesinin erişiminin ötesinde kaldı.*[2]

Bilimin sekülerleşmesi ve rantın toplumdışılaştırılması, yeni devletçilikle birleştirildi ve ölümcül oldu. Avrupa'nın ulus devletlerinin öldürücü gücü yükseltildi. Eğer tarihteki bu olayları

2. Goldstone (1991:97).

ters çevirmek istiyorsak; yeni bir antlaşmanın şartları üzerinde uzlaşmalıyız.

Kutucuk 12:1
Hizmetkâr Liderlerin Rolleri

Hizmetkâr Liderler kavramı, New York şehrindeki Auburn Theological Seminary'de *İncil* çalışmaları profesörü Walter Wink tarafından geliştirildi.

> *Özgürleştirmeden özgürleşmek yeni ayrımcılıklara, hatta soykırıma yol açtı. Özgürleşme, tek başına sadece bir puttur. Tam özgürleşme, içselleşmiş değerlerin kovulmasını ve Tahakküm Sistemi'nin önvarsayımlarını ve kişiliğin ezilmesinden kalan yaraların iyileşmesini içerir. Özgürleşme aynı zamanda, düşmanına bile kucak açabilen, devam eden bir topluluğun bir parçası olmayı gerektirir. Özgür olmak için özgürleştirilmişizdir. Temel hizmet, birinin yaşamını diğerlerine de adamasıdır.*[1]

Bu, her birimizin üstlenmesi gereken bir roldür. Bu her birimizin çözmesi gereken bir sorundur. Yapabileceğimiz ilk şey görevlerimizi benimsemektir. Aksi takdirde insanlığımızı reddetmiş oluruz.

1. Wink (2002:93).

Yeni Sözleşme: I

Dünya'nın içinde bulunduğu krizler, seküler ve ruhsal olanın şaşkın *mélange* hâli olan mevcut sosyal paradigmayla çözülemez. 20. yüzyıl, kapitalizm veya onun tepkisel karşıtı (komünizm) içinde bir yerleşim arama süreciyle geçmiştir. Başarısız oldu. Krizler de devam etmekle kalmayıp; üstesinden gelinemeyecek derecede büyüdü. Antlaşmanın yeniden gözden geçirilmesi, toprağın teolojisinin diriltilmesiyle üstlenilebilir, fakat bu büyük dinlere fazlasıyla sorumluluk yükler. Günümüzde hiçbiri, Eski Ahit'e gereken toplumsal dikkati ve önemi vermemektedir.

Yeni Sözleşme: II

Hümanistler, bilimin bize gereken çözümü sunacağını savunmaktadırlar. Fakat seküler toplum, bilim öncesi toplulukların başardıklarının gerisinde kaldı. Atalarımız Tanrıları hayati bir amaca hizmet etmeleri uğruna icat etti: Doğal evren üzerinde otoritenin bağımsız kaynağıydılar. Bu yolla, tarafların mülkiyet hakları üzerine ölümcül çatışmalarından kaçınılıyordu. Bireyin toprağı kullanım hakkı, doğal yaşam alanındaki zenginlikleri saygılı kullanmasına ve başkalarının eşit haklarına saygı duymalarına bağlıydı. Doğaüstü olanla bu ilişki, felsefedeki ilk girişimdi. Doğaya dair başlayan bir söylem, insanlığın doğası üzerine içe bakış hâline geldi. Eğer bilimsel toplum Tanrı'yı hesaptan çıkarmak istiyorsa, hem toplum hem de doğanın taleplerine cevap verebilecek bir toprak hakları oluşumu ortaya çıkarmalıdır. Hümanistler bunun hukuk kuralının bir fonksiyonu olduğunu savunurlar.

Hukuk Kuralı

Alman hukukçu Heinrich Rommen (1897-1967) doğanın yasaları ile insanların yasaları arasındaki ilişkiye eğildi. 1930'lardaki baskılar eşliğinde bunu yaptı. Naziler'in yükselişini ve hukuk kurallarını totaliter rejimi aşılamak için kullanışlarına tanık oldu ve gözlemledi, *The Natural Law*'u (1936) yazdı. Akabinde, Amerika'ya kaçtı ve orada Georgetown Üniversitesi'nde eğitmen oldu.

Rommen, insanların yasalarının (pozitif hukuk) adaletsizlik adına kullanılmaya başlaması durumunda, doğal yasaların hayata döndürülmesi gerektiğini savundu.

> *Pozitif hukuk hayati güçlerin evrimi ve faaliyeti ve toplulukların fonksiyonel değişimi yoluyla ne zaman objektif adaletsizliğe dönüşürse dönüşsün; doğal hukuk depreşir.*[3]

3. Rommen (1988:230).

Rommen, Hitler'in "bir devrimi değil, resmî demokratik süreçlere göre iktidarın yasal olarak ele geçirilmesini amaçladığını" belirtti.[4] Hukuk kuralı savunucuları bu sonucun kasıtsız olduğunu söyleyeceklerdi. Fakat İngiltere ve parlamenter demokrasinin evrimi için gösterdiğimiz gibi (Bölüm 6), 1930'larda katlanılmış olan ve bugün de süren miras –toprağın yasaları– kasıtlıydı. Hitler, o patolojik tarihte bir dipnottu.

Şimdilerde, 1930'larda olduğu gibi, demokrasi failleri tarafından hukuk kuralları, bireylerin doğal özgürlükleri üzerinden aldatıldıkları kültürü sürdürmek için zikredilmeye devam etmektedir. Buna zihinleri manipüle ederek ulaşıldı. Bu manipülasyon dilde başladı. İnternette yer alan *American Heritage Dictionary of the English Dictionary*'den örneğin "bedrock" kelimesini ele alalım. "Bedrock: En temeli; dayanağı: *Ownership of land is the bedrock of democracy*" (vurgu orijinaldir).* Evet öyledir de, toprak sahiplerinin demokrasi versiyonunda, onların hukuk kuralına bu uyar. Bu tip şeylerle davranışlar kontrol edilir, zihinler boyanır.

Doğa yasalarına gömülü olan adaleti, teolojiye başvurmadan, yazı öncesi toplulukların başarılarını tekrarlayabilecek bir oluşumda saklamak, yüceltmek mümkün müydü? Toprağın yasasının açık görüşlü bir değerlendirmesine girişmek için ne gerekiyordu? İletişim yollarına açık erişim demokratik uzlaşının çıkışı için ilk şarttır. Bugün, bu başarılabilir bir şey midir?

Eğer hile kültürünün tesiri çok katı olmuşsa; rant arama kültürünü korumak için koyulan barikatları yıkmaya dönük savaş verme girişimleri görebiliriz. Böyle engeller var mıdır? Atina, demokrasinin beşiği ve Batılı zihniyetin büyük ilham kaynaklarından biri, bize cevabı verebilir. Bugün Yunanlar, 2008 krizlerine ve evinden ve işinden edilmiş milyonlarca Avrupalıya sebep olan rant kovalamayı yok etmek için çekişmeyi eyleme döktü mü?

4. Rommen (1988:xi).

* "*Toprak mülkiyeti, demokrasinin en temelidir.*" (ç.n.)

Antonis Perris, bir müzisyen olarak Atina'da iyi bir yaşam sürmekteydi. Kimse, Mayıs 2012'de bir gün, apartmanlarının çatısına yaşlı annesiyle birlikte tırmanma fikrinin ardında yatanı bilememişti. İnternet forumlarında, yiyecek alacak parası olmadığını bildiren bir not yazıp dolaşıma soktu. "Aklıma biz çözüm gelmiyor" diyordu. Antonis Perris ve annesi ölüme atladı. Komşuları, neden onlardan yardım istemediklerini merak etmişlerdi.[5]

Yunanistan, canı çıkmış bir ülkedir. 2010'larda isyanlarla yıpranmış Atina, Avrupa Birliği'nin *no-more-world-wars** projesinin finansal içe patlamasının deprem merkeziydi. Siyasetçiler, nüfusları üzerindeki kontrol güçlerini kaybetti. İntihar oranları insanların umutsuzluğunu gözler önüne serdi. Trend 2008'de başladı ve 2011'in ilk altı ayında %40 oranında arttı. Demokrasinin beşiğinde böyle bir şey nasıl olabilmişti? İnsanların sorunlarını konuşmaları, ilk Olimposluların ülkesindeki canlılığın aynısını sağlayabilecek düzenleme yolları tanımlamaları engellenmiş miydi?

Kamusal finansla ilgili izlenen yolların başarısızlığı, Yunan trajedisinin merkezindeydi. Yunanlar, iyi çözümler üretmekte başarısız oldu: IMF/Avrupa Birliği kefalet ödemesinin bedeli, kamusal harcamalarda katı kesintileri beraberinde getirdi. Sıkıntı derinleşti. Yunanlar bütün politika seçeneklerini denedi mi, yoksa mücadele başarısız mıydı?

Düşünce berraklığı, dolu ve içten bir tartışmaya olanak veren sağlıklı bir kamusal alana bağlıdır. Bu klasik Atinalıların *agora*da geliştirdiği modeldi. Neden o arena, Antonis Perris ve annesi gibi modern Yunanlara açık değildi? Oxford Üniversitesi'nde hukuk akademisyeni olan Pavlos Eleftheriadis cevabı verdi.

Atina'daki kamusal söylem, kamusal meydanlardaki kişisel iletişimden televizyon yoluyla iletişime dönüştü. Doğanın egzotik kaynaklarından biri olan elektromanyetik spektrum,

5. Cha (2012).

* *Daha fazla dünya savaşı istemiyoruz.* (ç.n.)

bilim insanları tarafından çekişmeleri yayıp genişleten yeni bir kamusal alan yaratmak için kullanıldı. Dijital çağın teknolojisi, milyonlara erişebilen bir iletişim sistemini mümkün kıldı.

Yunanistan, bu başarıdan faydalanmamaktaydı.

1990'larda, kamu mülkiyeti –TV programlarının üzerinden yayın yaptığı spektrum– kaçırıldı. Bunu yapmak için yasal hakları güvence altına almadan, iş insanları kamusal yayın araçlarını kullanarak yayın kuruluşları kurdular.

> *Etkili bir şekilde, frekansları çalıyorlardı. O zamanın hükümeti tepki vermedi. Sekiz istasyona 1993'te "geçici lisanslar" verildi, 2007 yılında da yenilendiler... Siyasetçiler ortalığı karıştırmaktan korktular. Bu nahoş vaka nasıl basının ölümünü işaret ederdi? TV istasyonları basılı medyanın enerjisini emdi. Birçoğu objektifliğe ve ölçülülüğe saygı göstermez. Sahipleri bariz ve alıp yürümüş şekilde kendilerine hizmet ederler. Siyasetçilerin hararetli retoriği TV gazetecileri tarafından yeniden üretildi ve pekiştirildi. Uzlaşmanın yansıması için çok az yer kaldı.*[6]

Kolektif bilincin yozlaştırılması, kamusal olarak sahip olunan varlığın rantının bir avuç insan tarafından toplanmasıyla desteklendi. Bu, gazeteleri almak için onlara finansal güç verdi. Karşılığında, kamusal müzakere şartları üzerinde tekel güce sahip oldular. O rant kovalayıcıları, ulusun maliyesi hakkında bilinçli, ölçülü bir tartışma isterler miydi? Sebep, hükümet gelirini rantlara dayandırma ihtiyacını işaret ederdi. Bu bir yığın fayda sağlardı: Ücretliler üzerindeki mali yükü hafifletir, istihdam olanaklarını arttırır, ulusal geliri arttırır ve vergiden kaçışı önlerdi (toprak, İsviçre banka hesabında tutulamaz). Neden bu tip bir tartışma Atina'da gerçekleşmedi?

> *Yunan siyaseti özelleştirildi. Vicdansız siyasetçiler, kinik içşi sendikaları ve medya oligarşileri kamusal yaşamımızı bozdu. Ulusal borcu neredeyse hiç önemsemediler, reformu daha da az taktılar... Devasa kazançlarını düşününce, kaynakların içsel dağıtımı, pastanın toplam büyüklüğünden çok daha önemlidir.*[7]

6. Eleftheriadis (2012).
7. Eleftheriadis (2012).

Düzenli bir tartışmanın getirdiği tehlike, medya baronlarını radyo spektrumunu kullandıkları için devlet hazinesine kira ödemeye götürebilir. Bu durum medya kuruluşlarını elde tutmalarını sarsabilirdi, IMF temelli Yunanistan'ın kemer sıkma politikalarına dair tartışmalara götürebilirdi.

Antonis Perris ve annesi bugün hâlâ yaşıyor olabilirdi.

Bize Soktates ve Platon'un veren topraklar, Yunan halkı, kamusal alanı tekelcilerden koruyabilir miydi?

Bunu yapmak için, paylaşılanlara kimin sahip olduğuna karar vermek zorunda olacaklardı.

Vahşi Hukuk

Doğanın insan merkezli işleyişi; ayrımcılık yapacak, zarar verecek gücü elinde bulunduran insanların müdalalelerine açıktır.

Mülkiyet haklarını doğaüstü bir güce vermezsek, doğanın kendi kendine var olduğunu kabul etmiş oluruz, *kendi kurallarıyla*, refahının uşakları olarak da biz. Böyle bir kozmoloji Vahşi Hukuk'a dayandırılmalıdır. Londralı hukukçular Ian Mason ve Begonia Filgueira'ya göre Dünya hukuku,

> *"hukuk felsefesi ve insanlar ile doğanın geri kalanı arasındaki karşılıklı ilişkiye resmî tanınma veren düzenleme." Eğer ilişkinin karşılıklı doğası tamamen tanınır ve etkili işlemesine olanak verilirse, doğanın kendisinin, insan bağımsızlığını ve iyiliğini gerçekleştirebileceği argümanıdır bu.*[8]

Doğanın statüsünün yeniden tanımlanması, dilimizi değiştirmeye mecbur bırakan bir saygıyı ortaya çıkarır. Örneğin "kaynak" kelimesi, dünyaya sadece ekonomik değeri için değer veriyormuşuz gibi bir algı yaratır. Kâhyalık fonksiyonu, hepimizi doğanın yararı namına müdahale etme sorumluluğuna sevk eder. Hukukçuların, insanların (kurumsal ya da bireysel) doğayı suiistimal ettiği durumlarda araya girmek için güce ihtiyacı var-

8. Mason ve Filgueira (2009:260).

dır. İskoç hukukçu Polly Higgins, çevre tahribatı meselelerinde meslektaşlarının suçlulara dava açması ve zararı karşılamasını istemesi gücüne sahip olmaları gerektiğini belirtiyor.[9]

Hukuku yeniden düzenlemek en büyük zorluktur, "dünyada görünüşe göre yasal bir kültür kalmamıştır, muhtemelen bir tek Ekvador bir istisna oluşturabilir, insani hukuk sistemleri için konuşulması ve temsil edilmesi gereken haklara, doğanın kendisinin sahip olduğunu düşünür."[10]10 Hile kültürü, doğanın yasal statüsünü dönüştürmek için ânında teklif vermeyecektir. Fakat yeni bir içtimat gereksinimi, organik finans öğretisinde kendiliğinden ortaya çıkar. Mülkiyet hakları, doğal ahlaki duyarlılıklarımızı ifade eden haklar ve sorumluluklarla yapılandırılmalıdır. Doğayla yeni bir ilişki içine girme ihtiyacı bizi doğrudan kendimizi ve topluluğumuzu anlamaya götürür.

Bu, organik finansın ilkelerine bağlılıkla tetiklenen dinamik etkileşimdir. Adalete, insanları –hem birbirleriyle hem doğayla– topluluklarının servetine değer katabilmeleri için özgür bırakılmalarıyla ulaşılır. Süreç güçlendiricidir: Hem insan davranışlarını hem de gezegeni onarır.

Sosyal Paylaşılanlar

Tanrı ile olan antlaşma, doğayı onun yarattığına dair bir toprak sözleşmesidir. Fakat insanlık *paylaşılanların aynı zamanda insan marifetiyle de yaratıldığı* bakışıyla mümkün kılınmıştı. Bu kültürel paylaşılanlar Dünya'da hâlihazırda bulunmuyordu. Yaratıcılıkları da, kaynakların elbirliğiyle biriktirilmesiyle mümkün olmuştu, sonradan özelleştirildiler. Sosyal paylaşılanlara tekrar sahip olmak için, kendimizle bir antlaşma imzalamalıyız. Özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırları yeniden belirlemek, korumak gerekir. Bilimin yolunu ya da doğaüstü yolları da seçsek, genel saygıyı hedefleyen bir sosyal kontrat imzalamalıyız. Adalet üzerine kurulduğunda, ebedi ihtiyatla her birimiz kontratı onu bozmak isteyenlere karşı savunmak isteriz.

9. Higgins (2010).
10. Mason ve Filgueira (2009:268).

Bu, zihinlerimizi tedavi ederek, insanlığımızı düzeltme sürecinin bir parçası hâline gelir. Sosyojenik yaklaşım, İskoç toplumsal aktivist, papaz ve bilgin Alaistair McIntosh'un insan ekolojisi dediği şeyin incelenmesiydi. Dünyanın içinde bulunduğu tehlikeli duruma bağlı, zihinlerimizin yeniden keşfedilmesini bilimsel metoda ve değer yargısız etiğine bağlamanın kendi kendini engellediği kanıtlanabilir. Eğer kendimizi anlamak buysa, Tanrı'yı bir kez daha sorgulayabiliriz.[11] Metafizik yaklaşım, geçmişte işe yaramıştı. Bunu tekrar gerçekleştirebilir miyiz?

Doğa durumuna geri çekilemiyoruz: Cennet bahçesinin kapıları kapanmıştır. Peki, Kabil'in kardeşini öldürmesiyle birlikte sürgüne gönderildiği Nod diyarında gezinip durulan yaşamı da benimsemeli miyiz? Eden ve Nod arasında bir yerde yaşamak için yeni bir yol bulmalıyız. Bizimkisi şimdiye kadar yaşamış en ayrıcalıklı kuşaktır; çünkü bizden önceki uygarlıklara ne olduğunu bilme ayrıcalığıyla varoluşsal sıkıntıları tartışabiliyoruz. Post-uygarlık mimarları olabiliriz. Bizi kapıda bekleyen Karanlık Çağ'a tahammül etmemize gerek yok. Zorluğun üstesinden gelmek için, paylaşılanlara erişim haklarının kaçınılmaz olarak karşılıklı görevlere bağlı olduğunu kabul etmeliyiz.

Hile kültürünün failleri, ısrarla kaos içinde bulunan dünyadaki düzeni sağlamak üzere çalıştıklarını iddia ediyorlar. Fakat yeni düzende organik fmansın rolüne dair tartışmayı reddediyorlar.

Gelecek, insanların güçlerini geri kazanmalarına bağlıdır, demokrasinin gücü kendilerini yenilemeleri ve topluluklarını güçlendirmeleri.

Travma Tedavisi

Doğru düzgün çözümler arama eylemi, iyileşme tedavisinin içinde bulunur. Güney Afrika'nın Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu gibi şimdiye kadar denenmiş yaklaşımlar, verilen sözlerin altında kaldılar. Her vakada görülen, topraklarından koparılmış insanların travmasını iyileştirmedeki başarısızlıktı (Kutucuk 12:2).

11. McIntosh (2012:44).

Kutucuk 12:2
Hakikat, fakat Uzlaşma nerede?

Güney Afrika'nın postapartheid ANC Hükümeti, 100 yıl önce toprakları ele geçirilmiş olan yerli insanların haklarını savunduğuna inanır. Ve o hükümet bu dediklerine rağmen dünyada yerel olarak uygulanan en iyi mülkiyet vergisini (oranlar) bozdu. Güney Afrika'daki kent mülkleri oranları sadece toprak değerine vergi konuldu. Bu Parlamento kararıyla 2004 yılında değişti. Artık, yerel otorite oranları, toprağa olduğu gibi gelişim (inşaalar) değerleri üzerine yüklendi. Tersi olmalıydı: Toprağın kira değeri üzerindeki vergi artırılmalıydı. Bu sendelemekte olan toprak reformu programını tazelerdi.

Johannesburg ve Cape Town'un gecekondu bölgelerindeki gençlik işsiz ve umutsuzdu, atalarının bazı pratiklerini denemeye çalışıyorlardı. Antik *intonga* sanatına yöneldiler (sopa dövüşü). Bu kırsal bölgelerde, hayvan güdücüleri tarafından sürüyü kontrol etmek için kullanılmıştı. Bu tip girişimlerin acayiplik değerinin dışında daha başarılı şeylere sebep olması için, parçalanmış toplulukların organik finansla bir araya gelmelerine ihtiyaç vardır.

İyileştirme sürecine destek olması için birçok teknik mevcuttur. Bunlardan bir tanesi, bütün doğal kaynakların kaydının derlenmesidir. Mevcut ulusal veritabanlarında olmayan şey (Japonya önemli bir istisnadır), konumların ve doğal kaynakların güncel piyasa değerleridir. Bu dökümün derlemesi, kendimizi yeniden eğitmemize katkı sağlar, özellikle de topluluk çapında bir alıştırmaysa. Bu zamana kadar Danimarka'da, kentsel yerleşkelerin konum değerleri yerel halk panelleri ile vergilendirildi.[12] Bu tip örnekler, insanlara katma değer oluşumuna

12. Toprak değerlendirmesinin yerel sakinlerden bilgisayar sistemine geçirilmesi para tasarrufu sağladı (Müller ve Morch-Lassen [1989:175]), fakat insanları demokratik bir katılımdan geri çekmiş oldu (Leffman ve Larsen [2000]).

katkı sağladıklarını hatırlatır, ki bu değerler onlara aittir, rant arayıcılarına değil.

Basmakalıp yaklaşımların uyuşmazlıkların çözümü konusunda başarısızlığının dört örneği yeni bir paradigma ihtiyacının altını çizer. Rantların yeniden yapılandırılması, iyileşmenin arındırıcı etkisini ve zenginleştiriciliğini getirecekti.

Katarsis I: Ulster ve Barış Payı

Kutsal Cuma barış anlaşması 1998'de imzalandı, resmî olarak Birleşik Krallık'ta "topuğuna sıkma", arabayla bombalama ve suikastlerin sona erişine işaret ediyordu. IRA (Ulster'ın altı bölgesini istiyordu) silah teslim etmişti.

Troubles'ın* 30 yılı, din çatışmasıymış gibi gösterilmişti. Katolikler Protestanlar'a *karşı*. Yoksulluk söz konusuydu fakat, çok az insan Keltler'in topraklarından sürülüşünün travmasını hatırlatıyordu. 17. yüzyıl başlarında, Plantasyon olarak bilinen şey, yaklaşık 500.000 akre alanın Kelt kavimlerden alınmasıyla sonuçlandı. İskoçya'dan gelen göçmenler ve İngiltere'nin varlıklı toprak sahipleri yerlerini aldı. Yerinden edilmenin acısı her yıl yeniden yaşanır, adaleti hatırlatan gösteriler yoluyla kuşaklar arası aktarılır. Eğer liderleri zeki, insanları da istekli olmuş olsaydı barış anlaşması mali çözüm uygulanarak eski bölgesel anlaşmazlığı çözebilirdi. Bu da dağılmış nüfusun psikososyal olarak yenilenmesi için gerekli parayı sağlardı.

Bir barış payı var*dı*. İnsanlar tasarruflarını vilayete yatırdılar, ki böylece yörenin geliri arttı. Mevcut mali rejim altında, net kazancı temsil eden para arazi piyasasında hezimete uğradı. Eğer ev fiyatlarını toprak fiyatının vekili olarak kabul edersek neler olduğunu Şekil 12:1'den görebiliriz. Ev fiyatları hızla arttı, tüm Birleşik Krallık ve İrlanda Cumhuriyeti'ndeki artış oranını ele

* İrlanda'nın İngiltere ile olan ilişkisiyle bağlantılı politik sorunlar için, özellikle İrlanda'da kullanılan bir isim. İrlanda'nın bağımsız bir ülke olmak için savaştığı 1920'lerin başında, olaylar Troubles olarak adlandırıldı ve bu isim Kuzey İrlanda'daki sorunlar ve şiddet için 1960'ların sonlarından beri kullanılmaktadır. (y.h.n.)

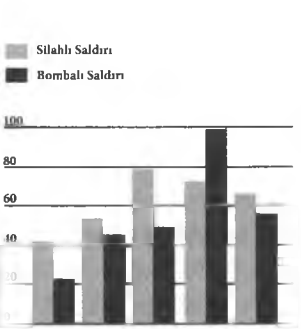
geçirdi. 1997'de *The Chaos Makers* çalışmamda öngördüğüm gibi, fiyatlardaki fırlama 2007'de olacaktı ve dik bir düşüş bunu takip edecekti.

Barış anlaşması, savaşçılara nefes aldırmaktan daha fazlasını yapabilirdi. Zor zamanların hücumuyla birlikte, mülkiyet fiyatlarındaki kırılmayı takiben bombalamalar ve silahlı saldırılar artar şekilde sürdü (Şekil 12:2). Londonderry gibi yoksul topluluklardaki gençlerle çalışan Co-operation Ireland'ın baş yöneticisi Peter Sheridan, 2010'lardaki buhranın paramiliter çeteler için askere alma çavuşu gibi iş gördüğü konusunda uyardı. Dahası: "Şiddet içeren aşırılıktaki büyüme, ekonomi için geçerli durgunluktan daha uzun vadeli tehdit oluşturma potansiyeline sahiptir. Muhalifler, güç ve yetenek açısından genişlemektedir." Ulster Bankası'nda ekonomist olan Richard Ramsay: "Konut alanında, Birleşik Krallık'ın hiçbir yerinde olmayan bir ani yükseliş ve düşüş var. Neredeyse bütün sorunlarımız ona dayandırılabilir."[13] Ekonomistler böyle bir sonucu tahmin etmiş olmalıydılar. *Bir topluluğun refahındaki herhangi bir gelişmenin net kazançları, toprak rantlarıyla sağlanır.*

Şekil 12:1
Kuzey İrlanda Ev Fiyatlarında Kırılmalar...

Şekil 12:2
Kuzey İrlanda'da Gerçekleşen Saldırılar

Kaynak: *Financial Times*, 15 ve 17 Ağustos 2012.

13. Smyth (2012).

İrlanda Cumhuriyeti'yle birleşme olsa bir şey fark eder miydi? Cumhuriyet, toprak patlaması sonrası AB tarafından kurtarılmış olmalıydı.

Eğer Ulster, organik finans modelini adaleti tekrar sağlamak için kullansaydı ne olurdu? Katolikler, eski hataların anlaşıldığının tasdik edilişinin rahatlığını yaşıyor olurdu. Protestanlar, bombalamaların artık hedefi olmadıklarını bilmenin rahatlığını yaşardı. Herkes istikrarlı bir ekonominin faydalarını görürdü. Tarihsel hatalar ve gelecek doğrular üzerinden konuşmak toplulukları birleştirirdi. Vilayetin Birleşik Krallık'a mı yoksa İrlanda Cumhuriyeti'ne mi ait olduğu fark eder miydi? Ulster halkının yeni bir antlaşma yapmak için azmi, Britanya ve İrlanda'yı gelecekte aynı yoldan gitmek için cesaretlendirebilirdi. Zaten, bölgesel sınırlar, Avrupa Birliği tarafından sökülmüştü.

Bunlar gerçekleşmedi. Fakat adaleti yeniden sağlamak için geç değildir. Ulster, fiyatlandırma mekanizmalarını yeniden hizaya sokarak kendisini 2010 buhranının en dibinden çıkarıp tekrar inşa edebildi, insanları ürettiklerine sahip olma ve aldıkları hizmetler için ödeme yapmaları için yetkilendirdi.

Katarsis II: İsrail ve Filistinliler

Kutsal Topraklar için ölümüne kavga. İsrail ve Filistinliler aynı topraklarda hakları olduğunu iddia ettiler. Avrupa'dan gelen Yahudi mülteciler 1948'de bir zafer kazanarak galip geldiler. Yaklaşık 750.000 Arap yerinden edildi. Milyonlar kamplarda toplanmış veya başka ülkelerde mülteci olarak yaşamaktadırlar. Yerinden etme el-Nakba (felaket) olarak bilinmektedir.

Siyonizm iki amaca hizmet etmek için doğdu: İlki Avrupalı Yahudilerin antisemitizmle başa çıkabilmelerini kolaylaştırmaktır. İkincisi, eylem öğretisidir: Filistinli Arapları Yahudilere yer açmak için kovmak. Holocaust Yahudilere bölgesel güvenlik hakkı sunmuştur, fakat bir suç diğerini meşrulaştırır mı? İsrail devleti gücü sömürgeleştirmek için klasik taktikler uygulamaya devam etmektedir. İnsanları çiftliklerinden, evlerinden kovarak,

peyzaj, Araplar'ın mekân isimleri silinerek değiştiriliyordu. Bu (a) Kovulmuş olanların hafızalarını etkilerken işgalcilere rahatlık sağladı ve (b) Yeni mitler için metafizik evreyi yarattı.

Hâlâ Hitler'in acımasızlıklarını inkâr edenler vardır. İnkâr, aynı zamanda Nakba meselesini hiçe saymak için İsrail tarafından da kullanılmıştır. Bu Hayfa sokaklarındaki devlet destekli terörü olanaklı kılar. İnsankırım eylemi medyada yer alır, fakat üç beş küçük protesto gösterirler. Travma durumundaki bir nüfusu gözlemlemek için, Gazze'nin kamplarındaki çocuklardan başka bir şeye bakmamıza gerek yoktur. Her gün, ailelerinin atadan kalma topraklarının kaybının acısını yaşarlar. Mahvolmuş yaşamların kederini hafifletecek hiçbir başa çıkma öğretisi yoktur.

Kutsal Topraklar'da barış payının toplanıp her iki toplumdan insanların yaşamlarını iyileştirmesi adına toplandığı bir uzlaşı düşünün. Toprak, tartışmalı bir mesele olmazdı. Herkese iş ve barınak sağlayacak şekilde dağıtılırdı. En yüksek rantları üretebilecek olanlar konum seçme hakkına sahip olurlardı ve topluluk kasasına rantları koyarlardı. Bu fon köylü çiftçiler ve çocukların eğitimine ayrılırdı. Yeni umut, yeni refah ve yeni çokkültürlü akrabalıklar.

Katarsis III: Zimbabwe

Zimbabwe'de anarşi yaşanması an meselesiydi. Düzendeki çöküşe Britanyalıyla bağımsızlık kazanmak için savaşan devrimci lider Robert Mugabe önayak oldu. Olaylar, nedeninden sonucuna kadar, Londra'daki Dışişleri Bakanlığı belgelerinde yer alır.

Sömürgeleştirme 19. yüzyıl sonunda başladı. İngiliz yerleşimciler, bölgenin seçkin kısımlarını aldılar ve Cecil Rhodes'un onuruna isimlendirdiler. Kabileler zorla onlara ayrılmış topraklara sürüldüler. 1980'de görülen bağımsızlıkla birlikte, Britanya toprak reformu şartlarını gelecekteki bir Zimbabwe hükümetine bırakmayı reddetti. Beyaz yerleşimciler topraklarını korudu. Sonuç ise ekonomik gelişmedeki memnuniyetsizlikler oldu ve Başbakan Robert Mugabe, vatandaşlarını "toprak reformu"

dediği şeyle tartakladı. Ailesi ve arkadaşları Beyazların sahip olduğu çiftlikleri istedikleri gibi aldılar. Nüfusa merhametsizce davranıldı. Sömürge travması evde yetişen bir travmayla güçlendirildi. Milyonlar ülkeden kaçtı.

Toplumsal organizasyonun doğal formlarına, kabile yönetiminin olduğu yerlerde geri dönüş olamaz. Fakat rantın işlediği bir toprak reformu, nüfusu ekosistemlerine yeniden uyumlulaştırabilir. Bu model, Zimbabwe'nin bağımsızlık sonrası liderlerinden Joshua Nkomo tarafından önerildi. Mugabe'nin girişimleriyle bertaraf edilmişti.[14]14 Rantların paylaşımı ilkesi ulusun yenilenmesine götürmek için kullanılabilirdi. Dönüşüme dair böyle bir deneyim Afrika'nın bütününde büyük yankı uyandırabilirdi. Kıtanın 1880'lerde başlayan Avrupa çekişmeleriyle aldığı yaralarını iyileştirebilecek bir lider eksikliği varlığını sürdürmektedir.

Afrika'nın barış payı sadece kendi insanlarını güçlendirmekle kalmayıp; aynı zamanda iş imkânı yaratarak insanların kendi yurtlarında yaşamalarını sağlayacak ve Avrupa'daki stresi hafifletecektir. İş arayışı amaçlı Akdeniz'i geçmek, oldukça azalır. Kıtadaki iyileşme küresel ekonomilere de etki eder.

Katarsis IV: İlk Yerleşimciler ve Birleşik Devletler

Birleşik Devletler gibi Batılı ülkeler kendilerini insan hakları şampiyonu sanırlar, fakat meclis üyeleri ilk yerleşimcilerinin ciddi durumlarını tartışmaya bile gönülsüz yaklaşırlar. Amerikan Yerlilerinin acı yüzünü araştırmak üzere BM tarafından yetkilendirilmiş olan James Anaya, bunun Birleşik Devletler tarihindeki ilk resmî soruşturma olduğunu keşfeder.

Arizona Üniversitesi'nde hukuk profesörü olan Anaya, BM'nin yerli halkların hakları üzerine özel raportörüdür. Kızılderililer'in durumunun değerlendirmesi, Birleşik Devletler'in BM'nin koyduğu kurallara uygunluğunu ölçecektir.[15] Gerçeklik Amerika Rüyası'yla örtüşmekte midir? İlk yerleşimcilerin

14. Harrison (2008:101-7).
15. MacAskill (2012).

birçoğu apartheid ekonomiyle sistemli olarak dışlanmışlardı. Ayrımcılık hukuk tarafından tasdik edilmemiştir; fakat toprağa dair yasaların mantıksal sonucu ayrımcılığa götürür.

Eğer Anaya'nınki gibi soruşturmaların sonuçlarıyla, insanlar serbest piyasa değirmeniyle dönen adalet temelli bir sisteme adım atmış olsaydı, Amerika anayasasına ne olurdu? Amerikalılar hileyi sevmez. Kendilerini değer yaratıcıları olarak görürler. Yine de, gayretli bir şekilde herkese eşit şartlar verecek bir finansal reformdan kaçınmışlardı. Toprak spekülasyonu adeta ulusal bir spordu; sermaye negatif öz sermaye tuzağına düşmemiş olanlara ödül verir.

Amerika'daki azınlık grupları, *bugün de gerçekleştirilmekte olan* insankırım kurbanı olarak değerlendirirsek, ortaya çıkan öfkeler Amerika'nın kurucularının *Life, Liberty and Pursuit of Happiness* hükmünün değişimine kadar götürebilir. Biz insanların, *Yaşam, Özgürlük ve Toprak* için eşit hakları bahşedecek bir oluşuma ihtiyacı vardır. Bu şekilde Amerikan Rüyası gerçekleşebilir. Organik finans, toprağın mevcut sahiplerini yoksun bırakmayacaktır. Mal mülk, doğa ve topluluktan kazanılan hizmetler, rant ödemesi karşılığında korunur.

Bunlar Amerika'yı kapitalizmin ötesine götürürdü. Kendilerini ve topluluklarını zenginleştirmek için çalışan insanların kişisel ve mülkiyet haklarının korunduğu bir diyar.

Böyle bir oluşumda, hileye hoşgörü olmazdı.

Dünyayı Para Döndürür

Cabaret şov programında "Para" der Liza Minnelli, "dünyayı döndürür." Eğer para iki evrenimiz arasındaki pazarlanabilir enerjiyi temsil ediyor diye kabul edersek bu doğrudur. Bütünlüğün parasal sisteme geri getirilmesiyle dünyamız daha adil ve etkin dönmeye başlar. Şu anda böyle bir dönüş söz konusu değildir; çünkü rant arama doğal düzene nihilistik bir saldırıdır.

Parayı ne şekilde tamir edilmesi gerektiği üzerine demokratik tartışmaya girmenin, dünyayı gerçekten döndüren değerleri

kendimize hatırlatmanın terapisel etkisi vardır. Süreç içinde, yerel topluluklar otomatik olarak kendilerini yenilerler. Fakat hiçbir ülke ada değildir. Rantlar sadece bölgesel sınırlar içinde üretilmez. Aynı zamanda komşu ülke ortak sınırlarında da ortaya çıkar, ulusların küreselleşmiş topluluklarından da. Britanya ve Fransa meselesinde, rantlar iki ülkeyi birbirinden ayıran kanaldaki denizyollarında üretilir. Her iki ülke de bu rantlara deniz limanları ve güvenli geçişlerle katkı sağlar. Fakat, eğer dünyanın geri kalanındaki tüccar ülkeleri bu denizyollarını kullanmazsa, bu yolların değeri çok az olur. O hâlde, rantların paylaşımı küresel kurumlarla gerçekleşmelidir ve ortak iyiliğe hizmet eden önceliklere verilmelidir.

Kamusal finansı demokratikleştirme süreci, paylaşılanları tanımlayan varlıkların bir dökümünün derlemesini gerektirir. Bu varlıklar rantlarının kaynağına göre sınıflandırılmalıdır: Yerel, ulusal ve küresel. Bu fikir ilerledikçe, rantların nasıl dağıtılması gerektiği tartışması başlar. Ahlaki duyarlılık arttırılır ve insanlar doğal yaşam alanlarıyla kendilerini kaynaştırırsa kimlikler keskinleştirilir. Çevrede konumlanmış dayanak noktaları kullanma kapasitesi etrafını çevirmelerle yitip gitmiştir ve yeniden kazanılması gerekir.

Hangi vergilerin kaldırılacağı ya da azaltılacağı üzerine bir uzlaşı gerekir. Öncelik, konjonktür dalgalanmalarında, ekonominin olduğu yere bağlı olacaktır.

- *Durgunlukta* Harcanabilir geliri arttırmak için gelir vergilerini kaldır, istihdamı teşvik et ve ekonomiyi yeniden dengelemek için planlar yap.
- *Canlılıkta* Emlak piyasasındaki kırılmaya erken müdahale edebilmek için emlak vergisini toprak kiraları üzerine mükellefiyetlere dönüştür.

Bizim neslimiz, uygarlığımızın uzun vadeli beklentileri ile ilgili olarak bu konulara değinmenin yararlarını bilinçli olarak

anlamada tarihte bir ilktir. Parasal sistemin yeniden dengelenmesi Aristo'nun *eudaimonia* dediği şeyi besler.[16]

Kutucuk 12:3
Mutluluk Nedenleri Üzerine

İnsanları ne mutlu eder? Bahçe işleri listenin en üstünde yer alır. Hiç şüphesiz ki dünya çapındaki bir kamuoyu araştırması, insanları mutlu eden şeyin para ya da lüks tatiller olmadığını gösterir, fakat en azından haftada bir bahçeye bir şeyler ekmek insanları ortalamaya göre daha mutlu yapar. Hiç bahçe işleriyle uğraşmamış olanların daha az mutlu olması muhtemeldir. Bir bitkiyle ilgilenmek iyi hissetmekle doğru orantılıdır. Sinirbilimci Tali Sharot üçüncü bir faktör sebebiyle mutluluk ve bahçe işleri arasında bir korelasyon olabileceğini ileri sürer. Daha fazla boş zamana sahip olmak hem iyi hissetmeyi hem de bahçede çalışmayı açıklayabilir.[1]

Besleyici faaliyetleri bizi doğaya ve topluluklarımıza bağlayan, daha gevşek yaşam biçimleri gözümüzde canlandırabiliriz. Bilim insanları korelasyon ve nedensellik arasındaki fark üzerine düşünmeye devam ededursun, paylaşımların insanları sağlığımız, refahımız ve servetimiz için neyin iyi olduğunu anlayacak uygun hâle gelir. Fakat insanlar tercihi uğraşlarını geliştirmek, gönül rahatlığı ve boş zamandan mahrum eden şey nedir?

1. Sharot (2012:74-5).

Bu Grekçe kavram yanlış bir şekilde mutluluk olarak çevrilmiştir. Böyle bir yanlış çevirinin siyasi cazibesi bir kanıttır: Siyasetçiler o psikolojik durumdan yoksun hisseden kimseler tarafından hesaba katılmadan mutluluk ihtiyacını öngörebilirler. Fakat Yunan filozof daha somut şeyleri kastetmişti. *Eudaimonia* olması demek gelişmek demekti. Bir bireyin gelişmesi için toplumun sağlıklı olması gerekir. Bileşenleri bireyle, genel olarak

16. Appiah (2010:xiv).

nüfusla ve doğal çevreyle uyumlu şekilde hareket etmelidir. Bu, her birimizi ilgilendiren çekişmenin merkezine kamu düzenini yerleştirir. Ve *eudaimonia* için bağlı olduğumuz paylaşımlı hizmetleri sağlamakta siyasete yön verenler başarısız olursa, onlara hesap sorar.

O ilişkiler matrisinin bileşenleri Henry George tarafından detaylandırıldı. Bir sayfa ve bir dipnotla sağlıklı toplum koşullarını belirtti. Organik finans, üç kısımdan oluşan bir düzenleme ilkesiydi.

1. *Kırsal bölgede eşit dağılmış nüfus*, yerleşim yoğunluğuyla birlikte gelen yakın ilişkilerden yarar sağlamak için köylerde toplanması.
2. *Aşırı nüfuslu olmayan şehirler*, evlerin bahçelerle çevrili olduğu ve bu alanlarda insanların kirliliğe yol açmayacak biçimdeki eylemlerinden yararlanılması (Kutucuk 12:3).
3. *Haklarına saygı gösterilen bir doğa*, insan atıklarının nehirlere ve okyanuslara atılmaması ve aşırı sömürüye yol açmayan çiftlik alanları.

Cesur kalemiyle Henry George demografi, ekoloji ve ekonomiyi kaplayan mekânsal bir teori taslağı çizdi. Bu, her biri çarpık kentleşme ve dengesiz ekonomiye götüren toprak spekülasyonunun eksilerini baz alarak hazırlanmış; insanların içinde gelişebileceği bir şablondu.

> *Şehir insanları böylece kırsalın temiz hava ve güneş ışığından; kırsalın insanları ise şehrin sosyal yaşantısı ve ekonomisinden daha fazla alabilir... Servet son derece yükselmekle kalmaz; aynı zamanda eşit biçimde dağıtılır... Var olmaya devam eden eşitsizlikler hukuk üzerinden yapay eşitsizlikler değil; doğanın eşitsizlikleri olur. Üretmeyen, hayvansal varlığının zorunlu ihtiyaçlarını almak dışında artık lüks içinde yaşayıp gitmez, üreten kazanır.*[17]

17. George (1879:451-3).

Siyasetçiler bu görüşü tartışmaktan uzaktırlar. Bunun yeniden hatırlatılması için, sanatçıya mı dönüşmek zorundayız (Kutucuk 12:4)?

Devlet destekli hilenin sonlandırılmasıyla tüketim ve üretim, maddi doyum için en hızlı yolu bulmanın ötesine gider. Hepimiz sanata ve spora yeteneğimizi keşfetmek, dünyayı bilimsel olarak anlamak, bahçe işleriyle uğraşmak için daha fazla vakte sahip oluruz.

Kutucuk 12:4
Yeryüzünde Cennet?

İtalyan sanatçı Michelangelo Pistoletto, 2011 yaz mevsiminde Londra Hyde Park'ta zihnindeki Üçüncü Cennet'i yansıttığı bir sergi düzenledi. Bu cennet diğer iki cennetin etkisindeydi: Doğal evren ve sosyal evren. Tasarısı gerçekten güzeldi. Her birey topluluk içinde görev ve sorumluluğunu, diğerlerininkine saygı gösterirken kendi kaderini tayin etmek üzere üstlenmeliydi. Sanat, Pistoletto'ya göre ihtiyaçları ve yeri geldi mi alınması gereken tedbirleri göstermek için bir araçtı. "Daha fazla katlanılamayacak olan tüm o aksaklık ve özürleri içeren şartları değiştirecek kolektif ahlakı"[1] tekrar tanımlamaya götüren adımı atarken her birimiz dikkatli hareket etmeliyiz.

Yeryüzü cenneti erişilebilirdir ve Pistoletto da sanatın erişimi sağlayacak araç olduğu konusunda haklıdır. Fakat şunu hatırlamalıyız ki rant arayıcılarıyla ortaklığı talep eden sanat insanları arasında fark vardır.

1. Pistoletto (2010:85).

Uygarlık insanlığın mezarı olmak zorunda değildir. Eğer rantlara erişimi eşitlersek, piyasa ekonomisi ve politik süreç otomatik olarak özgürlük adına düzenlenir. Güç, daha güçsüzlere

de aktarılmış olur. Yeni bir toplumsal organizasyon biçimi ortaya çıkar, uygarlığın *ötesinde* bir toplum. İnsanların davranışları kişiliklerini derinleştirecek ve toplumlarını zenginleştirecek şekilde şekillenir. "Yuvaya dönüş"le kastettiğim budur, ayrıca materyal, dışsal ve elverişsiz değil; içsel, dikey ve insanca bir değişimdir.

İnsani olanakların dış sınırlarında ne olduğunu bilemeyiz; kültürün ne kadar zengin olabileceği, başarıların ne kadar asil, estetik yapıların ne kadar nazik, cesaretin ne kadar görkemli olduğunu. Bunu öğrenmek için tek bir yol vardır.

Hile yapmayı bırakmak.

Rantları paylaşmak.

Kapanış:
III. Dünya Savaşı'nın Yapılması

III. Dünya Savaşı'na hazır olmalıyız. Savaşı yaşamak için değil; önlemek için. Hile kültürünü etkisiz hâle getirirsek böyle bir şey mümkün olabilir. Aksi takdirde, bana göre 1914 ve 1939'da yaşananlardan farklı bir şey gerçekleşmez. Dünya savaşının 21. yüzyıl versiyonu uzakta belirmektedir ve erken davranıp önüne geçmemiz gerekir.

Şu veya bu şekilde bir savaş kaçınılmazdır. Rant kovalayıcılarla, teslim olmaları için savaşılması gerekecektir. Asıl soru bu kültürün, değişime ne kadar süre direnecek olduğudur. Akla karşı direnişlidir. Kanlı bedenler yığını üzerinde kendisini sürekli kılmak için mutlak gücün monarşik biçimini kasıtlı olarak

feda etmiştir. Hayatımız üzerindeki kontrolünü bırakmaktansa demokrasinin ölümünü görmeyi mi tercih eder?

Bu bir savaş olmasın, bilgelik silahlarıyla verilen bir yaşam mücadelesi olsun.

Bir dünya savaşı gerçekten mümkün müdür? Tarih bunu gösterir. Rant peşinde koşmak bunu emreder. Benim hile teorim buna neredeyse hiç şüphe bırakmaz. Bir dünya savaşı olasılığı veya beklentisi üzerine uyarıda bulunma sorumluluğunun farkındayım. O yüzden bu öngörümün neden ciddiye alınması gerektiğine dair sebepler sunmak zorundayım. İlk önce, hile kültürünün kendi çıkarlarını savunmak adına uyguladığı üç şiddet vakasını ele alacağım. Daha sonra da büyük felakete işaret eden şartlara göz atacağım.

Vaka I: Hanedanların Yok Edilmesi

Bir zamanlar, Doğu ve Batı mutlak otoriteye sahip monarklar tarafından yönetilirdi. Kendi çıkarlarını savunmak söz konusu oldu mu acımasızdılar ve köylünün çektiği acıları umursamazlardı. Zaman geçtikçe kırsal bölgelerdeki baskılar, köylülerin yöneticilerine karşı tehdit oluşturduğu bir hâle gelecekti. Hanedanlarının devamını güvence altına almak için, kişisel çıkarları monarkları ekonomiyi köylüleri mutlu kılacak; kendileri için de gücü devam ettirecek biçimde düzenlemeye itmişti. Bunu gerçekleştirmek için, ülkenin rantlarının dağılımını değiştirmek zorunda kalmışlardı. Eşitlik, o rantların tüm nüfusun refahı adına dağılımını talep etmişti.

- Fransız Devrimi 18. yüzyılın gösterdiği gibi, hoşnutsuzluğun sivil kargaşaya yol açabileceği Anne Robert Turgot için netlik kazandı. Ülkenin finansı ve ekonomik ilkelerinden sorumlu bakan olduğu için, XVI. Louis'ye toprak değerlerine vergi uygulaması tavsiyesi verdi. Bu, Turgot'nun açıkladığına göre, köylüleri ve kasaba halkını

hoşnut tutacak ve refah önündeki engelleri kaldıracaktı.[1] Kral bunu kabul etmedi. Bu 1793 yılında kafasını giyotinde kaybetmesiyle sonuçlandı. Ve birçoğu bunu izleyen terörde kurban edildi.

- Rus Devrimi 19. yüzyıl kapanışa yaklaşırken, Kont Leo Tolstoy, kırsaldaki hoşnutsuzlıkların kasabalardakileri sivil kargaşaya götürdüğünü fark etti. Çar II. Nikola tarafından ne yapılabileceği konusunda ona danışıldı. Tolstoy, bir konut sahibi olarak, toprak değerleri üzerine vergi önerdi.[2] Çar reddetti. 1917'de tahttan indirildi ve ailesiyle kendini Bolşevik idam mangası önünde buldu. Tarımsal toprağın ortak hâle getirilmesi için Sovyet mücadelesinde milyonlar öldü.
- Çin Devrimi 20. yüzyıl ufukta görünürken, Qing hanedanının ajanları Orta Krallık'ın geniş topraklarında büyük bir hoşnutsuzluk olduğunu gözlemledi. Devrimcilerden biri olan Sun Yat-sen, toprak değeri vergisi önerdi. İyileştirici bir eylem adımı atılmadı. Hanedanlık 1911'de Xinhai Devrimi'yle devrildi. Sun Yat-sen'in mali reformlar önermesi önlendi ve milyonlar Mao'nun Kültür Devrimi'nde öldü (Bölüm 8).

Defalarca, tarih farklı şekillerde evrilebilme noktasına gelmişti. Fakat rant kovalama kültürü failleri, bir uzlaşıya gitmedi. İmparatorlar, Vergi ve Kira süresi reformları önerenler yerine saray adamlarını dinlediler. Hanedanlar çöktü. Hile kültürü ayakta kaldı.

Vaka II: Kültürlerin Yok Edilmesi

1945'de itilaf devletleri II. Dünya Savaşı'nda yaşananların tekrarlanmaması gerektiğine karar verdiler. Nüremberg duruşmaları, Belsen ve Dachau'da neler yaşandığını gözler önüne

1. Jupp (1999, 2005).
2. Redfearn (1992:178-181).

serdi. Birleşmiş Milletler kuruldu ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kabul edildi. Raphael Lemkin, soykırımı suç olarak tanımlayacak komiteyle birlikte çalışmıştı fakat Önsöz'de gördüğümüz gibi, bu plan suya düştü. Kültürel soykırım insanlık suçu olmaktan çıkarıldı. School of Advanced Study (Londra Üniversitesi'ndeki) İnsan Hakları Konsorsiyumu'ndan Anja Gauger ve meslektaşları bunu bir başka deyişle şöyle ifade etti: "Sözleşmenin kalbi koparılıp çıkarıldı ve soykırımın başlıca metodu suç olarak ilan edilmedi."[3]

Hukukçular ve akademisyenler dikkatlerini hukuksal işlerle boşa harcadılar. Nihayetinde, Birleşmiş Milletler'de değerlendirmeler zorunludur; çünkü hukukun geçerliliği tartışılmıştır. "Kullanılmıyordu ve korumak içi tasarlandığı gruplara çok az şey sunuyordu."[4]

Bazı bireylere toplu katliam gibi sebeplerle soykırım yaptıklarına dair davalar açılmıştı. Kültürel soykırım, Avrupa'da olduğu gibi dünyanın her köşesinde süratle devam etmiştir. Önlenebilinecek olduğu hâlde yaşanan "aşırı ölümler" II. Dünya Savaşı'ndaki ölümlerin sayısını aştı.

Kültürel soykırım ajandadan neden silindi?

Kültürü yaratan ve sürdüren saf enerji *ekonomik rant*tır. Kültürel soykırımın sona ermesi, rantın halk için yenilenmesini gerektirir, böylece de kendi otantik kültürlerine olanak tanınır.

Vaka III: Doğanın Yok Edilmesi

1970 yılında *New York Times* Washington DC'de Savaş ve Ulusal Sorumluluk üzerine bir konferansta Prof. Arthur W. Galston "'çevre tahribatı'nı boykot etmek için yeni bir uluslararası uzlaşı önerdi".[5] Galston araştırmasında Turuncu Ajan olarak bilinen bir kimyasalın bitkilere zarar verici özelliklerini belirlemişti. Birleşik Devletler ordusu tarafından Vietnam'da

3. Gauger vb (2012:8).
4. Gauger vb (2012:8).
5. Weisberg'de (1970) ifade edildi.

kullanılmıştı. Galston, doğaya karşı savaşın insanlara karşı savaş anlamına geldiğini ifade etti. 1965'de Turuncu Ajan'a karşı kampanya başlattı.

Fakat barış zamanı kâr peşinde koşan şirketlerin doğaya karşı savaşlarından ne çıkar? Doğal yaşam alanları tahribata uğrar. 1973'te Richard A. Fawk tarafından "insanların hem savaş hem barış dönemlerinde doğaya fazlasıyla hasar verdiğini"[6] vurgulayan bir Çevre Tahribatı Antlaşması taslağı hazırlandı. O zamandan itibaren, çevre tahribatının cezalandırılabilir bir suç sayılması üzerine tartışmalar Birleşmiş Milletler ve diplomaside ön plana çıktı. Tartışmalar 1995'e dek uzadı. Sonra birdenbire çevre tahribatı ajandadan çıkarıldı.

Çoğu hükümetin desteğine rağmen, çevre tahribatı Birleşmiş Milletler'in Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan *Code of Crimes Against the Peace and Security of Mankind* taslağından çıkarıldı. Birleşik Devletler, Birleşik Krallık ve Hollanda taslağa karşı çıkmıştı.

> *Çevre tahribatını savaş ve barış durumlarında yasaklamak için bir yasa olmasına her ne kadar destek olsa da... Öneri, neden olduğuna dair bir kayıt tutulmadan bir gecede yok oldu... Asıl dikkate değer şey bu suçun kolektif hafızalardan 15 yılda silinmiş olmasıdır.*[7]

Şirketler çevresel hasar ürettikleri için cezalandırıldılar (petrol sızıntılarıyla olduğu gibi). Fakat denizi ve gökyüzünü kirleten, yağmur ormanlarını yok eden ve canlı türlerini katleden kararları veren idareciler sorumlu tutulmadı.

Çevre tahribatını yasaklamak rant kovalayıcıları arasında büyük krize yol açabilir. Ulus devletler ise bu tür davranışlara yönelten mali teşvikleri ortadan kaldırma sorumluluğuyla yüzleşmek zorunda kalır. Buna ancak tek bir yolla erişilir: Doğanın hizmetleri için rant talep etme. Rantları hesaplarken, bazı hizmetlerin o kadar değerli olduğu düşünülür ki hiçbir miktar

6. Falk (1973).
7. Gauger vb (2012:2).

para, o kaynakların tükenmesini meşrulaştıramaz. Kurumsal ve mali reformların net etkisi, sadece rant kovalayıcılarını olumsuz etkiler. İşte bu yüzden doğaya uygulanan şiddet dinmek bilmeyen bir şekilde devam etmektedir.

Depresyon ve Dünya Savaşı

Ekonomik buhranın neden dünya savaşına götürdüğünü anlamak için, rant kovalama kültürünü güdüleyen içsel mantığa bakmalıyız.

Hile kendisini sosyal bir süreç olarak muhafaza etmek için, değerlerini şunları yaparak korumalıdır: Diğer insanların bölgelerine el koy ve yoluna çıkan herkesi yok et.

1. Buhran iflas ekonomisinin bir şartıdır. Hem finansal hem de felsefi açıdan iflas. Egemenlik bölgesindeki finansal baskıları üstünden atabilmek için ulus devlet, yeni rant kaynakları bulmalıdır. Bunu gerçekleştirebilmenin tek çaresi –borç sorunun üstesinden gelebilmek için– yeni bir sömürgecilik evresine girişmektir.
2. Başkalarına ait toprakları alabilmek için, sömürgeci devlet kasten insan öldürme eylemine girişmek durumundadır. İki hedef nüfus vardır.
   (i) Artık istenmeyen insanlar. Demografik krizler (a) Ölüm Bölgeleri'ndeki erken ölümlerle ve (b) İstenmeyen insanları yeni ele geçirilmiş bölgelere yollayarak yatıştırılabilir.
   (ii) Sömürgeleştirilmiş arazide konumlanmış yerliler. Direniş şiddetle karşılanır. İlk yerleşimciler ayrılmış bölgelere yerleşmeyi kabul ettiler fakat kültürel aşınma ile birçoğu öldü (Tablo 4:1).

Eğer bu modeli günümüzün küresel fazlalık nüfusuna uyarlarsak, siyasete yön verenlerin üzerinde çok büyük bir baskı oluşacağını söyleyebiliriz. Çift taraflı bir kuşatmanın ortasında

kalırlar. Bir yandan veznedarlar vardır (aktif rant kovalayıcı olan siyasi partilerin fon sağlayıcıları). Bir yanda da işsizler ordusu (Kutucuk K:1).

Rant arama kültürünün dinamikleri 1870'ler ve 1930'lar ekonomik buhranlarının baskılarını nasıl üstlerinden attı?

1870'ler buhranı, kapitalizmin çifter çifter büyüyen bir kültür olarak canlılığına dair arta kalan hayalleri silip atmış olmalıydı (değer katan Üreticiler ve değer çıkaran Yırtıcılar). Evvelden, bu şizofrenik kültür, nüfusun bir kısmını toprağından ederek üretken olmayan bir hâle getirip, üretimdeki açıkları da diğer insanların alanlarından aldığı rantlarla kapayacak şekilde işlemeye başladı. Avrupa'nın egemen güçleri, 1884'de Afrika Talanı'nı yönetmek için Berlin'de toplandıklarında, bu sorun çözme modeline sığındılar. Almanya, milliyetçilik ve sömürgeciliğe geç dahil olması sebebiyle artıkları aldı. Önde gelen güçler, Afrika'nın seçkin topraklarını aldı ve istenmeyen vatandaşları oraya yerleştirebilmeyle birlikte altın, kereste ve başka rant sağlayıcı kaynaklar elde edebildi.

Almanya'nın bu hâlde yaşamaya niyeti yoktu. Günün birinde bir hesaplaşma olacaktı. Avrupa'daki güç bağlantıları bir gün yeniden yapılandırılmak zorunda kalacaktı. Almanya'nın Savaş Köpekleri seslerini çıkarmaya başladı. Geleceğin, güç istencine sahip süper kahramanlara ait olduğunu ileri süren Nietzsche'nin beyanlarını meşrulamak için, Darwin'in evrim teorisini kullandılar.

Doğada doğal seçilim, yaşayan diğer türlerin şiddete başvurularak yerinden edilmesini içermiyordu. Yaşayan varlıklar, yerleştikleri alanda yaşam alanı oluşturmak için bir araya gelirlerdi. *Bir diğerinin yerini alma* durumu yerine vurgu, yaşam üreten olanakların çeşitliliğini derinleştirerek *genişleme* üzerinedir. Bu yaşamdaki bir ortaklık durumuydu, hayvanlar ve bitkiler yaşam formları çeşitliliğini arttıran işbirliği içinde karşılıklı olarak birbirlerinin üzerinden geçinirlerdi; otomatik olarak sonradan gelenler için olanakları artardı. Avrupa'nın savaş çığırtkanları, Darwin/Wallace'ın evrim teorisinin bu

yorumunu kabul edemediler. Bunun yerine, bölgesel istila hayallerini yasallaştırdılar.

Almanya'da paranoyak Kayser, Almanya'nın komşu Büyük Güçler tarafından "kuşatıldığı" yönündeki artan ulusal korkuyu tetikledi. Alman gambotu *Panther*'i Fas kıyılarına yollayarak Fransa'da endişe uyandırdı. Fransa Afrika'nın o kısmını rant toplamak ve istenmeyenleri oraya yollamak için kullanıyordu.[8] Almanya emperyal güçlere karşı tehdit oluşturuyordu. Hesaplaşma 1914'te yaşandı. Almanya yenildi.

Kutucuk K:1
Yük Olan İnsanlar

Haziran 2012'de McKinsey Global Institute, 2020 itibariyle dünyada fazladan 90 milyon düşük vasıflı işçinin var olacağını tahminini yayımladılar. Diğer taraftan işverenlerin ise 45 milyon daha orta vasıflı işçiye ihtiyacı olacaktır. Eğitimsel idrakları arttırarak hükümet bu talebe destek olsa bile (yapamazlar gerçi: Çoğunun parası yoktur) düşük vasıflı insanların diğer yarısını işsiz bırakmış olurlar.

2020'ye kadar, Birleşik Devletler tam istihdam sağlamak için 21 milyon iş yaratmalıdır. Fransa, işsizliği Avrupa Birliği ortalaması olan %5,5'e çekebilmek için 240.000 net yeni iş yaratmalıdır; bu başarılabilir bir performans değildir: Öngörülen, tasarlanmış iş yaratım oranının iki katından fazladır.[1]

İşçileri geliştirmek rant arayıcılarını ilgilendirmiyordu. Artık sofistike robotlar mavi yakalıların yerini almaya başlamıştır. Bu da şirketin ücret giderlerini azaltıyordu. Piyasa üzerinden, sabit tedarik kaynağına –toprağa– sahip olan için daha yüksek şirket kârları daha yüksek rantlara dönüşür.

1. Labaye vb (2012:2).

8. Tuchman (1994); Harrison (2010a:104-5).

Böylece, gelecek 18 yıllık toprak sebepli emlak döngüsü gelir. Bu, Florida gibi yerlerde sıradışı toprak patlamalarıyla ve 1929'da gelen Wall Street kırılmasıyla doruğa ulaştı. Kapitalizm bir iflas modeli olduğundan, Atlantik aşırı ekonomiler hızlı bir iyileşme yaşayamadı. Buhran geri döndü. Avrupa halkı tam istihdama kendiliğinden geri dönüş olmayacağını 4 yılda anladı. Almanya'da çaresizlik ve umutsuzlık, I. Dünya Savaşı'ndaki yenilgi sonucu itilaf devletlerine ödenecek olan tazminatlarla şiddetlendi.

Adolf Hitler'in bir planı vardı. Eğer Almanya güneye doğru genişleyemezse, Afrika'da alınmayı bekleyen bölgeler vardı. Almanya'nın işsiz işçileri Polonya ve Ukrayna'nın alanlarına girebilirdi. Önce, Avrupalıları yuvalarından etmeliydi. Fakat bu Kızılderililer ya da Tutsilerin yerini almak gibi değildi. Bu Avrupa Hıristiyanlarına yapılmış bir saldırıydı. Sömürgeciliğin kabul edilemez bir biçimiydi bu. Hitler durdurulmalıydı. Öyle de oldu.

Bu kez, 2010'lar buhranıyla bir değişiklik yaşandı. Sonuçlar 1918 ve 1945'tekileri izleyenlerle aynı olamazdı. Bu kez Avrupa şef değildi ve Amerika'nın süper gücüne de Çin tarafından meydan okundu. Gelecek yıkımdan kurtulma çaresi artık mevcut değildi (mevcut ekonomik paradigmayla).

Avrupa ve Birleşik Devletler'in savaş yaralarını sarması 10 yıl sürdü. 1950'lerin ortalarında, savaş öncesi eğilimlerine geri döndüler. Mutlak yok oluştan paçayı sıyırma iki nedenle mümkün oldu. İlki, imalat sektörleri ürünlerin dünyanın geri kalanına pazarlanmaya başlamasıyla tam istihdama rehberlik edebildi. İkinci olarak, sömürgelerin bağımsızlık süreci, Avrupa'nın bankacılık sistemiyle küresel rantları toplama hakkını saklı tutar şekilde müzakere edildi. Her şey Atlantik aşırı ekonominin yararına görünmektedir.

İlk 18 yıllık savaş sonrası konjonktür 1970'ler başlarında sona erdi.[9] İşgücü ve sermaye talebi yavaşladı. O andan itibaren,

9. Harrison (1983:78-9).

birçok insanın gerçek yaşam standartları seviyesi düştü ya da geriledi. Kapitalizmin ölüm çanı yine de ertelenmiş görünüyordu. İki temel sebep vardı. İlki Soğuk Savaş. Bu, Avrupa ve Kuzey Amerika'da otoriteye meydan okumaya hazır nüfusu bir arada tuttu (1960'lardaki öğrenci hareketleriyle başlayan). İkincisi, finansal olarak çökmüş hükümetler Refah Devleti'ni fonlamaya para basarak ve borç alarak devam edebildi. Keynes "bütçe açığı kapama"yı itibarlılaştırdı. Eğer tüketici talebi üretici arzına göre yetersiz kalırsa: Para bas, enflasyon yarat ve krizlerden devalüasyon sağla.

1990'lar başlarındaki sıkıntılı dönemde 1970'ler krizleri aksetti. Fakat durum daha da zorlaşıyor gibiydi. Küresel kurallar tekrar yazılıyordu. SSCB 1991'de teslim oldu. Böylece Soğuk Savaş disiplini yitip gitti ve yeni bir rant arama (yeni bir oligarşi sınıfı) katmanı beliriverdi ve Komünist Çin öç almak istercesine dünya piyasalarına tekrar girdi. 1992'de başlayan 18 yıllık döngü, kendisini dot.com balonuyla sürdürdü, çünkü bütün dünya borca bağlanmıştı. 21. yüzyıl başlarındaki toprak patlaması nedenli kırılma, temelsiz bir buhrana dönüşmek zorunda kaldı. Bu kez, klasik güvenlik değeri Avrupa'yı kurtarmak için işe yarar değildi.

2028 Buhranı

IMF, AB, CIA gibi failler yararına fütürist senaryolar yazanlar, Çin'e adım uydurabilecek düzenlemelerle, dünyanın öyle ya da böyle bir şekilde her zamanki piyasa hâlini yaşamaya döneceğini kabul ederler. Bana göre, önümüzdeki 18 yılın konjonktür dalgası, ki 2028'de bir durgunlukla sonuçlanacaktır, geçmiş trendlere uygun olmayacaktır. III. Dünya Savaşı döngüyü aksatacaktır.

- Atlantik aşırı ülkeler 2010'lar Buhranı'nın üstesinden diğer insanların topraklarını ve rantlarını alarak gelemezler. Çin güvenlik vanasını kapamıştır. Bocalayan Avrupa ve Birleşik Devletler, ekonomilerinin çökmemesi için milyonlarca dolar ve euro basmaktadır.

- Eğer Afrika'daki yoksulluk insanları kuzeye; Yunanistan'a, İtalya'ya yönlendirmeye devam ederse ırkçı çatışmalar mümkün görünmektedir. Birleşik Krallık, Fransa ve Almanya ülkelerine çokkültürlülüğün iyi gelmediğini fark etmişlerdir.[10]
- Birleşik Devletler'de 2012'de bir Neonazi görüşlü silahlı saldırgan altı Sih dini mensubunu öldürmüştü, görünüşe göre milis hücreleri çoğalmaktaydı. 2008'de başlamış[11] buhranın 4 yılında sayıları 50'den 260'ın üstüne çıkmıştır. Washington'daki siyaset ise geçmişe gömülü kaldı.

Toplumsal stres noktalarının anekdotsal kanıtı sayısızdı. Krizleri kızıştıran küresel önemlerini megatrend etkisiyle edinirler. Birleşik Devletler istihbarat teşkilatı, riskleri şu şekilde belirtti:

> *Gıda ve su, iklim değişimi, enerji ve demografiyle içlidışlıdır... Ekilebilir araziyi gıda yerine yakıt bitkisi için kullanım yönündeki değişim sınırlı bir çözüm sağlar, ayrıca hem enerji hem gıda durumunu kötüleştirebilir. İklimsel olarak, yağmur ormanı anomalileri, mevsimsel kıt kar yağışları su kıtlığını alevlendirir, birçok yerde tarıma zarar verir. Enerji ve iklim dinamikleri bir araya geldiğinde bazı hastalıklara, tarımsal kayıplara ve fırtına hasarlarına neden olabilir. En büyük tehlike, birden fazla sıkıntının eşzamanlı belirmesiyle yaşanır. Sorunların bu kadar karmaşık ve emsalsiz sendromu karar veren failler üzerinde aşırı yük oluşturabilir, olumlu sonuçlar için zamanında karar vermekte veya olumsuz sonuç doğuracak durumları önleme konusunda başarısız olabilirler.*[12]

10. 2011'deki otokratik yöneticilere karşı isyan sonrası Kuzey Afrika'dan yaşanan toplu göç, Avrupa Birliği'nde siyasi tansiyonun yükselmesine yol açtı. Göçmenler İtalya'ya yerleşti. İtalya başbakanı Franco Frattini, komşularının bu göçmenleri kendi ülkelerine davet etmemesi üzerine tepki gösterdi (Kington [2011]). Ağustos 2012'de Yunanistan Kamu Düzeni Bakanı Nikos Dendias göçmenlerin "eşi benzeri görülmemiş istilası" şeklinde ifadede bulundu ve "toplumsal dokumuz çözülme tehdidiyle karşı karşıya" dedi.
11. Halperin (2012).
12. NIC (2004:41).

Son cümleyi ben vurguladım. Hükümetler *hâlihazırda* geleceği tehdit eden eğilimlerin sonuçlarını etkileme gücünden yoksundur. Yoksulluk ancak siyasete yön verenlerin ve danışmanlarının megatrendlerin temel nedenlerini inceleme kaygısından uzak olmalarından kaynaklanır. Bu çaresizlik kasıtlıdır, çünkü istikrarlaştırıcı mekanizmaların inşası için gereken bilgi *mevcuttur*. Siyasi hayalgücünün sterilliği, bizleri yaşamları tehdit eden risklere açık hâle getirir.[13] Bir uygarlık yaşanabilir olmaktan çıkarsa, temel çıkış manifestosu da ölüm savaşı olur.

Ekonomik buhranlar, ulusun servetinin üreticileri tarafından taşınan yükün dayanılmaz ağırlığının tanığıdır. Krizlerin konturları hepimizin görebileceği kadar belirgindir. Üretken bir ekonomi, kaynaklardan hizmet ve altyapıların sağlanması için kamu sektörüne akışına bağlıdır. Hizmetleri fonlayan rantların kamu sektöründeki hareketi engellenirse, sistemin içine dökülen enerji yetersiz kalır. Bir açık, kurumların toplandığı noktaya yığılır. Geçmişte, Batı başkalarına karşı şiddete başvurarak reformdan kaçındı. Başka halkların topraklarını almak Avrupa'nın rantına katkı yaptı, ekonomide yeni baştan başlamaya yardım etti. Bu şiddet aynı zamanda, işsiz insanları savaş kurbanları olarak tüketerek başka bir işe daha yaradı.

Tıpkı 1930'larda olduğu gibi, şimdi de aynı.

Derin sosyal ve ekonomik sıkıntılar insanları doğal hukukun normlarına aldırmama konusunda otoritarizm yararına kandırmıştır. 1930'lar Amerika'sında sonuç Yeni Düzen'di. Avrupa'da Adolf Hitler idi.

Şimdi?

13. El Nino'nun toplumsal etkisine dair yapılmış bir araştırmaya göre -doğal fenomen- iklim değişiklikleri iç savaş riskini ikiye katlamaktadır. 1950 ve 2004 yılları arasında yaşanan 250 çatışmanın 50'si El Nino döngüsüyle tetiklenmiştir (Schiermeier, 2011). Sivil kargaşalar, insan yapımı iklimsel değişikliklerle desteklenirse daha ne kadar kötü olabilir?

Karşıolgusal Tarih

Tarihçiler, bazı detaylar yaşanmasaydı Avrupa'nın ne yönde evrilmiş olacağını düşündüler.[14] "Ya böyle olsaydı" ile başlayan soru egzersizleri, günümüzle ilgili farkındalığı zenginleştirdi ve ahlaki duyarlılıklarımızı sorgulattı. Eğer geçmişin nasıl farklı olmuş olabileceğini gözümüzde canlandırabilirsek, ileride değişim kararı alabiliriz.

İki dünya savaşı da yaşanmayabilirdi. Eğer emperyal ülkelerden biri Avrupa'ya uygulanabilir bir alternatif göstermiş olsaydı, özendirici etki genişleyici olabilirdi.

Britanya, 19. yüzyıl sonlarında bir süper güçtü. Bölüm 6'da belirtildiği gibi, 20. yüzyıla geçişte, insanlar Liberal Parti'ye demokratik bir görev verdi, bu da vergi rejimini değiştirmeleriydi. Lloyd George'un 1909 bütçesi, toprak ve doğal kaynaklara uygulanan özel mali vergi toplama ilkesini korudu. Winston Churchill bunun güç dağılımını yeniden düzenleyeceğini açıklamak için yanıp tutuşuyordu. Girişim, tam istihdamı güvence altına alır, ekonomik olanakları eşitler ve sınıfsal yapıyı kaldırırdı. Toprak sahipleri bütçenin uygulanmasını reddetti. Bütçenin yenilikçi hükümleri başlamadan bitmişti. Eğer Parlamento bu demokratik isteği yerine getirseydi Birleşik Krallık ve Avrupa'da neler olurdu?

1909'da, farklı bir yola girmek için Avrupa adına çok geç kalınmış olabileceğine yönelik itirazda bulunulabilir. O hâlde tekrar düşünelim. 1931 yılında, İşçi Partili Maliye Bakanı Philip Snowden, özenle hazırlanmış bir beyannameyi Avam Kamarası'na sundu, bu beyanname toprak değerleri için vergilendirme içeriyordu. Britanya, Avrupa ve Kuzey Amerika buhranın ilk evrelerindeydi. Britanya bu önerilen modelle birlikte hızlı bir iyileşme sürecine girse ne olurdu?

- Tüketim, çalışan, biriktiren, yatırım yapan insanlara yüklenen ceza niteliğindeki vergilerdeki azalmayla birlikte artış gösterirdi.

14. Ferguson (1997).

- İşe alım maliyetini düşürmek (ücretlerindeki vergiyi kaldırarak) işsizlik maaşı kuyruklarını azaltır ve insanların ruhlarını beslerdi.
- Nakit zengini girişimciler sermaye ürünleri yaratma rezervlerini yeni olanaklardan yararlanmak için aşağıya çekerlerdi.

Kutucuk K:2
Toprak döngüsünü neden durdurmalıyız?

Finans sektörünün 2008'de tutukluk yapma sebebi, *Financial Times* ekonomi yazarı Martin Wolf tarafından *2010: The Inquest* kitabıma yaptığı yorumlarda tanımlandı. "Birleşmiş Devletler, Birleşik Krallık, İspanya ve İrlanda halkları ateşli birer toprak spekülatörü hâline geldi. Günümüzde, zararlı atıklar tüm dünya ekonomisini zehirlemektedir" dedi.

Wolf çözümü tanımladı: "Rantların bireysel sahiplere gitmeyip; sosyalleştirilmesi gerektiği konusunda uzun süredir hemfikirim. Yine de Bay Harrison, 'Topluluk olarak, toplumsal gelirimiz (toprak) özelleşmişken; özel olarak kazanılmış gelirlerimizi sosyalleştiririz (maaşlar ve ücretler)' şeklindeki etkileyici görüşünü belirtir. Bu düzenlemenin adaletiyle ilgili kim ne düşünürse düşünsün, pratik sonuçları vahimdir."

Birleşik Krallık yönetiminin Bağımsız Bankacılık Komisyonu üyesi Wolf, siyasetçilerin toprak rantlarının %100'ünü yakalamayacaklarını düşünüyordu. Fakat ekonomiyi John Stuart Mill-vari bir reforma sokabileceklerini önerdi: "Bundan sonra her kazancı sosyalleştirmek."[1]

1. Wolf (2010).

Bir buhranı önleyerek, Britanya tüm Avrupa'ya örnek oluştururdu. Alman halkı, Britanya tarafından kullanılmış, sosyal

güvenlik için uygulanabilir alternatif bir rota görseydi Hitler'i dinler miydi ki? Fakat Snowden'ın önerisi Parlamento tarafından uygulanmadı. Britanya hâlâ rant kovalayıcıların kölesi olmaya devam etmektedir. Yasa 1934'de kanunnameden silindi.

Günümüzde (Ağustos 2012), Turgot/Tolstoy/Sun ve Lloyd George/Winston Churchill tarafından önerilen türde bir görüş bir avuç azınlıkla sınırlıdır (Kutucuk K:2).

Rant kovalamanın dehşetlerini akıllarına oturtamayan âlimler, başa çıkma stratejilerini desteklerler. Bizlere Atlantik aşırı ülkelerin başına bela olan eşitsizliğin, ekonomideki bir iyileşme durumunda düzeltilmesi gerektiği söylendi.[15] Fakat prognoz, ülke borçlarını düşürmek için uygulanan kemer sıkma politikalarının bir sonucu olarak iyice derinleşen eşitsizlik içindir. Bu kemer sıkma, savaş arası yılların şartlarını hatırlatır. Bu kez, Almanya onarım arayan ülkedir (Kutucuk K:3).

Hiçbir siyasi girişim, kamuya çözümün yeni bir kamusal finans biçimi uygulamasında yattığını söylememiştir. Düşük dereceli bir varlık vergisi İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya için önerilmişti. Bunlar toprak üzerine geliştirmelere ceza gibidir ve diğer vergilerdeki düşüşlerle de telafi edilmemişti. Çoğu İrlandalı ev sahibi bu vergileri ödemeyi reddetti. İtalya'de Kuzey Ligi, birkaç hükümeti yeni varlık vergisini toplamayı reddetmeleri konusunda yüreklendirdi.[16]

Bir kez daha, 1930'lara bela olan yoksulluk felsefesine geri dönmüş bulunmaktayız. 1929 ve 1933 yılları arasında Birleşik Devletler'de, en iyi beyinler bile kötüleşmiş ekonomiyi kurtaracak bir çözüm sunamadı. Bugün de öyledir, Demokratlar ve Cumhuriyetçiler anlamsız *klişeleri* kullanıp durur. Zaman geçtikçe, iyileşme seçenekleri azalır. Kamusal harcama kesintileri ve vergilerdeki artışlar kriz süresini uzatacaktır. Avrupa'da kemer sıkma tedbirleri, hükümeti protesto için daha fazla insanı sokaklara döktü.

15. Lansley (2012).
16. Dinmore ve Segreti (2012).

Kutucuk K:3
Zafer Ganimetleri Olarak Tazminatlar

Toprak çatışmaları, bir sonraki çatışmaya katkıda bulunacak şartları sağlıyordu. Frank-Germen çatışmalarını sona erdirmiş 1871'de uygulanan barış şartları altında, Fransa Alsace-Lorraine'den çekildi ve 5 milyar frank tazminat ödemesi talep edildi; bu buhran döneminde üstlenilmesi çok zor bir yüktü. Fransa, intikamını 1918'e sakladı, toprağını geri aldı ve Almanya'ya tazminatlar yükledi... I. Dünya Savaşı'nda onbaşı olarak savaşan Adolf Hitler'i sinirden küplere bindiren, itilaf devletlerine yapılan ödeme. O an, intikam almak için yemin etti. 1930'lar buhranı tarihe dahil olması için mükemmel bir vakitti.

Almanya, Avrupa'daki üstünlük savaşını kaybetti, fakat huzura erdi. 2008 buhranı başlangıcıyla, tazminatlar avro bölgesindeki ezik güney devletlerinden koparıldı. Almanya kemer sıkma politikaları konusunda ısrarcıydı ki bu Atina'dan Madrid'e milyonlarca insanın işsiz kalmasına yol açtı.

Kapitalizmin çöküşünü hızlandırmış olabilme olanağını yaşamış olabilecek Sol Hükümetler, kendilerini trilyonlarca avro ve sterlini sistemi kurtarmak için akıtmaya zorladılar. Sağ Hükümetler, ideolojik düşmanlarıyla iflas sistemini sürdürmek için adeta işbirliği yaptılar, devamlı "çalışkan orta sınıf ev sahipleri" hakkında konuştular. Özenle, sistemin yaşam enerjisini emen yırtıcılar hakkında seslerini hiç çıkarmadılar.[17]

17. Bill Clinton başkanlığı dönemindeki Lawrance Summers gibi ekonomistler tarafından Birleşik Devletler'de çökmüş olan piramidin mimarları tehditsel nedenlerden öte semptomlara odaklandılar. Summers (2012) Avrupalı siyasete yön verenleri ekonomiyi nasıl yeni baştan başlatacaklarına dair fikir vermeden görev yaptı.

Kutucuk K:4
Batı Tarih mi oldu?

Niall Ferguson, destansı olaylara yaptığı yorumlarla muhafazakâr ideolojinin popüler bir temsilcisidir. Oyunun kapitalizm için olmadığını ileri sürer. Kanıt olarak, toprağa sahip olmanın Kuzey'deki Angloamerikan yerleşimci uygarlığını, Güney Amerika'nın karışık ırklardan oluşan kolonilerinden ayırdığını iddia etti. Güney'dekiler, yerleşimcilerinin ganimetlerin paylaşımından dışlandığı İspanyol sömürgelerine yerleşmiş olanlardır. Topraktaki özel mülkiyet haklarını yayma isteği, Ferguson'a göre Amerikan devletinin yükselişinin "gözde uygulama" sebeplerinden biridir.

Peki travma durumunu yaşamış Afroamerikalı nüfustan ne haber? Ferguson, köleliğin "Hürlerin Toprağı" anlatısını bozduğunu kabul eder. 1820 yılına kadar, yaklaşık 4 milyon insan köle olarak Atlantik'in ötesinden gönderildi. Birleşik Devletler kültürü toprak mülkiyeti kurallarına ayrılmaz şekilde bağlı olan bir sosyal şiddetle çirkinleşti. Afrikalılar için, şimdi olduğu gibi o zaman da gözde uygulamayla: Birçoğu, adalet merkezli bir toplum olan Amerika'da geçerli olan sosyal şartlardan ölüyordu.

Yanlış teşhisler aldanmaları beslemiştir. Her bir düşünce okulundan sosyal bilimciler cahil söyleme sahiptir. Bir öneri: İyimserliğe dair önyargılar "2008'deki finansal erimenin temel sebebidir".[18] İyimser olmak zor durumlarla baş etmek için iyi bir yol olabilir, fakat durum baştan savma üretilmiş bir düşünce için bahane hâline gelince, ağır etkileri olan bir tehdide dönüşür.

Analizlerin hiçbirinde toplumdaki hilenin fark edildiğine dair bir işaret yoktu. Bu durum Batı'yı tarihe mi gömer? Şüpheniz olmasın, Batı kurtarılabilir. Harvard tarihçisi Niall Ferguson'un deyimiyle altı "gözde uygulama" Batılı uygarlı-

18. Sharot (2012:200).

ğın yardımına koşabilirdi (Kutucuk K:4). Uygulamaların Batı refahına örnek teşkil eden katkıları, Chicago finans profesörleri Raghuran Rajan ve Luigi Zingales gibileri tarafından da paylaşılıyordu. Toprağın özel mülkiyetinin verimli büyümeye götüreceğini onayladılar.[19] Toprak dağılımı ve tepkisel hükümet bir tesadüf değildi, diye düşündüler. Kitaplarının altbaşlığı *Unleashing the Power of Financial Markets to Create Wealth and Spread Opportunity* idi. Finansal sistem kutlamaları 2003'te yayınlandı, tam da Batılı bankacılık sistemini çökertecek olan Wall Street bankacılarının yüksek faizli ipotek zehirlerini saçmalarına başlamadan önce. Sosyal bilimler camiasını küçük düşüren yanılgılar sınırsızdır.

Geçmişin politika başarısızlıkları cehaletten çıkmış değildi. Uygulanabilir alternatif, kendini toplumlarının refahının koruyucusu olarak gösterenler için mevcuttu. Eğer hile kültürü imparatorların sonun getirecek kadar güçlüyse, demokrasileri tarihe gömer miydi?

Hile Kültürünün Son Nefesi?

İflasçı kapitalist model, ekonominin değer katan sektörlerinden geriye kalana son kazığı çakmaya gidiyor. Bu, buhran içindeki ekonomileri yaşama döndürme kisvesi altında yapılıyor. Hükümetler, sahip olmadıkları parayı devasa altyapı projelerine dökerek can çekişen piyasaları canlandıracaklarını sanıyorlar. Fakat bu projeler 10 yılda tamamlandığından, rant akışını arttırırlar. Bu da girişim başlatmak isteyen iş insanları için engelleri artırır.

Kamu sektörü stratejisi için finansal mantık, nakit zengini şirketlerin denge cetvellerinden çıkarılabilir. Küresel ekonomi ansızın düştüğü için, paralarını biriktirdiler. Makroekonomi bakış açısından bakınca, o şirketlerin üretkenliği arttırmak, maliyeti azaltmak ve istihdamı canlandırmak amacıyla sermaye oluşumu için yatırıma yönelmiş olmaları gerekirdi. Bunun yeri-

19. Rajan ve Zingales (2003:10-12).

ne para yığınlarının üzerine oturmayı yeğlediler. Niçin? Böyle yaparak, kısa vadede daha fazla kâr getiren operasyonlar düzenlediler. Yöneticiler için daha yüksek kâr paylarına dönüştüler. *Eğer o şirketler uzun vadeli büyüme için yatırım yapsaydı, getiri oranları daha düşük olurdu. Bu da daha az kâr payı demekti.* Uzun süre önce Adam Smith'in belirttiği gibi, rant kovalama, tembelliği ödüllendiren kararları buyurur.

O hâlde, girişimcilik ruhunun kirletilmesinin telafisi için, hükümetler Keynesyen tarz telafi edici kamu harcamasına girişmeli, yol ve tren yolu yapımı gibi mega projelere yatırıma borç fonlaması yapmalıdır. Bu durum kıt sermaye kaynaklarını, iş imkânı yaratmayı en üst düzeye çekecek olan küçük orta ölçekli işletmelerden (KOBİ) uzaklaştırdı. Mason Gaffney sermaye pazarlarındaki bu bozulmalara dikkat çekti.[20]

Bu strateji sadece kapitalizmin yanlış ayarlarını pekiştirmekle kalmaz. Konjonktür döngüsü boyunca, yeni altyapı rant artış eğilimine katkıda bulunan toprak istiflemeyi ödüllendirir. Sermaye ve emek piyasalarındaki bozulmalar daha da derinleşir. Bu şartlar altında, iyi yönetim iç ekonomik politikanın stresi altında ezilir.

Yanma Noktaları

Bir sonraki dünya savaşını tetikleyecek olayı tahmin edemeyiz. I. Dünya Savaşı'nı tetikleyenin bir arşidükün hançerlenmesi olmasını tahmin etmek imkânsızdı. Tetik, şu an oynanmakta olan çatışma sahnelerinin herhangi birinden gelebilir.

Asya Tiyatrosu, Komünist Parti'nin yüksek komutasıyla Çin'deki iç siyasetin nasıl evrildiği bu bölgenin jeopolitik durumunu şekillendirecektir. İpucu, 2012'de Politbüro'ya katılmayı bekleyen Bo Xilai'nin karıştığı skandalla sağlandı. Finansal skandallara karışmıştı, karısı da Britanyalı bir iş insanını toprak davası üzerine öldürdü. Politbüro, partinin yüksek rütbelilerinin karıştığı olaylara dair kamusal farkındalığı bastırma konusunda

20. Gaffney (2009).

umutsuzdu. Bo'nun vakasında ailesi, Londra'da yer alan 2 milyon sterlinden fazla değerdeki iki dairesini de kapsayan varlık portföyü biriktirmişti.[21] Politbüro, rant kovalayıcıların değerleriyle uygun hâle getirildi, yani dünya görüşü Yırtıcı Kültürü'nün taktikleriyle renklenecekti.

Tartışmalı bölgelere deniz ulaşımı üzerine mahalli baskıları, yüzyıl öncesinin olaylarını yansıtır. Japon gemileri tartışmalı Senkaku Adaları yakınlarında Çin devriye gemilerini gölgesi gibi takip etmişti. Birleşik Devletler askerî odağını Avrupa'da Güney Çin Denizleri'ine yönelttiğinde, Amerikan vatandaşlarının büyük kısmı Çin'e karşı daha sert bir duruş taleplerini dile getirdiler. Amerika'nın süper güç statüsüne meydan okunmaktaydı. Çin'in para birimi egemendir ve ekonomisi Amerika'nınkini 2020'lere kadar çökertecektir.

Vietnam'da, Hanoi'deki kitlesel başkaldırılar, Güney Çin Denizi'nin tartışmalı bölgelerindeki engin gaz ve petrol yataklarına yönelik Çin'in çıkarına öfke yöneltmiştir. Bölgedeki bütün ülkeler, tartışmalı sular üzerindeki egemen kontrol dikkate alındığında, nakliye rotaları ve balıkçılık hakları üzerine gitgide kaygılanmaktadırlar. Çin'in 20 yıl içinde gerçekleştirmeyi planladığı diplomatik planları, rant kovalayan toprak ticareti alanı dışında hesaplayabilmek zordur. Çin'in kırsal nüfusunun istekleri engellendiği için, Politbüro, yeni keşfedilmiş maden yatakları olan Moğolistan'a doğru bir bakış atacak mı? Çin, ülkedeki memnuniyetsizleri yollamak için bozkırlara göz dikecek mi? Çin'in Afrika'nın kaynaklarını ele geçirmesine Amerika tarafından meydan okunacak mı?

Himalaya suları üzerindeki Hindistan kontrolü, nükleer güce sahip bir komşuyla savaş ihtimalini yükseltir (Kutucuk K:5). Kuzeydoğudaki toprak fakiri topluluklar, siyasi istikrar için hep olan bir tehdit iken; ülkedeki enerji kesintileri ekonominin kırılganlığını açığa çıkarmıştır. Uzay projelerine girişerek, Hindistan artmakta olan yoksulluğu azaltamaz. Yazar Ramachandra

21. Gainsbury (2012).

Guha, "güncel, parçalanmış siyasi senaryoda, kısa vadeli rant kovalama uzun vadeli politika belirlemeye üstün gelmektedir"[22] şeklinde uyarıda bulunmuştur. Hindistan'ın resmî hesap denetçisi, hükümeti piyasa değerinin altında rant üreten varlıkları özelleştirerek gelir kaybettikleri konusunda suçladı. Buna 33 milyar dolar ederindeki kömür rantı kaybı ve ikinci nesil cep telefonu lisanslarının yanlış kaynak tahsisinden kaynaklanan, gelir rantındaki 39 milyar dolar kayıp da dahildir.[23]

Kutup Ganimetleri: Buz örtüsünü çevreleyen ülkeler petrol, gaz ve okyanus tabanı altındaki diğer kaynaklara göz dikerler. Çevresel hasar verme ve olumsuz iklim koşulları açısından kaygılar artmaktadır.

Ortadoğu Kazanı: Arap Baharı mirası popülist anarşinin otoriter kuralların yerini aldığı bir bölgedir. Avrupai hile mirasının bir uzantısı olarak sömürge sonrası yerleşim, sistemli bir şekilde tartışılmamaktadır: Güç için yarışan fraksiyonların bütün dinî ve etnik grupları bir araya getirecek bir planı yoktur. El-Kaide tekrar güçlenmektedir ve başarısız devletler tepeden tırnağa silahlıdır.

Avro Bölgesi Fiyaskosu: 1929'dan itibaren, faşistlerin sürelerinin dolduğunu anlamaları 4 yılı almıştır. 2008'den itibaren, Avrupa'nın güneyindeki vatandaşların içine umutsuzluğun işlemesi 4 yıl almıştır. Kentsel mekân üzerine yaşanan sivil çekişmeler, ulusları Avrupa Birliği'nin özgün değerler birliğini dağıtabilecek yeni koalisyonlarına götürebilir. Kuzey/Güney bölünmesi avro krizleriyle oluşmuştur. Bu durum güneyde işsizliğe teslim gençler gitgide artarken; istihdam kuzey ülkelerine geçiş yaptıkça daha da şiddetlenecektir. Vasıflı işçilerin ve girişimcilerin toplu göçü Güney'i tüketerek bataklığa dönüştürür ve bu da köktenci ideologlar için verimli bir zemin oluşturur.

Potansiyel yanma noktaları listesi uzar gider. Her biri izlenmelidir, fakat jeopolitik sonuçları için *anlaşılmalı*dır.

---

22. Guha (2012).
23. Mallet ve Crabtree (2012).

Kutucuk K:5
Bombalandı, ama Bombayla

Pakistan, tam anlamıyla bölgesel çatışmaların ortasında kalmış bir tampon bölge ulus devleti değildir. Askerî veto gücünü sürdürmektedir ve toprak spekülasyonu değerleri tarafından yönlendirilir. Çok sayıda tarım arazisi barındırır ve Karaçi gibi büyük şehirlerin seçkin noktalarında konutlar vardır. Toprak spekülasyonu kârları, kendi çıkarları için darbe yapmaya dünden razı subayları zengin eder.

Nükleer silahlarla donanmış Pakistan, su savaşları başladığında tehlikeli bir rakip olduğunu göstermeye hazırdır. Pakistan'ın, askerî seçkinler tarafından sahip olunan tarlaların sulanması için suya ihtiyacı vardır. Amerika'nın Pakistan üzerindeki kontrol etkisi bozulmaktadır. Pakistanlıların yaklaşık %70'i Amerika'yı düşman olarak görmektedir.

Bir sonraki dünya savaşının, askerlerin cephelerde çarpışıp öldüğü 20. yüzyıl savaşları gibi olmasını beklememeliyiz. Başta gelen güçlerin artık G7 ya da G20 üzerinden nüfuzunu kullanamadığı, lidersiz bir döneme girmiş bulunmaktayız. Anarşi şiddetli yıpranmayla da, tüm ulusların barış payı sağladığı bir antlaşmayla da çözülebilir. Eğer ikinci yolun gerçekçi olmadığını kabul edersek ihtiyatlı strateji, bir dünya savaşının kapıda olduğunu varsayar. Bu çatışma, Amerika'nın teknolojide başı çektiği düşünülünce, dijital çağın öğelerine dayanır. Yeni nesil bombardıman uçakları, Amerikan çölünün ortasındaki sığınakların güvenli ortamından yönetilecektir.

Jeopolitik sıkıntılar aşağıdaki biçimlerde belirecektir:

- *Döviz Savaşları* (Amerika'yı istikrarsızlaştırmak için piyasaları, fazlalık dolarlarla doldurup küresel piyasalarda kendine avantaj yaratan Çin)...

- *Siberuzay savaşları* (Batılı şirketler şimdiden bilgisayar sistemlerine yapılan siber saldırılar sebebiyle kayıplar yaşamaya başladılar: Hasar yaratmak için ille de bir füzeye ihtiyaç yoktur)...
- *Kaynak Milliyetçiliği* (küresel Güney'deki uluslar, kaynaklarını kontrol eden Avrupalı şirketleri ulusallaştırma eğilimine yönelmektedir)...
- *Ekonomik buhranlar* (Batılı hükümetler gelecek 20 yıla başkanlık etmektedirler)...

Yukarıdakilerin herhangi bir birleşimi, çatışmayı tetikleyebilir. Askerî geçmişten gelen ürkütücü yankılar için bir metafor Eylül 2012'de patlayan krizdir.

Japonya, adaları satın aldığında Çin'de şiddetli protestolar patlak verdi. Amaçlanan tehditler

- Japonya'nın finansal sistemine saldırı (Çin, Japonya'nın en büyük kredi verenidir).
- Nadir toprak metallerinin teminini kesmek (mineraller olmadan Japonya'nın yüksek teknoloji endüstrisi durur).

Başbakan Wen Jiabao'nun Avrupa Birliği'ne Pekin'e uygulanan silah ambargosunu kaldırmayı reddettikleri için fırça çektiği gün, *Financial Times* (21 Eylül 2012) Wukan'da toprağı elinden alınıp imarcıya satılmış olan bir köylüyle röportaj yaptı. Pekin toprak meselesindeki kötü idaresine yöneltilen yaygın olumsuz tepkilerle baş etmek zorundadır, dedi ya da "Güney Çin Denizi'nde savaşarak ilgiyi oraya çekmeyi başarmak" için bir yol bulmalıdır diye ekledi. Tepki olarak, Japonya tekrar silahlanır mı? Hermes Fund Managers adlı bir yatırım danışma şirketi, müşterilerini savaş riski altında fiyatlandırmaya yüreklendiriyordu. CEO Saker Nusseibeh *(Political Risk: The impact on investors)* uyardı: "Modern dönemlerde gelişmiş ülkeler arasında savaş yaşanması fikri absürd durabilir, yine de çok zor bir ihtimal değildir. Günümüzün büyüyen servetinin ülkeler arasında ve sonra kendi

içlerinde bölündüğünü göz önüne alarak, aralarından birinin bir dereceye kadar gelip 'yeter artık' diyerek zorlayıcı yollara başvurması mümkündür."

Her birimiz nihai kâbusu düşünmek zorundayız, Armageddon yapım aşamasındadır, dünyayı bu hâle getiren kültürle savaşmak için hepimiz çözüm sürecine dahil olmalıyız.

Hepimizin Üstündeki Sorumluluk

Boş vakitlerini düşünmek, yazmak ve topluluk içinde konuşmakla geçirmekten zevk alan insanların zihniyetlerini değiştirmeleri konusunda özel sorumlulukları vardır. Geçmişteki ihmalleri, hepimizin yaşamlarını tehlikeye atmıştır. İç gözlem akademilerde ve mecliste başlamıştır fakat temel önyargılara meydan okunmamıştır. Bunun yerine başvuru, travma düşünüşü dediğim şeyi temsil eden metaforlara yapıldı.

Ekonomi mesleğinin vekili, Bank of England'ın Finansal İstikrar'dan sorumlu Yönetici Müdürü Andrew Haldane'dir. Analitik başarısızlığın 2008 finansal krizlerine etki ettiğini itiraf etti. O ve meslektaşları bir virüsün saldırısına uğramışlardı. "Bu virüs 2007'ye kadar neredeyse herkese bulaştı, kriz öncesi dünyasına daha pembe gözlüklerle bakmalarına yol açtı."[24] O "virüs"ün etkisi altında, İngiltere Bankası'ndaki ekonomistler başarısızlıklarını zengini daha zengin yaparak örtbas ettiler; yoksulu da daha yoksul yaparak. Banka bu başarıyı para basarak elde etti (Parasal Genişleme: QE); bu toplumun varlık içinde yüzen kısmının işine yaradı. Banka, nüfusun en zengin %10'undaki hane halkları, 129.000 sterlin aktiflerin değerlerindeki ortalama bir artışın keyfini sürdü (temelde toprak temelli). Gelir ölçeğinin en düşük seviyesinde yer alanların gelirlerinde ise düşüş yaşandı ve işsizlik acısı yaşadılar.[25] Britanya'da, bankanın temin ettiği

24. Haldane (2012:133).

25. Bank of England (2012:11). Olguların samimiyetsiz sunumu bankanın politikalarının etkilerinin tercih edilen sunumuyla gösterilir. "*Varlıklar nüfusta eşit olarak dağıtıldığı takdirde*, 2012 yılının Mayıs ayında bankanın 325 milyar aktif alımlarından kaynaklanan hane halkı servetindeki, *kişi başına 10.000 sterline*

paraları (yüzlerce milyar sterlin) silip süpürenler, aktiflerin %40'ına sahip olan ilk %5lik hane halklarıydı.

Siyaset bilimciler ve tarihçiler benzer şekilde küresel olayların ardındaki güdüleyici gücü kabullenmekte başarısızlardır. Bunun bir örneği de Graham Allison tarafından yapılan bir analizdir. Olası bir Birleşik Devletler–Çin orduları savaşı korkumu o da paylaşmaktadır. Allison, Harvard'ın John F. Kennedy Yönetim Okulu'ndaki Belfer Bilim ve Uluslararası İlişkiler Merkezi'nde yöneticidir. Hâkim bir güce, yükselmekte olan bir güç tarafından (bugün Çin'de olduğu gibi) meydan okunduğunda işin savaşa gideceğine dair uyarıda bulunmak için tarihsel örnek olayı kullanır.

> *1500'den beri yükselen bir güç hâkim bir güce meydan okumaya kalktığında, 15 vakadan 11'inda savaş gerçekleşti. Birliğini sağladıktan sonra Avrupa'nın en büyük gücü olarak Britanya'yı geride bırakan Almanya'yı düşünün. 1914 ve 1939'da, saldırganlığı ve Birleşik Krallık'ın tepkisi dünya savaşlarını üretti.*[26]

Tarihsel örnek olay, analojiler ve metaforlar değerlidir; onları kullanırım. Fakat çatışmaların temel sebepleri kamufle eden şeyler olarak hizmet vermemelidir, rasyonel çözümleri vardır.

Değineceğim son şey üstümüzdeki sorumlulukla ilgilidir. Ahlaki varlıklar olarak, kendi yükümlülüklerimizi "uzmanlar"a yükleyemeyiz. Eğer demokrasi temelinde oluşturulan ve uygulanan çözümler istiyorsak, her birimizden beklenen *minimum* şey, yeni nesil siyasi liderler için gereken Düşünme ve Eyleme alanının yaratımıdır. Bu, sorunlarımızla karşılaşmayı teklif edenlere karşı hoşgörülü olmamız gerektiği anlamına gelir. Mevcut kısa seçim döngüsü (4-5 yılda bir), sığ kısa vadeli stratejileri desteklemede peşin hükümlüdür. Bunlar anlık memnuniyet

---

eşdeğer şekilde, toplam artışın 600 milyarın biraz üzerinde olacağı tahminini" kabul ediyor. Fakat dağıtım ne bireyler ne de varlıklar arasında eşit değildir. Banka, politikalarından en büyük çıkarı sağlayan şeyin adını söylemez: *Toprak*.

26. Allison (2012).

sunar, o kadar. Hile sendromunu bozmak için, zaman gerekir (i) Konuları tartışmak, demokratik konsensusa yönelmek ve değişim için diretmek, (ii) Reformları uygulamak, dönüşüm süresince hasar almaya açık insanları korumak ve (iii) Sonuçları gözlemlemek.

500 yılda yerleşmiş patolojilerden ânında kurtulmayı beklememeliyiz. O patolojiler kendilerini hayatlarımıza, onları besleyen yasaların düzenlenmeleri yoluyla yerleştirmişlerdir. Yasalar, kültürü ve ortak halkların kolektif bilinçlerini aşındırarak patolojilerin mutasyona uğramasına olanak sağlamıştır. Her şeye karşın, tedavisel çalışma acilen başlamalıdır. Tek önemli başlangıç noktası olan demokrasinin uyarlanması gereklidir. İlk adım, demokrasinin işlevlerinin *yeniden yorumlanması*dır. Feodal hilekârlarca evrimleştirilen parlamenter demokrasi, (a) Bilgi toplama tekniğine (seçmenlerin görüşlerini ölçen oylar) ve (b) Karar alma nitelikleri (temsilciler yasa çıkarmak için yetkilendirilir) ile sınırlı tutulamaz. Şaşırılmayacak şekilde, hile kültürü demokrasisi insanların çoğunu yabancılaştırdı; seçimlere boykotlardan da görüldüğü gibi.

Açık ve dürüst bir demokratik siyasetin tedavi gücü konuşulmalıdır. Başlangıç noktaların biri, Carl Rogers (1902-1982) gibi hümanist psikologlar tarafından kişi odaklı terapi *self-actualising* modelidir. Bu model siyasi kurumların travma iyileştirici olarak *herkesin* ihtiyacını karşılayan aracılar olarak yeni bir çerçeveye oturtulmasına yönelir. Demokrasiyi, nüfusun tamamını yenilenmeye ulaştıracak terapisel bir model olarak yeniden kurmaya ihtiyacımız vardır. Demokrasiye dair bu yeni bakış açısı Kenneth Evans ve Maria Gilbert gibi psikoterapistlerin içgörüleri tarafından desteklenir. Bütünleyici psikoterapiye girişlerinde, psikoterapiyi daha geniş kültürel ve ekolojik çevrelere konumlandırma gereğini kabul ederler.

Psikologlar, kişisel ve teknik gelişimlere yönelik baskılar tarafından sömürülen insanların seslerini duymada adeta cephededirler. Onları kaygılı, işin baskısı altında ezilmiş kalmış,

altüst olmuş ilişkileri sebebiyle depresif, tüketimi doyum olarak gösteren bir toplumda kendine yer bulamayan, çoktan önlenmiş olabilecek bir hastalıkla başa çıkmaya uğraşan, şahsi olmayan meseleler ve hükümet işlemleri ile ilgili kararlar alma üzerine kontrol kaybı ve doğanın güzelliğinden yaşam kaynağı sağlayamama durumlarında görürüz.[27]

Kişisel travmayı kültürel ve çevresel meselelere bağlantılandırarak, *eğer bir bireyin sağlığını kazanmasını istiyorsak; aynı zamanda insanın doğayla ve kültürle ilişkisini tedavi eden multi-disipliner bir yaklaşıma ihtiyacımız vardır.* Kişiliğin katarsistik yenilenmesi, paylaşılanların hepimizin yararı adına iyileşmesini içerir.

27. Evans ve Gilbert (2005:60).

Kaynakça

Acemoğlu, Daron ve James A. Robinson, (2012), *Why Nations Fail*, Londra, Profile Books [*Ulusların Düşüşü*, Çev. Faruk Rasim Velioğlu, Doğan Kitap, 2013].

Ahmed, Nafeez Mosaddeq, (2010), *A User's Guide to the Crisis of Civilisation*, Londra, Pluto Press.

Aldrick, Philip, (2012a), "Illiterate and innumerate risk Britain's economic success", *Daily Telegraph*, 31 Mayıs.

Aldrick, Philip, (2012b), "Treasury reveals millionaires paying less than basic tax rate", *The Daily Telegraph*, 17 Nisan.

Alexander, Michelle, (2012), *The New Jim Crowe: Mass Incarceration in the Age of Colorblindness*, New York, The New Press.

Allison, Graham, (2012), "Thucydides's trap has been sprung in the Pacific", *Financial Times*, 22 Ağustos.

Andelson, R.V., (1979), *Critics of Henry George*, Rutherford, Fairleigh Dickenson University Press.

Andelson, R.V., (1991), *Commons Without Tragedy*, Londra, Shepheard-Walwyn.

Andelson, R.V. (Der.), (2000), *Land-Value Taxation Around the World*, 3. baskı, Oxford, Blackwell.

Anderlini, Jamil, (2011), "We just need a bit of land, say siege villagers", *Financial Times*, 21Aralık.

Anderlini, Jamil, (2012), "China fears resurgence of property bubble", *Financial Times*, 6 Temmuz.

Appiah, Kwame Anthony, (2010), *The Honor Code: How Moral Revolutions Happen*, New York, W.W. Norton.

Armistead, Louise, (2012), "Sands: no grounds for revoking NY licence", *Daily Telegraph*, 9 Ağustos.

Atkinson, Anthony B. ve Joseph E. Stiglitz , (1980) *Lectures on Public Finance*, Londra: McGraw-Hill.

Attack, R.S., (2010), *John Clare: Voice of Freedom*, Londra, Shepheard-Walwyn.

Avila, Charles, (1983), *Ownership: Early Christian Teaching*, Maryknoll, NY, Orbis Books.

Barrell, John, (1972), *The Idea of Landscape and the Sense of Place 1730-1840: An Approach to the Poetry of John Clare*, Cambridge, Cambridge University Press.

Bate, Jonathan, (2005), *John Clare*, Londra, Piccador.

Becker, Gary S., (1992), "How is affirmative action like crop subsidies", *Business Week*, 27 Nisan.

Bell, Daniel, (2012), "The real meaning of the rot at the top of China", *Financial Times*, 24 Nisan.

Bingham, Tom, (2010), *The Rule of Law*, Londra, Penguin.

Binmore, K., (2005), *Natural Justice*, New York, Oxford University Press.

Bland, Ben, (2011), "Hanoi's $3m pad fuels property battle", *Financial Times*, 19 Nisan.

Blundell, V.H., (1994), "Flawed Land Acts 1947-1976", Nicolaus Tideman (Der.) *Land and Taxation*, Londra, Shepheard-Walwyn içinde.

Bowater, Donna, (2012), "Blasphemy is everyday talk, BBC tells vicar", *The Daily Telegraph*, 17 Mart.

Boyle, Nicholas, (2010), *2014 – How to Survive the New World Crisis*, Londra, Continuum.

Braithwaite, Tom ve Sharlene Goff, (2012), "US accuses StanChart on Iran", *Financial Times*, 7 Ağustos.

Braithwaite, Tom, vb, (2012), "Wells settles loan discrimination claims", *Financial Times*, 13 Temmuz.

Branigan, Tania, (2012), "Beijing cuts growth target", *Guardian Weekly*, 9 Mart.

Breadun, Deaglan de , (2012), "Graft about more than 'brown envelops' of cash", *Irish Times*, 24 Temmuz.

Brittan, Sam, (2012), "It is time to tax England's green and pleasant land", *Financial Times*, 24 Şubat.

Brody, H., vb, (2000) "Map-making and myth-making in Broad Street: the London cholera epidemic, 1854", *Lancet*, Cilt 356.

Brueggemann, Walter, (2002), *The Land: Place as Gift, Promise, and Challenge in biblical Faith*, 2. baskı, Minneapolis, Fortress Press.

Busey, James, (1995), *Latin American Political Guide*, New York, Robert Schalkenbach Foundation.

Case, Karl ve Fair Ray (1994), *Principles of Economics*, 3. baskı, Londra, Prentice Hall [*Ekonominin İlkeleri*, Çev. Metin Karadağ – Ertuğrul Deliktaş – Mehmet Güçlü, Palme Yay., 2010].

Cave, Stephen, (2012), *Immortality: The Quest to Live Forever and How it Drives Civilisation*, Londra, Biteback.

Cha, Ariana Eunjung, (2012), "'Economic suicides' shake Europe as financial crisis takes toll on mental health", *Washington Post*, 14 Ağustos.

Chamberlain, Gethin, (2012), "In Brazil, the world's most endangered tribe cries for help as loggers invade", *The Guardian Weekly*, 27 Nisan.

Childe, V. Gordon, (2003), *Man Makes Himself*, 4. Baskı, Nottingham, Spokesman Books [*Kendini Yaratan İnsan*, Çev. Filiz Ofluoğlu, Varlık Yay., 1988].

Cicarelli, James, (2012), "Economic thought among American Aboriginals prior to 1492", *The Am. J. of Economics and Sociology*, (71:1), Ocak.

Clayton, Peter, (2012), *Octavia Hill*, Andover, Pitkin Publishing.

Coates, John, (2012), *The Hour Between Dog and Wolf· Risk Taking, Gut Feeling and the Biology of Boom and Bust*, Londra, Fourth Estate.

Cobden, Richard, (1842), "Corn Bill – Burdens on Land", HC Deb 14 Mart, Cilt 61, sütun 560.

Corning, Peter, (2003), *Nature's Magic: Synergy in Evolution and the Fate of Humankind*, Cambridge, Cambridge University Press.

Coronella, Steve, (2012), "Emigration can be door to opportunity and adventure", *Irish Times*, 21 Haziran.

Cosmides, Leda ve John Tooby, (1992), "Cognitive adaptations for social exchange", J.H. Barkow, L. Cosmides ve J. Tooby (Der.) *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture*, Oxford, Oxford University Press içinde.

Daragahi, Borzou, (2012), "Revolution leads Tunisians to reduce dependence on French", *Financial Times*, 27 Ocak.

Davis, Carl, vb, (2009), *Who Pays? A Distributional Analysis of the Tax Systems in 50 States*, 3. baskı, Washington DC, Institute on Taxation and Economic Policy.

Davis, Evan, (2012), "Reasons to be cheerful, part five", *Financial Times*, 4 Ağustos.

Demsetz, H., (1967), "Toward a Theory of Property Rights", *American Economic Review* (57:2).

Diamond, Jared, (2005), *Collapse: How Societies Choose to Fail or Survive*, Londra, Allen Lane.

Dinmore, Guy ve Giulia Segreti, (2012), "Monty draws up spending cuts to avoid tax rise", *Financial Times*, 1 Mayıs.

Docker, J., (2004), "Raphael Lemkin's History of Genocide and Colonialism", Contribution for United States Holocaust memorial Museum, Center for Advanced Holocaust Studies, Washington DC, 26 Şubat.

Dorling, Daniel, (2010), *Injustice*, Bristol, Policy Press.

Dorling, Daniel ve Bethan Thomas, (2011), *Bankrupt Britain: An atlas of social change*, Bristol, Policy Press.

Dorling, Danny, (2011), *So You Think You Know About Britain?* Londra, Constable & Robinson.
Douglas, Roy , (1976), *Land, People and Politics*, Londra, Allison ve Busby.
Driver, H.E., (1969), *Indians of North America*, 2. baskı, Chicago, University of Chicago Press.
Dunbar, Robin, (1992), "Neocortex size as a constraint on group size in primates", *J. of Human Evolution*, Cilt 22(6).
Dunbar, Robin, (1997), *Grooming, Gossip and the Evolution of Language*, Cambridge, Masss, Harvard University Press.
Dunbar, Robin, (2011), "Friends to count on", *The Guardian*, 25 Mart.
Dutton, Denis, (2009), *The Art Instinct: Beauty, Pleasure and Human Evolution*, New York, Bloomsbury Press [*Sanat İçgüdüsü: Güzellik, Zevk ve İnsan Evrimi*, Çev. Murat Turan, Ayrıntı Yay., 2017].
Dyer, Geoff, (2011), "Two Chinese cities face property tax", *Financial Times*, 28 Ocak.
Eisenstein, Charles, (2011), *Sacred Economics*, Berkeley, Evolver Editions.
Eleftheriadis, Pavlos, (2012), "Only a new political order can rescue Greece", *Financial Times*, 28 Mayıs.
Evans, Kenneth R. ve Maria C. Gilbert, (2005), *An Introduction to Integrative Psychotherapy*, Basingstoke, Palgrave Macmillan.
Falk, Richard A., (1973), "Environmental Warfare and Ecocide – Facts, Appraisal, and Proposals", Marek Thee (Der.), *Bulletin of Peace Proposals*, 1973, Cilt 1 içinde.
Ferguson, Niall, (1997), *Virtual History: Alternatives and Counterfactuals*, Londra, Picador.
Ferguson, Thomas, (1948), *The Dawn of Scottish Social Welfare*, Londra, Thomas Nelson and Sons.
Figley, Charles R., (1988), "Post-traumatic family therapy", Frank M. Ochberg (1988), *Post-Traumatic Therapy and Victims of Violence*, New York, Brunner/Mazel içinde.
Financial Crisis Inquiry Commission, (2011), *The Financial Crisis*, New York, Public Affairs.
Fitzgerald, Rory, (2011), "Exodus begins", *The Tablet*, 12 Mart.
Flint, Hannah, (2012), "Buenos Aires Governor decrees land re-valuation", *The Argentina Independent*, 31 Mayıs.
Frankfort, Henri, H.A. Frankfort, John A. Wilson ve Thorkil Jacobsen, (1949), *Before Philosophy: The Intellectual Adventure of Ancient Man*, Harmondsworth, Penguin.
Funk, T. Marcus, (2010), *Victims' Rights and Advocacy at the International Criminal Court*, Oxford, Oxford University Press
Gaffney, Mason, (2009), *After the Crash*, Oxford, Wiley/Blackwell.
Gaffney, Mason, (1998), Harrison (1998) içinde.
Gaffney, Mason ve Fred Harrison, (1994), *The Corruption of Economics*, Londra, Shepheard-Walwyn.

Gainsbury, Sally, (2012), "Gu's sister fronted property purchases", *Financial Times*, 9 Ağustos.

Galbraith, James K., (2012), *Inequality and Instability*, Oxford, Oxford University Press.

Gauger, Anja, Mai Pouye Rabatel-Fernel, Louise Kulbicki, Damien Short ve Polly Higgins, (2012), "Ecocide is the missing 5th Crime Against Peace", Human Rights Consortium, School of Advanced Study, University of London.

George, Henry, (1879), *Progress and Poverty*, New York, Robert Schalkenbach Foundation (1979, yüzüncü yıl baskısı)

Giles, Chris, George Parker ve Vanessa Houlder, (2022), "Threats to the edifice", *Financial Times*, 2 Nisan.

Goldstone, Jack A., (1991), *Revolution and Rebellion in the Early Modern World*, Berkeley, University of California Press.

Guha, Ramachandra, (2012), "Fantasies of power in my land of muddle along", *Financial Time*, 2 Ağustos.

Guy Donna J., (1991), *Sex & Danger in Buenos Aires: Prostitution, Family, and Nation in Argentine*, Lincoln, University of Nebraska Press.

Haldane, Andrew, (2012), Diane Coyle, *What's the Use of Economics*, Londra, London Publishing Partnership içinde.

Halperin, Mark, (2012), "Between the Lines", *Time*, 12-20 Ağustos.

Hancock, Matthew ve Nadhim Zahawi, (2011), *Masters of Nothing: How The Crash Will Happen Again Unless We Understand Human Nature*, Londra, Biteback.

Hannington, Wal, (1937), *The Problem of the Distressed Areas*, Londra, Victor Gollancz.

Harrison, Fred, (1979), "Gronlund and Other Marxists", R.V. Andelson içinde.

Harrison, Fred, (1983), *The Power in the Land*, Londra, Shepheard-Walwyn.

Harrison, Fred, (1997), "The Coming 'Housing' Crash", Frederic J. Jones ve Fred Harrison, *The Chaos Makers*, Londra, Othila Press içinde.

Harrison, Fred, (1998), *The Losses of Nations: Deadweight Politics versus Public Rent Dividends*, Londra, Othila.

Harrison, Fred, (2005), *Boom Bust: House Prices, Banking and the Depression of 2010*, Londra, Shepheard-Walwyn.

Harrison, Fred, (2006a), *Ricardo's Law: House Prices and the Great Tax Clawback Scam*, Londra, Shepheard-Walwyn.

Harrison, Fred, (2006b), *Wheels of Fortune: Self-funding Infrastructure and the Free Market Case for a Land Tax*, Londra, Institute of Economic affairs.

Harrison, Fred, (2008), *The Silver Bullet*, Londra, the IU; Madrid, Ediciones Gondo (2010).

Harrison, Fred, (2010a), *The Predator Culture*, Londra, Shepheard-Walwyn; Madrid, Ediciones Gondo.

Harrison, Fred, (2010b), *2010: The Inquest*, Londra, D.A. Horizons.

Hassell, Michael P. ve Robert M. May, (1985), "From Individual Behaviour to Population Dynamics", R.S. Sibly ve R.H. Smith (Der.), *Behavioural Ecology*, Oxford, Blackwell içinde.

Hawking, Stephen ve Leonard Mlodinow, (2010), *The Grand Design*, Londra, Bantam [*Büyük Tasarım*, Çev. Selma Öğünç, Doğan Kitap, 2013].

Hennigan, Tom, (2012), "Former Argentinean dictator says he told Catholic church of disappeared", *Irish Times*, 24 Temmuz.

Herman, Judith Lewis, (2001), *Trauma and Recovery: From Domestic Abuse to Political Power*, Londra, Pandora [*Travma ve İyileşme: Şiddetin Sonuçları, Ev İçi İstismardan Siyasi Teröre*, Çev. Tamer Tosun, Literatür Yay., 2016].

Herring, Hubert, (1968), *A History of Latin America from the Beginnings to the Present*, 3. baskı, New York, Knopf.

Heseltine, Michael, (2011), "We'll only mend society from the bottom up", *The Times*, 23 Ağustos.

Hesse, Erik, Mary Main, Kelly Yost Abrams ve Anne Rifkin, (2003), "Unresolved States Regarding Loss or Abuse can Have 'Second Generation' Effects", Solomon and Siegel içinde.

Higgins, Polly, (2012), *Earth is our Business: changing the rules of the game*, Londra, Shepheard-Walwyn.

Higgins, Polly, (2010), *Eradicating Eco-cide: Laws and Governance to Prevent the Destruction of our Planet*, Londra, Shepheard-Walwyn.

Hobson, J.A., (1920), "Ruskin as Political Economist" *Ruskin the Prophet*, (Der.) J. Howard Whitehouse, Londra, George Allen ve Unwin içinde.

Holmes, Bob, (2011), "Total re-boot", *New Scientist*, 26 Mart.

Hope, Christopher, (2012), "Pin photos of benefit cheats to lampposts, says official", *Daily Telegraph*, 4 Temmuz.

Hurst, Greg, (2012), "A levels have got easier, says exam chief", *The Times*, 2 Mayıs.

Institute for Security Studies, (2012), *Citizens in an Inter-connected and Polycentric World*, Paris, ISS/EU.

International Energy Agency, (2011), *World Energy Outlook*, Paris.

Jack, Andrew , (2012), "Pfizer fined $60m for bribery", *Financial Times*, 8 Ağustos.

Jacob, Rahul ve Zhou Ping, (2012), "Wukan authorities rattled as polls keep legacy of dead activist alive", *Financial Times*, 6 Mart.

Jacobsen, Thorkil, (1949), "Mesopotamia", Frankfort, vb, içinde.

Johnson, Paul, (2011), "The poverty claptrap", *The Guardian*, 11 Ekim.

Jones, Cheryl, (2010), "Frank Fenner sees no hope for humans", *The Australian*, 16 Haziran.

Jupp, Kenneth, (1999), *The Formation and Distribution of Wealth: Reflections on Capitalism*, Londra, Othila Press.

Jupp, Kenneth, (2005), *The Rule of Law*, Londra, Shepheard-Walwyn.

Kay, John, (2012), *The Kay Review of the UK Equity Markets and Long-term Decision Making, Final Report*, Londra, BIS.

Kay, John ve Mervyn King, (1990), *The British Tax System*, 5. baskı, Oxford, Oxford University Press.

Keenan, Douglas, (2012), "My thwarted attempt to tell of Libor shenanigans", *Financial Times*, 27 Temmuz.

Keynes, John Maynard, (1936), *The General Theory of Employment Interest and Money*, Londra, MacMillan [*Genel Teori: İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*, Çev. Uğur Selçuk Akalın, Kalkedon Yay., 2008].

King, Mervyn, (2010), "Banking: from Bagehot to Basel, and back again", The Second Bagehot Lecture, New York, 25 Ekim.

Kington, Tom, (2011), "Italy calls on neighbours to help with north African migrant influx", *The Guardian*, 1 Nisan.

Kohler, Heinz, (1992), *Economics*, Lexington, D.C. Heath & Co.

Kolk, Bessel A. van der, Alexander C. McFarlane ve Lars Weisaeth (Der.), (2007), *Traumatic Stress*, New York, The Guilford Press.

Krugman, Paul ve Robin Wells, (2006), *Economics*, New York, Worth Publishers.

Labaye, Eric, vb, (2012), *French Employment 2020: Five Priorities for Action*, Paris, McKinsey Global Institute.

Lansley, Stewart, (2012), *The Cost of Inequality: Why Equality is Essential for Recovery*, Londra, Gibson Square.

Laqueur, Walter, (2012), *After the Fall*, Londra, St. Martin's Press.

Layard, Richard (2012), "Why a new mindset on mental health can allay our economic ills", *Financial Times*, 12 Eylül.

Lefmann, Ole ve Karsten K. Larsen, (2000), Böl. 10, R.V. Andelson içinde.

Lemkin, Raphael, (1944), *Axis Rule in Occupied Europe*, Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace.

Lévi-Strauss, Claude, (1955), *Tristes Tropique*; Çev. John ve Doreen Weightman, Londra, Penguin, 1992 [*Hüzünlü Dönenceler*, Çev. Ömer Bozkurt, Yapı Kredi Yay., 2016].

Lewis-William, David ve David Pearce, (2009), *Inside the Neolithic Mind: Consciousness, Cosmos and the Realm of the Gods*, Londra, Thames and Hudson.

Lipsey, Richard G., (1979), *Positive Economics*, 5. baskı, Londra, Weidenfeld & Nicolson.

Löhr, Dirk, (2011), "The Cambodian Land Market: Development, Aberrations, and Perspectives", *ASIEN* (Temmuz).

Löhr, Dirk, (2010), "External Costs as Driving Forces of Land Use Changes", *Sustainability* (Nisan).

Löhr, Dirk, (2012), "Capitalisation by Formalisation? – Challenging the Current Paradigm of Land Reforms, *Land Use Policy*.

MacAskill, Ewen, (2012), "UN inquiry into Native Americans", *The Guardian Weekly*, 27 Nisan.

MacMurray, John, (1957), *The Self as Agent*, Londra, Faber & Faber.

MacMurray, John, (1935), *Reason and Emotion*, Londra, Faber & Faber.

Mallet, Victor ve James Crabtree, (2012), "Coal deal lost $33bn, says New Delhi auditor", *Financial Times*, 18 Ağustos.

Mason, Ian ve Begonia Filgueira, (2009), "Wild Law: Is Earth Jurisprudence a practical philosophy of law?", *Environmental Law & Management* (21).

Mathieson, Nick ve Melanie Newman, (2012), "Finance industry's multi-million pound lobbying budget revealed", *The Guardian*, 20 Temmuz.

McIntosh, Alastair, (2012), "The challenge of Radical Human Ecology to the Academy", Lewis Williams, Rose Roberts ve Alastair McIntosh (Der.), *Radical Human Ecology: Inter-Cultural and Indigenous Approaches*, Farnham, Ashgate içinde.

Mill, John Stuart, (1891), *Principles of Political Economy*, Londra, Routledge.

Miller, G.J, (2000), *On Fairness and Efficiency: The privatisation of the public income during the past millennium*, Bristol, Policy Press.

Miller, G.J., (2003), *Dying for Justice*, Londra, Centre for Land Policy Studies.

Mirrlees, James, vb, (Der.), (2011), *Tax by Design: the Mirrlees Review*, Oxford, Oxford University Press.

Mohanty, Madhu S. ve Aman Ullah, (2012), "Why Does Growing up in an Intact Family during Childhood Lead to Higher Earnings during Adulthood in the United States?" *Am. J. of Econ. And Sociology*, Cilt 71(3).

Monbiot, George, (2012), "John Clare, the poet of England's rural crisis", *The Guardian Weekly*, 20 Temmuz.

Moses, Dirk, (2008), "Empire, Colony, Genocide: Keywords and the Philosophy of History", Moses, D. (Der.), *Empire, Colony, Genocide: Conquest, Occupation, and Subaltern Resistance in World History*, Oxford, Berghahn Books içinde.

Mount, Ian ve Phillip Sherwell, (2012), "The Argentine president and her empire in the South", *Daily Telegraph*, 12 Şubat.

Muller, Anders ve Gregers Morch-Lassen, (1989), Böl. 11 Ronald Banks (Der.), *Costing the Earth*, Londra, Shepheard-Walwyn içinde.

Mumford, Lewis, (1967), *The Myth of the Machine*, Cilt 1, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich [*Makina Efsanesi*, Çev. Fırat Oruç, İnsan Yay., 1996].

National Intelligence Council, (2000), *Global Trends 2015*, Washington, DC, NIC.

National Intelligence Council, (2004), *Mapping the Global Future*, Washington, DC, NIC.

National Intelligence Council, (2004), *Global Trends 2025: A Transformed World*, Washington, DC, NIC.

Novaes, Sylvia Caiuby As casas na organização social do espaço Bororo., (1983), "The houses in the social organization of Bororo space", *Indigenous Dwellings*, São Paulo: Nobel; Edusp, 1983. São Paulo: Nobel.

Noyes, Richard, (1991), *Now the Synthesis*, Londra, Shepheard-Walwyn.

O'Hara, Mary, (2011), "Troubled lives", *Society Guardian*, 16 Mart.

Palmer, Stephen ve Ray Woolfe (Der.), (2000), *Integrative and Eclectic Counselling and Psychotherapy*, Londra, Sage.

Parker, Matthew, (2012), *The Sugar Barons*, Londra, Windmill Books.

Partnoy, Frank, (2012), "Who are the true villains of the StanChart tragedy?", *Financial Times*, 9 Ağustos.

Patten, Chris, (1998), *East and West: The Last Governor of Hong Kong on Power Freedom and the Future*, Londra, Pan Macmillan.

Peacock, Louisa, (2012), "Graduate pay is squeezed as salaries dwindle", *Daily Telegraph*, 16 Nisan.

Pickard, Jim, (2012), "Tax officials reveal 4,000 companies under investigation", *Financial Times*, 28 Haziran.

Piffano, Horatio L.P. ve Adolfo C. Sturzenegger, (2011), "El Impuesto Inmobiliario Rural", La Plata, National University of La Plata (mimeo).

Pistoletto, Michelangelo, (2010), *The Third Paradise*, Venice, Marsilio.

Posner, R.A., (1980), "A Theory of Primitive Society, with special reference to Law", *J. of Law and Economics* (23:1).

Quinn, James, (2012), "HMRC chairman quits after tax-deal controversy", *Sunday Telegraph*, 29 Nisan.

Rabinovitch, Simon, (2012), "The road to nowhere", *Financial Times*, 17 Temmuz.

Rajan, Raghuram G. ve Luigi Zingales, (2003), *Saving Capitalism from the Capitalists*, Londra, Random House [*Kapitalizmi Kapitalistlerden Kurtarmak*, Çev. Kıvanç Dündar, Turkuvaz Kitap, 2006].

Redfearn, David, (1992), *Tolstoy: Principles for a New World Order*, Londra, Shepheard-Walwyn.

Redgrave, Steve, (2012), "This verdict is a dispiriting victory for the drug cheats –it is time to fight back", *The Daily Telegraph*, 1 Mayıs.

Rock, David, (1975), *Argentina in the 20th Century*, Pittsburgh, University of Pittsburgh Press.

Rommen, Heinrich A., (1998), *The Natural Law: A Study in Legal and Social History and Philosophy* (Çev. Thomas R. Hanley), Indianapolis, Liberty Fund.

Roth, Kenneth M., (2002), *Annihilating Difference: The Anthropology of Genocide*, University of California Press.

Ruskin, John, (1867), *Time and Tide*, Londra, Smith, Elder.

Russell, Alec, (2007), "Anan to lead revolution for African farmers", *Financial Times*, 15 Haziran.

Russell, Bertrand, (1949), *The Scientific Outlook*; Londra, Routledge, 2009 [*Bilimsel Bakış*, Çev. Funda Sezer, Say Yay., 2015].

Sachs, Jeffrey, (2008), *Common Wealth: Economics for a Crowded Planet*, Londra, Penguin.

Sack, Robert David, (1986), *Human Territoriality: Its theory and history*, Cambridge, Cambridge University Press.

Sahlins, Marshall, (1965), "On the Sociology of Primitive Exchange", M. Banton (Der.), *The Relevance of Models for Social Anthropology*, Londra, Tavistock Publications içinde.

Sahlins, Marshall, (1974), *Stone Age Economics*, Londra, Tavistock Publications [*Taş Devri Ekonomisi*, Çev. Taylan Doğan - Şirin Özgün, BGST Yay., 2017].

Samuelson, Paul A. ve William D. Nordhaus, (1985), *Economics*, 3. baskı, New York, McGraw Hill.

Sandler, Héctor, (2008), *In Search of Lost Treasure: Roots of Permanent Crisis and Proposals for their Solution*, Buenos Aires, Instituto de Capacitación Ecónomica.

Schiermeier, Quirin, (2011), "Climate cycles drive civil war", *Nature*, 24 Ağustos.

Schneider, H.K., (1974), *Economic Man: The Anthropology of Economics*, New York, Free Press.

Schore, Allan N., (2003), "Early Relational Trauma, Disorganised Attachment, and the Development of a Predisposition to Violence", Solomon ve Siegel içinde.

Scott, Matt, (2012), "What City Sheikh really spent to rule English game", *The Daily Telegraph*, 10 Mayıs.

Sharot, Tali, (2012), *The Optimism Bias*, Londra, Robinson.

Sherwell, Philip, (2012), "The Whole World in its Hands", *The Sunday Telegraph*, 11 Mart.

Shiller, Robert J., (2000), *Irrational Exuberance*, Princeton, Princeton University Press.

Shiller, Robert J., (2012), *Finance and the Good Society*, Princeton, Princeton University Press.

Smith, Adam, (1776), *The Wealth of Nations*; Edwin Canaan (Der.), Chicago, University of Chicago Press, 1976 [*Ulusların Zenginliği 1-2*, Çev. Alan Yay., Çev. Ayşe Yunus - Mehmet Bakırcı, M. Tanju Akad; Alan Yay., 1985-2003].

Smith, Henry Nash, (1970), *Virgin Land: The American West as Symbol and Myth*, Cambridge, Mass., Harvard University Press.

Smyth, Jamie, (2012), "A peace to protect", *Financial Times*, 15 Ağustos.

Solomon, Marion F. ve Daniel J. Siegel, (2003), *Healing Trauma*, New York, W.W. Norton.

Spengler, Oswald, (1932), *The Decline of the West*, Londra, George Allen & Unwin [*Batının Çöküşü*, Çev. Giovanni Scognamillo - Nuray Sengebli, Dergah Yay., 1997].

Stacey, Kiran, (2012), "Thousands of civil servants face tax avoidance probe", *Financial Times*, 3 Mayıs.

Stevenson, Harold W., (1991), "The development of prosocial behavior in large-scale collective societies: China and Japan", Robert A. Hinde ve Jo Groebel (Der.), *Cooperation and Prosocial Behaviour*, Cambridge, Cambridge University Press içinde.

Stiglitz, Joseph, (2010), *Principles and Guidelines for Deficit Reduction*, Washington, DC, The Roosevelt Institute.

Stiglitz, Joseph, (2012), *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*, New York, W.W. Norton [*Eşitsizliğin Bedeli: Bugünün Bölünmüş Toplumu Geleceğimizi Nasıl Tehlikeye Atıyor?*, Çev. Ozan İşler, İletişim Yay., 2016].

Sugar, Alan, (2010), *What You See is What You Get*, Londra, Pan Books.

Summers, Lawrence, (2012), "Growth not austerity is the best remedy for Europe", *Financial Times*, 30 Nisan.

Thomas, Daniel ve Cynthia O'Murchu, (2011), "Ukraine's richest man revealed as buyer of £136m Hyde Park flat", *Financial Times*, 19 Nisan.

Thompson E.P., (1993), *Customs in Common*, Londra, Penguin.

Toynbee, Arnold, (1890), *Lectures on the Industrial Revolution of the 18th Century in England*, 3. baskı, Londra, Longmans Green.

Tsui, Enid ve Rahul Jacob, (2012), "China slowdown test limit of property market", *Financial Times*, 22 Haziran.

Tuchman, Barbara W., (1994), *The Guns of August*, New York, Ballantine Books.

Tutu, Desmond ve Bettina Gronblom, (2012), "Camels can pass through the eye of a needle", *Financial Times*, 5 Nisan.

Tweedie, Neil, (2012), "We must draw on our historians", *Daily Telegraph*, 1 Ağustos.

Vernant, Jean-Pierre, (1982), *The Origins of Greek Thought*, Londra, Methuen [*Yunan Düşüncesinin Kaynakları*, Çev. Hüseyin Portakal, Cem Yay., 2013].

Vickrey, William, (1999), K.C. Wenzer (Der.) dört bölüm, *Land-value Taxation*, Armonk, NY, M.E. Sharp, Londra, Shepheard-Walwyn içinde.

Wainwright, Martin, (2011), *The English Village*, Londra, Michael O'Mara Books.

Wallace, Alfred Russel, (1901), *The wonderful Century*, Londra, Swan Sonnenschein.

Wang, Zheng, (2012), *Never Forget National Humiliation: Historical Memory in Chinese Politics and Foreign Relations*, New York, Columbia University Press.

Weisberg, Barry, (1970), *Ecocide in Indochina*, San Francisco, Canfield Press.

Welshpool, (2011), "Charity Shops Issue", Welshpool Town Council, RAR/5.12.2011

White, Eugene N., (2009), "Lessons from the Great American Real Estate Boom and Bust of the 1920s", *Washington DC*, NBER Working Paper No. 15573.

Wilcken, Patrick, (2010), *Claude Lévi-Strauss: The Poet in the Laboratory*, Londra, Bloomsbury.

Wilson Edward O., (2012), *The Social Conquest of Earth*, New York, Liveright Publishing [*Yeryüzünün Sosyal Fethi*, Çev. Gül Tonak, Say Yay., 2013].

Wilson, Edward O., (1975), *Sociobiology*, Cambridge, Mass., Belknap Press.

Wilson, Harry, (2012), "Barclays hit with £290m fine over Libor fixing", *Daily Telegraph*, 26 Haziran.

Wilson, John A., (1949), "Egypt", Frankfort, vb, içinde.

Wilson, William Julius, (1978), *The Declining Significance of Race: Blacks and Changing American Institutions*, Chicago, University of Chicago Press.

Wink, Walter, (2002), *The Human Being: Jesus and the Enigma of the Son of Man*, Minneapolis, Fortress.

Wolf, Martin, (2012), "Seven ways to clean up our banking 'cesspit'", *Financial Times*, 13 Temmuz.

Wolf, Martin, (2011), "Britain's experiment in austerity", *Financial Times*, 9 Şubat.

Wolf, Martin, (2010), "Why we must half the land cycle", *Financial Times*, 9 Temmuz.

Dizin

II. Nikola, Çar 295
V. Childe, Gordon 103
VIII. Henry 137, 271
XVI. Louis 294

A
ABD 29, 58, 83, 141, 142, 159, 220, 224
Abramoviç, Roman 218
Acemoğlu, Daren 102, 174, 175, 176, 177, 320
ahlak 9, 27, 28, 34, 63, 66, 70, 78, 79, 182, 219, 220, 227, 240, 241, 242, 244
aldatma 43, 52, 67, 73
Alexander, Michelle 127, 128, 129, 320, 326
Allison, Graham 317, 320, 323
Almanya 193, 198, 204, 206, 299, 300, 301, 303, 307, 308, 317
Alsina, Adolfo 165
altın 34, 240, 258, 299
altyapı 50, 160, 182, 188, 214, 310, 311
Amerikan Psikiyatri Derneği 251
Anaya, James 286, 287
aristokrasi 86, 111, 179, 207
Arjantin 118, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 197
Atkinson, Anthony 254, 321
Aughey, Samuel 69
Avila, Charles 32, 33, 321
Avrupa Birliği 196, 198, 276, 284, 300, 303, 313, 315
Avustralya 29, 44, 211
Aziz Büyük Basil 31

B
bağışıklık sistemi 111, 112, 113, 114, 116, 139, 140
Barbados 99
Barclays 14, 227, 228, 330
başa çıkma 58, 122, 124, 126, 131, 149, 285, 307,
Bate, Jonathan 107, 109, 110, 115, 116, 321
Belgrano, Manuel 160, 161, 162
Bell, Daniel 196, 321
Birleşik Krallık 39, 48, 88, 89, 90, 95, 97, 130, 132, 134, 140, 154, 162, 175, 176, 220, 224, 260, 261, 265, 282, 283, 284, 297, 303, 305, 306, 317
Blackpool 94, 218
Blair, Tony 89, 90, 140, 141, 150
Bloomberg 195
borç 31, 141, 185, 188, 194, 207, 214, 229, 298, 302, 311
Bororo 118, 119, 120, 121, 122, 327
Bosco, Don John 118
Bo Xilai 311
bozulma 25, 33, 51, 75, 115
Brezilya 118, 197
Brown, Gordon 140
Brueggemann, Walter 24, 34, 35, 36, 321
Buenos Aires Herald 159
buhran 144, 308, 310
Busey, James 161, 162, 163, 164, 169, 321
büyüme modeli 187

C-Ç
Caesar, Julius 101
Cameron, David 48, 145, 221, 261
Campbell, Alistair 140
Cave-Shiller Index 249
Ceylon (Seylan) 259
Chamberlain, Neville 148, 149, 322
Chase, JP Morgan 227
Chelsea 94, 95, 218
Chrysostom, John 31
Churchill, Winston 72, 148, 305, 307
CIA 182, 250, 302
Clare, Ann 108
Clare, John 109, 114, 122, 130, 321, 327
Clasper, Mike 223
Coates, John 15, 322
Cobden, Richard 137, 322
Colombus, Christopher 100
Corning, Peter 237, 322
Crassus, Marcus Licinius 205
Çan Kay Şek 181
çevre tahribatı 279, 296, 297
Çin 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 187, 188, 189, 190, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 260, 295, 301, 302, 311, 312, 314, 315, 317
çitleme 108, 110, 115, 116, 148

D
Daily Telegraph 151, 218, 320, 321, 325, 327, 328, 329, 330
Danimarka 281
Darling, Alistair 140
Darwin, Charles 235, 258, 299
Davis, Evan 130, 220, 322
demokrasi 10, 19, 150, 194, 275, 317, 318
Deng Xiaoping 182
devletçilik 271, 272
dışsallıklar 43, 75
Dunbar, Robin 42, 46, 323
Dutton, Denis 225, 226, 323
dünya savaşı 276, 294, 305

E
Ecclestone, Bernie 219
ekoloji 290
ekonomik rant 14, 155, 238
Ekvador 279
Eleftheriadis, Pavlos 276, 277, 323
emek piyasası 142
emlak döngüsü 189, 301
endeks 167
Ermenistan 10
Eski Ahit 24, 27, 28, 34, 273
Evans, Kenneth 318, 319, 323
evrim 15, 19, 34, 55, 57, 71, 86, 142, 169, 235, 258, 299
evrimsel psikoloji 255
ev sahipleri 16, 73, 308

F
Fawk, Richard A. 297
Ferguson, Niall 99, 196, 305, 309, 323
Ferrer, Aldo 171
Filgueira, Begonia 278, 279, 326
Financial Times 72, 155, 156, 193, 195, 224,

228, 263, 306, 315, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330
fiyatlandırma mekanizması 147, 235, 239
fizyokrat 70, 160
Florida 301
Fransa 44, 118, 152, 162, 168, 179, 241, 288, 300, 303, 308

G
Gaffney, Mason 139, 262, 263, 264, 311, 323
Galbraith, James 247, 324
Galler 88, 96, 147, 266
Galston, Arthur W. 296, 297
Gauger, Anja 296, 297, 324
Genesis 23, 24
George, Henry 148, 150, 184, 258, 265, 290
George, Lloyd 305, 307
geribesleme 257
Gerstein, Fernando Skornik 171
Gilbert, Maria 318, 319, 323
girişimcilik 86, 156, 185, 232, 234, 311
Glasgow 92
Goethe, Johann Wolfgang von 204
Goodacre, Hugh 224
Gorbaçov, Mihail 190, 191
Greenspan, Alan 250
Guha, Ramachandra 313, 324
Guy, Donna J. 167, 168, 169, 322, 324
Güney Afrika 30, 280, 281

H
Habil 23, 24, 25, 26, 27, 29, 36, 80
Hague, William 152
Haldane, Andrew 316, 324
Halifax Kaliteli Yaşam Endeksi 95
Hawking, Stephen 213, 325
Helpston 107, 108, 109, 119
Herman, Judith 113, 170, 230, 325
Higgins, Polly 81, 82, 279, 324, 325
hile 10, 15, 16, 17, 21, 30, 65, 66, 67, 68, 70, 73, 75, 76, 77, 79, 130, 131, 133, 136, 156, 165, 184, 189, 190, 198, 201, 218, 219, 222, 226, 227, 240, 255, 275, 294, 310, 313, 318
Hill, Octavia 147, 148, 321, 322, 328
Hitler, Adolf 13, 275, 285, 301, 304, 307, 308
Hizmetkâr Lider 272, 273
Holocaust 284, 322
homeostazis 49
Hong Kong 185, 187, 192, 193, 194, 195, 233, 260, 327
HSBC 227
hukuk 14, 21, 39, 75, 109, 126, 128, 129, 149, 150, 161, 163, 179, 198, 227, 234, 243, 274, 275, 276, 278, 279, 286, 287, 290
hümanist 318

I-İ
IMF 190, 250, 276, 278, 302
Irak 10, 152
İngiltere 39, 70, 72, 80, 86, 88, 92, 94, 95, 96, 100, 101, 107, 108, 111, 115, 119, 126, 134, 135, 137, 144, 149, 150, 185, 209, 258, 271, 272, 275, 281, 282, 316
insan hakları 12, 39, 286
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 12, 293
insankırım 287
insanlık 9, 54, 87, 89, 105, 117, 134, 238, 279, 296
intihar 89, 90, 276
ipotek 68, 228, 229, 260, 310
İrlanda 89, 90, 143, 147, 281, 282, 284, 306, 307
İskenderiyeli Clement 31
İskoçya 72, 92, 99, 147, 282
İspanya 144, 160, 161, 163, 164, 171, 241, 306, 307
İsrail 34, 36, 284, 285
İstihbarat Teşkilatı 255, 256
İsviçre 242, 277
İtalya 144, 241, 303, 307

J
Japonya 139, 199, 233, 281, 315
Jiabao, Wen 315
Joule, James Prescott 235
Jung, Carl 44
Jun, Zhang 184

K
Kabil 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 36, 80, 280
Kanada 29, 197
kapitalizm 37, 175, 178, 208, 231, 234, 273, 309

Kay, John 154, 155, 181, 325
Kennedy, John F. 128, 317
Keynes, John Maynard 152, 153, 302, 326
King Jr, Martin Luther 128
King, Sir Mervyn 128, 153, 154, 155, 325, 326
Kirchner, Cristina 172, 173, 174
Kont Fitzwilliam 107
kölelik 52, 53
Krugman, Paul 262, 326
Kuomintang 181
kültür 15, 16, 19, 21, 53, 54, 56, 71, 146, 178, 199, 212, 213, 216, 217, 254, 260, 279, 299

L

Lemkin, Raphael 10, 11, 12, 13, 241, 296, 322, 326
Lévi-Strauss, Claude 117, 118, 119, 120, 326, 330
Lewis-Williams, David 30
Liberal Parti 148, 305
Lock, John 333
Lord Justice Leveson 222
Löhr, Dirk 82, 83, 326
Lüküs Hayat 38

M

Manchester City 218
Mansur, Şeyh 218
Mao 178, 181, 182, 194, 295
Marx, Karl 37, 72, 86, 124, 178, 190, 242
Mason, Ian 262, 264, 278, 279, 311, 323, 326
McCulloch, J.R. 219
McIntosh, Alaistair 39, 280, 327
Mezopotamya 50, 66
Mısır 34, 50, 175, 270
Milanlı Ambrose 31
Miller, George 95, 96, 97, 327
Mill, John Stuart 87, 181, 182, 306, 327
Minnelli, Liza 287
Mirrlees, James 191, 260, 261, 327
Monbiot, George 122, 327
Moran, Terry 60
Moses 11, 327
Mugabe, Robert 285, 286
Mumford, Lewis 213, 216, 327
Müntzer, Thomas 124

N

Nash, Henry 69, 329
National Trust 144, 147, 221
Neandertal 17
Nebraska 68, 69, 324
Neolitik 27, 28, 42, 46, 49, 55, 56, 67, 72, 236
Nietzsche, Friedrich 204, 299
Nkomo, Joshua 286
Normandiyah William 134
nörobiyoloji 19

O-Ö

ortak çıkar 50, 254
ortak fayda 55
Ortak Tarım Politikası 78
ortak yarar 67, 238
Osmanlı 152
otomatik sabitleyici 252, 256
Ölüm Bölgeleri 91, 95

P

Paine, Thomas 137
Patten, Chris 192
Parker, Matthew 100, 324, 327
Parlamento 108, 109, 130, 135,136, 137, 150, 151, 176, 245, 263, 281, 305, 307
Partnoy, Frank 227, 327
paylaşılanlar 279
Pearce, David 30, 326
People's Budget 150, 176
Peron, Juan 166
Perris, Antonis 276, 278
Pfizer 224, 225, 325
Pitt, William 108, 111, 219
Platt, Stephen 89
Polonya 10, 301
Pol Pot 13, 82
Primatesta, Raúl Francisco 171
psikoloji 255
psikoterapi 19

Q

Qing Hanedanı 295
Quesnay, François 160

R
Rajan, Raghuran 310, 328
Ramsay, Richard 283
rant 12, 14, 15, 16, 18, 21, 33, 45, 61, 71, 72, 75, 84, 86, 87, 93, 94, 95, 100, 113, 115, 126, 129, 130, 139, 146, 147, 149, 155, 157, 163, 165, 168, 170, 172, 173, 179, 180, 181, 182, 186, 188, 195, 196, 201, 205, 206, 208, 209, 214, 216, 217, 219, 226, 229, 230, 234, 238, 240, 241, 242, 243, 246, 252, 254, 264, 271, 272, 275, 277, 282, 287, 291, 295, 297, 298, 299, 300, 302, 307, 310, 311, 312, 313
rant arama 129, 130, 147, 170, 195, 196, 206, 234, 275, 287, 302
Reato, Ceferino 159
Redgrave, Steve 219, 328
Refah Devleti 58, 60, 92, 93, 244, 302
Rhodes, Cecil 205, 285
Ricardo, David 92, 93, 95, 324
Rivadavia, Bernardino 161, 162, 163, 165, 167, 176
Robinson, James 102, 174, 175, 176, 177, 320, 323, 329
Roca, Julio Argentina 165, 166
Rock, David 171, 328
Rogers, Carl 318
Rommen, Heinrich A. 21, 274, 275, 328
Rosas, Juan Manuel de 164
Ruanda 81
Ruskin, John 145, 146, 147, 325, 328
Russell, Bertrand 180, 193, 235, 328
Rusya 83, 84, 176, 196, 218

S-Ş
Salesyan Pederler 118, 119, 122
sanat 56, 73, 119, 145, 170, 225, 226, 257, 291
Sanayi Devrimi 86, 185
Sandler, Dr. Héctor 161, 163, 166, 328
Sands, Peter 227, 321
Scioli, Daniel 159, 172
Senkaku 312
Sheridan, Peter 283
Shiller, Robert J. 248, 249, 250, 251, 252, 329
Smith, Adam 69, 70, 71, 72, 73, 74, 79, 97, 98, 99, 100, 146, 147, 182, 232, 233, 252, 253, 254, 311, 324, 328, 329
Snowden, Philip 148, 150, 176, 305, 307
Songkun, Zhuang 184
Sosyal Dinamik 259
sosyalizm 37, 58, 125, 149, 182
sosyojenik 18, 58, 142
soykırım 10, 11, 12, 118, 296
sömürgecilik 122, 196, 298
Spencer, Herbert 201
Spengler, Oswald 203, 204, 205, 206, 329
spor 56, 219
SSCB 190, 302
Stalin, Josef 13
Standard Chartered 227, 228
Stiglitz, Joseph 75, 254, 263, 265, 321, 329
Sugar Barons 100
Sun Yan-sen 180, 181, 182, 196, 295
Suriye 152
Süleyman 34

T
Taiwan 182
teoloji 21, 25, 126, 137, 270, 272, 273, 275
The Chaos Makers 140, 282, 324
Thompson, E. P. 110, 329
Thünen, Johann von 93
Tolstoy, Leo 295, 307, 328
toprak 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 47, 48, 54, 57, 61, 62, 63, 69, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 83, 84, 86, 90, 92, 93, 97, 98, 99, 100, 107, 110, 111, 114, 116, 117, 122, 126, 127, 131, 132, 135, 136, 137, 138, 139, 143, 146, 148, 149, 151, 152, 155, 156, 160, 161, 163, 165, 168, 169, 172, 173, 174, 179, 181, 183, 184, 185, 186, 189, 191, 192, 204, 206, 209, 221, 222, 226, 229, 232, 236, 240, 243, 245, 249, 252, 254, 257, 258, 259, 261, 263, 264, 267, 271, 274, 275, 277, 279, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 290, 294, 295, 301, 302, 305, 306, 307, 309, 311, 312, 314, 315, 316
topraksızlık 31, 34, 35, 53, 272
Touré, Yaya 218
travma 8, 19, 33, 35, 51, 58, 105, 113, 116, 134, 144, 207, 309, 316, 318
Turgot, Anne Robert 294, 307
Turnill ailesi 110
Türkiye 10
TVRG 262, 264, 265, 267

U
UEFA 218
Ukrayna 187, 301
Ulster 89, 282, 283, 284
ulusal hazine 82
University of Chicago 323, 329, 330
uygarlaşma 192
uygarlık 16, 193, 201, 211, 212, 217, 239, 256, 280, 304

V
vergilendirme 52, 71, 98, 136, 171, 173, 176, 188, 244, 247, 261, 264, 305
Videla, Jorge Rafael 159, 170, 171
Vietnam 187, 296, 312
Villegas, Conrado 166

W
Wallace, Alfred Russell 235, 257, 258, 259, 260, 299, 330
Walpole, Robert 137
Weber, Max 37
Welshpool 266, 330
Wilber, Charles Dana 69
Wilson, Edward 18, 50, 128, 323, 330

X
Xi Jinping 195

Y
Yeltsin, Boris 83
Yırtıcı Kültürü 238, 312
yoksulluk 28, 51, 53, 90, 91, 92, 93, 97, 129, 131, 134, 169, 176, 256, 260, 303, 307
yozlaşma 127, 211, 228
Yunanistan 144, 276, 277, 278, 303, 307

Z
Zimbabwe 285, 286
Zingales, Luigi 310, 328

Şimdiye dek bize cennetin kapılarını açacağını düşündüğümüz anlatılar, uzaktan göründükleri gibi pratik bilgiler sunuyor mu? Acaba günümüzün insanlığımızı sorgulatan, çelişkilerle dolu dünyasında yaşanan sorunların köküne yeterince iniliyor mu? Aklın egemenliğinde olduğu düşünülen modern dünya, gerek doğaya gerek insanlara adil muameleyi olanaklı kılıyor mu? Fred Harrison bu çalışmasında uygarlıkların sonunu hazırlayan meselenin kökenine değiniyor ve bu konuyu somut veriler üzerinden inceliyor.

İnsanlar arasında yaşayan yırtıcılar Tanrı'nın uygarlaşma adına yok edilmesinden fayda sağlamışlardır. Bu yırtıcılar her an her yerdedir. Üstelik de hukuk kuralları üzerinden hareket etme özgürlükleri bulunur. Artık Tanrıların değil, ölümlü insanın kuralları geçerlidir ve toplum bir hile kültürü içine hapsolmuş durumdadır. Doğanın kaynaklarından "her bireyin eşit yararlanma hakkı olmalı" görüşleri özgürlüğün hüküm sürdüğü düşünülen toplumlarda yaygın kanıdır, fakat yaşananlar bir hayal kırıklığından öteye gidemez.

Habil ve Kabil'in hikâyesi aslında insanların gelecekte başlarına geleceklerin habercisidir. İnsanlığın her evresinde topluluk ruhuna ve insanın kendini gerçekleştirmesine, ortak çıkar adına yararlı girişimlerde bulunabilmesine yönelik tehditler olsa da, çeşitli antlaşmalarla bireylere tanınan kurallar güvence altına alınmıştır. Günümüzde en eski antlaşmalar bozulmuştur. İnsanlık ileriye gittiğini düşünmektedir fakat toplumda bu denli ikilikler varken gerçekten de bir ilerleme söz konusu mudur? Düşünürler ve akademisyenler, yaşananların ardındakini görmemekte veya görmek istememektedir. Şimdiye kadar hiçbir öğreti, uygarlığın sorunlarına çözüm bulamamıştır. Bunun sebebi gerçekleri görmekten bile bile kaçınmak ya da toplumda normalleşmiş şeylere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmamak olabilir mi? *Travmatize Toplum*, hem birey hem toplum eksenli bir travma durumunu açıklarken ekonomi, sosyoloji, psikoloji gibi disiplinlerden faydalanarak uygarlığı yozlaştıran meseleye çok boyutlu bir yaklaşım getiriyor. Hasta bir toplumu muayene ederek bağışıklık sistemini çökerten virüslerden arındırmanın çarelerini sunuyor...

AYRINTI • İNCELEME
ISBN: 978-605-314-293-5
9 786053 142935

30 ₺